

การกำหนดแนวทางปฏิบัติทาง “จริยธรรม”

สำหรับ

นักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคมออนไลน์

พรรณณี อมรวิฑูรพนิช

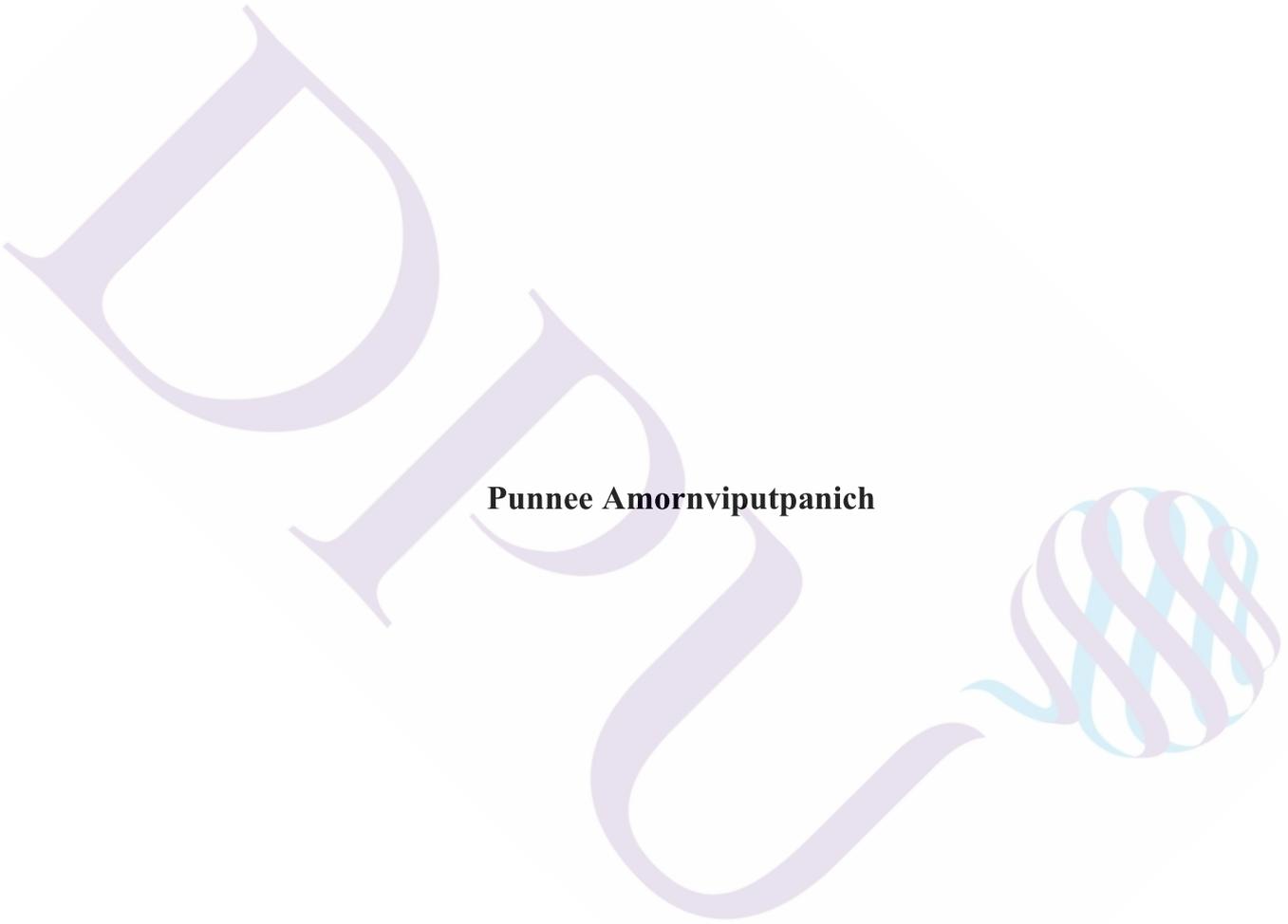
คู่มือฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิเทศศาสตร์ดุสิตบัณฑิต

คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2561

**The Guidelines of Ethical Practice
for
Citizen Journalist in the Era of Social Media**

Punnee Amornviputpanich

**Degree of Doctor of Philosophy in Communication Arts Program
Faculty of Communication Arts, Dhurakij Pundit University**

2018

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

ปริญญา นิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การกำหนดแนวทางปฏิบัติทาง “จริยธรรม” สำหรับนักข่าวพลเมือง
ยุคสื่อสังคมออนไลน์

เสนอโดย นางสาวพรรณี อมรวิพุธนิช

หลักสูตร นิเทศศาสตรดุษฎีบัณฑิต

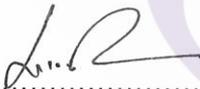
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.พีระ จิโรโสภณ

ได้พิจารณาเห็นชอบโดยคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์แล้ว

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์)

..... กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ ดร.พีระ จิโรโสภณ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.บุปผา เมฆศรีทองคำ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุปผา บุญสมสุข)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ชนัญสุรา อรนพ ณ อยุธยา)

คณะนิเทศศาสตร์รับรองแล้ว

..... คณบดีคณะนิเทศศาสตร์
(อาจารย์กอบกิจ ประดิษฐ์ผลพานิช)

วันที่ .. ๒ .. เดือน .. พฤษภาคม .. พ.ศ. ... ๒๕๖1 ..

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การกำหนดแนวทางปฏิบัติทาง “จริยธรรม” สำหรับนักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคมออนไลน์
ชื่อผู้เขียน	พรรณี อมรวิฑูรพณิช
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.พีระ จิร โสภณ
สาขาวิชา	นิเทศศาสตร์
ปีการศึกษา	2561

บทคัดย่อ

การพัฒนาของเทคโนโลยีการสื่อสารและเครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์ส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ “นักข่าวพลเมือง” ซึ่งทำให้การทำหน้าที่ผู้สื่อข่าวมีขอบเขตและบทบาทหน้าที่ โดยเฉพาะในสื่อใหม่หรือสื่อสังคมออนไลน์แตกต่างไปจากนักข่าววิชาชีพในสื่อดั้งเดิม ทำให้เกิดคำถามว่าหลักจรรยาบรรณหรือหลักจริยธรรมสื่อสารมวลชนที่ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติและเป็นกลไกกำกับตนเองของนักข่าววิชาชีพในสื่อดั้งเดิม เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ตามแนวคิดทฤษฎีความรับผิดชอบต่องคม นั้น ควรเป็นอย่างไร เพื่อให้เหมาะสมและสร้างสรรค์ในการผลิตและเผยแพร่ข่าวสารสู่สาธารณะในยุคสื่อสังคมออนไลน์หรือสื่อยุคดิจิทัลอย่างมีคุณธรรมและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมโดยรวม

การวิจัยเรื่องการกำหนดแนวทางปฏิบัติทาง “จริยธรรม” สำหรับนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์นี้มีวัตถุประสงค์และวิธีการวิจัย ดังนี้ 1) เพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ ผ่านกระบวนการระดมความคิดเห็นด้วยเทคนิคเดลฟาย (Delphi technique) จากผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 20 คน และ 2) เพื่อประเมินแนวปฏิบัติทางจริยธรรมที่กำหนดขึ้นจากวิธีการเดลฟาย โดยนำไปให้กลุ่มนักข่าวพลเมืองจำนวน 35 คน ที่ปฏิบัติงานจริงในภาคสนามและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงได้ประเมินความคิดเห็นว่ายอมรับหรือไม่อย่างไร

ในการศึกษาด้วยเทคนิคเดลฟายนอกจากในประเด็นเรื่องแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมแล้ว ยังศึกษาความคิดเห็นในเรื่องความหมายและบทบาทนักข่าวพลเมือง รวมถึงในเรื่องกลไกการดูแลและส่งเสริมจริยธรรมที่เหมาะสมแก่นักข่าวพลเมือง จากการศึกษากลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 6 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มนักข่าวพลเมือง กลุ่มนักวิชาการวารสารศาสตร์ กลุ่มนักข่าววิชาชีพ กลุ่มตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวกับการปฏิรูปสื่อ และกลุ่มตัวแทนผู้บริหารสื่อ พบว่า ผลการวิจัยความหมายของนักข่าวพลเมือง

ประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 4 ส่วนด้วยกัน ได้แก่ (1) เป็นประชาชนที่สนใจสื่อสารข้อมูลข่าวสาร ความคิดและความรู้ โดยไม่จำเป็นต้องสังกัดองค์กรสื่อหรือผ่านการอบรมวิชาชีพสื่อ (2) เป็น ผู้ใกล้ชิดคนเหตุการณ์หรือมีความเชี่ยวชาญในเรื่องที่สื่อสารออกสู่สาธารณะ (3) เป็นผู้คำนึงถึง ความรับผิดชอบและผลกระทบต่อสังคม ชุมชน ด้วยวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กัน (4) มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร เช่น สื่อสังคมออนไลน์หรือสื่ออื่น นอกจากนี้ยังเห็นว่านักข่าวพลเมืองมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนประเด็นสังคมบางประการ และมีบทบาทในการกำหนดวาระข่าวสารจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมด้วย

สำหรับแนวทางปฏิบัติจริยธรรมที่สำคัญสำหรับนักข่าวพลเมือง ผลจากการวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟายพบว่ามี 10 ด้าน ได้แก่ (1) ความมีคุณภาพถูกต้องรอบด้าน (2) ความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูล (3) การเคารพผลงานผู้อื่น (4) ความไม่ลำเอียงหรือมีอคติ (5) การปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (6) การไม่สร้างความเกลียดชัง (7) การเคารพสิทธิส่วนบุคคล (8) การไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง (9) การคำนึงถึงความมั่นคงและ (10) การเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคลซึ่งสามารถแยกแยะประเด็นเนื้อหาจริยธรรมได้จำนวน 37 ข้อ

สำหรับด้านกลไกการดูแลและส่งเสริมจริยธรรม จากการวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟายได้ข้อสรุปรวม 8 ข้อ คือ (1) เน้นผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตสร้างระบบรายงานความผิดพลาด (2) ภาคพลเมืองช่วยกันเผยแพร่การรู้เท่าทันสื่อ (3) ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จริยธรรมสื่อ (4) สนับสนุนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมีส่วนร่วมตรวจสอบการทำผิดจริยธรรม (5) จัดทำคู่มือจริยธรรมนักข่าวพลเมือง (6) ทุกภาคส่วนช่วยกันสร้างเครือข่ายสอดส่องผู้ทำผิดจริยธรรมสื่อ (7) ส่งเสริมการเรียนรู้จริยธรรมสื่อในสถาบันการศึกษา และ (8) ภาครัฐสร้างกลไกคุ้มครองและสนับสนุนนักข่าวพลเมืองที่มีคุณธรรม จากผลสรุปการประเมินความคิดเห็นกลุ่มนักข่าวพลเมืองที่ปฏิบัติงานจริงในภาคสนามต่อแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมและกลไกการดูแลส่งเสริมจริยธรรมที่ได้จากเทคนิคเดลฟายนั้น พบว่ามีความคิดเห็นในเชิงยอมรับและสอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ในทุกด้าน ยกเว้นในประเด็นจริยธรรมบางด้านที่นักข่าวพลเมืองยังมีความคิดเห็นแตกต่างกัน ได้แก่ ด้านผลประโยชน์แอบแฝง ด้านความไม่ลำเอียงหรือมีอคติ และประเด็นจริยธรรมที่มีความละเอียดอ่อน ได้แก่ ด้านความมั่นคง ด้านศาสนากับความเชื่อส่วนบุคคล เช่น กลุ่มนักข่าวพลเมืองมีความคิดเห็นแตกต่างกันหรือไม่ค่อยแน่ใจในเนื้อหาจริยธรรมที่กำหนดให้แยกแยะหว่างพื้นที่การเสนอเนื้อหาข่าวออกจากพื้นที่การเสนอความคิดเห็นส่วนตัว หรือการกำหนดให้แยกเนื้อหาที่โฆษณาสินค้าออกจากเนื้อหาข่าวสาร

Thesis Title	The Guidelines of Ethical Practice for Citizen Journalist in the Era of Social Media
Author	Punnee Amornviputpanich
Thesis Advisor	Assoc. Prof. Dr. Pira Chirasopone
Department	Doctor of Communication Arts Program
Academic Year	2018

Abstract

The era of social media has resulted in a shift of power from professional journalists to citizen journalists. While traditionally only mainstream journalists generate content for audiences, with the prevalence of online social networks, now public citizens can also be journalists through user generated content.

The Journalist Code of Ethic stems from social responsibility theory. This code of conduct is relevant for professional journalists as they often have editors under their respective media organizations to provide guidelines on code of ethic. However, this specific Code of Ethic might not be practical for citizen journalists as they often do not belong to any media companies or journalist associations. There should be a guideline for ethical practice specifically for citizen journalists in the era of social media.

This research entitled “The Guidelines of ethical Practice for Citizen Journalist in the Era of Social Media” has two objectives: (1) to identify details of the guideline using Delphi technique; (2) to get consensus amongst citizen journalists using rating scale method and in depth interview if they agree with the guidelines established from the Delphi technique. The research aims to explore the meaning and role of citizen journalists, identify details of the ethical practice guideline, and identify proper regulation for citizen journalists.

The 20 experts interviewed using Delphi technique can be categorized into 6 groups namely Citizen Journalists, Academics of Journalism and Mass Communication, Professional Journalists, Representatives from Journalist Associations, Government Representatives on Media Reform and Information Technology and Media Consumer Protection Association.

The research finds there should be 4 elements that constitutes to the meaning of a citizen journalist in Thailand. Firstly, a citizen journalist may not have to be a professional journalist or have professional journalist training. Secondly, a citizen journalist should generate content through their own experience or knowledge. Thirdly, a citizen journalist should share content to public with social responsibility. Fourth, the citizen journalist should have the ability to use social media or communication technologies. And the significant role of the citizen journalist is the ability to influence the importance placed on topics of the public agenda or agenda setting through the use of media technologies.

The research also finds there are a total of 37 ethical guidelines which can be categorized into the following 10 groupings: Accuracy, Sources, Copyright, Impartiality, Human Right, Hate Speech, Privacy, Personal Advantage, Media and National security, Media and religion/belief. The research identified 8 approaches to provide proper regulation for citizen journalists: (1) provide platform for reporting and feedback system (2) promote media literacy (3) build citizen journalist network to share knowledge on ethical guideline (4) self as user is preferred over law regulation (5) set specific guideline for citizen journalists (6) build watchdog and fact checking network (7) education institutions on every level to educate public on media ethics and media literacy (8) government to offer recognition to citizen journalists who follow the ethical code of conduct. Finally, the survey amongst citizen journalists reveals they strongly agree with the 37 guidelines and 8 approaches of regulation established from the Delphi technique. And the in depth interview found some citizen journalists are concerned about 4 specific categories ethical guideline Namely Impartiality, Personal Advantage, Media and National security, Media and religion/belief, as they believe these categories might not be relevant to all situations.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เป็นผลมาจากความเมตตากรุณาและอุปการะจากหลายส่วนด้วยกัน โดยเฉพาะ รศ.ดร.พีระ จิตร โสภณ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้คอยให้คำปรึกษาและชี้แนะแนวทางในการปรับปรุงพัฒนางานวิจัยทุกขั้นตอนจนสำเร็จลุล่วงเป็นผลงานวิจัยอย่างสมบูรณ์ ผู้เขียนรู้สึกซาบซึ้งใจและสำนึกในพระคุณของท่านอาจารย์เป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ประกอบด้วย รศ.ถิรพันธ์ ่อนวัชศิริวงศ์ ประธานกรรมการ และกรรมการอีก 3 ท่าน คือ ผศ.ดร.บุปผา บุญสมสุข รศ.ดร.บุปผา เมตศิริทองคำ และ ดร.ชนัญสราร อรณพ ณ อุษรยา อาจารย์ทุกท่านได้กรุณาสละเวลาให้ความช่วยเหลือแนะนำแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีคุณค่าและเกิดประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณแม่ คุณพ่อ และพี่น้องทุก ๆ คน ในครอบครัวที่ให้ความรักและเป็นกำลังใจสนับสนุนช่วยเหลือทุกอย่างตลอดเวลา รวมถึงกัลยาณมิตรทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำที่เป็นประโยชน์กับผู้วิจัย

ขอขอบคุณ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ที่ให้โอกาสและสนับสนุนทุนการศึกษา ส่วนหนึ่งแก่ผู้วิจัยจนจบหลักสูตรการศึกษา รวมถึงบุคลากรเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่านที่อำนวยความสะดวกและให้บริการด้านการศึกษาทุกเรื่องเป็นอย่างดี

สุดท้ายนี้ ขอขอบพระคุณนักวิชาการด้านวารสารศาสตร์และพี่น้องนักข่าวพลเมืองทุกท่านที่ได้สละเวลาให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลและให้สัมภาษณ์ ร่วมกันแบ่งปันความรู้ ความคิด และประสบการณ์ที่มีคุณค่า จนทำให้ผู้วิจัยสามารถต่อ ยอดสร้างความรู้เพิ่มเติมด้านวารสารศาสตร์พลเมืองของประเทศไทยเพื่อเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะได้เสร็จสิ้นสมบูรณ์ คุณประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบไว้เพื่อตอบแทนพระคุณ บิดา มารดา และครูอาจารย์ และทุกท่านที่มีส่วนร่วมทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงอย่างสมบูรณ์

พรรณิ อมรวិฑูรพนิช

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๖
กิตติกรรมประกาศ.....	๗
สารบัญตาราง.....	๘
สารบัญภาพ.....	๙
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาวิจัย.....	1
1.2 ปัญหาวิจัย.....	13
1.3 วัตถุประสงค์วิจัย.....	13
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	14
1.5 นิยามศัพท์.....	14
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	15
2. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	17
2.1 ทฤษฎีสื่อมวลชนแบบประชาชนมีส่วนร่วม (Democratic-Participant Media Theory).....	17
2.2 สื่อมวลชนแบบประชาชนมีส่วนร่วมกับการเคลื่อนย้ายผู้สื่อข่าวออนไลน์.....	19
2.3 แนวคิดพลเมือง สื่อภาคประชาชน วารสารศาสตร์พลเมือง และปรากฏการณ์นักข่าวพลเมือง (Citizen Journalist).....	21
2.4 แนวคิดยุคสื่อสังคมออนไลน์ (Social media).....	29
2.5 แนวคิดจริยธรรมวารสารศาสตร์ (Journalism Ethics).....	36
2.6 เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique).....	55
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	56
2.8 กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework).....	66
3. ระเบียบวิธีวิจัย.....	68
3.1 วิธีวิจัย.....	68
3.2 แหล่งข้อมูล.....	68

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3.3 ขั้นตอนการทำวิจัย.....	76
3.4 การนำเสนอผลวิจัย.....	83
4. ผลการวิจัย.....	84
4.1 ส่วนที่ 1 ผลการศึกษาเพื่อสรุปแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมจากการ วิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย.....	84
4.2 ส่วนที่ 2 การประเมินความคิดเห็นต่อผลสรุปแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม ที่ได้จากเทคนิคเดลฟาย.....	85
4.3 สรุปผลการศึกษากำหนดแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับ นักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์.....	174
5. สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	181
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	183
5.2 อภิปรายผลวิจัย.....	195
5.3 ข้อจำกัดในการวิจัย.....	214
5.4 ข้อเสนอแนะ.....	215
บรรณานุกรม.....	218
ภาคผนวก.....	227
ก แบบสอบถามสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญตามเทคนิคเดลฟาย รอบที่ 1.....	228
ข แบบสอบถามเชิงประเมินความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญตามเทคนิคเดลฟาย รอบที่ 2	230
ค แบบสอบถามเชิงประเมินความคิดเห็นนักข่าวพลเมืองที่ปฏิบัติงานจริง.....	238
ง แบบสอบถามสัมภาษณ์เชิงลึกนักข่าวพลเมืองที่ปฏิบัติงานจริง.....	246
ประวัติผู้เขียน.....	248

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 การเปรียบเทียบรูปแบบสื่อสารมวลชนกับสื่อสังคมออนไลน์โดย Flew Terry	20
2.2 แสดงลักษณะและประเภทสื่อสังคมออนไลน์.....	32
2.3 การเปรียบเทียบ จุดแข็ง- จุดอ่อน ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม.....	39
2.4 สรุปข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพหนังสือพิมพ์ ฯ.....	42
3.1 แสดงการลดลงของค่าความคลาดเคลื่อนตามเทคนิคการวิจัยเดลฟาย.....	69
3.2 จำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ.....	70
3.3 รายชื่อกลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ.....	71
3.4 รายชื่อกลุ่มตัวอย่างนักข่าวพลเมือง.....	74
4.1 ผลการประมวลความหมายและบทบาทนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์	104
4.2 ผลการประมวลเนื้อหา “จริยธรรม” นักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคมออนไลน์ 40 ข้อ.....	122
4.3 ผลการประมวลกลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคมออนไลน์.....	135
4.4 ผลการตรวจสอบความสอดคล้อง ความหมาย “นักข่าวพลเมือง” ยุคสื่อสังคมออนไลน์.....	137
4.5 ผลการตรวจสอบความสอดคล้อง บทบาท “นักข่าวพลเมือง” ยุคสื่อสังคมออนไลน์.....	139
4.6 ผลการตรวจสอบความสอดคล้อง ความสำคัญจริยธรรม ด้าน ความมีคุณภาพถูกต้องรอบด้าน.....	141
4.7 ผลการตรวจสอบความสอดคล้อง ความสำคัญจริยธรรม ด้าน ความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูล.....	141
4.8 ผลการตรวจสอบความสอดคล้อง ความสำคัญจริยธรรม ด้าน การเคารพผลงานผู้อื่น.....	142
4.9 ผลการตรวจสอบความสอดคล้อง ความสำคัญจริยธรรม ด้าน ความไม่ลำเอียงหรือมีอคติ.....	143
4.10 ผลการตรวจสอบความสอดคล้อง ความสำคัญจริยธรรม ด้าน การปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์.....	143

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
4.11 ผลการตรวจสอบความสอดคล้อง ความสำคัญจริยธรรม ด้าน การไม่สร้างความเกลียดชัง.....	144
4.12 ผลการตรวจสอบความสอดคล้อง ความสำคัญจริยธรรม ด้าน การเคารพสิทธิส่วนบุคคล	145
4.13 ผลการตรวจสอบความสอดคล้อง ความสำคัญจริยธรรม ด้าน การไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง.....	145
4.14 ผลการตรวจสอบความสอดคล้อง ความสำคัญจริยธรรม ด้าน การคำนึงถึงความมั่นคง.....	146
4.15 ผลการตรวจสอบความสอดคล้อง ความสำคัญจริยธรรม ด้าน การเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล.....	147
4.16 ผลตรวจสอบความสอดคล้อง กลไกกำกับดูแลจริยธรรมนักข่าวพลเมือง.....	148
4.17 ผลสรุปค่าสถิติแนวทางการส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคมออนไลน์	149
4.18 ด้านความมีคุณภาพถูกต้องรอบด้าน (accuracy) ข้อ 1- 4	152
4.19 ด้านความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูล (sources) ข้อ 5 – 8.....	153
4.20 ด้านการเคารพผลงานผู้อื่น(copyright) ข้อ 9 – 13.....	154
4.21 ด้านความไม่ลำเอียงหรือมีอคติ (Impartiality) ข้อ 14 – 17.....	155
4.22 ด้านการปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์(human rights) ข้อ 18 – 22.....	156
4.23 ด้านการไม่สร้างความเกลียดชัง (hate speech) ข้อ 23- 25.....	157
4.24 ด้านการเคารพสิทธิส่วนบุคคล (privacy) ข้อ 26- 28.....	158
4.25 ด้านการไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง (personal advantage) ข้อ 29- 31.....	159
4.26 ด้านการคำนึงถึงความมั่นคง (media and national security) ข้อ 32- 33.....	159
4.27 ด้านการเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล (media and religion) ข้อ 34- 37	160
4.28 กลไกกำกับดูแลและส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง	161
4.29 ผลสรุปความหมายและบทบาท “นักข่าวพลเมือง” ยุคสื่อสังคมออนไลน์.....	175
4.30 ผลสรุปแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง.....	176
4.31 ผลสรุปกลไกกำกับดูแลและแนวทางส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง.....	178

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
5.1 แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม 10 ด้าน.....	188
5.2 ผลการศึกษากลไกกำกับดูแลและแนวทางส่งเสริมจริยธรรม นักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์	191

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 ภาพการพัฒนาเยาวชนผ่านการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ผู้มีสำนึกรับผิดชอบ.....	23
2.2 แสดงภูมิทัศน์สื่อในยุคเปลี่ยนผ่านของสื่อเทคโนโลยีและสังคม.....	33
2.3 แสดงสถานการณ์ผู้ใช้อินเทอร์เน็ต ปี ค.ศ.2013.....	33
2.4 แสดงรูปแบบเว็บ 1.0 และ เว็บ 2.0	34
2.5 แสดงรูปซีแมนติกเว็บ (Semantic Web)	35
2.6 ภาพระบบและกลไกการรับผิดชอบต่อสื่อในยุคดิจิทัล.....	45
2.7 แสดงประวัติศาสตร์ของจริยธรรมสื่อมวลชน.....	47
2.8 ภาพฐานความรับผิดชอบต่อร่วมกันในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต ใน 5 ระดับของสหภาพยุโรป	50
2.9 แสดงการกำกับดูแลสื่อสามรูปแบบ.....	51
2.10 ภาพแสดงองค์ประกอบจริยธรรมสื่อสารมวลชน 7 ประการ.....	54
2.11 กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)	67
3.1 สรุปขั้นตอนการทำวิจัย.....	78
3.2 สรุปกลุ่มตัวอย่างเพื่อเก็บข้อมูลในการวิจัย.....	79
5.1 ความหมายนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์.....	196
5.2 บทบาทนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์.....	199
5.3 แบบจำลองแนวทางปฏิบัติจริยธรรม 3 ขั้นตอนสำหรับนักข่าวพลเมือง.....	203
5.4 รายละเอียดแนวทางปฏิบัติจริยธรรมนักข่าวพลเมือง 3 ขั้นตอน.....	205
5.5 กลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์.....	212

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาวิจัย

จุดเริ่มต้นของการส่งข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนทั่วไปได้รับรู้อย่างทั่วถึงและเป็นระบบครั้งแรก เริ่มต้นจากสื่อสิ่งพิมพ์กระจายผ่านตัวอักษรที่เรียงร้อยถ้อยคำโดยผู้ส่งสารเรียกว่า “นักข่าว” หรือ รีพอร์เตอร์ (reporter) คือ ผู้สืบหาข้อมูลเรื่องราวที่เกิดขึ้นมารายงานให้ผู้คนในชุมชนรับทราบ นอกเหนือจากรายงานข่าวสารที่เกิดขึ้นแล้ว นักข่าวยังเพิ่มบทบาทในการเป็นผู้วิเคราะห์เนื้อหาข่าว และการสืบหาข้อมูลข่าวเชิงสืบสวนสอบสวน พร้อมทั้งการเปิดคอลัมน์แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในหลากหลายด้าน ทำให้นักข่าวไม่ได้เป็นเพียงแค่ผู้รายงานข่าวเท่านั้น แต่ยังเป็น “นักหนังสือพิมพ์” (journalist) หรือนักสื่อสารมวลชนด้วย

ความก้าวหน้าเทคโนโลยีด้านการสื่อสารทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสื่อกระจายหนังสือพิมพ์ไปสู่การรายงานด้วยเสียงผ่าน “เครื่องวิทยุ” จากนั้นพัฒนาเป็นภาพพร้อมเสียงกลายเป็น “เครื่องโทรทัศน์” นักข่าวถูกเรียกตามสื่อที่ใช้ในการเผยแพร่ข่าวสาร เช่น นักข่าวหนังสือพิมพ์ นักข่าววิทยุ นักข่าวทีวี หรือบางครั้งเรียกว่า “สื่อมวลชน” เนื่องจากสามารถส่งสารไปยังผู้รับสารจำนวนมากได้อย่างรวดเร็วในเวลาเดียวกัน นักข่าวหรือสื่อมวลชนเริ่มได้รับการยอมรับว่ามีสถานภาพในสังคม เป็น “ฐานันดร 4” (The Fourth Estate) เพราะเชื่อกันว่าพวกเขา คือ “ตัวแทนของประชาชน” (Baran & Davis, 2012, pp. 110)

นอกจากนี้ สื่อมวลชนยังเป็นกลุ่มที่ครอบครองพื้นที่สื่อสารและมีอิทธิพลกำหนดทิศทางวาระข่าวสารส่วนใหญ่ของสังคม Terry. (2009) อธิบายถึงพลังนักข่าวหรืออิทธิพลสื่อมวลชน (media power) ว่าเกิดจากการกุมอำนาจด้วยรูปแบบการสื่อสารทางเดียว โดยเฉพาะช่วงก่อนศตวรรษที่ 21 ผู้รับสารไม่มีพลังอำนาจต่อรอง ยิ่งไปกว่านั้นบทบาทนักข่าวยังถูกเสริมสร้างด้วยวาทกรรมในเชิงความหมายว่า เป็นผู้รักษาผลประโยชน์ของประชาชน หรือเสรีภาพของสื่อมวลชน คือ เสรีภาพของประชาชน

ขณะที่อิทธิพลของนักข่าวและอุตสาหกรรมสื่อเจริญเติบโตมากขึ้น เริ่มมีกระแสสังคมเรียกร้องสื่อมวลชนหรือนักข่าวปรับปรุงการทำงาน เพื่อพัฒนาไปสู่สื่อมวลชนมืออาชีพที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม หรือการทำงานภายใต้กรอบจริยธรรม เพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อสาธารณะมากขึ้น เช่น การรายงานข่าวด้วยความเที่ยงตรง รอบด้าน และไม่ตกอยู่ภายใต้ผลประโยชน์ใด ตาม

ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (social responsibility theory) หรือ แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชนต่อสังคม (พีระ จิตร โสภณ, 2557) ซึ่งพัฒนากลายเป็นหลักจริยธรรมนักข่าวที่กำหนดโดยสถาบันหรือสมาคมวิชาชีพด้านสื่อสารมวลชนหรือในรูปแบบของกรอบจริยธรรม หรือ จรรยาบรรณวิชาชีพสื่อสารมวลชน (code of conduct) เป็นหลักยึดถือในการแสดงบทบาทหน้าที่ตัวแทนของประชาชน

โดยเนื้อหาที่ถูกนำมาเป็นหลักจริยธรรมเบื้องต้นขององค์กรวิชาชีพสื่อสารมวลชนในหลายประเทศมีหลักการคล้ายคลึงกัน เนื่องจากคัดแปลงจากหลักการของสมาคมบรรณาธิการหนังสือพิมพ์แห่งอเมริกา American Society of Newspaper Editors (1922) ซึ่งเป็นองค์กรวิชาชีพสื่อที่ประกาศ “จริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชน” เป็นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1923 หรือช่วงปี พ.ศ. 2466 มีหลักการสำคัญ 7 ประการ ได้แก่ ความรับผิดชอบต่อสังคม (responsibility) เสรีภาพในการเสนอข่าว (freedom of the press) ความเป็นอิสระ (independence) ที่เที่ยงตรงตามข้อเท็จจริง (accuracy) เที่ยงธรรมไม่ลำเอียง (impartialty) ยุติธรรมรอบด้าน (fair play) มีมรรยาทและคุณธรรม (decency)

ทั้งนี้ จริยธรรมหรือหลักจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพสื่อสารมวลชนที่ใช้กันมานานเกือบ 100 ปีนั้น แม้จะมีปัญหาหรือเรียนถึงพฤติกรรมนักข่าวหรือสำนักข่าวที่ละเมิดจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง แต่ส่วนใหญ่หลักจริยธรรมหรือจรรยาบรรณข้างต้นยังคงเป็นประโยชน์สำหรับผู้ต้องการใช้เป็นแนวทางปฏิบัติหรือควบคุมการทำงานนักข่าวหรือผู้สื่อข่าวในวิชาชีพสื่อสารมวลชน ตามความหมายของศัพท์บัญญัติราชบัณฑิตยสถาน (2552) ที่อธิบายคำว่า “จริยธรรม” หมายถึง “*ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ*”

ช่วงปี ค.ศ. 2000 เครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้พัฒนาจนกลายเป็นเทคโนโลยีที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมและการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศน์สื่อ (media ecologies) นำไปสู่การปรับเปลี่ยนบทบาทการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารจากผู้ผลิตสื่อกระแสหลัก (Mainstream media : MSM) หรือสื่อดั้งเดิม (traditional media) เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุและโทรทัศน์ที่มีลักษณะการผูกขาดการกระจายข้อมูลข่าวสาร (monopoly of information distribution) เปลี่ยนผ่านไปสู่การเปิดทางให้ทุกคนสามารถแบ่งปันเนื้อหาที่อยากเผยแพร่ได้ตลอดเวลา (Siapera, 2013)

นิเวศน์สื่อที่เปลี่ยนแปลงทำให้เกิดเส้นแบ่งไม่ชัดเจน หรือเกิดความคลุมเครือระหว่างผู้ส่งสาร หรือผู้ผลิตข่าวสารกับผู้รับสาร หรือผู้บริโภคข่าวสาร เครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้สร้างการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์จาก “ยุคสื่อเดียว” (one media paradigm) เช่น การตีพิมพ์หนังสือพิมพ์ การออกอากาศผ่านคลื่นวิทยุเปลี่ยนผ่านไปสู่อายุ “ยุคสื่อมวลชนหลอมรวม” ซึ่งเป็นการขยายคุณสมบัติและความสามารถของสื่อมากขึ้น เป็นการสื่อสาร “ยุคสื่อสังคมออนไลน์” หรือ โซเชียลมีเดีย (social media) กลายเป็นองค์ประกอบใหม่ในรูปแบบวารสารศาสตร์พลเมือง (citizen journalism)

ตามแนวคิดสื่อมวลชนแบบประชาชนมีส่วนร่วม (Democratic - Participant Media Theory) ที่ผู้รับสารสามารถสร้างเนื้อหาสารและเผยแพร่ออกไปได้อย่างเสรีผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (McQuail, 2005) เริ่มตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. 1990 เป็นต้นมา เช่น มาสเปซ (myspace) เฟซบุ๊ก (facebook) ยูทูป (youtube) และทวิตเตอร์ (twitter) ทำให้เกิดการปฏิวัติรูปแบบการสื่อสารที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปสามารถผลิตข้อมูลข่าวสาร และเผยแพร่ให้ผู้อื่นได้ติดตามและร่วมแสดงความคิดเห็นได้โดยไม่มีข้อจำกัดด้านเวลาและพื้นที่ หรือที่เรียกกันว่า “ยูจีสซี” (user-generated content)

ดังนั้น ยุคสื่อสังคมออนไลน์ ผู้รายงานข่าวสารให้มวลชนรับรู้ไม่ได้ถูกจำกัดไว้เพียงนักข่าวอาชีพจากสำนักข่าวหลัก แต่คนทั่วไปหรือ “ยูจีสซี” สามารถสื่อสารหรือแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารที่ตัวเองสนใจได้อย่างอิสระเสรี โดยผู้มุ่งเน้นเผยแพร่ข่าวสารที่ตัวเองสนใจเป็นประจำเริ่มได้รับการยอมรับว่าในฐานะสื่อภาคประชาชน หรือ *นักข่าวพลเมือง* (citizen reporter) หมายถึงประชาชนทั่วไปที่รายงานข่าวสาร ข้อมูล เรื่องราวเกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะหรือความสนใจของประชาชนผ่านทางสื่อออนไลน์ อาจไม่เคยรับการฝึกฝนหรืออบรมวิชาชีพสื่อสารมวลชนมาก่อน (Harcup, 2014)

ด้วยพัฒนาการของเทคโนโลยีระบบเครือข่ายออนไลน์ ทำให้การสื่อสารได้ตอบเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในสังคมทั่วโลกอย่างไร้พรมแดน รวมถึงในประเทศไทยด้วย กรณีตัวอย่างที่ได้รับการกล่าวถึงไปทั่วโลกของ “นักข่าวพลเมือง” ได้แก่ ปรากฏการณ์ *คลื่นปฏิวัติอาหรับสปริง* (Arab Spring) เมื่อปี ค.ศ. 2010 ประชาชนในประเทศตูนิเซียใช้สื่อสังคมออนไลน์ช่วยกันรายงานข่าวสารข้อมูลเพื่อปลุกระดมประท้วงขับไล่ผู้ปกครองเผด็จการจนประสบความสำเร็จ จุดประกายให้เกิดการรวมตัวประท้วงรัฐบาลอีกหลายประเทศ เช่น อียิปต์ ลิเบีย เยเมน

ในกรณีของอียิปต์นั้น ช่วงต้นเดือนกุมภาพันธ์ ปี ค.ศ. 2011 ระหว่างประชาชนกดดันให้ประธานาธิบดี ฮอสนี มูบารัค (Hosni Mubarak) ลาออกจากตำแหน่ง มีจำนวนข้อความข่าวสารเผยแพร่บนสื่อสังคมออนไลน์ทั้งในอียิปต์และทั่วโลกเกี่ยวกับการประท้วงในอียิปต์เพิ่มจากปกติวันละ 2,300 ข้อความเป็น 230,000 ข้อความ มีการเผยแพร่ข้อมูลการประท้วงไปทั่วโลกผ่านโปรแกรมยูทูป เฟซบุ๊ก และทวิตเตอร์ เฉพาะคลิปวิดีโอในยูทูปจำนวน 23 ข่าวเกี่ยวกับการประท้วงขับไล่ประธานาธิบดีมูบารัคมียอดคนดูรวมกันถึง 5 ล้านครั้ง (O'Donnell, 2011)

ผลการศึกษาของ Ibrahim (2014) พบว่าการรายงานข่าวของนักข่าวพลเมืองด้วยสื่อสังคมออนไลน์ผ่านทวิตเตอร์ ในเหตุการณ์ก่อการร้ายครั้งใหญ่ที่เมืองมูมไบ ประเทศอินเดีย ตั้งแต่วันที่ 26 - 27 พฤศจิกายน ปี ค.ศ. 2008 ระหว่างเหตุการณ์ 60 ชั่วโมง ของการก่อการร้ายนั้น ผู้ทำหน้าที่รายงานข่าวอย่างต่อเนื่องคือประชาชนทั่วไปที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับสถานที่เกิดเหตุ มีการช่วยกันใช้สื่อสังคมออนไลน์ส่งรูปภาพและข้อมูล จนกลายเป็นหลักฐานสำคัญช่วยให้เจ้าหน้าที่

ตำรวจสามารถระงับเหตุการณ์วุ่นวายและจับกุมคนร้ายได้ โดยสำนักข่าวต่างประเทศได้นำภาพและข้อมูลจากทวีตเตอร์ของนักข่าวพลเมืองมูไบ ไปเผยแพร่ผ่านสื่อกระแสหลักอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของบทบาทวารสารศาสตร์พลเมืองที่ได้รับการยอมรับและยกย่องไปทั่วโลก

Allan (2006) อธิบายปรากฏการณ์นักข่าวพลเมืองว่า เป็นการปฏิวัติวารสารศาสตร์ หลังจากคนทั่วไปในยุคประชากรดิจิทัล (digital natives) ทำหน้าที่เป็นผู้สืบค้นหาข้อมูลและเผยแพร่ข่าวสารด้วยตัวเอง เมื่อพลเมืองกลายเป็นนักสื่อสารมวลชนและมีส่วนร่วมรายงานข่าวในรูปแบบนิวส์ออนไลน์ ถือเป็นการทำทาสื่อมวลชนแบบเดิมที่เคยรู้จัก โดยเฉพาะนักข่าวพลเมืองหรือนักข่าวไซเบอร์ (cyber-journalism) ที่กลายเป็นผู้มีอิทธิพลในข่าวหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์

เช่นเดียวกับประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา เกิดปรากฏการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง นำไปสู่เหตุการณ์ชุมนุมประท้วงรัฐบาลหรือการชุมนุมทางการเมืองของกลุ่มเสื้อเหลืองและกลุ่มเสื้อแดง นักข่าวพลเมืองมีส่วนสำคัญและมีบทบาทชัดเจนในการรายงานข่าวสารการชุมนุมผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ รวมถึงตัวอย่างกรณีนักข่าวพลเมืองที่มีอาชีพมอเตอร์ไซค์รับจ้างบันทึกภาพเหตุการณ์ชาวอิหร่านขวิดศีรษะเปิดบริเวณถนนสุขุมวิท 71 และนำมาเผยแพร่ผ่านทวีตเตอร์ช่วยให้ตำรวจคลี่คลายคดีได้อย่างรวดเร็ว หรือกรณีผู้ใช้เฟซบุ๊กในนาม “CSI LA” นำเสนอข้อมูลเจาะลึกคดีฆาตกรรมชาวอังกฤษที่เกาะเต่า โดยสื่อมวลชนจากสำนักข่าวใหญ่ได้ใช้ข้อมูลเจาะลึกนี้เผยแพร่ต่อเป็นข่าวใหญ่ผ่านหนังสือพิมพ์ ทวีตเตอร์ และวิทยุ จนส่งผลต่อการดำเนินคดีของตำรวจ

รายงานผลสำรวจของนิวยอร์กไทมส์เก็ทเธียร์ “จับพฤติกรรมคนไทยบนโลกออนไลน์ 2557” พบคนไทยโพสต์ข้อความและรูปภาพบนสื่อสังคมออนไลน์มากกว่า 4,600 ล้านข้อความ เฉพาะปี 2557 มีข้อความที่เป็นการแสดงความคิดเห็นหรือคอมเมนต์ (comment) ประมาณ 10 ล้านข้อความ ส่วนหัวข้อข่าวหรือท้อปิก (topic) มีจำนวนมากกว่า 4 ล้านข้อความ และ “ข้อความข่าว” จำนวน 1 ล้านข้อความ

สำนักงานสถิติแห่งชาติสำรวจการอ่านของประชากรไทย โดยสำรวจครั้งแรกปี 2546 และสำรวจประจำทุก 2 ปี สำหรับการสำรวจปี 2558 ได้ขยายคำนิยามการอ่านรวมถึงการอ่านข้อความในสื่อสังคมออนไลน์ เฟซบุ๊ก ไลน์ อินสตาแกรม ทวิตเตอร์ เอสเอ็มเอส และอีเมล โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเดือนพฤษภาคม – มิถุนายน 2558 จำนวนครัวเรือนตัวอย่าง 55,920 ครัวเรือน ผลการสำรวจพบว่าหนังสือพิมพ์เป็นสื่อที่มีจำนวนผู้อ่านสูงสุด คือ ร้อยละ 67 รองลงมาเป็นข้อความในสื่อสังคมออนไลน์ เอสเอ็มเอส และอีเมล ร้อยละ 52 เนื้อหาสาระที่ผู้อ่านชอบอ่านมากที่สุด ได้แก่ ข่าว สารคดี และความรู้ทั่วไป ร้อยละ 49 หากพิจารณาจากช่วงอายุพบว่า วัยเยาวชนอ่านข้อความใน

สื่อสังคมออนไลน์ ร้อยละ 83 หนังสือพิมพ์ ร้อยละ 69 ผู้ใหญ่วัยทำงาน อ่านข่าวหนังสือพิมพ์ บทความ และสารคดี ร้อยละ 67 รองลงมา คือข้อความในสื่อออนไลน์ ร้อยละ 51

สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (สพธอ., 2559) แสดงผลสำรวจ พฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2559 พบว่าจำนวนผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตมีจำนวนร้อยละ 85 ส่วนจำนวนชั่วโมงการใช้อินเทอร์เน็ตผ่านอุปกรณ์เคลื่อนที่และคอมพิวเตอร์ของคนไทยเฉลี่ยประมาณ 45 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ หรือเฉลี่ยวันละ 6.4 ชม. เปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2558 มีจำนวนชั่วโมงการใช้งานโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 5.7 ชั่วโมงต่อวัน ส่วนกิจกรรมยอดนิยม 5 อันดับแรกที่ใช้ใช้เน็ตได้แก่ การพูดคุยผ่านสื่อสังคมออนไลน์ร้อยละ 89 รองลงมา เป็นการดูวิดีโอผ่านยูทูปร้อยละ 67 การอ่านหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ร้อยละ 56 การค้นหาข้อมูลร้อยละ 55 การทำธุรกรรมทางการเงินร้อยละ 46 ตามลำดับ

ผ่านไป 3 ปี สพธอ. (2561) รายงานผลสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้เน็ต ปี พ.ศ. 2561 คนไทยใช้งานอินเทอร์เน็ตเพิ่มเป็น 10 ชั่วโมง 5 นาที ต่อวัน มีการใช้เพื่อ “อ่านหนังสือพิมพ์ ข่าว บทความ” ทางออนไลน์ร้อยละ 78.5 สำหรับโซเชียลมีเดียที่คนไทยนิยมใช้มากที่สุด 5 อันดับ ได้แก่ อันดับที่ 1 YouTube (98.8%) อันดับที่ 2 Line (98.6%) อันดับที่ 3 Facebook (96.0%) อันดับที่ 4 Instagram (67.2%) และอันดับที่ 5 Pantip (64.2%) ผลสำรวจยังระบุถึงปัญหาที่พบ คือ การถูกรบกวนจากโฆษณาออนไลน์ ร้อยละ 80 ไม่มั่นใจว่าข้อมูลในอินเทอร์เน็ตจะเชื่อถือได้ ร้อยละ 39 ถูกรบกวนด้วยสื่อดรามากอนาจาร ร้อยละ 18 ถูกละเมิดข้อมูลส่วนบุคคลหรือความเป็นส่วนตัว ร้อยละ 11 ถูกหลอกลวงบนอินเทอร์เน็ต ร้อยละ 7 ตามลำดับ

รายงานผลสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้เน็ตในประเทศไทยข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ประชากรไทยมีแนวโน้มบริโภคข่าวสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์มากขึ้น ขณะเดียวกันต้องเผชิญกับ ปัญหาความไม่มั่นใจในข้อมูลข่าวสารที่ตัวเองได้รับและมีการละเมิดความเป็นส่วนตัว เนื่องจากข้อมูลสำคัญหรือข่าวสารในปัจจุบันที่ปรากฏผ่านสื่อสังคมออนไลน์นั้น ไม่ได้ถูกเผยแพร่จากนักข่าว ผู้ทำงานประจำในสำนักข่าว แต่ข้อมูลส่วนหนึ่งมาจากนักข่าวพลเมืองที่รายงานข้อมูลโดยเน้นความรวดเร็วผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ไม่มีระบบการตรวจสอบจากกองบรรณาธิการดังเช่นสำนักข่าวทั่วไป ทำให้เกิดปัญหาข่าวสารบางส่วนไม่รอบด้าน หรือเผยแพร่รูปภาพไม่สมควรออกไป นำไปสู่ ปัญหาการละเมิดจริยธรรมสื่อมวลชนทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา เช่น การละเมิดสิทธิส่วนบุคคล การละเมิดลิขสิทธิ์ หมิ่นประมาท โฆษณาแฝง ข้อความสร้างความเกลียดชัง ข้อความดูหมิ่นเกี่ยวกับ ศาสนา

ตัวอย่าง เช่น การเผยแพร่รูปภาพของพระธุดงค์มีบาดแผล และข้อความกำกับว่า “พระธุดงค์โดนเสือกัดขณะนั่งภาวนาในห้วยขาแข้ง-ทุ่งใหญ่นเรศวร” สร้างความแตกตื่นและ

หวาดกลัวให้กับนักท่องเที่ยว เมื่อตรวจสอบสืบหาข้อเท็จจริงปรากฏว่าไม่มีเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้น (ข่าวสังคมออนไลน์เอ็มไทย, 2559)

หรือกรณีการชุมนุมก่อความรุนแรง “หน้าร้านน้ำเต้าหู้” ภูเก็ต เหตุเกิดเมื่อวันที่ 14 ต.ค. 2559 เวลา 23.30 น. มีการรวมตัวของชาวบ้านเกือบพันคนบริเวณหน้าร้านเต้าหู้สามกอง ถ.เขาวราช ต.ตลาดใหญ่ อ.เมือง จ.ภูเก็ต หลังการส่งต่อข้อมูลในสื่อสังคมออนไลน์ด้วยเนื้อหาแสดงความไม่พอใจที่ลูกชายเจ้าของร้านเต้าหู้สามกองโพสต์เฟซบุ๊ก ในลักษณะมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 112 เจ้าหน้าที่ตำรวจพยายามเจรจาทำความเข้าใจและขอให้สลายการชุมนุม แต่ผู้มาชุมนุมในคืนนั้นได้แสดงความรุนแรงด้วยการขว้างปาสิ่งของสกปรก พร้อมช่วยกันโห่ร้องเป็นระยะ มีการเขียนป้ายเนื้อหาข้อความลักษณะคำทอนำไปขวนไว้หน้าร้านน้ำเต้าหู้ เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ขอให้ยุติความรุนแรงดังกล่าว เนื่องจากเกรงว่าอาจเป็นช่องทางให้ผู้ไม่หวังดีหรือมือที่สามเข้ามาแทรกแซงได้ (สำนักข่าวประชาไท, 2559)

นอกจากการปัญหาการละเมิดจริยธรรม การสร้างความเกลียดชังแล้ว ยังพบการทำผิดกฎหมายฐานหมิ่นประมาทและนำข้อมูลเท็จเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ กรณีตัวอย่างคดีสื่อภาคประชาชนที่ใช้ชื่อเฟซบุ๊กเพจว่า “ทวงคืนพลังงานไทย” เมื่อวันที่ 11 เมษายน พ.ศ. 2560 ศาลอาญากรุงเทพใต้มีคำพิพากษาตั้งปรับผู้ดูแลเฟซบุ๊กเพจนี้เป็นจำนวนเงิน 800,000 บาท และให้ทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์อีก 20 ชั่วโมง เนื่องจากกรณีรายงานข่าวสารผ่านเฟซบุ๊ก ประกอบด้วย เนื้อหาวิพากษ์วิจารณ์บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ว่ามีลักษณะฉ้อฉลทำให้ประเทศชาติเดือดร้อนเพราะน้ำมันแพง (ศูนย์ข้อมูลกฎหมายและคดีเสรีภาพไอแอลวี, 2560)

สุกัญญา สุกบรรทัด (2558) กล่าวในงานปาฐกถาที่ “50 ปี นิเทศศาสตร์ จุฬาฯ” ครั้งที่ 3 วันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2558 ว่า เทคโนโลยีการสื่อสารยุคใหม่ได้ขยายวงผู้ผลิตสื่อจากสื่อวิชาชีพที่มีกฏกติกาทางวิชาชีพประจำ “ก๊อปปี้” มาสู่การสื่อสารของพลเมืองแห่งโลกเครือข่ายสังคมที่มีสถานะตั้ง “น้ำ” พร้อมอธิบายเปรียบเทียบว่า “น้ำ” เป็นเสมือนการปิดบังตัวตน ไม่มีฐานวิชาชีพ ไม่มีคำปฏิญาณ โดยไม่มีใครรู้แน่ว่าจะจัดการอย่างไรดี ยุคสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ทำให้เกิดการสลายตัวด้านความเชื่อมั่นต่อสื่อมวลชนในฐานะตัวแทนประชาชน เพราะการละเมิดจริยธรรมครั้งแล้วครั้งเล่า

ปัญหาการละเมิดจริยธรรมและกฎหมายของนักข่าวภาคประชาชนที่วิพากษ์วิจารณ์ความรุนแรงและส่งผลกระทบต่อสังคมมากขึ้น ผู้วิจัยสอบถามความคิดเห็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์เกี่ยวกับปัญหาการละเมิดจริยธรรมนักข่าวพลเมืองในสื่อสังคมออนไลน์ ผลปรากฏว่าปัญหาที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์พบบ่อย ได้แก่ เนื้อหาข่าวสารไม่มีคุณภาพ มีผลประโยชน์แอบแฝง

การขาดสามัญสำนึกพื้นฐานในฐานะนักสื่อสาร มีความประมาทเลินเล่อและจงใจละเมิดจริยธรรม และกฎหมาย อาจด้วยความตั้งใจหรือความไม่รู้เท่าทันเทคโนโลยีสื่อออนไลน์

เช่น ปัญหาเผยแพร่เนื้อหาข้อมูล ภาพ คลิปวิดีโอโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบและความเสียหายต่อบุคคลอื่น ไม่แหล่งที่มาข้อมูล สื่อสารโดยใช้อคติส่วนตัวเป็นที่ตั้ง ปัญหาไม่คำนึงถึงสิทธิส่วนบุคคล การละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่ระมัดระวังการใช้ถ้อยคำสร้างความเกลียดชัง (hate speech) สร้างอิทธิพลครอบงำความคิดและชี้นำสังคม โดยมีผลประโยชน์ส่วนตัวแอบแฝง ปัญหาเหล่านี้เกิดจาก การขาดแนวทางจริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับนักข่าวพลเมืองโดยเฉพาะ แตกต่างจากนักข่าววิชาชีพที่มีการตรวจสอบจากกองบรรณาธิการหรือหลักจริยธรรมองค์กรวิชาชีพ สื่อสารมวลชนเป็นกลไกควบคุมดูแลตามหลักแนวความคิดวารสารศาสตร์ที่ผู้ส่งสารต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม

ข้อมูลจำนวนมากถูกล่ามลักไปอย่างไร้พรมแดน ทำให้เกิดคำถามว่าเนื้อหาข้อกำหนดแนวทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวภาคประชาชนในภูมิภาคที่เปลี่ยนแปลงไปควรมีอะไรบ้าง โดยเฉพาะเนื้อหาจริยธรรมที่เหมาะสมกับรูปแบบการรายงานข่าวสารของนักข่าวพลเมืองที่ทำงานแบบอิสระไม่มีกองบรรณาธิการช่วยตรวจสอบความถูกต้องชอบธรรมในเบื้องต้น นอกจากนี้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียพยายามเรียกร้องให้สร้างกลไกดูแลส่งเสริม *จริยธรรมสื่อไร้พรมแดน* (Global journalism Ethics) เพื่อให้สามารถนำมาปรับใช้กับผู้ส่งสารหรือผู้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในยุคเครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์ที่ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง แต่ส่งผลกระทบต่อสังคมในวงกว้าง ตามแนวคิดทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Theory) ที่เสนอให้นักข่าวหรือผู้ทำหน้าที่ในบทบาทสื่อมวลชนควรมีความรับผิดชอบต่อสาธารณะและประชาชนผู้รับสาร

ปัญหานักข่าวพลเมืองที่มีบทบาทเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในยุคสื่อสังคมออนไลน์ ผลงานของพวกเขาจึงมีอิทธิพลและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมไม่น้อยไปกว่านักข่าวกระแสหลักที่ใช้สื่อดั้งเดิม (traditional media) บทบาทและอิทธิพลทางสังคมที่เพิ่มขึ้น ทำให้นักวิชาการและนักวิชาชีพด้านวารสารศาสตร์รวมถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้ความสนใจทำการศึกษาวิจัยกระบวนการกำกับดูแลนักข่าวพลเมือง เพื่อให้อยู่ภายใต้หลักการของจริยธรรมหรือจรรยาบรรณสื่อสารมวลชน (Journalist Code of Ethics) แต่การศึกษาวิจัยในประเทศไทยและต่างประเทศที่ผ่านมายังคงเน้นเรื่อง บทบาทหน้าที่และการสร้างกลไกกำกับดูแลโดยภาครัฐมากกว่าค้นหาแนวทางจริยธรรมหรือวิธีส่งเสริมจริยธรรมที่นักข่าวพลเมืองหรือสื่อภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นอย่างแท้จริง

สำหรับงานวิจัยในประเทศไทยที่เกี่ยวกับกลไกกำกับดูแลนักข่าวพลเมืองนั้น ริเริ่มจาก “โครงการการปฏิรูประบบสื่อ: การกำกับดูแลเนื้อหาโดยรัฐ การกำกับดูแลตนเอง และสื่อภาคประชาชน” เป็นโครงการได้รับการสนับสนุนการวิจัยโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) งานวิจัยของ พิงรอรัง รามสูตร วัฒนันท์ (2547) หัวเรื่อง สื่อภาคประชาชน ศึกษาเกี่ยวกับนิยามเชิงปฏิบัติการของสื่อภาคประชาชน ผ่านมุมมองทฤษฎีและประสบการณ์จากหลายประเทศ โดยใช้วิธีศึกษาวิเคราะห์สื่อ 4 ประเภท คือ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ และสื่ออินเทอร์เน็ต พร้อมสรุปนิยามของ “สื่อภาคประชาชน” ว่าประกอบไปด้วยคุณลักษณะสำคัญ 6 ประการ คือ 1. ไม่เป็นของทั้งภาครัฐและเอกชน 2. ไม่มุ่งหวังกำไร 3. มีพันธกิจเพื่อสนองประโยชน์ของสาธารณะ 4. มีเนื้อหาที่หลากหลายกว่าสื่อภาครัฐและเอกชน 5. เนื้อหามุ่งเน้นที่ข่าวและสาระประโยชน์มากกว่าเนื้อหาบันเทิง 6. มุ่งหวังการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน

เนื่องจากในช่วงเวลานั้นการสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตยังไม่แพร่หลาย สื่อออนไลน์ ส่วนใหญ่เป็นการเผยแพร่ข้อมูลผ่านเว็บไซต์และเว็บบอร์ด งานวิจัยของพิงรอรัง และนิธิตา (2547) ศึกษาเรื่อง การกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต ผลสรุปพบว่า กลไกและมาตรการกำกับดูแลเนื้อหาทางอินเทอร์เน็ตของประเทศไทยขึ้นอยู่กับกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารหรือกระทรวงไอซีที เน้นการจัดการกับเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมทางอินเทอร์เน็ต แต่การละเมิดจริยธรรมและการก่ออาชญากรรมคอมพิวเตอร์ยังคงทวีความรุนแรงขึ้น จึงมีการแต่งตั้งหน่วยงานรับผิดชอบขึ้นมา คือ คณะกรรมการสืบสวน ป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมคอมพิวเตอร์ (Cyber Inspector) เพื่อใช้กำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้พบว่าเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเป็นพื้นที่เปิดกว้างไม่มีพรมแดนระหว่างประเทศและมีพลวัตสูง ทำให้การบังคับใช้กฎหมายในประเทศไทยไม่ได้ผลมากนัก พร้อมเสนอให้สร้างกลไกหรือแนวทางให้เว็บไซต์แต่ละแห่งทำหน้าที่กำกับดูแลตัวเอง

ทั้งนี้โครงการการปฏิรูประบบสื่อ ฯ ยังมีงานวิจัยของ วิลาสินี พิพิธกุล (2547) เรื่อง กลไกการตรวจสอบสื่อภาคประชาชน ใช้วิธีการศึกษาด้วยการทบทวนบทเรียนขององค์กรตรวจสอบสื่อภาคประชาชนของต่างประเทศวิเคราะห์เปรียบเทียบจุดดีและจุดด้อยกับองค์กรตรวจสอบสื่อของประเทศไทย

ผลการศึกษาพบว่า องค์กรตรวจสอบสื่อในต่างประเทศได้จัดวางโครงสร้างขององค์กรเป็นระบบมากกว่าของประเทศไทย มีการตั้งคณะทำงานประจำ พร้อมทั้งเชื่อมโยงงานกับภาครัฐ ภาคเอกชนและกลุ่มอื่นในสังคม มีการเปิดช่องทางให้ผู้บริโภคสื่อเข้าไปมีส่วนร่วม จัดอบรมหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อ (media literacy) ขณะที่ประเทศไทยยังไม่เปิดโอกาสให้ผู้บริโภคเข้าไปมีส่วนร่วมมากนัก และยังไม่สามารถสร้างเครือข่ายทางสังคมได้ งานวิจัยนี้เสนอให้ประเทศไทย

ปรับตัวโดยจัดตั้ง “องค์กรตรวจสอบสื่อภาคประชาสังคม” (civil society) ประกอบด้วย คณะทำงานจากหลากหลายสาขาอาชีพ เพื่อช่วยกันตรวจสอบสื่อ โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ต และสื่อบันเทิง

เมื่อเทคโนโลยีเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์แพร่หลายและคนทั่วไปสามารถเข้าถึงจำนวนมากขึ้น งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “นักข่าวพลเมือง” ในยุคสื่อสังคมออนไลน์ ได้แก่งานวิจัยของ ธัญญา จันทรตรง (2556) หัวข้อ นักข่าวพลเมืองกับการใช้สื่อออนไลน์ในการขับเคลื่อนประเด็นด้าน สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย ผลวิจัยสรุปว่า นักข่าวพลเมืองทำหน้าที่เป็นผู้เฝ้าประตูข่าวสาร (Gatekeeping Theory) ในรูปแบบของผู้เฝ้าประตูข่าวสารในศตวรรษที่ 21 (Network Gatekeeping Theory) และเป็นผู้กำหนดวาระข่าวสาร (agenda setting) โดยขั้นตอนและกระบวนการรายงานข่าวสารของนักข่าวพลเมืองผ่านสื่อออนไลน์ไม่แตกต่างจากนักข่าวจากสำนักข่าวใหญ่หรือสื่อกระแสหลักทั่วไป โดยขั้นตอนเริ่มจากการคัดเลือกประเด็นข้อมูลข่าวสาร การรวบรวมข้อมูลและการผลิตเนื้อหา การตรวจสอบแก้ไข และการแพร่กระจายรายงานข้อมูลข่าวสาร รวมถึงการตอบกลับ (Feedback) หรือการมีส่วนร่วมจากผู้รับสารได้ทันที งานวิจัยนี้เสนอให้เพิ่มความรู้ความเข้าใจให้กับนักข่าวพลเมืองในเรื่องจริยธรรมสื่อมวลชนและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่สื่อภาคประชาชน เช่น การหมิ่นประมาท การละเมิดลิขสิทธิ์ กฎหมายสิ่งแวดล้อม เพื่อช่วยพัฒนานักข่าวพลเมืองให้เป็นสื่อพลเมืองที่ดี

สำหรับงานวิจัยในต่างประเทศเกี่ยวกับแนวคิดและกลไกดูแลจริยธรรมของนักข่าวพลเมือง ได้แก่งานวิจัยของ Deuzea and Yeshua (2001) ทำการสำรวจทัศนคติของนักข่าวออนไลน์ของประเทศเนเธอร์แลนด์ เกี่ยวกับจริยธรรมสื่อมวลชนกระแสหลัก โดยแบ่งคุณธรรมหรือจริยธรรมสื่อมวลชนออกเป็น จริยธรรมสื่อเก่าและจริยธรรมสื่อใหม่ (old and new media ethics) รวมถึงการกล่าวถึง จริยธรรมอินเทอร์เน็ต (internet ethics) ที่แตกต่างไปจากสื่อดั้งเดิม ซึ่งหมายถึงหนังสือพิมพ์ วิทยุ และ โทรทัศน์ โดยเฉพาะจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับ ความเป็นกลาง และ ความน่าเชื่อถือ (accuracy) ผลวิจัยพบว่า ปัญหาด้านจริยธรรมของสื่อมวลชนมี 5 เรื่องที่สำคัญ ได้แก่ การใช้โฆษณาแฝง การรายงานข่าวไม่รอบด้าน การมีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับแหล่งข่าวมากเกินไป การคัดลอกผลงานของผู้อื่น และการไม่เคารพความเป็นส่วนตัวของผู้มีชื่อเสียง อย่างไรก็ตามการนำมาตรฐานของจริยธรรมสื่อเก่ามาใช้กับนักข่าวออนไลน์นั้นอาจไม่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากสภาพแวดล้อมในการทำข่าวหรือภูมิทัศน์สื่อได้เปลี่ยนแปลงไป การสร้างกลไกกำกับดูแลตัวเองของนักข่าวจึงเป็นเรื่องสำคัญ

จากนั้นปี ค.ศ. 2009 Linderud (2009) ทำการศึกษาผลกระทบของ จรรยาบรรณสื่อและกลไกกำกับดูแลร่วมกัน ด้วยวิธีการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ผู้สื่อข่าวฮาวายกับผู้สื่อข่าวนอร์เวย์ โดยมี

จุดประสงค์เพื่อศึกษาความแตกต่างระหว่างพฤติกรรมและทัศนคติที่มีต่อจริยธรรมนักข่าว เนื่องจากผู้สื่อข่าวในหลายภูมิภาคไม่มีการบังคับให้ต้องทำตามจรรยาบรรณสื่อมวลชนอย่างเคร่งครัด ขณะที่ประเทศนอร์เวย์นักข่าวอยู่ได้ *ข้อบังคับจรรยาบรรณสื่อ* ซึ่งเป็นกลไกการกำกับร่วมกัน (co-regulation) อย่างเคร่งครัด เสมือนเป็นกฎหมายที่นักข่าวต้องปฏิบัติตาม งานวิจัยนี้สรุปว่าการมีจรรยาบรรณสื่อมวลชนขององค์กรวิชาชีพสื่อ และการสร้างกลไกการกำกับดูแลตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ จะส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้สื่อข่าวอย่างชัดเจน 3 ด้าน ได้แก่ 1. ทำให้เกิดความยุติธรรมและเท่าเทียมในเนื้อหาข่าว 2. ทำให้เกิดพฤติกรรมรายงานข่าวอย่างถูกต้องเหมาะสม และ 3. ทำให้ข้อมูลข่าวสารมีคุณภาพเผยแพร่สู่สังคม

สำหรับงานวิจัยเปรียบเทียบบทบาทและแนวคิดของนักข่าววิชาชีพกับนักข่าวพลเมืองที่ได้รับการอ้างอิงอย่างแพร่หลายเป็นงานวิจัยของ Chung and Nah (2013) ศึกษาแนวคิดหรือมโนทัศน์ความน่าเชื่อถือของสื่อมวลชนและบทบาทสื่อมวลชน ระหว่างนักข่าวพลเมืองและนักข่าววิชาชีพหรือนักข่าวจากสื่อกระแสหลัก ผลวิจัยพบว่านักข่าวพลเมืองมีบทบาทมากกว่าในการทำหน้าที่ผู้ขับเคลื่อนสังคม และแนะนำหาทางออกให้สังคม รวมถึงการสร้างการเรียนรู้ในชุมชน ส่วนบทบาทในการทำหน้าที่เป็น ผู้ตรวจสอบรัฐและเอกชนนั้นกลุ่มตัวอย่างนักข่าวทั้ง 2 กลุ่มมีบทบาทไม่แตกต่างกัน

นอกจากนี้ งานวิจัยเกี่ยวกับจริยธรรมสื่อมวลชนของนักข่าวพลเมืองในทวีปแอฟริกา โดย Mutsavairo, Columbus, and Leijendekker (2014) สำรวจบทบาทจริยธรรมสื่อมวลชนในพื้นที่สาธารณะ โดยเน้นศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติของนักข่าวพลเมืองในทวีปแอฟริกาในยุคเครือข่ายออนไลน์ ผลวิจัยแสดงว่านักข่าวพลเมืองส่วนใหญ่เห็นว่า ความถูกต้องของข้อมูลสำคัญกว่าการสืบค้นหาว่าใครเป็นผู้จัดทำข้อมูล และ การเสนอข้อเท็จจริงอย่างเที่ยงธรรมเป็นเรื่องสำคัญเช่นกัน นักข่าวพลเมืองควรคำนึงถึงผลกระทบต่อข้อมูลที่จะเผยแพร่ออกสู่สาธารณะ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของประเทศ งานวิจัยยังพบว่าความหมายของ “จริยธรรมสื่อ” ในกลุ่มนักข่าวพลเมืองแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมหรือสิ่งแวดล้อมทางสังคม อย่างไรก็ตามนักข่าวพลเมืองแสดงความไม่เห็นด้วยกับกลไกการกำกับดูแลโดยภาครัฐ หรือการใช้กฎหมาย (law - regulation) เพื่อควบคุมเนื้อหาของสื่อมวลชน

จากงานวิจัยข้างต้นแสดงให้เห็นว่าหลายประเทศทั่วโลกกำลังตื่นตัวกับการศึกษาหาแนวทางกำกับดูแลสื่อสังคมออนไลน์ และไม่ได้มีเฉพาะกลุ่มประเทศฝั่งยุโรปหรือสหรัฐอเมริกาเท่านั้น สาธารณรัฐกานา (Republic of Ghana) ประเทศที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคแอฟริกาตะวันตก เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2559 Affail Momney ประธานสมาคมนักข่าวกานา (The Ghana Journalists Association :GJA) กล่าวถึงการปฏิรูปจริยธรรมสื่อว่าเป็นเรื่องสำคัญเร่งด่วนเนื่องจากพลวัตของ

ภูมิทัศน์สื่อ (media landscape) เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต สื่อสังคมออนไลน์มีความซับซ้อนมากขึ้น จรรยาบรรณสื่อของประเทศกาน่าที่จัดทำขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1994 ควรถูกระดมสมองเพื่อจัดรูปแบบใหม่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์สื่อที่เปลี่ยนไปตามเทคโนโลยีสื่อใหม่ (Dzamboe, 2016)

สำหรับประเทศไทยนั้น แผนแม่บทปฏิรูปประเทศไทยของคณะกรรมการความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้กำหนดการปฏิรูปประเทศไทยไว้ 11 ด้าน โดยมี “สื่อสารมวลชน” เป็น 1 ใน 11 ด้าน สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (สผ., 2557) เสนอรายละเอียดใน *เอกสารสาระสังเขปประเด็นการปฏิรูปประเทศไทยด้านสื่อสารมวลชน* ว่า ปัญหาสื่อสารมวลชนในยุคเครือข่ายสังคมออนไลน์ ทำให้เกิดกระบวนการเสนอข้อมูลข่าวสารที่แยกไม่ได้ว่าแบบไหนคือสื่อแท้หรือสื่อเทียม ดังนั้นประเทศไทยควรมีการปฏิรูปสื่อใหม่ โดยให้มีการกำกับดูแลกันเองและการกำกับดูแลร่วมระหว่างภาครัฐกับองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน

การควบคุมสื่อสังคมออนไลน์โดยใช้กลไกภาครัฐหรือกลไกทางกฎหมายเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติลงนามประกาศฉบับที่ 26/2557 เรื่อง *การดูแลและสอดส่องการใช้สื่อสังคมออนไลน์* เพื่อให้ปลัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารแต่งตั้งคณะบุคคลเป็นคณะทำงานด้านสื่อสังคมออนไลน์ มีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบข้อมูลการจราจรทางคอมพิวเตอร์ การใช้เว็บไซต์ สื่อสังคมออนไลน์ ทั้งข้อความ รูปภาพ ภาพที่เคลื่อนไหว คลิปเสียง ที่เผยแพร่ในเชิงปลุกกระดม ชั่วๆ สร้างความรุนแรง ความไม่น่าเชื่อถือและไม่เคารพกฎหมาย รวมถึงการต่อต้านการปฏิบัติงานของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ โดยประกาศฉบับที่ 26/2557 มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสั่งการให้มีการประสานกับผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตและผู้เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิด รวมถึงให้อำนาจระงับการเผยแพร่เว็บไซต์ สื่อสังคมออนไลน์ พร้อมดำเนินการเอาผิดกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำในลักษณะดังกล่าว

จากเนื้อหาประกาศเรื่องการดูแลและสอดส่องการใช้สื่อสังคมออนไลน์ แสดงให้เห็นว่าผู้มีอำนาจในการปกครองประเทศไทย ได้ตระหนักถึงความสำคัญของอิทธิพลสื่อสังคมออนไลน์ และพยายามใช้อำนาจรัฐเพื่อให้ผู้บริการอินเทอร์เน็ตเข้ามาช่วยดำเนินการตรวจสอบและเอาผิดผู้มีการกระทำดังกล่าว แต่ดูเหมือนปัญหาคุณภาพและความถูกต้องของเนื้อหาข่าวสาร การละเมิดสิทธิมนุษยชน ละเมิดแหล่งข่าว ละเมิดความเป็นส่วนตัว และการสร้างความเกลียดชังยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

แสดงให้เห็นถึงช่องว่างหรือปัญหาการดูแลนักข่าวพลเมืองด้วยวิธีการใช้กลไกภาครัฐข้างต้น ซึ่งนอกจากจะขัดต่อแนวคิดประชาชนมีส่วนร่วมในการสื่อสาร ยังขาดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เนื่องจากปรากฏการณ์ประชาชนทั่วไปมีบทบาทเป็น

“นักข่าวพลเมือง” ทำหน้าที่ผลิตเนื้อหาเผยแพร่ไปสู่สาธารณะได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว ดังนั้น การสร้างกลไกการกำกับดูแลที่เหมาะสม ควรได้รับการศึกษาวิจัยเชิงลึกเพื่อปรับปรุงเนื้อหาและวิธีการให้ทำทันกับความเปลี่ยนแปลงการสื่อสารในยุคเครือข่ายสังคมออนไลน์

ที่ผ่านมาการศึกษาวิจัยของประเทศไทยและต่างประเทศเกี่ยวกับนักข่าวพลเมืองยังเน้นแง่มุมด้านบทบาทหรืออิทธิพลที่เพิ่มขึ้นในการทำหน้าที่สื่อสารมวลชน โดยเฉพาะการทำหน้าที่เป็นผู้เฝ้าประตูข่าวสาร (Gatekeeping Theory) ในยุคสื่อสังคมออนไลน์ หรือเป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับขั้นตอนกระบวนการรายงานข่าวสารของนักข่าวพลเมืองผ่านสื่อสังคมออนไลน์ รวมถึงงานวิจัยที่เสนอให้มีการจัดตั้งกลไกหรือองค์กรตรวจสอบสื่อภาคประชาสังคม โดยเน้นการเสนอให้สร้างกลไกภาครัฐหรือการใช้กฎหมาย รวมถึงกลไกการกำกับดูแลผ่านทางองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนเป็นหลัก

การศึกษาวิจัยที่ผ่านมาส่วนใหญ่พยายามเสนอแนวทางให้นักข่าวพลเมืองอยู่ภายใต้กลไกกำกับดูแลทางกฎหมายของภาครัฐอย่างเคร่งครัด ผู้วิจัยเห็นว่าการทำงานตามกรอบกำหนดของภาครัฐ โดยไม่ได้คำนึงถึงหลักการเคารพเสรีภาพของสื่อมวลชน หรือการอยู่ภายใต้ข้อบังคับของจริยธรรมแห่งวิชาชีพที่กำหนดโดยสื่อกระแสหลักยังไม่เหมาะสมมากนัก เนื่องจากเป็นอุปสรรคต่อเสรีภาพในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของประชาชน ไม่ทันต่อสถานการณ์และไม่เข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกของผู้คนในโลกยุคสื่อสังคมออนไลน์

สำหรับการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเนื้อหาด้านจริยธรรมอย่างรอบด้าน เพื่อให้เหมาะสมกับการทำหน้าที่ผู้ส่งสารหรือผู้ผลิตข่าวสารของนักข่าวพลเมืองที่ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารแบบไร้พรมแดน ยังไม่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดนัก โดยเฉพาะการสำรวจแนวคิดด้านนี้จากนักข่าวพลเมืองและผู้เชี่ยวชาญด้านจริยธรรมสื่อมวลชน รวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ว่ามีมโนทัศน์หรือการรับรู้เกี่ยวกับจริยธรรมสื่อของนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์อย่างไร และให้ความสำคัญกับจริยธรรมสื่ออะไรบ้าง

ดังนั้น การศึกษาวิจัยในหัวข้อเรื่อง **การกำหนดแนวทางปฏิบัติทาง “จริยธรรม” สำหรับนักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคมออนไลน์** จึงมีความสำคัญในยุคที่ภูมิทัศน์สื่อเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม รวมถึงเป็นความพยายามเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาจริยธรรมสื่อมวลชนที่เกี่ยวข้องกับวารสารศาสตร์พลเมืองและจริยธรรมสื่อภาคประชาชน เพื่อค้นหาแนวทางปฏิบัติด้านจริยธรรมของนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์อันเป็นที่ยอมรับทั้งฝ่ายผู้ส่งสารและผู้รับสารหรือผู้บริโภคสื่อ โดยเฉพาะการให้นักข่าวพลเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหา และวิธีการที่เหมาะสมในการกำกับดูแลด้านจริยธรรม เพื่อช่วยจัดระเบียบข่าวสารในสังคมในเชิงสร้างสรรค์มากขึ้น

จุดมุ่งหมายสำคัญของการศึกษานี้ เพื่อเปิดบริบทของการศึกษาด้านจริยธรรม สื่อมวลชนให้กว้างขึ้น ทำให้เกิดความเข้าใจทัศนคติเกี่ยวกับจริยธรรมสื่อมวลชนของนักข่าวพลเมือง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องว่าให้ความสำคัญกับด้านใด รวมถึงการประมวลความคิดเกี่ยวกับกลไกการกำกับดูแลนักข่าวพลเมืองจากเดิมที่เน้นกลไกภาครัฐมีรูปแบบคำสั่งจากบนลงล่าง (top-down) หากจะเปลี่ยนไปเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการสร้างกลไกควบคุมตัวเองในแนวระนาบ (horizontal self-regulation) ที่มีนักข่าวพลเมืองและผู้มีส่วนได้เสียเป็นศูนย์กลางกำหนดแนวปฏิบัติเชิงจริยธรรมสื่อไร้พรมแดนด้วยความสมัครใจ และได้รับการยอมรับจากผู้มีส่วนได้เสียนั้นควรมีเนื้อหาและรูปแบบอย่างไร

ผลการศึกษาี้ยังสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางสำหรับศึกษาเรียนรู้และการพัฒนากรอบจริยธรรมขององค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนและหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง หรือนำไปเป็นแนวปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับบุคคลทั่วไปที่สนใจการเผยแพร่ข่าวสารออกสู่สังคม สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานจริงเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ รวมถึงสร้างแรงบันดาลใจให้สื่อภาคพลเมืองปรับปรุงและพัฒนาผลงานที่มีคุณภาพให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะอย่างแท้จริง

1.2 ปัญหาวิจัย

1. นักข่าวพลเมืองและผู้เชี่ยวชาญด้านจริยธรรมสื่อมวลชนรวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในปรากฏการณ์สื่อสังคมออนไลน์ มีแนวคิดการรับรู้และความคิดเห็นเกี่ยวกับจริยธรรมของนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์อย่างไร และให้ความสำคัญในประเด็นความหมาย บทบาทหน้าที่ นักข่าวพลเมืองด้านใดบ้าง เพื่อกำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติที่จำเป็นในการส่งเสริมจริยธรรมต่อไป

2. แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมและกลไกดูแลส่งเสริมจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ที่เหมาะสม และเป็นไปได้และเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย ทั้งฝ่ายผู้ปฏิบัติหรือผู้ผลิต ผู้ใช้สื่อหรือผู้บริโภคสื่อ ผู้กำหนดนโยบายกำกับดูแลสื่อ ทั้งในเชิงวิชาชีพ เชิงระเบียบกฎหมาย และเชิงสังคมควรเป็นอย่างไร เพื่อกำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับนักข่าวพลเมือง รวมถึงสื่อภาคประชาชนรูปแบบอื่นในอนาคต

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ ผ่านกระบวนการระดมความคิดเห็นด้วยเทคนิคเดลฟาย (Delphi technique) จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการรายงานข่าวของสื่อภาคพลเมือง

2. เพื่อประเมินความคิดเห็นต่อแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมืองที่เป็นข้อสรุปจากเทคนิคเคลฟายจากมุมมองของผู้ปฏิบัติงานจริงในสนามข่าวพลเมือง

1.4 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยในหัวข้อเรื่อง กำหนดแนวทางปฏิบัติทาง “จริยธรรม” สำหรับนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ ได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเวลา กำหนดระยะเวลาทำวิจัยตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2559 - พ.ศ. 2561

1.4.2 ขอบเขตกลุ่มตัวอย่าง ครอบคลุมผู้เชี่ยวชาญ ผู้ปฏิบัติงานและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทางด้านวารสารศาสตร์พลเมือง จำนวน 55 คน

1.4.3 ขอบเขตเครื่องมือวิจัย เป็นการวิจัยด้วยเทคนิคเคลฟายด้วยเครื่องมือการวิเคราะห์เอกสาร แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์เชิงลึก

1.5 นิยามศัพท์

ศัพท์สำคัญในการวิจัยครั้งนี้ ได้นิยามความหมายไว้ดังต่อไปนี้

พลเมือง หมายถึง ประชาชนที่มีบทบาททางใดทางหนึ่งในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม หรือมีบทบาทในการเป็นพลังของบ้านเมืองในการทำความคิด มีจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม เห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวมและสังคม ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ หมายถึง ประชาชนที่กระตือรือร้นเข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารออกสู่สังคมด้วยความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

นักข่าวพลเมือง หมายถึง ประชาชนทั่วไปที่รายงานข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะ หรือความสนใจของประชาชนผ่านทางเครือข่ายออนไลน์หรือสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ หมายถึง สื่อภาคพลเมือง นักสืบพันทิปบล็อกเกอร์ไอเคเนชั่น นักข่าวชุมชนเครือข่ายพลเมืองเน็ต สำนักข่าวพลเมืองภาคใต้ กลุ่มเพื่อนหมา -ข้างถนน อาสาสมัครหรือเจ้าหน้าที่ประจำหน่วยกู้ภัย

จริยธรรมสื่อมวลชน หมายถึง หลักประเพณีและปฏิบัติที่พึงยึดถือ เพื่อส่งเสริมคุณค่าในการทำงานที่ดีและถูกต้องของนักสื่อสารมวลชน ให้เป็นประโยชน์แก่มวลชนและสังคม โดยยึดหลักเกณฑ์ที่ปรากฏในระดับสากลและระดับสมาคมวิชาชีพสื่อในประเทศไทย ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ หมายถึง จริยธรรมแห่งวิชาชีพขององค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน ที่เป็นแนวปฏิบัติจากสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ สภาวิชาชีพสมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน ในภูมิภาคอาเซียน เช่น ความถูกต้อง (accuracy) ความเที่ยง

ธรรมไม่ลำเอียง (impartialty) สิทธิมนุษยชน (human rights) ความรับผิดชอบต่อสังคม (social responsibility)

จริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง หมายถึง แนวทางปฏิบัติเพื่อส่งเสริมคุณค่าในการทำงานที่ถูกต้องเหมาะสมของนักข่าวพลเมืองที่พัฒนามาจากการประมวลเอกสารที่เกี่ยวข้อง และความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพสื่อมวลชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งในการศึกษาค้นคว้านี้ หมายถึง ความถูกต้อง แหล่งข้อมูล สิทธิเสรีภาพ ความไม่มีอคติ สิทธิมนุษยชน การแสดงความเกลียดชัง สิทธิส่วนบุคคล ผลประโยชน์ทับซ้อน ความมั่นคงของประเทศ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล

สื่อสังคมออนไลน์ หมายถึง ช่องทางการสื่อสารผ่านโปรแกรมประยุกต์บนสื่อ ที่มีการเชื่อมต่อกับเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งผู้ใช้สามารถผลิตเนื้อหาและเผยแพร่เนื้อหาเองได้ และเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ติดตาม แบ่งปันเนื้อหาและร่วมแสดงความคิดเห็นได้ ซึ่งในการศึกษาค้นคว้านี้ หมายถึง โปรแกรมคอมพิวเตอร์หรือแอปพลิเคชันที่นักข่าวพลเมืองใช้ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร หรือใช้เพื่อการติดต่อสื่อสารอื่น เช่น เว็บบอร์ด (webboard) บล็อก (blog) เฟซบุ๊ก (facebook) ทวิตเตอร์ (twitter) อินสตาแกรม (instagram)

ยุคสื่อสังคมออนไลน์ เริ่มต้นในศตวรรษ 21 จากการพัฒนาของเครือข่ายอินเทอร์เน็ตทำให้รูปแบบการกระจายข้อมูลข่าวสารเป็นไปอย่างรวดเร็ว เป็นยุคที่ผู้รับสารมีอำนาจหรือพลังต่อรองเพิ่มขึ้น สามารถเลือกรับสื่อได้หลายช่องทาง มีลักษณะเปิดกว้างทางเนื้อหา และมีปฏิสัมพันธ์กันในลักษณะชุมชนในสังคมออนไลน์ที่เปิดกว้างให้เข้าถึงได้ทุกกลุ่ม ซึ่งในการศึกษาค้นคว้านี้ หมายถึง ยุคที่เครือข่ายอินเทอร์เน็ตช่วยลดอุปสรรคทำให้กระจายข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว และเป็นยุคที่มีการระบุตัวตนผู้ผลิตสารและผู้รับสารโดยมีลักษณะความสัมพันธ์คล้ายชุมชน

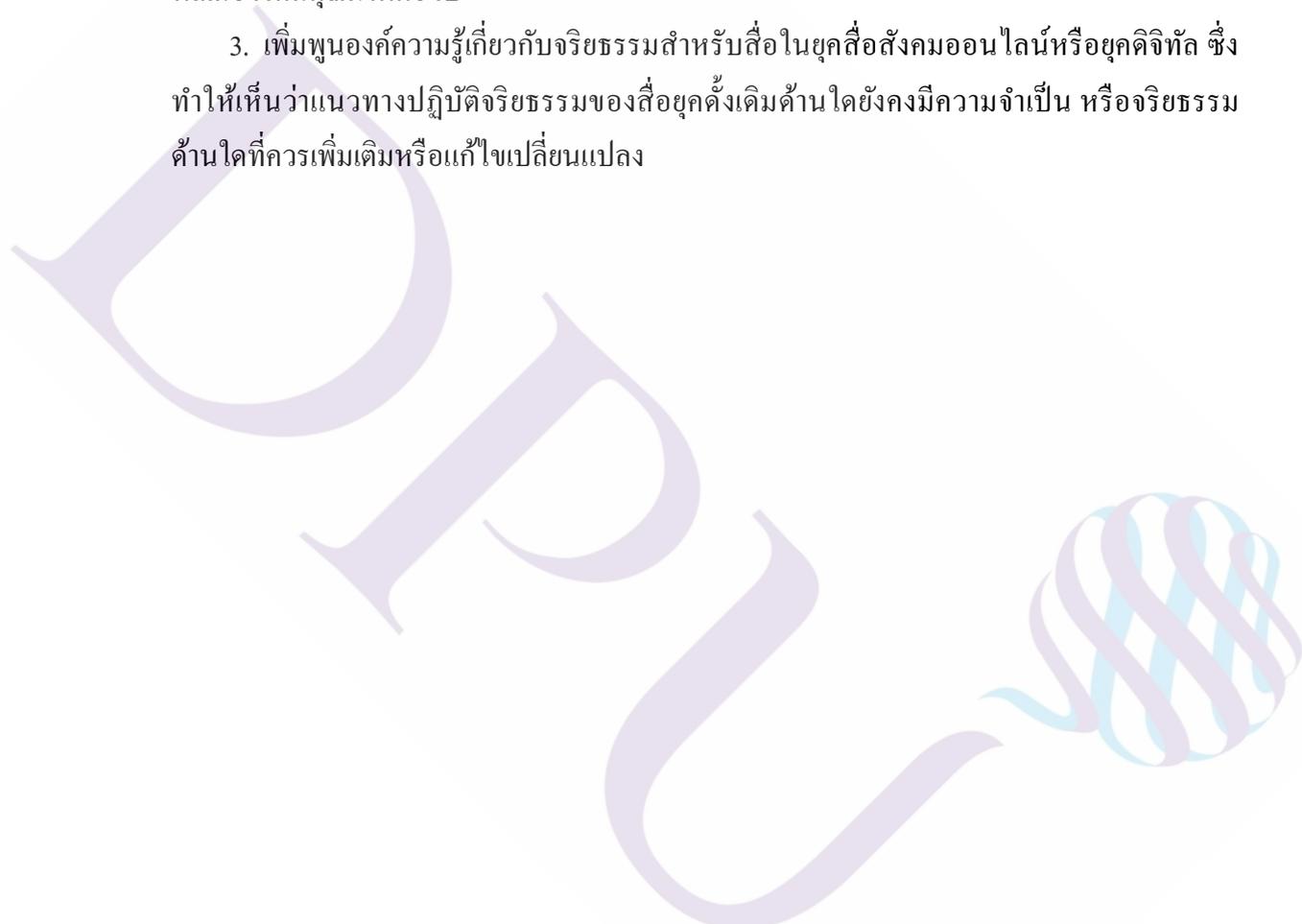
แนวทางปฏิบัติ หมายถึง การรวบรวมแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสื่อมวลชนที่เหมาะสมในด้านต่าง ๆ ของนักข่าวพลเมือง ทั้งด้านเนื้อหาจริยธรรม ด้านกลไกดูแลจริยธรรม ด้านการส่งเสริมจริยธรรม

กลไกกำกับดูแลจริยธรรม หมายถึง การสร้างวิธีการหรือแนวทางในการควบคุมดูแลการกระทำ การปฏิบัติตัวหรือการแสดงพฤติกรรมให้เป็นไปตามหลักจริยธรรมที่กำหนดไว้ ซึ่งในการศึกษาค้นคว้านี้ หมายถึง การสร้างวิธีการดูแลจริยธรรมด้วยตนเอง การส่งเสริมให้มีการเรียนรู้จริยธรรมสื่อมวลชน

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประกอบด้วยประเด็นต่อไปนี้

1. ได้ข้อสรุปในการกำหนดแนวทางปฏิบัติจริยธรรมเบื้องต้นสำหรับพัฒนานักข่าวพลเมืองจากการระดมความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ สำหรับนำไปปฏิบัติและเป็นกลไกการดูแลส่งเสริมจริยธรรมที่เป็นไปได้และเหมาะสมสำหรับนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์
2. สามารถนำผลการวิจัยเป็นข้อมูลและแนวคิดสำหรับการปฏิรูปด้านสื่อสารมวลชน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดทำ “คู่มือจริยธรรมนักข่าวพลเมือง” และเพื่อประโยชน์ในการเผยแพร่สู่สังคม ให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องจริยธรรมสื่อมวลชน อันส่งผลดีต่อการสร้างผลงานสื่อภาคพลเมืองให้มีคุณภาพต่อไป
3. เพิ่มพูนองค์ความรู้เกี่ยวกับจริยธรรมสำหรับสื่อในยุคสื่อสังคมออนไลน์หรือยุคดิจิทัล ซึ่งทำให้เห็นว่าแนวทางปฏิบัติจริยธรรมของสื่อยุคดั้งเดิมด้านใดยังคงมีความจำเป็น หรือจริยธรรมด้านใดที่ควรเพิ่มเติมหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลง

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การกำหนดแนวทางปฏิบัติทาง “จริยธรรม” สำหรับนักข่าวพลเมือง ยุค สื่อสังคมออนไลน์ ได้รวบรวม ทฤษฎี แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษา การวิเคราะห์และอภิปรายผล ดังนี้

- 2.1 ทฤษฎีสื่อมวลชนแบบประชาชนมีส่วนร่วม (Democratic-Participant Media Theory)
- 2.2 สื่อมวลชนแบบประชาชนมีส่วนร่วมกับการเคลื่อนย้ายสู่สื่อสังคมออนไลน์
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับ พลเมือง สื่อภาคประชาชน วารสารศาสตร์พลเมือง และปรากฏการณ์นักข่าวพลเมือง (Citizen Journalist)
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับยุคสื่อสังคมออนไลน์ (Social media)
 - 2.4.1 การเปลี่ยนแปลง “ระบบนิเวศน์สื่อ” (Media Ecologies)
 - 2.4.2 ยุคเว็บ 3.0 กับ สื่อมวลชนศึกษา 3.0
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมวารสารศาสตร์ (Journalism Ethics)
 - 2.5.1 ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Theory)
 - 2.5.2 แนวคิดจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อสารมวลชน (Journalist Code of Ethics)
 - 2.5.3 จริยธรรมสื่อยุคดิจิทัล (Digital Media Ethics)
 - 2.5.4 กลไกดูแลส่งเสริมจริยธรรมสื่อไร้พรมแดน (Global journalism Ethics)
- 2.6 เทคนิคเดลฟาย (Delphi technique)
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทฤษฎีสื่อมวลชนแบบประชาชนมีส่วนร่วม (Democratic-Participant Media Theory)

งานวิจัยนี้ได้้นำแนวคิดสื่อมวลชนแบบประชาชนมีส่วนร่วมมาเป็นแนวทางในการอธิบายความสำคัญสื่อมวลชนภาคประชาชน หรือนักข่าวพลเมืองที่เป็นประชาชนทั่วไปจากหลายภาคส่วนของสังคมร่วมกันใช้เทคโนโลยีสื่อสารเข้ามามีส่วนร่วมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารออกสู่สาธารณะ ก่อให้เกิดการสื่อสารมวลชนรูปแบบใหม่ที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้รับสารและผู้ส่งสาร นอกจากนี้ยังนำแนวคิดนี้มาตอบปัญหาวิจัยถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนใน

บทบาทนักข่าว ที่ทำให้ภูมิทัศน์สื่อเปลี่ยนแปลงไป ผู้ส่งสารและผู้รับสารกลายเป็นกลุ่มเดียวกัน ดังนั้นการกำหนดแนวทางจริยธรรมสื่อมวลชนควรมีรูปแบบและเนื้อหาที่ครอบคลุมถึงนักข่าวพลเมืองในฐานะสื่อมวลชนแขนงหนึ่งด้วย

การกำเนิดขึ้นของสื่อมวลชนหรือที่เรียกกันว่า “ผู้ส่งสาร” ในฐานะ “นักข่าว” เริ่มเป็นครั้งแรกช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 โดยส่งสารเป็นตัวอักษรผ่านสื่อที่เป็นกระดาษหนังสือพิมพ์ “นักข่าว” มีบทบาทเป็นผู้รายงานเรื่องราวที่เกิดขึ้นให้ผู้คนรับรู้รวมถึงเผยแพร่รูปภาพ จัดทำข่าวเชิงสืบสวนสอบสวน สรุปลวิเคราะห์สถานการณ์หรือแสดงความคิดเห็นของตนเองเพิ่มเติมในเนื้อหาข่าว นักข่าวจึงไม่ได้เป็นเพียงผู้รายงานข่าวสาร แต่ยังทำหน้าที่เป็นนักสื่อสารข้อมูลหรือ “นักหนังสือพิมพ์” (Journalist)

สื่อกระดาษหนังสือพิมพ์ถูกพัฒนารูปแบบไปเป็นสื่อวิทยุ หรือเครื่องกระจายเสียงวิทยุ จากนั้นพัฒนาเป็นภาพพร้อมเสียงกลายเป็นสื่อโทรทัศน์ นักข่าวจึงถูกเรียกตามสื่อที่ใช้ในการเผยแพร่ข่าวสาร เช่น นักข่าวหนังสือพิมพ์ นักข่าววิทยุ นักข่าวทีวี กลายเป็นกลุ่มที่ครอบครองพื้นที่สื่อสาร มีอิทธิพลกำหนดทิศทางข่าวสารส่วนใหญ่ของสังคม หรือที่เรียกกันว่า “สื่อกระแสหลัก” (traditional media)

ในช่วงก่อนศตวรรษที่ 20 รูปแบบของสื่อมวลชนกระแสหลักมีลักษณะองค์กรเป็นสำนักข่าวใหญ่ มีการบริหารงานซับซ้อน ส่วนใหญ่เน้นผลกำไรทางธุรกิจ และผูกขาดธุรกิจโดยคนบางกลุ่มเท่านั้น เน้นรูปแบบการสื่อสารทิศทางเดียวและมีบทบาทหรืออิทธิพลในการกำหนดวาระข่าวสารของสังคม โดยประชาชนทั่วไปเป็นผู้รับสารที่ไม่ค่อยมีส่วนร่วมมากนัก ทำให้ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้รับสารได้ทุกกลุ่มอย่างเพียงพอ ประชาชนบางกลุ่มต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารของตนเอง

McQuail (2005) เสนอแนวคิด “ทฤษฎีสื่อมวลชนแบบประชาชนมีส่วนร่วม” (Democratic -Participant Media Theory) โดยเน้นว่าการสื่อสารยุคใหม่ไม่ได้มาจากผู้ส่งสารหรือนักข่าวเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น แต่ผู้รับสารหรือผู้อ่านมีสิทธิโต้ตอบและแสดงความคิดเห็นแบบมีปฏิสัมพันธ์กันได้

พีระ จิตรโสภณ (2557, น. 12-40) อธิบายจุดเน้นของทฤษฎีสื่อมวลชนที่ประชาชนมีส่วนร่วม เข้าร่วม คือ การสนับสนุนบทบาทและสิทธิของบุคคลที่เป็นฐานล่าง เช่น ประชาชนทั่วไป ชุมชนขนาดเล็กหรือชนกลุ่มน้อย ให้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมส่งเสริมประชาธิปไตย ผ่านการรับส่งข้อมูลข่าวสาร การแสดงความคิดเห็น การศึกษา นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับสิทธิในการสื่อสาร เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับสื่อมวลชน โดยสังคมการเมืองรูปแบบใหม่ทุกคนควรมีสิทธิได้รับข่าวสารตรงกับความต้องการ และมีสิทธิโต้ตอบกลับ โดยเฉพาะในชุมชนขนาดเล็ก

การเติบโตของสื่อมวลชนกระแสหลักในลักษณะขององค์กรขนาดใหญ่ เน้นเป้าหมายทางธุรกิจ ผูกขาดด้วยเจ้าของกิจการเพียงบางกลุ่ม ทำให้เนื้อหาข่าวสารส่วนใหญ่เน้นตอบสนองส่วนกลางมากกว่า ทำให้ไม่สามารถตอบสนองความต้องการท้องถิ่นที่มีลักษณะแตกต่างกัน โดยหลักการของทฤษฎีนี้มีทั้งหมด 7 หลักการ ดังนี้

1. พลเมืองมีสิทธิใช้สื่อมวลชนเพื่อการสื่อสารตามความจำเป็น
2. องค์กรสื่อและเนื้อหาสื่อไม่ควรขึ้นอยู่กับควบคุมของหน่วยงานรัฐส่วนกลาง
3. สื่อมวลชนควรมีหลักการสำคัญเพื่อกลุ่มผู้รับสาร ไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง
4. กลุ่ม องค์กร และชุมชนในท้องถิ่น ควรมีสื่อมวลชนของตนเอง
5. สื่อมวลชนควรมีขนาดเล็ก ทำให้ผู้รับสารสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ ไม่ควรมีลักษณะ ทางการหรือเป็นเน้นความเป็นวิชาชีพเกินไป
6. ความต้องการของสังคมควรมาจากประชาชนหรือผู้รับสารทั่วไปด้วย
7. การสื่อสารของประชาชนมีความสำคัญอย่างยิ่ง ไม่ควรปล่อยให้เป็นที่ของสื่อมวลชน กระแสหลักหรือผู้ประกอบการวิชาชีพสื่อสารมวลชนเพียงอย่างเดียว

2.2 สื่อมวลชนแบบประชาชนมีส่วนร่วมกับการเคลื่อนย้ายผู้สื่อสารมวลชนออนไลน์

การเปลี่ยนผ่านจากศตวรรษที่ 20 สู่ศตวรรษที่ 21 ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตทำให้ผู้รับข่าวสารสามารถเข้ามามีส่วนร่วมผลิตเนื้อหาข่าวได้มากขึ้น Terry (2009) วิเคราะห์การกำเนิดของสื่อมวลชนแบบประชาชนมีส่วนร่วมว่า ในอนาคตลักษณะของสื่อจะมีความหลากหลายมากขึ้น (media pluralism) เป็นการข้ามพรมแดนระหว่างผู้รับสารกับ ผู้ส่งสาร นับเป็นการท้าทายอุตสาหกรรมสื่อ โดยอธิบายรูปแบบการเคลื่อนย้ายของ “สื่อสารมวลชน” จากยุคศตวรรษที่ 20 ไปสู่ “สื่อสังคมออนไลน์” ในศตวรรษที่ 21 ดังที่ปรากฏตามตารางดังนี้

ตารางที่ 2.1 การเปรียบเทียบรูปแบบสื่อมวลชนกับสื่อสังคมออนไลน์

	สื่อมวลชน (Mass Communication Media) ศตวรรษ 20	สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ศตวรรษ 21
รูปแบบการกระจายข่าวสาร Media distribution	เผยแพร่ข้อมูลสู่มวลชนได้ในระดับกว้าง	เครือข่ายอินเทอร์เน็ตช่วยลดอุปสรรคทำให้กระจายข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว
ขั้นตอนการผลิตสื่อ Media production	มีขั้นตอนการผลิตซับซ้อน เนื้อหาถูกกั้นกรองด้วยนายประตูข่าวสาร (gatekeeper) โดยสื่อมืออาชีพ	เทคโนโลยีเว็บ 2.0 ทำให้ขั้นตอนการผลิตสื่อทำได้ในกลุ่มขนาดเล็กหรืออาจทำแบบปัจเจกบุคคล
พลังหรืออิทธิพลของสื่อ Media power	มีอิทธิพลจากการกุมอำนาจด้วยรูปแบบการสื่อสารทางเดียว	ส่งเสริมให้ผู้รับสารมีอำนาจพลังต่อรองเพิ่ม รับสื่อได้หลายช่องทาง
เนื้อหาสื่อ Media content	มีจุดประสงค์ทำเนื้อหาเป็นมาตรฐานแบบเดียวกัน มีการผลิตเนื้อหาตามความต้องการของกลุ่มผู้รับสาร	มีลักษณะเปิดกว้างทางเนื้อหา ไม่เจาะจงกลุ่มผู้รับสาร เปิดรับทุกกลุ่ม
ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค Producer/consumer relationship	ไม่ระบุตัวตน เป็นลักษณะนิรนาม	มีการระบุตัวตนผู้ผลิตสาร ความสัมพันธ์คล้ายชุมชนหรือผู้รับสารผลิตข่าวสารด้วยตัวเอง

ที่มา: Teney (2009, p. 3)

เครือข่ายอินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือสำคัญในการเปิดช่องทางให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการเผยแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็วไม่ต่างกับกับสื่อมวลชนกระแสหลัก ตามแนวคิดทฤษฎีสื่อมวลชนแบบประชาชนมีส่วนร่วม ที่ผู้ส่งสารสามารถสร้างเนื้อหาหรือผลิตข่าวสารได้อย่างอิสระในฐานะ “นักข่าวพลเมือง” บทบาทของของนักข่าวพลเมืองเพิ่มมากขึ้น

เนื่องจากไม่ได้มีเพียงการเผยแพร่ข่าวสารด้วยตนเองเพียงช่องทางเดียว แต่ยังมีการประสานความร่วมมือกับสำนักข่าวใหญ่ ทำให้เกิดการแบ่งปันข้อมูลเพิ่มช่องทางในการเผยแพร่ข่าวสารออกไปในวงกว้าง และประยุกต์ใช้เครื่องมือสื่อสารหลากหลายประเภทได้ในเวลาเดียวกัน เช่น เว็บไซต์ สื่อสังคมออนไลน์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์

สรุปได้ว่า เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตทำให้ประชาชนทั่วไปสามารถมีส่วนร่วมในการผลิตเนื้อหาในลักษณะประชาชนมีส่วนร่วม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ (paradigm shift) ของบทบาทสื่อมวลชน เมื่อผู้รับสารและผู้ส่งสารกลายเป็นกลุ่มเดียวกัน มีการโต้ตอบและแลกเปลี่ยนและแบ่งปันข้อมูล ขณะเดียวกันเมื่อประชาชนทั่วไปเข้ามามีบทบาทด้านสื่อมวลชนเพิ่มมากขึ้น จึงจำเป็นต้องศึกษาหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสังคมในแง่มุมของจริยธรรมในฐานะสื่อมวลชนเป็นคู่ขนานไปด้วยกัน

2.3 แนวคิด พลเมือง สื่อภาคประชาชน วารสารศาสตร์พลเมืองและปรากฏการณ์นักข่าวพลเมือง (Citizen Journalist)

งานวิจัยนี้ได้้นำแนวคิด พลเมือง สื่อภาคประชาชน วารสารศาสตร์พลเมืองและปรากฏการณ์นักข่าวพลเมืองมาเป็นแนวทางในการกำหนดนิยามความหมายและอธิบายบทบาทความเป็นมาของนักข่าวพลเมือง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

พลเมือง

ประชาชนผู้ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมและในการส่งข้อมูลข่าวสารนั้น ไม่ใช่ประชาชนทั่วไปธรรมดา แต่เป็นผู้ที่มีจิตสำนึกของความเป็นพลเมือง หรือผู้กระตือรือร้นในการทำหน้าที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม แนวคิดความเป็นพลเมือง (citizenship) ถูกกล่าวถึงตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 โดยเริ่มจากกลุ่มประเทศฝั่งยุโรปตะวันตกที่กล่าวถึงประชาชนทั่วไปมีการตื่นตัวและตื่นรู้ที่จะมีส่วนร่วมในสังคมหรือมีความรับผิดชอบในการทำให้สังคมหรือชุมชนมีสภาพที่ดีขึ้น ประชาชนเหล่านั้นคือผู้ทำหน้าที่เป็น พลเมือง (citizen) หรือมี *ความเป็นพลเมือง* (citizenship)

Lister and Pia (2008) รวบรวมแนวคิดความเป็นพลเมืองในหนังสือชื่อ *Citizenship in Contemporary Europe* โดยอธิบายนิยามความเป็นพลเมืองว่ามีความแตกต่างกันในแต่ละยุคสมัย ส่วนใหญ่มีความหมายตรงข้ามกับอำนาจเผด็จการ (absolutism) โดยความหมายความเป็นพลเมืองช่วงศตวรรษที่ 16 จนถึงศตวรรษที่ 17 นั้น หมายถึง การได้รับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ การมีเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็น มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีอิสระ (freedom) เสมือนเป็นอุดมการณ์ในการดำรงชีวิตอยู่ของคนหนุ่มสาวในยุคสมัยนั้น ความหมายความเป็นพลเมืองเปลี่ยนแปลงไปตามค่านิยมของยุคสมัย สำหรับศตวรรษที่ 20 ความเป็นพลเมือง หมายถึง ความ

เสมอภาคของมวลมนุษย (egalitarianism) การมีจิตสำนึกในการปกป้องสิทธิส่วนตัวจากอำนาจรัฐ รวมถึงการมีจิตสาธารณะ (public participation) หรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสาธารณะ ประโยชน์ของสังคมหรือชุมชน

รงค์ บุญสวยขวัญ (2557) อธิบายความหมายของพลเมืองหลังจากทบทวนวรรณกรรม ของการเมืองภาคพลเมือง เพื่อสร้างตัวชี้วัดหรือตัวบ่งบอกการเมืองของพลเมือง โดยสรุปว่า พลเมืองในฐานะปัจเจกบุคคล มีลักษณะของ “คุณธรรมของพลเมือง” 4 ลักษณะ ได้แก่ 1. การมีจิต สาธารณะ 2. สมาชิกมีคุณลักษณะพลเมือง 3. มีความไว้วางใจกัน 4. มีความอดทนอดกลั้น (tolerance) หรือมีขันติ (patience) และยังอ้างอิงถึงโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Program: UNDP) ที่ให้ความหมายพลเมืองว่ามีลักษณะ 6 ประการ คือ 1. ความ รับผิดชอบตนเองและพึงได้ 2. เคารพสิทธิผู้อื่น 3. เคารพ ความแตกต่าง 4. เคารพหลักความเสมอภาค 5. เคารพกติกา 6. รับผิดชอบต่อสังคม และส่วนรวม

เลิศพร อุดมพงษ์ (2558) กล่าวถึงการสร้างความเป็นพลเมือง (civic/citizenship) และ การส่งเสริมบทบาทของภาคพลเมืองแบบยั่งยืน โดยศึกษาตัวอย่างและประสบการณ์จาก ต่างประเทศ พบว่าหลายประเทศพยายามผลักดันแนวคิดการสร้างความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นกับ ประชาชน โดยเฉพาะในระดับเยาวชน ถือเป็นสิ่งจำเป็นและมีคุณค่าในการนำพาประเทศให้อยู่รอด และก้าวพ้นวิกฤติ เนื่องจากประชาชนทั่วไปเมื่อมีจิตสำนึกกลายเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ จะทำให้ เกิดรากฐานของสังคมที่เข้มแข็ง เป็นการพัฒนายั่งยืนอย่างแท้จริง เช่น การผลักดันระบบการศึกษา ที่สร้างความเป็นพลเมือง การกำหนดเป็นวาระแห่งชาติเพื่อปลูกกระแสของสังคม พร้อมเสนอให้ รัฐบาลประเทศไทยผลักดันเรื่องพลเมืองศึกษาให้เป็นกฎหมายและเป็นวาระแห่งชาติ โดยกำหนด เป้าหมายชัดเจน ไม่ใช่เพียงการสร้างพลเมืองผู้กระตือรือร้น (active citizen) เท่านั้น แต่ควรสร้างให้ ถึงระดับพลเมืองผู้สำนึกรับผิดชอบ (responsible citizen) โดยเริ่มจากการวางรากฐานของเยาวชน ในฐานะที่เป็น พลเมืองผู้ถืออำนาจอธิปไตย (sovereign citizen)

ภาพที่ 2.1 ตัวแบบการพัฒนาเยาวชนผ่านการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองผู้มีสำนึกรับผิดชอบ
ที่มา: เลิศพร อุคมพงษ์ (2558)

ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ และ จารุวรรณ แก้วมะโน (2558, น. 29-31) อธิบายในคู่มือการสร้างสำนึกพลเมืองถึงความหมายและความเป็น “พลเมือง” โดยเปรียบเทียบจากความแตกต่างของคำว่า “ราษฎร” “ประชาชน” และ “พลเมือง” ขึ้นอยู่กับจิตสำนึกความรับผิดชอบและพฤติกรรมที่แสดงออกต่อสาธารณะ

ราษฎร (subject) หมายถึงผู้เป็นภาระสังคมไม่สามารถพึ่งพาตัวเองได้ รอความช่วยเหลือจากคนอื่นอย่างเดียว *ประชาชน (people)* หมายถึง คนที่อยู่ใต้อำนาจรับคำสั่งและทำตามคำสั่ง เมื่อถูกผู้ปกครองบอกให้ทำอะไรก็ทำตาม เช่น เสียภาษี ไปเลือกตั้ง แต่มีความหมายที่สื่อถึงความเป็นเจ้าของประเทศมากกว่าคำว่าราษฎร

ส่วน “พลเมือง” (*citizen*) มีรากศัพท์จากคำว่า “พละ” หมายถึง *พละกำลัง* และ “เมือง” หมายถึง *บ้านเมือง* เมื่อนำ 2 คำนี้มารวมกันเป็น “พลเมือง” จึงมีความหมายว่า “พละกำลังของบ้านเมือง” หรือเป็นผู้มีพละกำลังเป็นพลังของบ้านเมือง มีการรวมตัวกันเพื่อทำความดีมีจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม เห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวมและประเทศชาติบ้านเมืองไม่เป็นภาระให้กับคนอื่น สามารถพึ่งตนเองและช่วยเหลือสังคมได้

กล่าวได้ว่าการพัฒนาของเทคโนโลยีเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ ช่วยให้พลเมืองที่มีจิตสำนึกเข้ามามีส่วนร่วมในพื้นที่การสื่อสารในฐานะสื่อภาคพลเมืองได้มากขึ้น การผสมผสานระหว่างแนวคิดความเป็นพลเมืองและแนวคิดสื่อมวลชนแบบประชาชนมีส่วนร่วม

ก่อให้เกิด “สื่อภาคประชาชน” หรือ “สื่อทางเลือก” ที่มีบทบาทในการทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้ ข่าวสารออกสู่สังคมไม่ต่างกับ “สื่อกระแสหลัก”

สื่อภาคประชาชน

Williams (1980) อธิบายสื่อภาคประชาชนหรือสื่อทางเลือกว่ามี 3 ลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ 1. การไม่มีลักษณะเป็นทุน (decapitalization) 2. การไม่มีลักษณะเป็นอาชีพ (deprofessionalization) 3. การไม่มีลักษณะเป็นสถาบัน (deinstitutionalization)

ช่วงปี ค.ศ.1980 การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวารสารศาสตร์พลเมืองนิยมใช้คำเรียกว่า “สื่อทางเลือก” หรือ “สื่อชุมชน” เพื่อแสดงถึงจุดยืนเป็นคู่ตรงข้ามกับ “สื่อกระแสหลัก” หรือบางครั้งนักวารสารศาสตร์เรียกรวมว่าแนวคิดสื่อภาคประชาชน (Civic Journalism)

Grimes (2012) อธิบายการก่อกำเนิดและการพัฒนาการของ *แนวคิดสื่อภาคประชาชน* (Civic Journalism) ว่าเริ่มต้นตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. 1980–1990 เนื่องจากสื่อกระแสหลักในสหรัฐอเมริกา ไม่ได้ทำหน้าที่และบทบาทของสื่อสารมวลชนที่มีคุณภาพ จนทำให้เกิดวิกฤตความเชื่อถือจากผู้บริโภคข่าวสาร ประชาชนเริ่มไม่เชื่อถือการรายงานข่าวของนักข่าวจากสำนักข่าวกระแสหลัก เพราะเชื่อว่ามีกำบังเน้นรักษาผลประโยชน์ของนายทุนเจ้าของกิจการสื่อมวลชนมากกว่าผลประโยชน์สาธารณะ เนื้อหาข่าวส่วนใหญ่เป็นการรายงานข่าวเชิงสีล้นหรือเป็นรูปแบบรายการโชว์ข่าวเพื่อความบันเทิงผ่านเครื่องรับโทรทัศน์หรือหนังสือพิมพ์มากกว่ามุ่งที่สาระประโยชน์ เช่น การรายงานข่าวการเลือกตั้งที่ขาดเนื้อหาเกี่ยวกับนโยบายพรรคการเมือง เป็นเพียงการรายงานข่าวของแคมเปญหรือนโยบายผู้หาเสียงเลือกตั้งเท่านั้น ทำให้ประชาชนเริ่มค้นหาข่าวสารและเผยแพร่ผ่านช่องทางของตัวเอง เช่น หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น วิทยุชุมชน เมื่อเทคโนโลยีเครือข่ายอินเทอร์เน็ตแพร่หลายมากขึ้น ประชาชนได้นำเสนอข่าวสารในมุมมองของตนเองแพร่กระจายให้ชุมชนหรือคนทั่วไปได้รับรู้ จนทำให้ได้รับการสนับสนุนเพิ่มมากขึ้น

Grimes (1999) อ้างถึงข้อมูลปี ค.ศ. 1998 มีโครงการสนับสนุนสื่อภาคประชาชนในสหรัฐอเมริกา 62 โครงการ โดยคำเรียกชื่อสื่อภาคประชาชนมีความหลากหลายมากขึ้น เช่น สื่อสาธารณะ (public journalism) สื่อชุมชน (communitarian Journalism) สื่อภาคพลเมือง (citizen-based journalism) แม้มีคำเรียกชื่อแตกต่างกัน แต่ในความหมายที่เข้าใจร่วมกันนั้น สื่อภาคประชาชน หมายถึง สื่อที่ผลิตโดยคนทั่วไปที่ต้องการสะท้อนถึงความสนใจของพวกเขา และต้องการมีส่วนร่วมในการรายงานข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับประเด็นปัญหาหรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นตามความสนใจของแต่ละบุคคล เช่น กลุ่มผู้หญิง The Journalism and Women Symposium (JAWS) ได้ร่วมกันก่อตั้งเว็บไซต์ www.jaws.org เพื่อเสนอเรื่องราวข่าวสารของสิทธิผู้หญิงที่สื่อกระแสหลักไม่ได้ให้ความสนใจรายงานข่าวประเภทนี้มากนัก

มาลี บุญศิริพันธ์ (2556 น.260) อธิบายประโยชน์ของเทคโนโลยีสารสนเทศที่ช่วยสนับสนุนแนวคิดสื่อภาคประชาชนโดยใช้คำเรียกว่า “วารสารศาสตร์ประชาสังคม” (civic journalism) โดยเฉพาะการช่วยให้หนังสือพิมพ์และสื่อกระจายเสียงสามารถเสนอข่าวสารภาคประชาชนได้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยการทำข่าวภาคประชาชนหมายถึง การนำปัญหาของประชาชนมาเสนอให้สาธารณชนได้มีส่วนร่วมแก้ปัญหา การเสนอข่าวที่เป็นความทุกข์ของชาวบ้าน ความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือในภาคประชาชน

สำหรับการศึกษาเรื่องสื่อภาคประชาชนในประเทศไทยนั้น บางครั้งมีการใช้คำแปลภาษาอังกฤษว่า “Civic Media” พิรงรอง รามสูตร รัตนันท์ (2547) กล่าวถึงการใช้คำแปลภาษาอังกฤษกับสื่อภาคประชาชนว่า

“หลังการค้นหาคำสำคัญ (keyword) หรือหัวข้อเรื่อง (subject) ในฐานข้อมูลวารสารวิชาการพบว่าสื่อภาคประชาชนหรือ civic media ไม่ได้ปรากฏเป็นหัวข้อที่มีข้อมูลให้ค้นหาในฐานะสื่อ (media) ประเภทหนึ่ง แต่พบว่า “สื่อภาคประชาชน” ชนิดที่มีข้อมูลให้ค้นหาอย่างแพร่หลายได้แก่หนังสือพิมพ์ภาคประชาชน “civic journalism” ดังนั้นในความหมายของสื่อภาคประชาชนที่จะนำเสนอต่อไปอ้างอิงมาจากความหมายของสื่อหนังสือพิมพ์ภาคประชาชนที่มีการศึกษาและรายงานอย่างแพร่หลาย”

(พิรงรอง รามสูตร รัตนันท์ 2547, น.11)

ในช่วงแรกที่ก่อกำเนิดสื่อภาคประชาชนนั้น ยังเป็นการเคลื่อนไหวจำกัดอยู่ในกลุ่มคนที่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีการสื่อสารได้เท่านั้น แต่หลังจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ตพัฒนาจนทำให้เชื่อมต่อไปเกือบทุกพื้นที่ทั่วโลก ทำให้ประชาชนทั่วไปที่ไม่เคยมีความรู้ด้านการสื่อสาร การเขียนข่าว หรือไม่ได้สังกัดกลุ่มองค์กรภาคประชาชนใด ก็สามารถเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้วยตนเองมากขึ้น กลายเป็นคำเรียก “นักข่าวพลเมือง” การศึกษาวิจัยด้านวารสารศาสตร์จึงแตกแขนงเพิ่มออกมาเป็น ด้านวารสารศาสตร์พลเมือง เพื่อศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปรากฏการณ์ของนักข่าวพลเมือง

วารสารศาสตร์พลเมือง และ ปรากฏการณ์นักข่าวพลเมือง (Citizen Journalist)

Glaser (2006) นักข่าวผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์พลเมืองอธิบายความหมายของนักข่าวพลเมือง (citizen journalist) ว่า

“The idea behind citizen journalism is that people without professional journalism training can use the tools of modern technology and the global distribution of the Internet to create, augment or fact-check media on their own or in collaboration with others.”

หมายถึง ประชาชนทั่วไปที่ไม่ได้ผ่านการฝึกฝนโดยนักข่าวมืออาชีพ แต่สามารถใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีและสื่ออินเทอร์เน็ตสร้าง โต้แย้ง หรือตรวจสอบข้อมูลของสื่อด้วยตัวเองหรือร่วมมือกับผู้อื่น

Glaser กล่าวถึง การรายงานข้อมูลของนักข่าวพลเมืองช่วงเริ่มต้นมีลักษณะเป็นบล็อกเกอร์สร้างเว็บบล็อก (weblog) เสมือนไดอารี่บอกเล่าเรื่องราวและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น จนกระทั่งปี พ.ศ. 2544 เกิดเหตุวินาศกรรมที่สหรัฐอเมริกาเมื่อวันที่ 11 กันยายน หรือเรียกกันว่า เหตุการณ์ 9/11 ประชาชนทั่วไปช่วยกันส่งภาพและข้อมูลหลักฐานที่พบเห็นไปยังสำนักข่าวหรือเผยแพร่ผ่านช่องทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต นับเป็นการก่อกำเนิดของนักข่าวพลเมืองที่ใช้วิธีสืบสวนหาข้อมูลหลักฐานอย่างจริงจัง เพื่อเป็นประโยชน์ในการดำเนินคดีกับผู้ก่อการร้าย

Dan Gillmore ผู้ก่อตั้งศูนย์ศึกษาสื่อพลเมือง (Center for Citizen Media) อธิบายการก่อกำเนิดของสื่อสารมวลชนรากหญ้า (grassroots journalism) หรือ นักข่าวพลเมืองว่า เริ่มจากผู้ส่งข้อความอีเมลทั่วไปพัฒนามาเป็นการสร้างเนื้อหาสาระออกเผยแพร่ตามเว็บไซต์ เครื่องมือพกพา เช่น กล้อง โทรศัพท์มือถือสามารถใช้ส่งข้อมูลจากคนหนึ่งไปสู่คนทั่วไปได้อย่างทั่วถึง เป็นการเติบโตจากล่างสู่บน จากผู้รับสารทั่วไปกลายเป็นผู้ผลิตและส่งสารได้ด้วยตัวเอง (Gillmore, 2004)

การศึกษาวิจัยนักข่าวพลเมืองในรูปแบบการใช้สื่อใหม่หรือสื่ออินเทอร์เน็ตเริ่มแพร่หลายช่วงปี ค.ศ. 1990 บทความเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของวารสารศาสตร์ภาคพลเมืองโดย Ryfe และ Mensing (2009) เรื่อง “Citizen Journalism in a Historical Frame” อธิบายความเป็นมาการกระจายข่าวสารของสื่อดั้งเดิมในรูปแบบ “หนังสือพิมพ์” ที่เริ่มต้นเมื่อประมาณ 400 ปีก่อน จากนั้นพัฒนาการสื่อสารจากกระดาษมาเป็นวิทยุและโทรทัศน์ และตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1980 เป็นต้นมาเกิดการปฏิวัติวงการข่าวสารด้วย “สื่อใหม่” (new media) หรือสื่อที่ใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตเชื่อมต่อออนไลน์ในการแพร่กระจายข่าวสาร ถือเป็นจุดกำเนิดนักข่าวพลเมืองเริ่มจากเผยแพร่ข้อมูลการหาเสียงเลือกตั้งในชุมชนท้องถิ่นตนเอง ก่อนขยายไปในประเด็นสาธารณะอื่น

ทั้งนี้ นักข่าวพลเมืองตามความหมายภาษาอังกฤษนั้น ยังถูกเรียกในอีกหลากหลายชื่อ เช่น

“Citizen Journalist” “Citizen Reporter” “Citizen Media” “Participate journalist” “Independent Journalist” “Grassroots Journalist” “Amateurs Journalist” “Digital Journalist”

สุทธิชัย หยุ่น (2550) อธิบายความหมายนักข่าวพลเมืองตามความเข้าใจในฐานะคนทำข่าวว่า

“เมื่อเกิดเหตุการณ์ความรุนแรง ณ จุดใด คนที่อยู่ในเหตุการณ์สามารถถ่ายรูป ส่งข่าว และเล่าเรื่อง ผ่านอินเทอร์เน็ตได้รวดเร็ว และมีสีสันมากกว่านักข่าวที่อาจจะไปถึงที่เกิดเหตุช้ากว่า

และไม่ได้ใกล้ชิด หรือรับรู้อารมณ์ความรู้สึกของผู้ที่อยู่ในจุดเกิดเหตุ จึงกลายเป็น ‘ผู้เล่าข่าวลำดับสอง’ เพราะผู้อยู่ ณ จุดเกิดเรื่องนั้น ได้ผันตัวเองเป็น ‘citizen reporter’ หรือ ‘นักข่าวพลเมือง’

จากความหมายข้างต้น เมื่อพลเมืองรวมตัวกันเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อชาติบ้านเมือง กลายเป็น “นักข่าวพลเมือง” ทำให้มีอิทธิพลและขยายจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วตามพัฒนาการของเทคโนโลยีเครือข่ายอินเทอร์เน็ต จนสามารถกำหนดวาระข่าวสารของสังคม และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศ ตัวอย่างที่ได้รับการยกย่องไปทั่วโลกคือ ปรากฏการณ์ *คลื่นปฏิวัติอาหรับสปริง* (Arab Spring) เมื่อปี พ.ศ. 2553 ประชาชนในประเทศตูนิเซียใช้สื่อสังคมออนไลน์ช่วยกันรายงานข่าวสารเพื่อปลุกระดมประท้วงขับไล่ผู้ปกครองเผด็จการจนประสบความสำเร็จ จุดประกายให้นักข่าวพลเมืองอียิปต์ใช้สื่อสังคมออนไลน์นัดหมายรวมตัวประท้วงรัฐบาลอียิปต์และขับไล่ผู้นำรัฐบาล เช่นเดียวกับนักข่าวพลเมืองในหลายประเทศ เช่น ลิเบีย เยเมน

สำหรับประเทศไทย “นักข่าวพลเมือง” ถูกเรียกแตกต่างกัน แต่ความหมายคล้ายคลึงกันว่าเป็นประชาชนทั่วไปผู้มีบทบาทในการรายงานข้อมูลข่าวสารออกสู่สาธารณะ เช่น นักข่าวออนไลน์ นักข่าวภาคประชาชน สื่อภาคประชาชน ผู้สื่อข่าวพลเมือง สื่อพลเมือง นักสื่อสารสาธารณะ เป็นต้น

โดยจุดกำเนิดของนักข่าวพลเมืองในประเทศไทย ยังไม่พบหลักฐานแน่ชัดว่าเริ่มต้นเมื่อใด แต่ปรากฏการณ์การรายงานข้อมูลข่าวสารโดยประชาชนอย่างแพร่หลายที่รับรู้ชัดเจน ได้แก่ การที่คลื่นวิทยุของสถานี จส.100 ช่วงปี พ.ศ. 2534 ชักชวนให้ประชาชนช่วยกันรายงานข่าวจรรยาต่อมาในปี พ.ศ. 2550 บริษัทเครือเนชั่นเปิดให้ผู้อ่านได้เข้าร่วมเป็น นักข่าวพลเมือง หรือ นักข่าวอาสา นำเสนอเรื่องราวข่าวสารผ่านเว็บไซต์โอเคเนชั่น (www.oknation.net) โดยใช้สโลแกนว่า “ทุกคนเป็นนักข่าวได้” จากนั้นพัฒนาการของนักข่าวพลเมืองในประเทศไทยเติบโตควบคู่กับเว็บไซต์ภาคประชาชน เช่น เว็บไซต์ประชาชนคอทเน็ต เว็บไซต์ประชาไท องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย ในฐานะองค์การสื่อสารสาธารณะที่ไม่แสวงผลกำไรแห่งแรกของประเทศไทย ริเริ่มนโยบายดำเนินงานในฐานะสื่อสาธารณะเปิดพื้นที่ให้ประชาชนนำเสนอข่าวผ่านรายการนักข่าวพลเมืองออกอากาศครั้งแรกในวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2551 ทำให้สังคมไทยรู้จัก “นักข่าวพลเมือง” ในวงกว้างมากขึ้น

มัทนา เจริญวงศ์ และ อาภาพรรณ ทองเรือง (2556) อธิบายความหมายนักข่าวพลเมืองในงานวิจัย เรื่อง *การเกิดขึ้นและพัฒนาการของนักข่าวพลเมืองไทยพีบีเอส*

“หมายถึง การที่พลเมืองบังเจก พลเมืองกลุ่มย่อย หรือองค์กรขนาดเล็กทำหน้าที่รวบรวม และ รายงานเรื่องราวเกิดขึ้นรอบตัวที่อยู่ในความสนใจของประชาชน หรือส่งผลกระทบต่อประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งผ่านสื่อต่างๆ”

ที่ผ่านมาการให้นิยามความหมายของคำว่า “นักข่าวพลเมือง” ในประเทศไทยยังมีความแตกต่างกันและไม่ได้แยกชัดเจนระหว่างประชาชนผู้ใช้เครือข่ายออนไลน์สื่อสารข้อมูลทั่วไป กับบทบาทของพลเมืองที่มีจิตสำนึกของความเป็นนักข่าวหรือนักวารสารศาสตร์พลเมืองผู้ใช้เครือข่ายออนไลน์เผยแพร่ข่าวสารออกสู่สาธารณะ

Alexanyan (2014) อธิบายรูปแบบการกระจายข่าวสารในยุคสื่อออนไลน์ว่า เมื่อประชาชนใช้โทรศัพท์มือถือสร้างผลงานข่าว ทำให้ไม่มีช่องว่างระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารอำนาจที่เคยมีในฐานะผู้เฝ้าประตูข่าวสารแบบเดิมของนักข่าวสื่อกระแสหลักกำลังสูญสลายไป ข่าวสารที่ปรากฏจะเป็นรูปแบบไร้พรมแดนขึ้นอยู่กับบริบททางเศรษฐกิจสังคม (socio – political context) และความสนใจของปัจเจกบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นนักข่าวพลเมืองในแต่ละพื้นที่ทั่วโลก

Ibrahim (2014) ศึกษาการรายงานข่าวของนักข่าวพลเมืองด้วยสื่อออนไลน์ผ่าน ทวิตเตอร์ (twitter) โดยใช้กรณีศึกษาเหตุการณ์ก่อการร้ายครั้งใหญ่ในเมืองมูไบ ประเทศอินเดีย ที่ต่อเนื่องยาวนาน 60 ชั่วโมง ตั้งแต่วันที่ 26 - 27 พฤศจิกายน ค.ศ. 2008 โดยกลุ่มก่อการร้ายโจมตีโรงแรมที่มีชื่อเสียง 2 แห่ง ภัตตาคาร โรงพยาบาลและสถานีรถไฟในช่วงเวลาเดียวกัน ทำให้มีผู้เสียชีวิตจำนวน 172 คนและบาดเจ็บจำนวน 250 คน

ระหว่างเหตุการณ์ 60 ชั่วโมง ของการก่อการร้าย ผู้ทำหน้าที่รายงานข่าวอย่างต่อเนื่องคือประชาชนทั่วไปที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับสถานที่เกิดเหตุ ด้วยการใช้อินเทอร์เน็ต ส่งรูปภาพและข้อมูลอันกลายเป็นหลักฐานสำคัญช่วยให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถระงับเหตุกรณณ์ รุนแรงและจับกุมคนร้ายได้

Yasmin Ibrahim ระบุว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมีการตั้งคำถามต่อการทำหน้าที่ของสำนักข่าวของอินเดียโดยเฉพาะสื่อโทรทัศน์ที่ซักซ้าและไม่ได้ให้เนื้อที่หรือเวลาในการรายงานข่าวสำคัญ น้อย่างเพียงพอ เพราะยึดติดกับปัญหาเรื่องช่วงเวลาเดิมของรายการประจำวัน ทำให้การรายงานข่าวของนักข่าวพลเมืองผ่านทวิตเตอร์อย่างต่อเนื่อง 60 ชั่วโมง ของการปิดล้อมสถานที่เกิดเหตุในเมืองมูไบ ถูกขนานนามว่าเป็น “จุดเริ่มต้นของยุคทวิตเตอร์” (coming of age of Twitter) สำนักข่าวต่างประเทศได้นำภาพและข้อมูลจากทวิตเตอร์ของนักข่าวพลเมืองมูไบ ไปเผยแพร่ผ่านสื่อกระแสหลัก แสดงถึงศักยภาพของบทบาทวารสารศาสตร์พลเมืองที่ได้รับการยอมรับไปทั่วโลก พร้อมการยกย่องว่านักข่าวพลเมืองทำหน้าที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีอิทธิพลไม่น้อยไปกว่าสื่อกระแสหลักในหลายประเทศ

สรุปได้เบื้องต้นว่าวารสารศาสตร์พลเมือง หมายถึง สื่อภาคประชาชน นักข่าวพลเมือง หรือประชาชนทั่วไปที่เป็นพลเมืองผู้มีสำนึกรับผิดชอบ เข้ามามีบทบาทในการรายงานข่าวสาร ข้อมูล เรื่องราวเกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะหรือความสนใจของประชาชน โดยใช้พื้นที่การสื่อสารทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ตหรือสื่อออนไลน์ และส่วนใหญ่ไม่มีประสบการณ์หรือไม่เคยรับได้รับการฝึกฝนวิชาชีพสื่อสารมวลชน

2.4 แนวคิดยุคสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media)

งานวิจัยนี้ได้นำแนวคิด “ยุคสื่อสังคมออนไลน์” มาเป็นแนวทางกำหนดนิยามศัพท์อธิบายถึงการเข้าสู่ยุคเทคโนโลยีการสื่อสารที่จะเพิ่มบทบาทของนักข่าวพลเมืองในฐานะสื่อมวลชนแขนงหนึ่งมีอิทธิพลมากขึ้นสามารถผลิตข้อมูลข่าวสารแลกเปลี่ยนสู่สังคมทั่วโลกอย่างไรพรหมแดน

Boyd and Ellison (2007, pp 2) สรุปคำนิยามของ เครือข่ายสังคมหรือ โซเชียลเน็ตเวิร์ค (social network) ว่ามีส่วนประกอบสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. การสร้างประวัติส่วนตัว (Profile) หรือประวัติโดยย่อของตัวเองลงในพื้นที่เปิดให้บริการสาธารณะ
2. การเปิดให้เชื่อมต่อกับรายชื่อของผู้ใช้งานคนอื่น เพื่อให้เกิดการเผยแพร่ข้อมูลที่ต้องการออกไปกว้างขวางขึ้น
3. การเปิดช่องทางให้เลือกได้ว่าจะแสดงข้อมูลหรือปฏิเสธการแสดงผลข้อมูลกับผู้มีรายชื่อติดต่อที่ปรากฏอยู่เครือข่ายที่ให้บริการสาธารณะ

วันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2553 สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ ร่วมกับสภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย เผยแพร่แนวปฏิบัติเรื่องการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของสื่อมวลชนปี พ.ศ. 2553 โดยให้ความหมายของสื่อสังคมออนไลน์ ว่าหมายถึง “ช่องทางสื่อสารผ่านเว็บไซต์ และโปรแกรมประยุกต์บนสื่อใด ๆ ที่มีการเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ต ซึ่งผู้ใช้สามารถสื่อสารเนื้อหา อาทิ *twitter.com, facebook.com, youtube.com, weblog* ต่าง ๆ”

ฐิตินัน บุญภาพ คอมมอน (2556, น. 4-7) อธิบายความหมายของ สื่อใหม่ หรือนิวมีเดีย (new media) เครือข่ายสังคม หรือโซเชียลเน็ตเวิร์ค (social network) และ สื่อสังคมออนไลน์ หรือโซเชียลมีเดีย (social media) ว่า เริ่มจากการศึกษา สื่อใหม่ (new Media) ย่อมาจากชื่อเต็มว่า สื่อดิจิทัลสมัยใหม่ (NDM/New Digital Media) หมายถึง สื่อที่เป็นทั้งอุปกรณ์การสื่อสาร โปรแกรมซอฟต์แวร์และเครือข่ายการสื่อสาร ที่มีรูปแบบการจัดเก็บ การจัดการและจัดส่งเนื้อหาในรูปแบบดิจิทัล และจากการเกิดขึ้นของ โซเชียลเน็ตเวิร์ค (social network) ช่วยให้ผู้ใช้สามารถนำเสนอ

เรื่องราวของตนเอง เช่น รูปถ่ายประวัติ ความสนใจส่วนตัว งานอดิเรกใส่ลงในพื้นที่สาธารณะในเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เช่น เฟซบุ๊ก (facebook) ฟลิคเกอร์ (flicker) และ ยูทูบ (youtube) โดยผู้ใช้สามารถติดตามเรื่องราวของเพื่อน และสามารถให้ผู้อื่นมาติดตามเรื่องราวของตนเองบนเครือข่ายสังคมได้ นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ผู้ใช้ได้สร้างและขยายเครือข่ายเพื่อนของตนเองได้ โดยวิธีการเข้าไปเป็นเพื่อนกับเพื่อนของตนเอง ซึ่งเป็นแนวความคิดที่สะท้อนถึงชื่อของระบบโซเชียลเน็ตเวิร์คหรือการสร้างเครือข่ายสังคม

สกุลศรี ศรีสารคาม (2559) กล่าวถึง การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์สื่อปัจจุบันว่า การเติบโตของสื่อสังคมออนไลน์ (social media) รวมทั้งการพัฒนาารูปแบบการสื่อสารและเครื่องมือให้ตอบสนองพฤติกรรมการใช้งานได้ง่ายขึ้นทั้งวิธีการรับสาร การผลิตสารและกระจายสารอย่างเป็นเครือข่าย โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์ทำหน้าที่เป็น “สี่แยก” และ “ศูนย์รวมของข้อมูลและผู้คน” กิจกรรมการสื่อสารในมิติต่าง ๆ เกิดขึ้นบนสื่อสังคมออนไลน์ก่อนไปยังสื่อดั้งเดิม (traditional media)

ดังนั้น “คน” ในกระบวนการสื่อสารจึงไม่ได้เป็นเพียงผู้รับสารจากสื่อมวลชนที่เป็นผู้สร้างสาร แต่สามารถเป็นผู้ผลิต ผู้สร้างเนื้อหา ผู้กระจายเนื้อหา และผู้นำทางข้อมูลความคิดที่มีผู้ติดตาม โดยบทบาท “ตัวเชื่อม” ของสื่อออนไลน์ คือ

1. การเชื่อมการสื่อสารข้ามแพลตฟอร์ม
2. การเชื่อมต่อเนื้อหาจากแต่ละแพลตฟอร์ม
3. การเชื่อมคนหลากหลายในสังคม กับ สื่อมวลชนและผู้ทรงอิทธิพล (influencer)

หรือเจ้าหน้าที่รัฐ ผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบายในสังคม (policy maker)

4. การเชื่อมสังคมโลกเข้าหากัน ข้ามพรมแดนทางความคิดและวัฒนธรรม
5. เกิดการสื่อสารแบบ “เครือข่าย” ที่รวดเร็วและขยายตัวได้ข้ามข้อจำกัดเรื่องพื้นที่

และเวลา

ทำให้เกิด “แอคทีฟ ซิตีเซ่น” (active citizen) ซึ่งหมายถึง พลเมืองที่ช่วยกันเฝ้าระวังสิ่งที่ไม่ดี ทำให้เกิดเป็นเครือข่ายทางสังคม เกิดการทำงานของสื่อที่สนใจในผู้รับสารและคนในสังคมมากขึ้น เป็นปรากฏการณ์ในสังคมที่ถูกผลักดันจากคนในสังคม

ภาพที่ 2.2 แสดงภูมิทัศน์สื่อในยุคเปลี่ยนผ่านของสื่อเทคโนโลยีและสังคม

ที่มา: สกฤษี ศรีสารคาม (2559)

สกฤษี เสนอเพิ่มเติมว่า ภูมิทัศน์สื่อในยุคเปลี่ยนผ่านของสื่อ เทคโนโลยีและสังคม จากอดีตที่ผู้รับสารเชื่อมโยงการสื่อสารกันผ่านสื่อกระแสหลักดั้งเดิม ได้แก่ สื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุ สื่อหนังสือพิมพ์และสื่อวารสารหรือนิตยสาร เกิดการปรับเปลี่ยนเป็นเชื่อมโยงกันผ่านสื่อออนไลน์

และโซเชียลมีเดีย ทำให้ส่งผลกระทบต่อคนในสังคมในฐานะผู้รับสาร สื่อมวลชน รวมถึงการกำเนิดขึ้นของผู้ทรงอิทธิพลบนโลกออนไลน์ (Influencer) ที่สามารถกำหนดนโยบาย เจ้าหน้าที่รัฐ การเปลี่ยนผ่านภูมิทัศน์สื่อซึ่งส่งผลให้เกิดการเชื่อมโยงโลกและวัฒนธรรมข้ามสังคมด้วย

ดังนั้นควรมีการศึกษาและเฝ้าระวังพฤติกรรมอันไม่เหมาะสมผ่านเครื่องมือและกระบวนการของสื่อออนไลน์ รวมทั้งการพัฒนาองค์ความรู้ในเรื่องการรู้เท่าทันสื่อ เพื่อยกระดับการสื่อสารทำให้การสื่อสารมีผลต่อการพัฒนาสังคมอย่างแท้จริง จากแนวคิดเกี่ยวกับความหมาย ลักษณะและประเภทสื่อสังคมออนไลน์ข้างต้นนั้น สรุปได้ดังตารางนี้

ตารางที่ 2.2 แสดงลักษณะและประเภทสื่อสังคมออนไลน์

ประเภท	ลักษณะ
โซเชียลเน็ตเวิร์ค (social network)	เครือข่ายสมาชิกในสังคมออนไลน์ ที่เผยแพร่เนื้อหาข้อมูล รูปภาพ มีความความสัมพันธ์ในเครือข่ายสังคมของกลุ่มตนเองกับผู้อื่น เช่น เฟซบุ๊ก (facebook) กูเกิลพลัส (google plus) อินสตาแกรม (instagram)
บล็อก (blog) เว็บบล็อก (weblog)	พื้นที่เว็บไซต์เปิดกว้างไม่จำกัดเฉพาะกลุ่มคนรู้จัก โดยบล็อกเกอร์ (blogger) เป็นผู้จัดทำขึ้นเพื่อบอกเล่าเรื่องราว ความคิดเห็น ข้อมูล ข่าวสาร เผยแพร่ในบล็อกตัวเอง เช่น บล็อกแก๊ง (bloggang) โอเคเนชั่น (OK nation)
ไมโครบล็อก (microblog)	เน้นการแบ่งปันข้อมูล ข่าวสาร ความเคลื่อนไหวสั้น ๆ เช่น ทวิตเตอร์
เว็บไซต์ (website) เว็บบอร์ด (webboard)	เว็บไซต์สำนักข่าวสื่อทางเลือก องค์กรที่มีสมาชิกร่วมเสนอข้อมูล ข่าวสารเนื้อหาที่สนใจ ออกสู่พื้นที่สาธารณะ เปิดให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เช่น เว็บบอร์ดพันทิป (pantip) เว็บไซต์ประชาไท (prachathai) เว็บไซต์ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ (www.deepsouthwatch.org)

2.4.1 การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศน์สื่อ (Media Ecologies)

Siapera (2013) อธิบายการเปลี่ยนแปลง “ระบบนิเวศน์สื่อ” (Media Ecologies) ในบทความ PLATFORM INFOMEDIATION AND JOURNALISM ว่า หลังจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ตก่อกำเนิดขึ้นมาส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยเฉพาะในระบบนิเวศน์สื่อ ซึ่ง

หมายถึง ระบบที่มีองค์ประกอบความสัมพันธ์ของ 3 ส่วนด้วยกัน ผู้ผลิตสื่อ ผู้กระจายสื่อ และ ผู้บริโภคสื่อ จากเดิมเป็นลักษณะการผูกขาดการกระจายข้อมูลข่าวสาร (monopoly of information distribution) จากสื่อกระแสหลัก (mainstream media) ไปสู่การเปิดทางให้ทุกคนสามารถแบ่งปันเนื้อหาที่อยากเผยแพร่ได้ตลอดเวลา ขณะนี้เกิดเส้นแบ่งไม่ชัดเจนหรือมีความคลุมเครือระหว่าง ผู้ผลิตและผู้เสพหรือผู้บริโภคข่าวสาร

Siapera อธิบายถึง สถานการณ์ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตหลังเข้าสู่ยุคโซเชียลมีเดีย (social media) ว่ามีการสร้างเครือข่ายสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก (facebook) ยูทูบ (youtube) การผลิต ข่าวสารของคนทั่วไปมีจำนวนเพิ่มขึ้น จากสถิติการสำรวจจำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตทั่วโลกเดือน มีนาคมถึงพฤษภาคม ปี ค.ศ. 2013 จำนวนผู้ใช้เฟซบุ๊กสูงถึงร้อยละ 43 กลายเป็นอันดับสองห่างจาก เว็บบ้านหาข้อมูลกูเกิล (google) ที่มีจำนวนผู้ใช้ร้อยละ 44 (ดูภาพประกอบ)

Website Name	Percentage of estimated global internet users in a three-month period
Google	44%
Facebook	43%
You Tube	34%
Yahoo!	20%
Baidu	12%
Wikipedia	12%
Windows Live	8%
QQ	8%
Amazon	7%
Taobao	5%

Table 1 - Top ten Internet sites by traffic. Source: Alexa.com, April-May 2013. Twitter comes in at number 13.

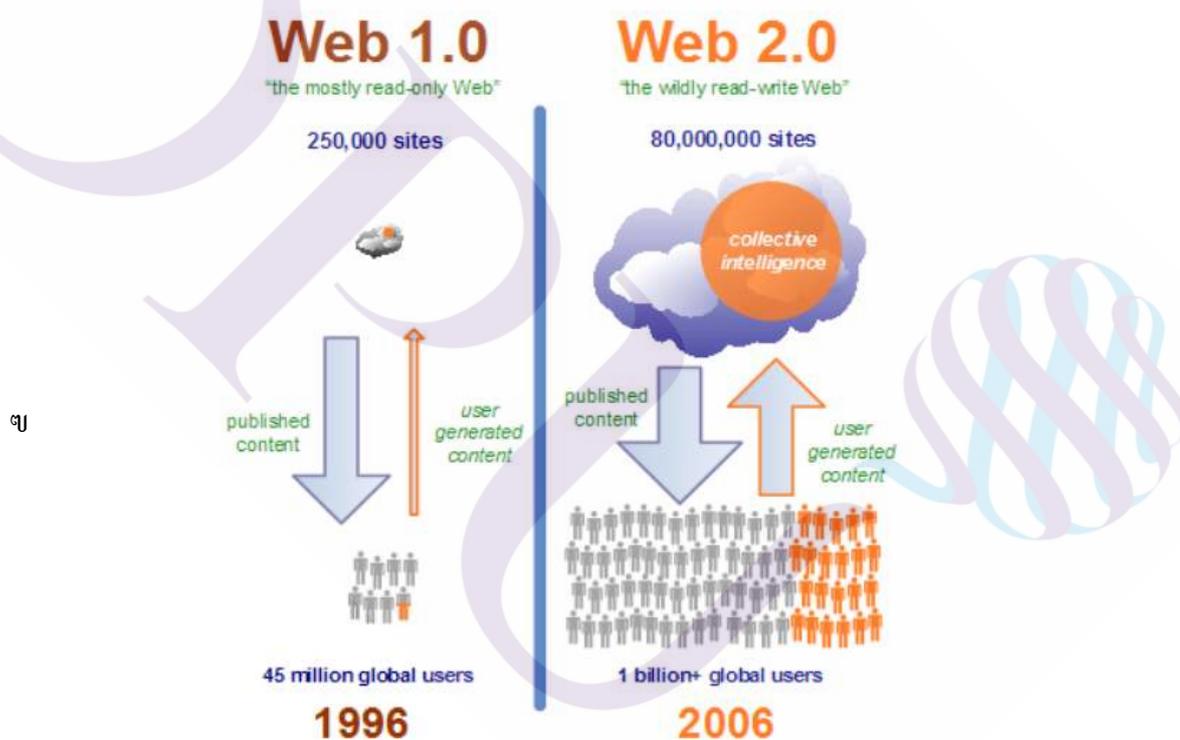
ภาพที่ 2.3 แสดงสถานการณ์ผู้ใช้อินเทอร์เน็ต ปี ค.ศ.2013

ที่มา: Siapera (2013, p.14)

2.4.2 ยุคเว็บ 3.0 กับ สื่อมวลชนศึกษา 3.0

อนุกิจ ชาบำเหน็จ (2555, น. 1-3) อธิบายเกี่ยวกับ “ยุคเว็บ 3.0” ว่าเกิดจากพัฒนาการของเทคโนโลยีสารสนเทศจากยุคแรกช่วงปี ค.ศ. 1996 - 2000 หรือยุคเว็บ 1.0 ว่าเป็นการวาง

พื้นฐานของผู้ให้บริการในการนำข้อมูลออกเผยแพร่สู่บุคคลทั่วไป ประชาชนทั่วไปอยู่ในฐานะผู้อ่านมีหน้าที่แค่รับรู้ข่าวสารอย่างเดียวไม่สามารถมีส่วนร่วมหรือมีส่วนร่วมน้อยมากในการเติมแต่งข้อมูล แต่หลังเข้าสู่ยุคที่ 2 หรือ ยุค เว็บ 2.0 ปี ช่วงปี ค.ศ. 2000-2010 บุคคลทั่วไปคือผู้สร้างเนื้อหา และนำเสนอข้อมูลข่าวสารด้วยวิธีการแบ่งปันความรู้ซึ่งกันและกัน เกิดสื่อสังคมออนไลน์ ช่วยสร้างเสริมข้อมูลสารสนเทศให้มีคุณค่าและมีความถูกต้องมากขึ้น เช่น ตัวอย่างของโปรแกรมวิกิพีเดีย (wikipedia) ที่เริ่มจากมีผู้มาเขียนหัวข้อและเนื้อหาหรือข้อมูลที่มีบางคนมาเริ่มต้นไว้ จากนั้นผู้ที่สนใจจะเข้ามาเขียนเพิ่มเติมเพื่อต่อยอดทางความรู้ได้ตลอดเวลา ข้อมูลทุกอย่างมาจากการเติมแต่งต่อเนื่องอย่างไม่มีที่สิ้นสุด แต่ละบุคคลช่วยกันตรวจเช็คข้อมูล ทำให้ได้ข้อมูลถูกต้องมากที่สุดและยังมีผู้สนใจเข้ามาเขียนต่อยอดเพิ่มเติมหรือตรวจเช็คมากเท่าไร ข้อมูลเรื่องดังกล่าวจะถูกต้องและได้รับความเชื่อถือมากขึ้น

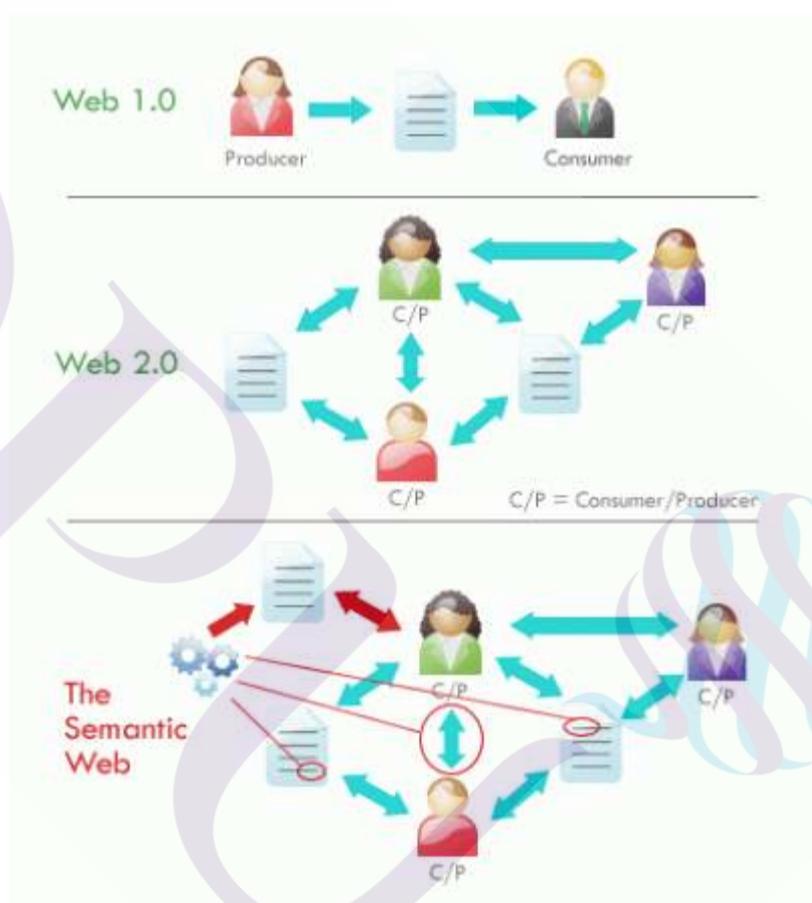

ภาพที่ 2.4 แสดงรูปแบบเว็บ 1.0 และ เว็บ 2.0

ที่มา: อนุชิต ชำบำเหน็จ (2555, น. 4)

อนุชิต กล่าวถึงยุคที่ 3 หรือยุคเว็บ 3.0 เริ่มตั้งแต่ปี 2010 คือ การนำแนวคิดของเว็บ 2.0 มาพัฒนาให้ ประชาชนผู้ใช้ทั่วไปที่เป็นผู้สร้างเนื้อหาสามารถจัดการกับข้อมูลจำนวนมากได้ดียิ่งขึ้น

เช่น การเขียนบล็อก (blog) การเผยแพร่หรือการแชร์รูปภาพและข้อมูลมัลติมีเดีย จะมีการนำเอาข้อมูลเหล่านั้นมาจัดการให้อยู่ในรูปแบบข้อมูลอภิพันธ์ หรือ เมทาดาทา (metadata) ที่บอกรายละเอียดที่มาของข้อมูลและการอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้น หรือเรียกว่า *เว็บเชิงความหมาย* หรือ *ซีแมนติก เว็บ* (semantic web) ที่มีโปรแกรมสามารถรวบรวมฐานข้อมูลด้วยการคาดเดาตามวิธีของคณิตศาสตร์ จากรูปแบบของวิกิพีเดีย (wikipedia) ในยุคเว็บ 2.0 จะกลายเป็น *ซีแมนติก วิกิ* (semantic wiki) ทำหน้าที่อธิบายเรื่องราวหรือข่าวสารคล้ายกับพจนานุกรมที่มีหลายภาษา ทำให้สามารถหาความหมาย หรือข้อมูลที่ต้องการได้ละเอียดและแม่นยำมากขึ้น

ภาพที่ 2.5 แสดงรูป ซีแมนติกเว็บ (Semantic Web)

ที่มา : อนุชิต ชำบ่าเหนือ (2555, น. 5)

สำหรับ แนวคิดเว็บ 3.0 ที่เชื่อมโยงถึงแนวคิด “สื่อมวลชนศึกษา 3.0” (Media Studies 3.0) หรือบางครั้งเรียกว่า *สื่อศึกษา 3.0* นั้น Miller (2009) อธิบายถึงภูมิทัศน์การศึกษาด้านวารสารศาสตร์ได้เปลี่ยนไปตามยุคสมัยของอิทธิพลเทคโนโลยีด้านสื่อสารมวลชนที่มีต่อผู้รับสาร โดยเริ่มจาก สื่อศึกษายุคที่ 1 หรือ *มีเดีย 1.0 (Media 1.0)* เป็นการศึกษาสื่อมวลชนด้วยวาทกรรม 3 คำ ได้แก่

การควบคุมโดยเจ้าของสื่อ (owner control) เนื้อหาสาร (content) และผู้รับสาร (audience) โดยมองว่าผู้รับสารเป็นเสมือนผู้บริโภค การเผยแพร่ข่าวสารมีลักษณะเป็นการส่งข่าวสารไปยังมวลชนจำนวนมากในครั้งเดียว ทำให้สื่อมีอิทธิพลต่อการรับรู้ข่าวสาร ส่งผลต่อพฤติกรรมการใช้ชีวิตของผู้คนในสังคม ส่วนสื่อศึกษายุค 2.0 เป็นวัฒนธรรมป๊อป (popular cultural) เริ่มแพร่หลาย ผู้รับสารเริ่มมีอิทธิพลในการคัดเลือกข่าวสารและเลือกเสพสารเฉพาะที่ตนเองสนใจ ส่วน สื่อศึกษายุค 3.0 นั้น เป็นช่วงที่เกิดการหลอมหลวมเนื้อหาจากที่มีแค่ภายในชุมชนหรือในพื้นที่ประเทศใดประเทศหนึ่งขยายขนาดเป็นระดับภูมิภาคระหว่างประเทศหรือระดับโลก การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่แพร่กระจายไปได้ทั่วโลกผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์นั้นทำให้รูปแบบของผู้รับสารเปลี่ยนไปเป็นผู้กำหนดข่าวสารและกลายเป็นผู้มีส่วนร่วมสร้างกิจกรรมในสังคมหรือสร้างความเคลื่อนไหวทางสังคมด้วย (social movement) ทำให้การศึกษาเกี่ยวกับสื่อภาคพลเมืองก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ของการสื่อสารไร้พรมแดนด้านพื้นที่และด้านภาษา

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศน์สื่อทำให้บทบาทและอิทธิพลของนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์เพิ่มมากขึ้น จนบางครั้งสามารถกำหนดวาระข่าวสารของสังคมได้อย่างรวดเร็วไม่ใช่เฉพาะพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเท่านั้น แต่เป็นบทบาทที่ทำให้เกิดการผลกระทบไปทั่วโลกได้ในระยะเวลาอันสั้น ดังนั้นการศึกษาเกี่ยวกับความรับผิดชอบหรือจริยธรรมนักข่าวพลเมืองเพื่อนำมาเป็นกลไกกำกับดูแลนักข่าวพลเมืองหรือสื่อภาคประชาชนจึงเป็นเรื่องสำคัญเช่นกัน

2.5 แนวคิดจริยธรรมวารสารศาสตร์ (Journalism Ethics)

งานวิจัยนี้ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมทางวารสารศาสตร์ หรือจริยธรรมสำหรับผู้ทำหน้าที่สื่อมวลชนมาเป็นแนวทางในการอธิบายความสำคัญและพัฒนาการของหลักการจริยธรรมสำหรับนักข่าววิชาชีพหรือสื่อมวลชนกระแสหลัก และตอบปัญหาวิจัยว่าการกำหนดแนวปฏิบัติเชิงจริยธรรมของนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ควรมีเนื้อหาแตกต่างไปอย่างไรบ้าง และกลไกการกำกับดูแลและส่งเสริมจริยธรรมที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร

พัฒนาการของเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร ทำให้สื่อมวลชนเป็นเสมือนผู้ควบคุมการรับรู้ข่าวสารของประชาชนผ่านทางหน้ากระดาษหนังสือพิมพ์จนถึงปัจจุบันผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ส่งผลให้เกิดกระแสสังคมเรียกร้องสื่อมวลชนหรือนักข่าวให้มีความรับผิดชอบต่อสาธารณะมากขึ้น ด้วยการรายงานข่าวด้วยความเที่ยงตรง รอบด้าน และไม่ตกอยู่ภายใต้ผลประโยชน์ใด ตามแนวคิดของทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม จนพัฒนากลายเป็นจริยธรรมของนักข่าวที่ก่อตัวผ่านทางสถาบันหรือสมาคมวิชาชีพด้านสื่อสารมวลชนในรูปแบบของกรอบ

จริยธรรม หรือ จรรยาบรรณวิชาชีพสื่อมวลชน (code of conduct) เพื่อเป็นหลักในการในการทำงาน และสร้างความชอบธรรมในการแสดงบทบาทหน้าที่ในฐานะตัวแทนของประชาชน

2.5.1 ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Theory)

เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการหาแนวทางหรือวิธีกำกับดูแลสื่อมวลชนหรือนักข่าว เพื่อไม่ให้ใช้เสรีภาพหรือสิทธิการเป็นนักข่าวแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว หรือรายงานข่าวสารโดยปราศจากความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม เริ่มต้นจากข้อเสนอให้จัดสื่อมวลชนกระแสหลักจัดทำแนวปฏิบัติในลักษณะของจรรยาบรรณนักข่าว หรือจริยธรรมสื่อมวลชน บางครั้งเรียกว่าหลักปฏิบัติของสื่อมวลชนวิชาชีพ

Baran and Davis (2012, p. 109) กล่าวถึงปี ค.ศ. 1923 สมาคมบรรณาธิการหนังสือพิมพ์แห่งอเมริกา (American Society of Newspaper Editors) เริ่มตระหนักถึงความจำเป็นที่องค์การวิชาชีพสื่อต้องมีหลักการที่ชัดเจนเกี่ยวกับจริยธรรมของนักหนังสือพิมพ์พร้อมด้วยการหาวิธีกำกับดูแลและตรวจสอบกันเองเพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม จากนั้นได้มีการประกาศ “จริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชน” เป็นครั้งแรกหรือเรียกว่า Code of Ethics หรือ The Canons of Journalism เมื่อปี ค.ศ. 1923 โดยมีเนื้อหาที่กำหนดเป็นหลักสำคัญไว้ เช่น การแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม มีเสรีภาพในการเสนอข่าว ความเป็นอิสระ การรายงานข่าวตามข้อเท็จจริง และมีความเที่ยงตรงยุติธรรม

ในยุคสมัยที่สื่อมวลชน โดยเฉพาะนักข่าวมีอำนาจและอิทธิพลของการชี้นำสังคม รวมถึงอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมของประชาชนผ่านการรายงานข้อมูลข่าวสารหลากหลายประเด็นนั้น หลายฝ่ายพยายามคิดค้นหากฎหรือวิธีการควบคุมให้สื่อมวลชนมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยเฉพาะการรับผิดชอบต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่

จนกระทั่งช่วงปี ค.ศ. 1942 กลุ่มผู้บริหารระดับสูงของสำนักพิมพ์ของอเมริกาได้ปรึกษากับนักวิชาการด้านนิเทศศาสตร์ จนนำไปสู่ต้นกำเนิดแนวคิด ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Theory) ที่ระบุให้สื่อมวลชนต้องมีเสรีภาพพร้อมกับมีความรับผิดชอบต่อสังคม การปฏิบัติหน้าที่ตามระบอบของสังคมประชาธิปไตย และทำตามมาตรฐานทางวิชาชีพสื่อมวลชนอย่างเที่ยงตรงและเที่ยงธรรม โดยเฉพาะการไม่ตกเป็นเครื่องมือของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่ให้ความสำคัญกับกลุ่มพหุสังคม (pluralistic group) และเป็นตัวกลางในการรายงานข่าวอย่างรอบด้าน คำนึงกลุ่มย่อยที่มีความแตกต่างหลากหลายวัฒนธรรมในสังคม Baran and Davis (2012, p. 114)

ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชนได้ถูกนำมาเป็นแนวคิดหลักในการทำงานของนักข่าวทั่วโลก เป็นเสมือนหัวใจในทำหน้าที่สื่อของประชาชน มีเสรีภาพและมีความรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและการสนับสนุนจากประชาชนอย่างต่อเนื่องถึงปัจจุบัน

พีระ จิร โสภณ (2557, น. 12-35) กล่าวถึงทฤษฎีเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ของสื่อมวลชนกับสังคมหรือรัฐว่า เกี่ยวกับทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีที่ว่าด้วยเรื่องการวางระเบียบ กฎเกณฑ์ และการควบคุมสื่อมวลชนที่กำหนดขึ้นโดยสังคมหรือรัฐ เพื่อให้บรรดาเป้าหมายตามจุดมุ่งหมายที่สังคมหรือรัฐต้องการ ลักษณะการควบคุมมีความแตกต่างกันไปตามระบอบสังคม โดยทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมเน้นการส่งเสริมการใช้เสรีภาพเพื่อการสร้างสรรค์สังคม

McQuail (อ้างถึงใน พีระ จิร โสภณ, 2557, น. 12-38) ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Theory) พัฒนาขึ้นในสหรัฐอเมริกาช่วงศตวรรษที่ 20 เนื่องจากสื่อมวลชนในช่วงเวลานั้นใช้เสรีภาพในทางที่ไม่รับผิดชอบมากขึ้นและมีปัญหาการใช้เสรีภาพสื่อมวลชนเพื่อผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มมากกว่าเพื่อประโยชน์ส่วนรวม แนวคิดสำคัญของทฤษฎีนี้ คือ สื่อมวลชนต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมในการใช้เสรีภาพ โดยหลักการสำคัญของทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม สรุปได้ 7 ข้อ ดังนี้

- 1) สื่อมวลชนควรจะต้องยอมรับ และปฏิบัติให้ถูกต้องในภาระหน้าที่ที่เป็นพันธกิจต่อสังคม
- 2) ภาระหน้าที่เหล่านี้ โดยหลักสำคัญจะต้องบรรลุถึงมาตรฐานวิชาชีพในด้านข่าวสาร สังคม ความถูกต้อง ความเป็นกลาง และความสมดุล
- 3) ในการยอมรับและนำไปปฏิบัติของภาระหน้าที่เหล่านี้ สื่อมวลชนควรจะควบคุมตนเองภายใต้กรอบแห่งกฎหมายและสถาบันที่ดำรงอยู่
- 4) สื่อมวลชนควรจะต้องหลีกเลี่ยงสิ่งใดก็ตามที่อาจจะนำไปสู่อาชญากรรม ความรุนแรงหรือความไม่สงบ หรือแสดงความก้าวร้าวต่อเชื้อชาติหรือศาสนาของชนกลุ่มน้อยในสังคม
- 5) สื่อมวลชนโดยทั่วไปควรจะเปิดกว้างและสะท้อนความหลากหลายของสังคม เปิดโอกาสให้ความคิดเห็นของทุกฝ่ายได้เข้าถึง และให้สิทธิประชาชนในการที่จะตอบกลับมายังสื่อมวลชน
- 6) สังคมและสาธารณะมีสิทธิที่จะคาดหวังการปฏิบัติในระดับมาตรฐานที่สูงของสื่อมวลชนและการเข้าแทรกแซงอาจจะต้องถือว่าไม่เป็นเรื่องผิด หากเพื่อความดีงามของสาธารณะ
- 7) นักวารสารศาสตร์และนักวิชาชีพสื่อมวลชนจะต้องเป็นที่วางใจหรือเชื่อถือได้ของสังคม เช่นเดียวกับนายจ้างหรือตลาดผู้บริโภคสื่อ

สุกัญญา สุกบรรทัด (2558, น. 27) อธิบายถึงความรับผิดชอบต่อสังคมของสื่อมวลชนว่า ขึ้นอยู่กับจุดของการตัดสินใจเลือกกระทำของสื่อมวลชน เช่น อยากขายข่าว หรือ อยากทำตามหลักการที่เชื่อว่าถูกต้อง จุดของการตัดสินใจเป็นจุดที่สำคัญ สื่อมวลชนสามารถเลือกทิศทางได้ 2 ทิศทาง

ทิศทางแรกเน้นเป้าหมาย (ends) เป็นทิศทางที่เน้นผลกระทบต่อประชาชน (people - oriented) มีความเป็นอัตวิสัยมากกว่า คือจะมองไปที่ผลที่จะเกิดขึ้น ส่วนทิศทางที่ 2 เน้นวิธีการ (means) ซึ่งเป็นทิศทางที่เน้นหน้าที่ในการสะท้อนเหตุการณ์ (event - oriented) ได้แก่การมองเหตุการณ์แล้วหาวิธีจัดการกับเหตุการณ์นั้น วิธีการที่ดีและเป็นธรรม เป็นสิ่งสำคัญมากกว่าผลที่จะตามมา อย่างไรก็ตามไม่ว่าสื่อมวลชนจะเลือกทิศทางใดก็ตาม สุดท้ายประชาชนหรือผู้รับสารจะเป็นคนตัดสิน ว่าสื่อ นั้นจะได้รับความไว้วางใจจากประชาชนหรือไม่

แม้ว่าทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมจะเป็นหลักยึดในการทำงานของนักข่าววิชาชีพ และองค์การวิชาชีพด้านสื่อสารมวลชนมาต่อเนื่องตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สอง แต่ปัจจุบันมีการตั้งคำถามเกี่ยวกับการให้ความสำคัญในแนวคิดจิตสำนึกมองสื่อมวลชนในแง่ดีมากขึ้น โดยเฉพาะการมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม Baran and Davis (2012, p. 121) กล่าวถึงปัญหาที่ผ่านมาของหลักคิดตามทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมนั้น อาจเป็นเพียงการมองโลกแง่ดีหรือแง่บวกมากเกินไป เพราะจากสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นทั่วโลกนั้น นักข่าววิชาชีพแม้จะอยู่ภายใต้สังกัดหรือเป็นสมาชิกของสมาคมวิชาชีพสื่อมวลชนแต่ยังสร้างปัญหาการละเมิดจรรยาบรรณสื่อ โดยสรุปจุดแข็ง 8 ประการ และจุดอ่อน 4 ประการ ของทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม สรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2.3 การเปรียบเทียบ จุดแข็ง - จุดอ่อน ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (Baran and Davis, 2012, pp.121)

จุดแข็ง (strengths)	จุดอ่อน (weaknesses)
1. ให้คุณค่าต่อสื่อมวลชนที่มีความรับผิดชอบ	1. มองสื่อมวลชนในแง่ดีเกินไป เกี่ยวกับความมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม
2. มีความรับผิดชอบต่อผู้รับสาร	2. มองแง่ดีเกินไปในเรื่องความรับผิดชอบต่อส่วนบุคคล
3. เป็นเครื่องมือป้องกันการควบคุมจากรัฐบาล	3. ให้ความสำคัญน้อยในเรื่องแรงจูงใจด้านผลประโยชน์และการแข่งขัน
4. อนุญาตให้รัฐบาลกำกับดูแลอย่างมีเหตุผล	4. ทำให้คงอำนาจสื่อไว้เสมือนถูกกฎหมาย
5. ให้ความสำคัญกับพหุนิยม (Pluralism)	-
6. ช่วยลดทอน "อำนาจนิยม"	-
7. ช่วยฝึกฝนให้สื่อมวลชนมีจิตสำนึกต่อผู้รับสาร	-
8 สอดคล้องกับกฎหมายของสหรัฐอเมริกา	-

ที่มา: Baran and Davis (2012, p. 121)

2.5.2 แนวคิดจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อมวลชน (Journalist Code of Ethics)

American Society of Newspaper Editors (1922) หรือสมาคมบรรณาธิการหนังสือพิมพ์แห่งอเมริกา กำหนดเนื้อหาหลักจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อมวลชน (Code of Ethics) ขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1923 โดยกำหนดหลักการสำคัญไว้ 7 ประการ ได้แก่

- Responsibility	มีความรับผิดชอบต่อสังคม
- Freedom of the Press	มีเสรีภาพในการเสนอข่าว
- Independence	มีความเป็นอิสระ
- Accuracy	ข้อเท็จจริง ความเที่ยงตรง
- Impartiality	ความไม่ลำเอียง เที่ยงธรรม
- Fair Play	มีความยุติธรรม เปิดแสดงความเห็นรอบด้าน
- Decency	ถูกทำนองคลองธรรมและมีมารยาท

โกศล อนุสิม (2551) อธิบายถึงจุดเริ่มแรกของสมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ที่ประกาศ “จรรยาบรรณของสมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย” เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2510 มีหลักการสำคัญ 7 ประการ เหมือนสมาคมบรรณาธิการหนังสือพิมพ์แห่งอเมริกา และเพิ่มเติม “จรรยาบรรณหนังสือพิมพ์” ไว้อีก 7 ข้อ คือ

- 1) การส่งเสริมและรักษาไว้ซึ่งเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ เป็นภารกิจอันมีความสำคัญเหนืออื่นใดสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพหนังสือพิมพ์
- 2) การเสนอข่าว ภาพ หรือการแสดงความคิดเห็น ต้องเป็นไปด้วยความสุภาพ สุจริต ปราศจากความมุ่งหวังในประโยชน์ส่วนตนหรืออามิสสินจ้างใด ๆ
- 3) การเสนอข่าว ต้องเสนอแต่ความจริง พึงละเว้นการต่อเติมเสริมแต่ง หากปรากฏว่าข่าวใดๆ ไม่ตรงต่อความจริงต้องรีบแก้ไข
- 4) การที่จะให้ได้ข่าว ภาพ หรือข้อมูลอย่างใดๆ มาเป็นของตน ต้องใช้วิธีการที่สุภาพ และซื่อสัตย์
- 5) ต้องเคารพต่อความไว้วางใจที่ได้รับมอบหมายจากการปฏิบัติหน้าที่ในวิชาชีพของตน
- 6) ต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนโดยถือเอาสาธารณประโยชน์เป็นสำคัญ ไม่ใช่ตำแหน่งหน้าที่แสวงหาประโยชน์ส่วนตน หรือหุ้มนะโดยมิชอบ
- 7) ต้องไม่กระทำการใด ๆ อันเป็นการบั่นทอนเกียรติคุณของวิชาชีพหรือความสามัคคีของเพื่อนร่วมวิชาชีพ

นอกจากจริยธรรมวิชาชีพของสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยแล้ว สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ (National Press Council of Thailand) ได้ปรับปรุง “**ข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพหนังสือพิมพ์ สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติปี พ.ศ.2541**” ให้มีเนื้อหาทันการเปลี่ยนแปลงของการทำงานของสื่อมวลชนที่เปลี่ยนไป มีมติให้ยกเลิกข้อบังคับดังกล่าว และให้ใช้ข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพหนังสือพิมพ์ พ.ศ. 2559 แทน โดยประกาศในเว็บไซต์สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ (www.presscouncil.or.th) เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2559

ข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพหนังสือพิมพ์ สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ พ.ศ. 2559 เนื้อหาแบ่งเป็น เนื้อหาเป็น 3 หมวด ได้แก่ หมวด 1 **หมวดทั่วไป** เป็นการให้นิยามศัพท์ เช่น

“ข่าวหมายถึง เนื้อหาที่เป็นข้อเท็จจริงจากเหตุการณ์ปัจจุบัน ประกอบด้วย พาดหัวข่าว ความนำ เนื้อข่าว ภาพข่าว หมายถึง ภาพเหตุการณ์หรือภาพบุคคลที่สื่อสารเรื่องราว โดยมีหรือไม่มีคำบรรยายภาพรวมทั้งภาพอื่นใดที่นำลงในหนังสือพิมพ์” (สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ, 2559)

หมวด 2 **หลักจริยธรรมทั่วไป** ได้แก่ ความถูกต้องและข้อเท็จจริง ประโยชน์สาธารณะ ความสมดุลและเป็นธรรม การเคารพสิทธิส่วนบุคคลและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

หมวด 3 **หลักกระบวนการทำงาน** ได้แก่ การปกปิดและเคารพแหล่งข่าว ความรับผิดชอบในการแก้ข่าว การแยกแยะข้อเท็จจริงกับความคิดเห็น การละเว้นอามิสสินจ้างและประโยชน์ทับซ้อน การได้มาซึ่งข้อมูลโดยไม่ละเมิด โฆษณาที่ไม่แอบแฝงและงมงาย โดยข้อบังคับทั้ง 3 หมวดมีทั้งหมด 30 ข้อ สามารถสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2.4 สรุปข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพหนังสือพิมพ์ฯ สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ (28 กรกฎาคม พ.ศ. 2559)

ข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพหนังสือพิมพ์ฯ สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ พ.ศ. 2559		
หมวด 1 นิยามศัพท์ (ข้อ 1-4)	หมวด 2 หลักจริยธรรมทั่วไป (ข้อ 5-18)	หมวด 3 หลักกระบวนการทำงาน ข้อ 19-30)
“ข่าว หมายถึง เนื้อหาที่เป็น ข้อเท็จจริงจากเหตุการณ์ปัจจุบัน ประกอบด้วย พาดหัวข่าว ความนำ เนื้อข่าว”	ความถูกต้องและข้อเท็จจริง (ข้อ 5-7)	การปกปิดและเคารพแหล่งข่าว (ข้อ 19-20)
	ประโยชน์สาธารณะ (ข้อ 8-9)	ความรับผิดชอบในการแก้ไขข่าว (ข้อ 21)
“ภาพข่าว หมายถึง ภาพเหตุการณ์ หรือภาพบุคคลที่สื่อสารเรื่องราว โดยมีหรือไม่มีคำบรรยายภาพรวม ทั้งภาพอื่นใดที่น่าลงใน หนังสือพิมพ์”	ความสมดุลและเป็นธรรม (ข้อ 10-12)	การแยกแยะข้อเท็จจริงกับ ความคิดเห็น (ข้อ 22)
	การเคารพสิทธิส่วนบุคคล และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (ข้อ 13-18)	การละเว้นอามิสสินจ้างและ ประโยชน์ทับซ้อน (ข้อ 23-25)
“ผู้ประกอบการวิชาชีพหนังสือพิมพ์ หมายถึง ผู้ประกอบวิชาชีพ หนังสือพิมพ์ตามธรรมนูญสภาการ หนังสือพิมพ์แห่งชาติ พ.ศ. 2550 ข้อ 3 ซึ่งรวมถึงผู้ประกอบการวิชาชีพ สื่อดิจิทัลของหนังสือพิมพ์นั้น ๆ ด้วย”		การได้มาซึ่งข้อมูล โดยไม่ละเมิด (ข้อ 26-27)
		โฆษณาที่ไม่แอบแฝงและม งาย (ข้อ 28-30)

ศูนย์ศึกษานโยบายการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2014) กล่าวสรุปเนื้อหาจริยธรรมขององค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนไว้ 10 ข้อ โดยส่วนหนึ่งเป็นขององค์กรสื่อมวลชนที่จัดทำประมวลจรรยาบรรณและจริยธรรมในประเทศไทยจำนวน 5 องค์กร ได้แก่

- สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ (National Press Council of Thailand)
- สมาคมนักข่าว นักรับหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย (Thai Journalists Association)

- สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย (Thai Broadcast Journalists Association)

- สภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์แห่งประเทศไทย

- สภาวิชาชีพกิจการการแพร่ภาพและการกระจายเสียง (ประเทศไทย)

โดยเนื้อหาครอบคลุมเบื้องต้นสำหรับสื่อมวลชนทั้งในประเทศไทยและภูมิภาคอาเซียน สรุปใจความสำคัญได้ 10 ข้อ ดังนี้

- 1) เคารพความแตกต่างและความหลากหลายด้าน เชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม
- 2) เคารพสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับเด็ก สตรี และคนพิการ
- 3) ไม่ใช้ภาษาเพื่อสร้างความเกลียดชัง (hate speech)
- 4) เคารพทรัพย์สินทางปัญญา หมายถึง การนำผลงานของผู้อื่นมาเผยแพร่ต้องขออนุญาตหรือมี การอ้างอิงอย่างเหมาะสม
- 5) ไม่เปิดเผยแหล่งข่าวหรือแหล่งข้อมูล หากทำให้เกิดความเสียหายหรือความเดือดร้อนไปสู่แหล่งข่าว
- 6) การนำเสนอข่าวอย่างเที่ยงตรง เป็นกลาง ไม่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิด
- 7) การมีจิตสำนึกสาธารณะ นำเสนอข้อมูลรอบด้าน
- 8) ไม่ลำเอียงหรือมีผลประโยชน์แอบแฝง
- 9) ไม่โฆษณาชวนเชื่อ
- 10) เคารพความเป็นส่วนตัวของผู้อื่น

ทั้งนี้ ปัจจุบันผู้มีบทบาทหน้ารายงานข่าวสารนั้นไม่ได้มีเพียงสื่อมวลชนกระแสหลักที่อยู่ภายใต้องค์กรวิชาชีพสื่อดั้งเดิมเท่านั้น แต่ยังมีประชาชนทั่วไปที่ใช้สื่อดิจิทัลและเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเผยแพร่ข่าวสารในฐานะนักข่าวพลเมืองด้วย จึงมีเสียงเรียกร้องขอให้ปรับปรุงแนวทาจรรยาธรรมสื่อมวลชนข้างต้นให้สอดคล้องกับการทำหน้าที่นักข่าวทั้งนักข่าวสื่อกระแสหลักและนักข่าวพลเมือง

2.5.3 แนวคิดจริยธรรมสื่อยุคดิจิทัล (Digital Media Ethics)

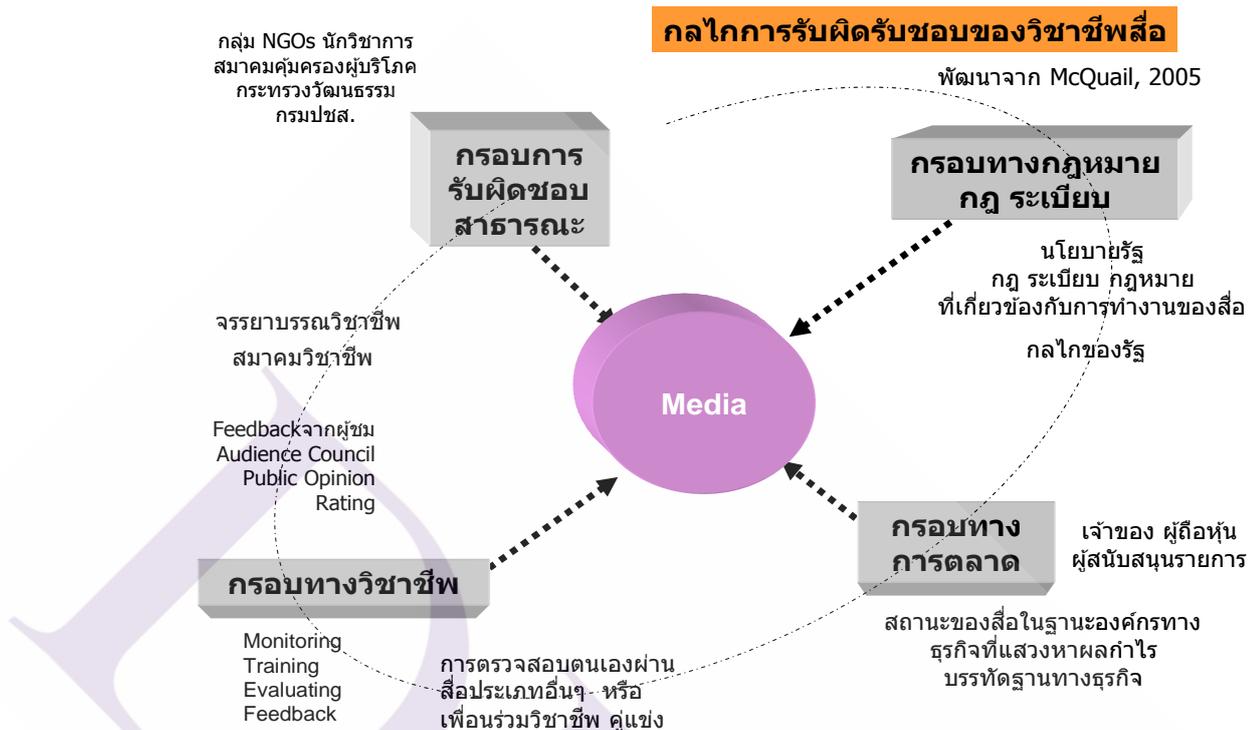
เทคโนโลยีการสื่อสารได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็วในช่วงปี ค.ศ.1990 ทำให้เกิดปรากฏการณ์ของสื่อยุคดิจิทัล Allan (2006, pp. 3-11) อธิบายว่าสื่อดั้งเดิมเช่น หนังสือพิมพ์แบบพิมพ์ด้วยกระดาษกำลังจะล่มสลาย อุตสาหกรรมสื่อจะเคลื่อนย้ายอพยพไปสู่ระบบดิจิทัล (digital immigrant) ประชากรดิจิทัล (digital natives) สามารถทำหน้าที่เป็นผู้สืบค้นหาข้อมูลและเผยแพร่ข่าวสารด้วยตัวเอง เช่น กรณีของเหตุการณ์สึนามิที่เกิดขึ้นที่เกาะสุมาตรา ประเทศอินโดนีเซียเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม ค.ศ. 2004 ข่าวสารที่ส่งไปทั่วโลกมาจากนักข่าวพลเมืองที่อยู่ในเหตุการณ์ และนักข่าวจากสื่อกระแสหลักหรือสำนักข่าวใหญ่ไม่สามารถเดินทางเข้าไปทำข่าวที่บริเวณได้รับ

ผลกระทบจากสื่อนำในพื้นทีตามหมู่เกาะต่าง ๆ ได้ เพราะแผ่นดินไหวทำให้ระบบการคมนาคมเสียหายทั้งหมด นักข่าวพลเมืองจึงทำหน้าที่เป็นนักสื่อสารมวลชนผู้มีส่วนร่วมรายงานข่าวในรูปแบบข่าวออนไลน์ (online news) กลายเป็นสถานการณ์ที่ท้าทายสื่อมวลชนแบบเดิมที่เคยรู้จัก

อย่างไรก็ตาม Allan (2006, pp. 21-29) กล่าวถึงปัญหาของข้อมูลข่าวสารที่เผยแพร่จำนวนมหาศาลในข่าวออนไลน์ทั่วโลกว่า มีการถกเถียงถึงความน่าเชื่อถือของแหล่งที่มาของข้อมูลเหล่านั้นซึ่งบางครั้งเป็นเพียงข้อมูลข่าวดิบ (raw news) ที่ยังไม่ได้มีการตรวจสอบข้อเท็จจริง หลายครั้งเป็นเพียงข่าวลือ ข่าวเสแสร้งแกเล้งแต่งเรื่องขึ้นมา แม้กระทั่งนักข่าวจากสื่อกระแสหลักบางครั้งยังนำข้อมูลที่ได้จากนักข่าวนิรนามในอินเทอร์เน็ตมาเผยแพร่ต่อ กลายเป็นปัญหาการผสมผสานระหว่างข่าวจริงกับข่าวลวง (of fact and fakery) ดังนั้นเรื่องจริยธรรมของสื่อยุคดิจิทัลจึงกลายเป็นคำถามท้าทายว่า และจะทำให้บทบาทของนักข่าวภาคประชาชนก้าวเข้าสู่ยุครุ่งเรืองหรือกลับไปสู่ยุคมืด

McQuail (อ้างใน สุภารัตน์ ดิษยวรรณนะ จันทราวพัฒนากุล, 2552) สรุปกรอบสำคัญที่ส่งผลต่อการรับผิดชอบของสื่อมวลชนมี 4 แบบด้วยกัน

1. กรอบด้านกฎหมายและกฎระเบียบ (Frame of Law and Regulation) หมายถึงกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ พระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของสื่อมวลชน
2. กรอบด้านความรับผิดชอบต่อสาธารณะ (Frame of Public Responsibility) มาจากแนวคิดที่เชื่อว่าเมื่อสื่อมวลชนได้รับความไว้วางใจให้ทำหน้าที่แทนประชาชน สื่อจึงต้องรับผิดชอบต่อประชาชน
3. กรอบการรับผิดชอบต่อจรรยาบรรณวิชาชีพ (Frame of Professional Responsibility) หมายถึงมาตรฐานในการปฏิบัติงาน ความเป็นมืออาชีพของสื่อมวลชน
4. กรอบทางการตลาด (The Market Frame) หมายถึงการตอบสนองต่อตลาดต่อผู้ถือหุ้น นักลงทุน บรรทัดฐานในการทำธุรกิจสื่อ หมายถึงการมีกลุ่มทุนมาตรวจสอบการทำงานอยู่ตลอดเวลา

ภาพที่ 2.6 แสดงระบบและกลไกการรับผิดชอบต่อสื่อในยุคดิจิทัล

ที่มา : สุदारัตน์ ดิษยวรรณนะ จันทราวัดนากุล (2552)

สุदारัตน์ ดิษยวรรณนะ จันทราวัดนากุล และ จักรกฤษ เพิ่มพูล (2557) สรุปจริยธรรม 10 ประการ ในการสื่อข่าวและการเขียนข่าวของนักข่าวยุคหลอมรวมสื่อ หรือ ยุคคอนเวอร์เจนซ์ (Convergence Journalism) ได้แก่

1. ความเที่ยงธรรมและความเป็นกวีวิสัยในการรายงานข่าว
2. ความเป็นส่วนบุคคลกับสิทธิในการรับรู้ของผู้บริโภคข่าวสาร
3. การใช้แหล่งข่าวปิด (Unidentified Sources)
4. การรับของขวัญจากแหล่งข่าว
5. การไม่แสดงตัวว่าเป็นนักข่าว รับสิทธิพิเศษ
6. การขัดกันในด้านผลประโยชน์ สิทธิพิเศษและผลประโยชน์ทับซ้อน
7. ความสงสาร หรือเห็นใจในการนำเสนอข่าว
8. การนำเสนอข้อมูลที่กระทบกระเทือนความมั่นคงของชาติ เสรีรัฐกิจ
9. การเสนอข่าวที่พาดพิงถึงสถาบันกษัตริย์

10. ระวังการใช้วาทกรรมที่สร้างความเกลียดชัง (hate speech)

ทั้งนี้ แนวคิดการกำกับดูแลจริยธรรมของสื่อออนไลน์ของรัฐบาลไทยในยุคที่ปกครองโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ นั้น ได้ออกเป็นเอกสารทางการเพื่อขอความร่วมมือในการเผยแพร่ข่าวสารสาธารณะ โดยประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (2557) เป็นประกาศฉบับที่ 97/2557 เรื่อง “การให้ความร่วมมือต่อการปฏิบัติงานของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารสาธารณะ” โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้การปฏิบัติงานของคณะรักษาความสงบแห่งชาติเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และเพื่อให้การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารไปสู่ประชาชนเป็นไปด้วยความถูกต้อง ปราศจากความบิดเบือน และไม่ทำให้เข้าใจผิด อันจะส่งผลกระทบต่อการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม

แนวคิดการกำกับดูแลจริยธรรมของสื่อออนไลน์โดยภาครัฐนั้น ไม่ได้มีเฉพาะประเทศไทยเท่านั้น โดยเฉพาะในยุคเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่มีการสร้างเนื้อหาและเผยแพร่เนื้อหาที่อาจก่อให้เกิดความรุนแรงหรือเป็นภัยต่อความมั่นคง

2.5.4 กลไกดูแลส่งเสริมจริยธรรมสื่อไร้พรมแดน (Global journalism Ethics)

เนื่องจากการเผยแพร่ข่าวสารที่ผิดจริยธรรมในยุคสื่อสังคมออนไลน์ ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อหรือสร้างความเสียหายเฉพาะในประเทศหรือในพื้นที่เดียวเท่านั้น นักวารสารศาสตร์จึงพยายามเสนอแนวคิดการขยายเนื้อหาจริยธรรมสื่อมวลชน โดยคานึงสถานการณ์ที่ข่าวสารสามารถส่งต่อไปทั่วโลกได้อย่างรวดเร็วแบบไร้พรมแดนนั้น สตีเฟน วอร์ด (Stephen Ward) นักวิชาการประจำคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน ประเทศสหรัฐอเมริกาผู้ก่อตั้งศูนย์ศึกษาจริยธรรมวารสารศาสตร์ (Center for Journalism Ethics) ได้แบ่งยุค “ประวัติศาสตร์จริยธรรมสื่อมวลชน” History of Journalism Ethics เป็น 6 ยุคด้วยกัน (Ward, 2009) เริ่มตั้งแต่ ยุคที่ 1 ช่วงศตวรรษที่ 17 การเผยแพร่ข่าวสารมีเพียงรูปแบบกระดาษแพร่หลายในยุโรป จากนั้นประเทศอังกฤษเรียกร้องให้แยกเนื้อหาข่าวส่วนข้อเท็จจริงออกมาจากส่วนความคิดเห็นของนักข่าว

ยุคที่ 2 เริ่มศตวรรษที่ 18 การแพร่กระจายของข่าวสารไปยังสาธารณะชนหรือคนทั่วไปมีมากขึ้น หนังสือพิมพ์มีอิทธิพลในการกำหนดวาระข่าวสาร นักข่าวเรียกร้องเสรีภาพของสื่อมวลชน ขณะที่สังคมต้องการให้สื่อมวลชนแสดงความรับผิดชอบ มีการเรียกร้องให้นักข่าวทำหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์สิทธิของประชาชน ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการกำหนดหลักการสิทธิเสรีภาพและความรับผิดชอบต่อสื่อมวลชนในรัฐธรรมนูญ และมีการตรากฎหมายคุ้มครองประชาชนตามหลักการความเสมอภาคของมนุษย์ (egalitarian Democracy) การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล

อื่น (human right) หลักสิทธิในความเป็นส่วนตัว (right to privacy) หลักการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ (public interest)

ภาพที่ 2.7 แสดงประวัติศาสตร์ของจริยธรรมสื่อมวลชน

ที่มา: Wards (2009)

ยุคที่ 3 เข้าสู่ศตวรรษที่ 19 สื่อมวลชนถูกตราหน้าว่าเป็นเครื่องมือของนายทุน ที่จะครอบงำทางชนชั้น จึงเรียกร้องให้สื่อทำหน้าที่เพื่อ ความเสมอภาคของมนุษย์ให้มากขึ้น โดยไม่ตกเป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์เจ้าของสื่อหรือนายทุน

ยุคที่ 4 เริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 1930 นอกจากกฎหมายแล้วประชาชนเรียกร้องให้สื่อมวลชนมี “หลักการ” ให้พัฒนาไปเป็น สื่อมืออาชีพ (professional) สำหรับรายงานข่าวผ่านทางหนังสือพิมพ์

และวิทยุ นับเป็นยุคแรกที่วงการสื่อสารมวลชนร่วมมือกันตั้งเป็นองค์วิชาชีพสื่อและออกจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อสารมวลชน (Code of conduct)

ยุคที่ 5 หลังปี ค.ศ. 1960 ถึงศตวรรษที่ 20 โทรทัศน์กลายเป็นอุปกรณ์รับสื่อที่แพร่กระจายไปทั่วโลก ผู้ติดตามข่าวสารเรียกร้องให้ผู้สื่อข่าวทำหน้าที่ขุดคุ้ยปัญหาสังคมในด้านต่าง ๆ เพื่อนำข้อเท็จจริงด้านลึกลับมาเปิดเผยให้เป็นประโยชน์สาธารณะ (muckrakers) รวมถึงการพัฒนาการทำข่าวแบบสืบสวน (investigative news) ขณะเดียวกันเริ่มมีสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทแท็บลอยด์เน้นความหวือหวาเร้าใจ ทำให้การเรียกร้องความรับผิดชอบของนักข่าวเพิ่มมากขึ้น ช่วงนั้นประชาชนทั่วไปเริ่มรายงานข่าวสารด้วยตัวเองไม่พึ่งพาสื่อกระแสหลัก ในรูปแบบที่เรียกว่านักข่าวพลเมือง (Citizen Journalist)

ยุคที่ 6 เป็นการย่างเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 หรือ “ยุคสื่อใหม่” เทคโนโลยีออนไลน์ทำให้เกิดการเรียกร้อง จริยธรรมสื่อไร้พรมแดน (*Global journalism Ethics*) เนื่องจากผู้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารไม่ได้มีเพียงแก่นักข่าวจากองค์กรสื่อหลักเท่านั้น แต่พลเมืองหรือประชาชนทั่วไปสามารถรายงานข้อมูลข่าวสารและเรื่องราวที่ตัวเองสนใจ โดยไม่ได้ผ่านการอบรมหรือฝึกฝนในเรื่องจริยธรรมของวิชาชีพสื่อมวลชน และการรายงานข่าวผ่านสื่อออนไลน์อย่างไร้ความรับผิดชอบไม่ได้ส่งผลกระทบต่อความเสียหายให้กับชุมชนหรือในประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น แต่ส่งผลกระทบต่อไปยังประเทศอื่นด้วย

Ward (2010, p. 154) ได้ตีพิมพ์หนังสือชื่อ *Global journalism Ethics* โดยอธิบายแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาจริยธรรมสื่อสารมวลชนไร้พรมแดนว่า มีหลักการสำคัญเบื้องต้น 3 ส่วนที่ต้องตระหนัก ได้แก่ ส่วนที่ 1 เกี่ยวกับหลักการที่เหมาะสมตามวารสารศาสตร์ ส่วนที่ 2 การนำไปปรับใช้ได้เมื่อเกิดปัญหา และส่วนที่ 3 คือลักษณะทางคุณธรรมที่นักสื่อสารมวลชนพร้อมที่จะปฏิบัติตาม เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (globalization) การปรับตัวด้านจริยธรรมวารสารศาสตร์สำหรับพลเมืองโลก (citizens of the world) หรือลัทธิพลเมืองโลก (cosmopolitanism) หรือการผสมผสานนานาชาติพันธุ์ หลักจริยธรรมของสื่อมวลชนกลายเป็นหลักที่ต้องทำให้สากลมากขึ้น เหมือนกับเหตุการณ์ปัจจุบันเมื่อเกิดปัญหาหรือผลกระทบในพื้นที่ใดสามารถสะท้อนไปทั่วโลกพร้อมกันได้ในเพียงชั่วขณะหนึ่ง เช่น เหตุการณ์ก่อการร้าย สงครามภาวะโลกร้อน ภาวะความยากจน

เนื่องจากในอดีตการสื่อสารไม่ได้ส่งต่อหรือแพร่กระจายได้รวดเร็วเหมือนยุคสังคมออนไลน์ที่เครือข่ายอินเทอร์เน็ตเชื่อมติดต่อกันทั่วโลก Ward (2010, p. 162) กล่าวถึงนักข่าวว่า ทั้งนักข่าวสื่อกระแสหลักหรือนักข่าวพลเมืองต้องยึดหลัก 3 ประการ คือ ความน่าเชื่อถือ (credibility)

มีความสมเหตุสมผล (justifiable) และหลักมนุษยธรรม (humanity) นอกจากนี้ นักข่าวควรต้องมีหลักคิด 3 ประการ ในการทำบทบาทหน้าที่สื่อมวลชน ได้แก่

1. ต้องคำนึงว่าตัวเองเป็นตัวแทนของโลก (act as global agents) ไม่ใช่ นักข่าวจากพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเท่านั้น
2. ต้องมุ่งมั่นทำหน้าที่บริการเผยแพร่ข่าวสารให้พลเมืองโลก (serve the citizens of the world)
3. ต้องมีทัศนคติที่เข้าใจและสนับสนุนแนวคิดที่ไม่คับแคบ (promote non-parochial understandings)

จากแนวคิดจริยธรรมสื่อไร้พรมแดนที่ต้องการให้นักข่าวทำหน้าที่เป็นตัวแทนของโลก การสร้างกลไกควบคุมหรือดูแลจริยธรรมนักข่าวจึงมีความซับซ้อนมากขึ้น พิศรอรอง รามสูตร (2556) กล่าวถึง เครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่มีลักษณะข้ามชาติ ข้ามพรมแดน กลายเป็นนวัตกรรมของยุคสมัยที่ได้สร้างพรมแดนใหม่ทางการสื่อสารซึ่งก้าวข้ามข้อจำกัดเดิมในเรื่องเวลาและพื้นที่ โดยเฉพาะข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์ กฎเกณฑ์ที่เคยใช้กำกับดูแลพื้นที่การสื่อสารเดิมสำหรับ วิทยุ โทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์ ไม่สามารถนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การตรวจสอบและตัดตอนเนื้อหา ก่อนตีพิมพ์หรือออกอากาศ เพราะผู้จัดทำเนื้อหาหรือผู้ส่งสารจะเป็นใครก็ได้ที่สามารถเผยแพร่ขึ้นบนอินเทอร์เน็ตได้ด้วยตนเอง ทำให้ยากต่อการควบคุมค้นหาแนวทางใหม่ในการกำกับดูแล

ทั้งนี้ พิศรอรอง (2556, น. 85) เสนอกลไกการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตที่ประมวลจากนานาประเทศไว้ 5 ประเภท ดังนี้

- 1) กฎหมาย มาตรการ บทลงโทษ (legal sanction)
- 2) การปิดกั้นและกั้นกรอง (blocking and filtering system)
- 3) กฎ กติกา มรรยาท และมาตรฐานทางจริยธรรม (code of conduct)
- 4) สายด่วน (hot line)
- 5) การรู้เท่าทันสื่อ (media literacy)

ภาพที่ 2.8 ฐานความรับผิดชอบร่วมกันในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตใน 5 ระดับของสหภาพยุโรป

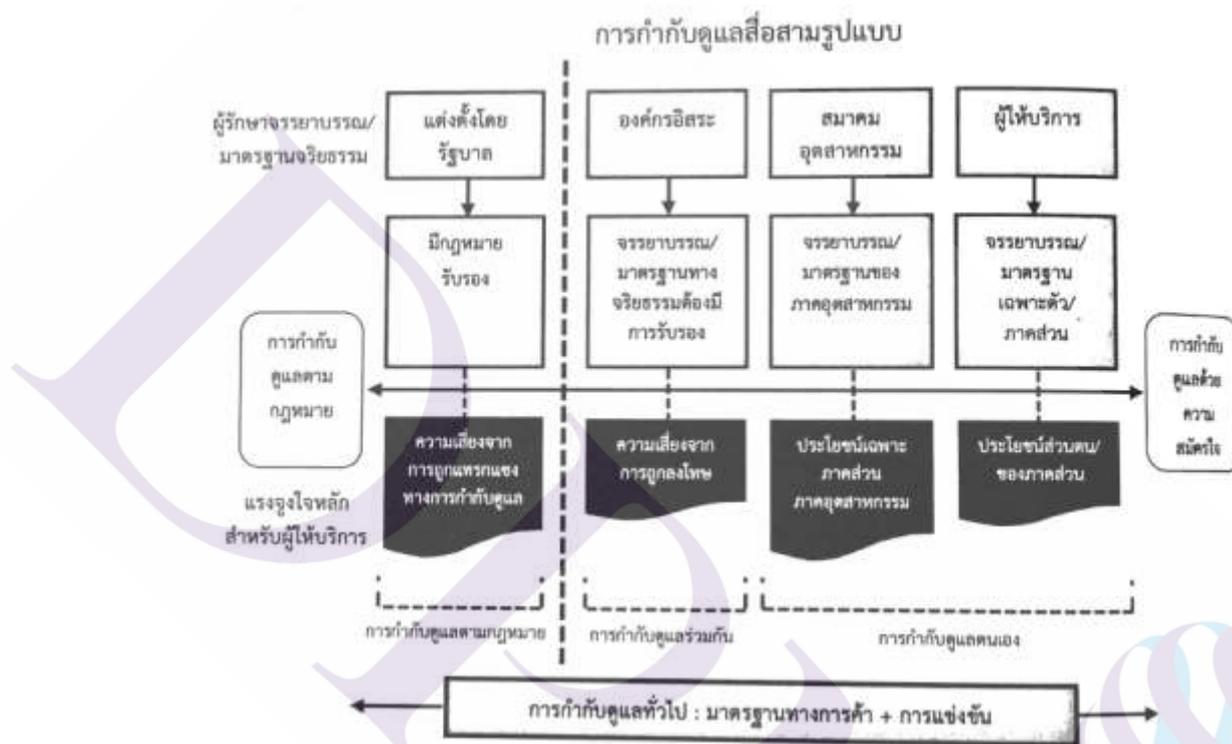
ที่มา: พิรงรอง งามสุด.(2556 น. 198)

นอกจากการกำกับดูแลเนื้อหาในอินเทอร์เน็ตแล้ว พิรงรอง งามสุด (2556, น. 99) ยังกล่าวถึงการกำกับดูแลสื่อด้วย โดยอ้างถึงองค์กรกำกับดูแลที่เป็นอิสระด้านการสื่อสารของประเทศอังกฤษ (Office of Communications หรือ Ofcom) กำหนดการกำกับดูแลกิจการทางด้านการสื่อสารไว้ 3 รูปแบบ คือ

- **การกำกับดูแลโดยตรง (direct regulation)** หมายถึง ภาครัฐที่ออกกฎหมายหรือกฎระเบียบต่าง ๆ และการสอดส่องดูแลรวมถึงการบังคับใช้กฎระเบียบเหล่านั้น

- **การกำกับดูแลตนเอง หรือ การกำกับดูแลกันเอง (self regulation)** หมายถึง กลุ่มผู้ประกอบการ รวมตัวกันเป็นองค์กรโดยสมัครใจ และสมาชิกต้องร่วมมือกันร่างกฎกติกา มารยาท จรรยาบรรณหรือข้อกำหนดจริยธรรม เพื่อเป็นแนวปฏิบัติและช่วยกันสอดส่องดูแลให้ทำตาม

- การกำกับดูแลร่วมกัน (co - regulation) หมายถึง การที่องค์กรกำกับดูแลซึ่งมีอำนาจตามกฎหมายได้มอบอำนาจให้องค์กรที่เป็นตัวแทนในภาคอุตสาหกรรมตั้งกฎ กติกา มารยาท หรือมาตรฐานร่วมกัน โดยองค์กรกำกับดูแลมีอำนาจตามกฎหมายที่ต้องให้ความเห็นชอบ และเฝ้าดูระบบการกำกับดูแลนั้น และสามารถเข้าไปแทรกแซงได้หากมีความจำเป็น

ภาพที่ 2.9 แสดงการกำกับดูแลสื่อสามรูปแบบ

ที่มา: Hargrave (อ้างถึงใน พิรงรอง รามสูตร, 2556, น. 100)

จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตเพิ่มขึ้นส่งผลให้เกิดปัญหาใหม่ตามมา เช่น อีเมลขยะ การละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา การล่อลวงเยาวชน อาชญากรรมคอมพิวเตอร์ รวมถึงการเผยแพร่เนื้อหาในประเด็นเชื่อมโยงการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ หรือชักจูงขั้วผู้ให้เกิดการก่อการร้าย จึงมีการเสนอแนวคิดให้สร้างหน่วยงานกำกับดูแลผู้ใช้อินเทอร์เน็ตที่มีอำนาจเด็ดขาดระดับสากลเพื่อช่วยกัน

พิรงรอง รามสูตร(2556, น. 69) อธิบายถึงแนวคิดการจัดระเบียบอินเทอร์เน็ตในระดับสากลว่าเป็น การอภิบาลอินเทอร์เน็ต (internet governance) หมายถึง การสร้างสภาพแวดล้อมในการใช้อินเทอร์เน็ตให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่มวลมนุษยชาติ โดยมีความพยายามสร้างองค์กรที่มีโครงสร้างรูปแบบใหม่ช่วยจัดระเบียบในระดับสากล เช่น ไอแคน (ICANN) หรือองค์กรบริหารทรัพยากรโดเมนโลก (Internet Corporation for Assigned Names and Numbers) เนื่องจากเป็น

องค์กรไม่แสวงหาผลกำไรมีหน้าที่จัดการบริหารระบบโดเมนเนม (domain name system) และจัดสรรหมายเลขไอพีแอดเดรส ทำให้มีอำนาจทางตรงและทางอ้อมครอบคลุมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตทั้งหมด

แต่ที่ผ่านมการจัดระเบียบยังไม่ค่อยประสบความสำเร็จมากนักเนื่องจากคุณลักษณะของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตมีความเป็นอิสระข้ามชาติและมีคามเป็นพลวัตสูง (dynamic and robust) สามารถกระจายข้อมูลแยกย่อยไปได้หลายทิศทางทั่วโลกในเวลาพร้อมกัน จึงทำให้ไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายระดับข้ามประเทศได้ นอกจากนี้ยังมีการใช้วิธีควบคุมเนื้อหาด้วยการปิดกั้นกั้นกรอง มักจะถูกคัดค้านเนื่องจากการเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกของประชาชน

ฉัตรยา สุขสงวน (2557) กล่าวถึง ปัญหาสำคัญของการละเมิดจริยธรรมในสื่ออินเทอร์เน็ต คือ เนื้อหาสื่อที่สร้างความเกลียดชัง (Hate Speech) ดังนั้นต้องมีการปฏิรูปสื่อ เพื่อควบคุมการเผยแพร่เนื้อหาดังกล่าวแต่ต้องคำนึงถึงเสรีภาพในการสื่อสารด้วย มีการให้ความหมายคำว่า เนื้อหาสื่อที่สร้างความเกลียดชัง (hate speech) คือ การแสดงออกทั้งทางคำพูด ข้อเขียน สัญลักษณ์รูปแบบอื่น ๆ ต่อบุคคลอื่น โดยมุ่งโจมตี แสดงความเกลียดชัง ประจาน สบประมาท หรือข่มขู่ผู้ถูกกล่าวถึงอย่างร้ายแรง เช่น ในเรื่องของเชื้อชาติ ชนชั้น ความผิดใฝ่ทางเพศ อุดมการณ์ทางการเมือง วัฒนธรรม ศาสนา หรือคุณลักษณะอื่นที่นำไปสู่การแบ่งแยก รวมถึงการสื่อสารที่สร้างความรู้สึกแบ่งฝักแบ่งฝ่ายออกชัดเจน ปฏิเสธการอยู่ร่วมกัน สนับสนุนให้ใช้ความรุนแรง ไล่ล่า ขู่คุกคาม และรุมประณามอย่างรุนแรง

โดยเสนอกรณีตัวอย่าง 2 ประเทศ ที่มีการควบคุมและกำกับดูแลการเผยแพร่เนื้อหาสื่อทางอินเทอร์เน็ตได้แก่จีนและสหรัฐอเมริกา โดยเปรียบเทียบว่าแม้ประเทศหนึ่งจะอยู่ในสังคมที่อ้างว่าเป็นประชาธิปไตยเสรีนิยม ส่วนอีกประเทศเป็นประเทศคอมมิวนิสต์ แต่ทั้งสองประเทศพยายามคิดค้นและพัฒนาระบบการตรวจจับและควบคุมการเผยแพร่เนื้อหาสื่อที่ผิดจริยธรรมหรือเนื้อหาที่สร้างความเกลียดชัง

สำหรับแนวทางการปฏิรูปสื่อเพื่อควบคุมเนื้อหาสื่อที่สร้างความเกลียดชัง ฉัตรยา สุขสงวน (2557) เสนอว่า ควรใช้มาตรการควบคุมและกำกับดูแลอย่างผสมผสาน แยกเป็น 2 วิธีการได้แก่

1. การควบคุมกำกับดูแลโดยใช้มาตรการทางกฎหมายผ่านกระบวนการยุติธรรม เพื่อป้องกันการกลั่นแกล้งหรือใส่ความบุคคลอื่น
2. การควบคุมกำกับดูแลโดยใช้มาตรการที่มีใช้ทางกฎหมาย ดังนี้
 - 2.1 การกำกับดูแลผ่านภาคประชาชนผู้บริโภคสื่อ องค์กรต่างๆ และให้สื่อมวลชนตรวจสอบ ควบคุม และกำกับดูแลกันเอง

2.2 ส่งเสริมให้ภาคประชาชนรู้เท่าทันสื่อ โดยเฉพาะผู้ใช้สื่อโซเชียลมีเดีย

2.3 ส่งเสริมจรรยาบรรณ และความรับผิดชอบของสื่อมวลชนและผู้ผลิตสื่อทุกประเภท

2.4 ห้ามมาตรการตอบโต้แบบไม่รุนแรง

ผู้วิจัยนำแนวคิดนี้มาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนิยามศัพท์รวมถึงการกำหนดประเด็นคำถาม วิเคราะห์และอธิบายเปรียบเทียบให้เห็นเนื้อหาจริยธรรมสื่อมวลชนในยุคดิจิทัล โดยสามารถสรุปเนื้อหาจริยธรรมจาก จรรยาบรรณวิชาชีพสื่อมวลชน จริยธรรมสื่อยุคดิจิทัล และกลไกดูแลส่งเสริมจริยธรรมสื่อไร้พรมแดน เพื่อนำไปเป็นจุดเริ่มต้นของการกำหนดแนวทางปฏิบัติทาง “จริยธรรม” สำหรับนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ ได้ 7 ประการ ดังนี้

1. **ความถูกต้อง (accuracy)** หมายถึง เนื้อหาถูกต้องแม่นยำ มีการตรวจสอบข้อเท็จจริง และการกลั่นกรองความถูกต้องของเนื้อหาตามความจริงและนำเสนอข้อมูลทุกฝ่ายรอบด้าน ไม่จัดฉากแต่งเรื่อง หรือถ่ายภาพที่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิด หากเกิดข้อผิดพลาดควรการแก้ไขข้อมูลที่ผิดพลาดทันที

2. **แหล่งข้อมูล (sources)** หมายถึง การอ้างอิงแหล่งที่มาข้อมูล การให้เครดิตข้อมูล หรือภาพข่าว การพยายามแจ้งให้เจ้าของข้อมูลทราบหรือขออนุญาตผู้ผลิตข้อมูล ไม่หลอกลวงที่มาข้อมูล การไม่หลอกลวงแหล่งที่มาข้อมูลเพื่อผลประโยชน์

3. **ลิขสิทธิ์ (copyright)** หมายถึง การตรวจสอบลิขสิทธิ์ภาพและข้อมูล การขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อนนำมาใช้ ไม่คัดลอก ดัดแปลง ทำซ้ำผลงานที่มีลิขสิทธิ์ รวมถึงการไม่แอบอ้างผลงานคนอื่น เป็นของตน

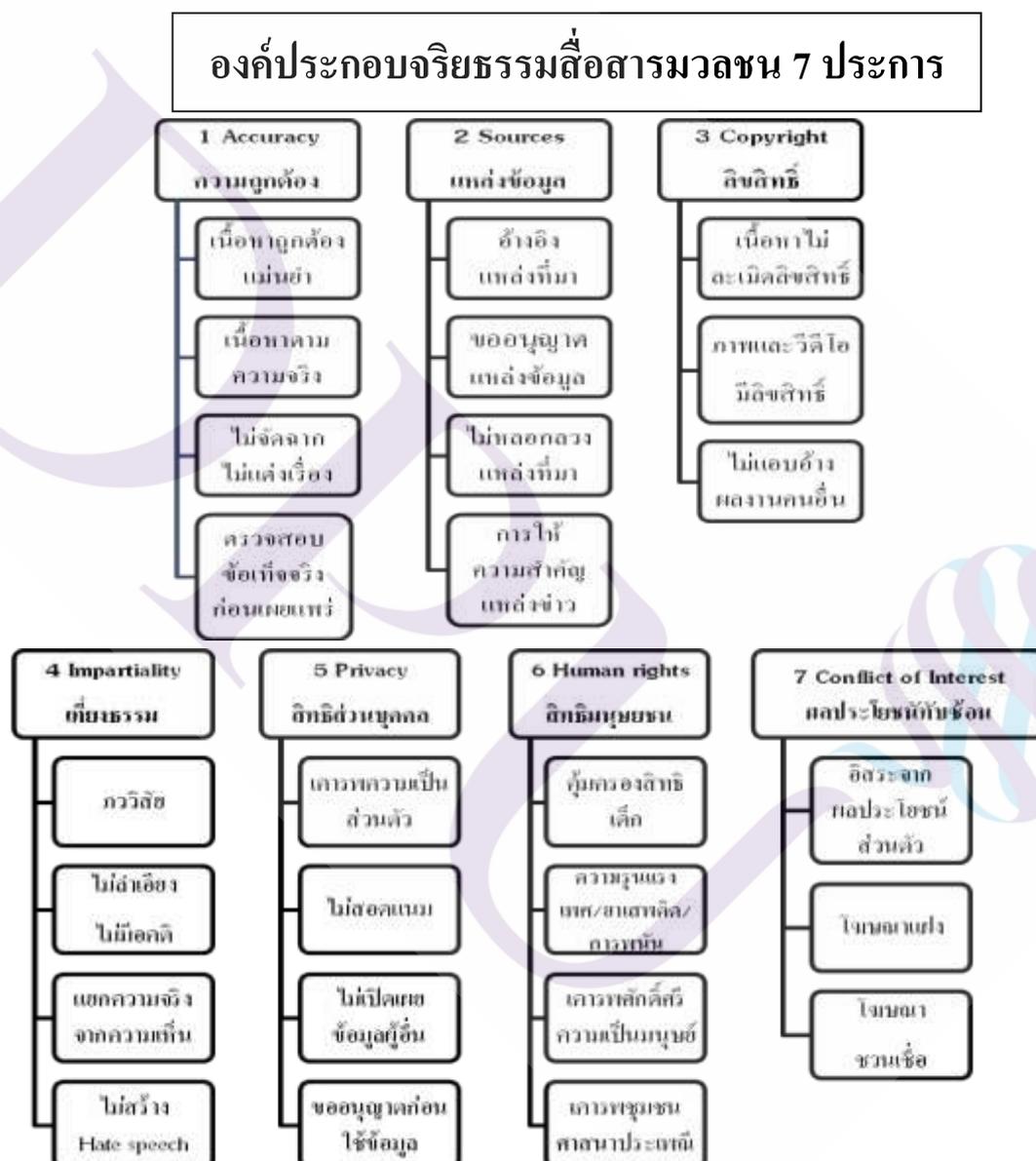
4. **ความเที่ยงธรรม (impartiality)** หมายถึง การไม่สอดแทรกความคิดเห็นในเนื้อหาข่าว และการเสนอข้อเท็จจริงอย่าง "เที่ยงธรรม" หรือการไม่เสนอข่าวตามความรู้สึกส่วนตัว และไม่เสนอข้อมูลฝ่ายเดียวด้วยความลำเอียงหรือความมีอคติ ต้องเปิดให้ทุกฝ่ายมีโอกาสได้ชี้แจงข้อมูลอย่างยุติธรรม

5. **ความเป็นส่วนตัว (privacy)** หมายถึง การให้ความเคารพความเป็นส่วนตัว การไม่สอดแนมข้อมูลหรือเรื่องส่วนตัวแล้วนำไปเปิดเผย หรือการไม่เปิดเผยข้อมูลผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต

6. **สิทธิมนุษยชน (human rights)** หมายถึง การไม่ใช้และเผยแพร่ข้อมูลละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การไม่ซ้ำเติมผู้ประสบเคราะห์กรรมหรือผู้ด้อยโอกาส การคำนึงถึงความรู้สึกทุกฝ่าย ไม่ทำให้เสื่อมเสียหรืออับอาย ให้ความเคารพชุมชน เชื้อชาติ ศาสนาประเพณี ไม่เสนอภาพ

ลามกอนาจาร นำหวาดเสียว การพืงระวังข้อมูลยู่ทางเพศ ยาเสพติด การพนัน และการระมัดระวังข้อมูลเกี่ยวกับเด็ก สตรี คนพิการ

7. ผลประโยชน์ทับซ้อน (conflict of interest) หมายถึง การไม่ใช้บทบาทหน้าที่สื่อมวลชนแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวแลก การไม่สอดแทรกโฆษณาในเนื้อหาข่าว โฆษณาชวนเชื่อ การไม่เสนอข้อมูลลักษณะชักจูงชวนเชื่อเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ

ภาพที่ 2.10 ภาพแสดงองค์ประกอบจริยธรรมสื่อมวลชน 7 ประการ

2.6 เทคนิคเดลฟาย (Delphi technique)

งานวิจัยนี้ได้นำเทคนิคเดลฟายมาใช้ในการศึกษาข้อมูลเพื่อให้ได้เนื้อหาแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมจากข้อเสนอหรือความคิดเห็นที่เป็นฉันทามติของผู้เชี่ยวชาญด้านจริยธรรมสื่อมวลชนและสื่อสังคมออนไลน์

เทคนิคเดลฟายเป็นวิธีการศึกษาวิจัยเพื่อให้สามารถทำนายเรื่องราวหรือแสวงหาทางเลือกที่เป็นไปได้ในอนาคตบนพื้นฐานข้อมูลที่มีจริงในปัจจุบัน บางครั้งเรียกว่าวิธีการวิจัยอนาคตศาสตร์ ด้วยวิธีการรวบรวมคำตอบที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่ต้องการศึกษาวิจัย ขณะเดียวกันความคิดเห็นที่แตกต่างกันของผู้เชี่ยวชาญจะถูกกำจัดออกไป

สมจิตร์ อุดม (2549) อธิบายเทคนิคเดลฟายว่าเป็นวิธีการวิจัยที่มีกระบวนการและขั้นตอนทำซ้ำอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยข้อมูลที่เป็นอิสระจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถ เพื่อให้ได้มาซึ่งฉันทามติของความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ โดยเทคนิคเดลฟายได้พัฒนาขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1950 ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการกำหนดนโยบายหรือกำหนดกรอบมาตรฐาน หรือเพื่อกำหนดวิธีแก้ปัญหาและการตัดสินใจ กระบวนการทำซ้ำของเทคนิคเดลฟายเริ่มจากการสร้างแบบคำถามสัมภาษณ์ปลายเปิดและไม่ชี้นำ เพื่อนำผลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์หาแนวโน้มและประเด็นที่สอดคล้องกันมากที่สุดของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ก่อนนำมาสร้างเป็นเครื่องมือในรูปแบบประมาณค่าเพื่อใช้ทำเดลฟายรอบต่อไป โดยจำนวนรอบที่ทำซ้ำขึ้นอยู่กับความจำเป็นที่ต้องการปรับปรุงการตัดสินใจหรือต้องการบรรลุฉันทามติ

สำหรับข้อดีและข้อด้อยของเทคนิคเดลฟาย สมจิตร์ อุดม (2549) อธิบายถึงข้อดีว่าผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขาได้แสดงความรู้ ความสามารถและเหตุผลความคิดเห็นโดยอิสระ ไม่ถูกรอบงำจากฝ่ายใด การแสดงความคิดเห็นสามารถทำหลายรอบ เพื่อให้ได้ความคิดเห็นสอดคล้องกันมากที่สุด จึงเป็นวิธีวิจัยที่ยุติความคิดเห็นที่แตกต่างบนพื้นฐานของข้อสรุปตรงกันอย่างมีเหตุผลทำให้เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน ส่วนข้อจำกัด คือ การได้มาซึ่งข้อสรุปที่เป็นฉันทามติของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ อาจต้องเก็บข้อมูลด้วยเทคนิคเดลฟายหลายรอบทำให้ผู้ศึกษาวิจัยที่ใช้วิธีนี้ต้องใช้เวลามากในการติดต่อประสานงาน

น้ำผึ้ง มีศีล (2559) อธิบายด้วยความเป็นมาของเทคนิคเดลฟายว่าเริ่มต้นเมื่อปี ค.ศ. 1944 โดยหน่วยงานที่มีชื่อว่า แรนด์ (RAND) อักษรย่อของ Research and Development ก่อตั้งองค์กรวิจัยและพัฒนาเพื่อคาดการณ์ขีดความสามารถของเทคโนโลยีในอนาคตทางการทหาร เมื่อปี ค.ศ. 1959 โอลาฟ เฮลเมอร์ (Olaf Helmer) และ นอร์แมน ดาลกี (Norman Dalkey) นักวิจัยจากบริษัทแรนด์พัฒนาวิธีการพยากรณ์ความรู้ที่เกิดจากการรวบรวมข้อคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญขึ้น

ช่วงต้นเป็นการพยากรณ์ทางด้าน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในอนาคต โดยคำว่า “เดลฟาย” เป็นการเปรียบเปรยว่าคล้ายกับการพยากรณ์ในทิวสถานเทพอพอลโล เมืองเดลฟาย ประเทศกรีก

น้ำผึ้ง มีสิด (2559) ให้ความหมายของการวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟายว่าหมายถึง วิธีการรวบรวมความรู้ของผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้น เพื่อมุ่งศึกษาและวิเคราะห์องค์ความรู้ที่ยังไม่มีคำตอบแน่ชัด โดยพิจารณาจากมติสอดคล้องโดยเสียงข้างมากของผู้เชี่ยวชาญ ลักษณะสำคัญ 3 ประการของเทคนิคเดลฟาย ได้แก่ 1. การไม่เปิดเผยรายชื่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้นำเสนอความคิดเห็นได้อย่างอิสระ 2. การให้ข้อมูลย้อนกลับไปยังผู้เชี่ยวชาญเพื่อทบทวนความคิดเห็นของตัวเอง และ 3. การวินิจฉัยความคิดเห็นของกลุ่มอย่างเป็นทางการ สำหรับจำนวนรอบของการเก็บข้อมูลที่เหมาะสมไม่มีกำหนดไว้ แต่ให้ขึ้นอยู่กับการได้ข้อสรุปที่เป็นมติสอดคล้องโดยเสียงข้างมาก การพิจารณามติสอดคล้องโดยเสียงข้างมากใช้ค่าสถิติ เช่น ค่าเฉลี่ย ค่ามัธยฐาน ค่าฐานนิยมและค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์ ส่วนใหญ่กำหนดค่ามัธยฐานไว้ไม่น้อยกว่า 3.5 และค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์ไม่เกิน 1.5

Skulmoski, Hartman, and Krahn (2007) อธิบายจำนวนรอบของการตอบแบบสอบถามด้วยเทคนิคเดลฟายว่าสามารถทำได้ตั้งแต่ 1 ถึง 6 รอบจนกว่าจะได้ข้อค้นพบที่เป็นฉันทามติหรือมติสอดคล้องโดยเสียงข้างมาก (consensus) จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในด้านนั้น และสามารถใช้วิธีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับกลุ่มตัวอย่างด้วยอีเมลหรือการสำรวจความคิดเห็นผ่านเครือข่ายออนไลน์ (online surveys) หรือผ่านเครื่องมือซอฟต์แวร์ที่สนับสนุนการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม (groupware)

งานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยนำเทคนิคการวิจัยแบบเดลฟายมาใช้ศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านจริยธรรมสื่อมวลชนและสื่อสังคมออนไลน์ เนื่องจากกระบวนการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายตามขั้นตอนทำให้ได้ข้อค้นพบที่เป็นฉันทามติ (consensus) และมีความถูกต้องน่าเชื่อถือมากที่สุดจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์งานวิจัยที่ต้องการแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมและกลไกการกำกับดูแลที่เป็นมาตรฐานและเหมาะสมสำหรับนักข่าวพลเมืองหรือสื่อภาคประชาชนในยุคสื่อสังคมออนไลน์

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยพบว่า มีผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาแนวทางปฏิบัติ จริยธรรมนักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคมออนไลน์ ดังนี้

งานวิจัยที่ให้ข้อมูลภาพรวมเกี่ยวกับการก่อกำเนิดของสื่อภาคประชาชนหรือสื่อมวลชนที่ไม่ใช่สื่อมวลชนวิชาชีพหรือนักข่าวกระแสหลักเริ่มครั้งแรกช่วงประมาณปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา โดยเฉพาะ งานวิจัยจาก “โครงการการปฏิรูประบบสื่อ: การกำกับดูแลเนื้อหาโดยรัฐ การกำกับดูแล

ตนเอง และสื่อภาคประชาชน” ที่ได้รับการสนับสนุนการวิจัยโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้แก่

งานวิจัยของ พิรงรอง งามสูตร วัฒนันท์ (2547) หัวเรื่อง “สื่อภาคประชาชน” ศึกษาเกี่ยวกับนิยามเชิงปฏิบัติการของสื่อภาคประชาชน ผ่านมุมมองทฤษฎีและประสบการณ์จากหลายประเทศ พบว่ามี 3 แนวคิดที่สัมพันธ์และซ้อนกัน ได้แก่ แนวคิดสื่อทางเลือก แนวคิดสื่อชุมชน และแนวคิดสื่อภาคประชาชน โดยใช้วิธีศึกษาวิเคราะห์สื่อ 4 ประเภท คือ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ และสื่ออินเทอร์เน็ต

สำหรับ “สื่อภาคประชาชน” งานวิจัยนี้ นิยามเชิงปฏิบัติการว่า ประกอบไปด้วยคุณลักษณะสำคัญ 6 ประการ คือ 1. ไม่เป็นของทั้งภาครัฐและเอกชน 2. ไม่มุ่งหวังกำไร 3. มีพันธกิจเพื่อสนองประโยชน์ของสาธารณะ 4. มีเนื้อหาที่หลากหลายกว่าสื่อภาครัฐและเอกชน 5. เนื้อหา มุ่งเน้นที่ข่าวและสาระประโยชน์มากกว่าเนื้อหาบันเทิง 6. มุ่งหวังการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน

งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาเนื้อหาเว็บไซต์ของสื่อภาคประชาชน 3 เว็บไซต์ด้วยกัน ได้แก่ เว็บไซต์ประชาชนคอทเน็ต (www.prachachon.net) เว็บไซต์สำนักข่าวประชาธรรม (www.pnn.net) และเว็บไซต์บ้านนอก คอทคอม (www.bannok.com) ซึ่งเป็น 3 เว็บไซต์แรก ที่ก่อตั้งขึ้นในฐานะสื่อจากภาคประชาชน เพื่อนำเสนอเนื้อหาข่าวและเรื่องราวที่มีผลกระทบต่อประชาชนและชุมชนในระดับรากหญ้า ถือเป็นต้นกำเนิดของเว็บไซต์สำหรับนักข่าวพลเมืองที่ต้องการต่อต้านการผูกขาดข้อมูลข่าวสารในสังคมไทย และมุ่งเสนอข่าวและเหตุการณ์เกี่ยวกับชุมชนที่ไม่ค่อยได้รับการนำเสนอผ่านทางสื่อกระแสหลัก

งานวิจัยนี้ยังวิเคราะห์ “โครงการข่าวที่ไม่เป็นข่าว” ที่ริเริ่มโดย คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2543 จากแนวคิดต้องการพัฒนากระบวนการนำเสนอข่าวสารของประชาชนให้มีความแตกต่างจากการนำเสนอของสื่อกระแสหลัก เป็นโครงการที่มีจุดมุ่งหมายนำเสนอประเด็นที่ถูกมองข้ามจากสื่อกระแสหลัก เช่น “พวงสรสกับกระบวนการสร้างความหลงในสังคมไทย” “เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ความเดือดร้อนต้องห้าม” “พม่า : รากอันหยั่งลึกของการไม่เป็นข่าว” ผลการวิจัยพบว่าโครงการข่าวที่ไม่เป็นข่าวเริ่มแรกได้รับเสียงตอบรับอย่างดีกลุ่มเอ็นจีโอ แต่โครงการต้องปิดตัวลงไปด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณและกำลังคน

ผลการวิจัยได้เสนอแนวทางและข้อเสนอแนะทางนโยบายสำหรับสื่อภาคประชาชนผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย คือการแนะนำให้รวมสื่ออินเทอร์เน็ตเข้าไปในขอบเขตของการบังคับใช้กฎหมายนี้ เพื่อเป็นหลักประกันในการปกป้องสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกของบุคคล แนะนำให้จัดหาและการให้การสนับสนุนลิขสิทธิ์ซอฟต์แวร์ราคาถูกลงสำหรับสื่อภาค

ประชาชน และสร้างเครือข่ายสื่อภาคประชาชนให้เข้าร่วมโครงการลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงความรู้และข้อมูลข่าวสาร

นอกจากนี้ ยังมีผลงานชุดเดียวกันของ พิรงรอง งามสูตร และนิธิตา คณานินันท์ (2547) หัวข้อเรื่อง “การกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต” ศึกษาเกี่ยวกับการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต โดยใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อพยายามหารูปแบบที่เหมาะสมในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตสำหรับประเทศไทย และมีการเปรียบเทียบกรณีศึกษาในต่างประเทศได้แก่ สิงคโปร์ สหรัฐอเมริกา และสหภาพยุโรป ผลสรุปพบว่า กลไกและมาตรการกำกับดูแลเนื้อหาทางอินเทอร์เน็ตของประเทศไทยขึ้นอยู่กับกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารหรือกระทรวงไอซีที เน้นการจัดการกับเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมทางอินเทอร์เน็ต กระทรวงไอซีทีเป็นผู้มีบทบาทหลักพร้อมทั้งประสานความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทั้งภาคประชาสังคม และหน่วยงานราชการที่มีอำนาจหน้าที่ เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ แต่ปัญหาพิชภัยจากอินเทอร์เน็ตทวีความรุนแรงขึ้น จึงมีการแต่งตั้งหน่วยงานหลักมารับผิดชอบคือ คณะกรรมการสืบสวน ป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมคอมพิวเตอร์ (Cyber Inspector) ผ่านการใช้เครื่องมือ กฎหมายอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ (computer crime)

ผลการวิจัยสรุปกลไกที่ใช้ในการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ตว่า นอกจากด้านกฎหมาย มาตรการ บทลงโทษ (legal sanction) แล้วยังมีอีก 3 ด้านที่สำคัญได้แก่ ประกอบด้วย การปิดกั้นและกั้นกรองเนื้อหา (blocking and filtering system) กฎ กติกา มารยาท (codes of conduct) สายด่วน (hotlines) และการรู้เท่าทันสื่อ (media literacy) เนื่องจากอินเทอร์เน็ตเป็นพื้นที่เปิดกว้างไม่มีพรมแดนระหว่างประเทศและมีพลวัตสูง ทำให้การบังคับใช้กฎหมายในประเทศไทยไม่ได้ผลมากนัก ควรแสวงหาแนวทางให้เว็บไซต์แต่ละแห่งทำหน้าที่กำกับดูแลตนเอง

เนื่องจากช่วงปี 2547 เป็นช่วงการเริ่มต้นของการเข้าสู่ยุคเว็บ 2.0 ดังนั้นสื่อสังคมออนไลน์หรือ โซเชียลมีเดีย (social media) ยังไม่นิยมแพร่หลายมากนัก การวิเคราะห์ของงานวิจัยทั้ง 2 ชิ้นข้างต้นจึงเน้นการเผยแพร่เนื้อหาต่างผ่านทางเว็บไซต์ เช่น เว็บไซต์พันทิป www.pantip.com นอกจากนี้ยังมีการวิเคราะห์ถึงกลไกการดูแลคัดกรองกลุ่มผู้เล่นเกมออนไลน์ตามร้านอินเทอร์เน็ตผ่านทาง “ชมรมผู้ประกอบการร้านอินเทอร์เน็ตคาเฟ่” (Internet Entrepreneur of Thailand)

ผลการวิจัยได้เสนอแนะรูปแบบการกำกับดูแลที่ควรจะได้รับ การส่งเสริม คือ การสร้างวัฒนธรรมแห่งความรับผิดชอบร่วมกัน เนื่องจากเป็นวิธีร่วมกันแสดงความรับผิดชอบของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และยังเป็นแนวทางสะท้อนให้เห็นพลังในการปฏิบัติจริง วิธีการปิดกั้นเว็บไซต์หรือการใช้กฎหมายเป็นหลักไม่น่าจะเป็นแนวทางที่เหมาะสมในระยะยาว เพราะคุณลักษณะเฉพาะทาง

เทคโนโลยีของอินเทอร์เน็ตที่ทำให้การปิดกั้นด้วยวิธีนี้ไม่ค่อยมีประสิทธิภาพ การปิดกั้นควรทำเฉพาะกับเนื้อหาที่ผิดกฎหมาย ขณะเดียวกันควรระวังการละเมิดสิทธิเสรีภาพในการรับรู้ และการแสดงออกของประชาชน

ทั้งนี้ “โครงการการปฏิรูประบบสื่อ: การกำกับดูแลเนื้อหาโดยรัฐ การกำกับดูแลตนเอง และสื่อภาคประชาชน” ยังมีงานวิจัยของ วัลลาสิณี พิพิธกุล (2547) เรื่องกลไกการตรวจสอบสื่อภาคประชาชน ใช้วิธีการศึกษาด้วยการทบทวนบทเรียนองค์กรตรวจสอบสื่อภาคประชาชนของต่างประเทศวิเคราะห์เปรียบเทียบจุดดีและจุดด้อยกับองค์กรตรวจสอบสื่อของประเทศไทยในด้านสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ 1. การจัดโครงสร้างองค์กร 2. การดำเนินการติดตามตรวจสอบและช่องทางการเผยแพร่ และ 3. การประเมินประสิทธิภาพการติดตามตรวจสอบ

งานวิจัยนี้เสนอให้ประเทศไทยปรับตัวโดยจัดตั้ง *องค์กรตรวจสอบสื่อภาคประชาสังคม* ประกอบด้วยคณะทำงานจากหลากหลายสาขาอาชีพ เพื่อช่วยกันตรวจสอบสื่อ โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ต และสื่อบันเทิง ใช้วิธีการดำเนินการเชิงรุก เน้นให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกแก่ผู้บริโภคพร้อมทั้งใช้ประโยชน์จากสื่ออินเทอร์เน็ต สำหรับรูปแบบและแนวทางการตรวจสอบสื่อขององค์กรภาคประชาชนที่จะมีประสิทธิภาพสูงสุด ควรมีลักษณะขององค์กรเป็นวิชาชีพมีการดำเนินงานตรวจสอบสื่ออย่างแท้จริง มีการจัดระบบโครงสร้างองค์กรอย่างชัดเจน และเจ้าหน้าที่มีค่าตอบแทนประจำ ลักษณะการทำงานควรผสมผสานพลังของกลุ่มสังคมต่างๆ ให้มาเข้าร่วม

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยเกี่ยวกับการผลิตสื่อพลเมืองหรือนักข่าวพลเมืองของ พรรษาสิริ กุหลาบ และ นิดา หมอหยาดิ (2552) ได้ศึกษาการผลิตสื่อพลเมืองบนอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ทั้งรูปแบบและกระบวนการ โดยศึกษาจากเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องเช่น เว็บไซต์ประชาไท เว็บไซต์โอเคเนชั่น เว็บไซต์วิกิพีเดียภาษาไทย และสัมภาษณ์เจาะลึกกลุ่มผู้ผลิตสื่อพลเมือง กลุ่มผู้ให้บริการเว็บไซต์ที่ให้บริการพื้นที่สำหรับการสร้างสื่อพลเมือง และกลุ่มนักวิชาชีพและวิชาการด้านนิเทศศาสตร์ วารสารศาสตร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศรวม 32 คน

ผลการศึกษาพบว่าผู้ผลิตสื่อพลเมืองเลือกประเด็นจากความสนใจของตนเองเป็นหลัก และเห็นว่าเป็นเรื่องที่คุณอ่านควรรับทราบ เช่น การเมือง เทคโนโลยีสารสนเทศ วิทยาศาสตร์ ประชาสัมพันธ์งาน และใช้วิธีการบอกเล่าประสบการณ์หรือการมีส่วนร่วมของตนในเหตุการณ์ใด เหตุการณ์หนึ่ง โดยเนื้อหาไม่จำเป็นต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกับการรายงานของสื่อกระแสหลัก งานวิจัยได้เสนอให้ผู้ผลิตสื่อพลเมืองรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างพลังในการต่อรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ในการแสดงความคิดเห็น และเพื่อเป็นการสร้างกลไกการกำกับดูแลกันเองเพื่อให้สังคมเกิดความเชื่อถือสื่อพลเมือง

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ ได้แก่งานวิจัยของ รัชญา จันทร์ตรง (2556) เรื่อง “นักข่าวพลเมืองกับการใช้สื่อออนไลน์ในการขับเคลื่อนประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย” เป็นงานวิจัยที่ให้ข้อมูลกระบวนการการใช้สื่อออนไลน์ของนักข่าวพลเมืองในการรายงานข้อมูลข่าวสารและการขับเคลื่อนด้านสิทธิมนุษยชน รวมถึงแนวทางการพัฒนาบทบาทและการมีส่วนร่วมของนักข่าวพลเมืองในการรายงานข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อออนไลน์ ใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลจากจากเว็บไซต์ข่าวออนไลน์ของไทย สำหรับกลุ่มตัวอย่างสัมภาษณ์แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ นักข่าวพลเมือง นักข่าวอาชีพ นักวิชาการ นักนิเทศศาสตร์ และบรรณาธิการเว็บไซต์ จำนวน 40 คน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มาจาก นักข่าวพลเมืองที่เป็นสมาชิกในเว็บไซต์โอเคเนชั่น (www.oknaition.net) และเว็บไซต์นักข่าวพลเมืองไทยพีบีเอส (www.citizenthaipbs.or.th)

งานวิจัยพบว่า กระบวนการรายงานข่าวของนักข่าวพลเมืองและนักข่าวอาชีพหรือสื่อกระแสหลักไม่แตกต่างกัน เพียงแต่มีอิสระมากกว่า และใช้พื้นที่สื่อออนไลน์ในการเผยแพร่ผลงานทั้งบล็อก เว็บไซต์ และสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ โดยกระบวนการรายงานข่าวของนักข่าวพลเมืองในสื่อออนไลน์เริ่มจากคัดเลือก ประเด็นข่าว (News Selecting) รวบรวมข้อมูลและผลิตเนื้อหา (News Gathering and Production) ตรวจสอบและแก้ไข (News Checking and Editing)

ผลการวิจัยสรุปว่า นักข่าวพลเมืองทำหน้าที่เป็นผู้เฝ้าประตูข่าวสาร (Gatekeeping Theory) ในรูปแบบของผู้เฝ้าประตูข่าวสารในศตวรรษที่ 21 (Network Gatekeeping Theory) และเป็นผู้กำหนดวาระข่าวสาร (agenda setting) โดยขั้นตอนและกระบวนการรายงานข่าวสารของนักข่าวพลเมืองผ่านสื่อออนไลน์ไม่แตกต่างจากนักข่าวจากสำนักข่าวใหญ่หรือสื่อกระแสหลักทั่วไป โดยขั้นตอนเริ่มจากการคัดเลือกประเด็นข้อมูลข่าวสาร (news selecting) การรวบรวมข้อมูลและการผลิตเนื้อหา (news gathering and production) การตรวจสอบแก้ไข (news checking and editing) และ การแพร่กระจายรายงานข้อมูลข่าวสาร (distributed reporting) รวมถึงการตอบกลับ (feedback) และการมีส่วนร่วมจากผู้รับสารได้ทันที งานวิจัยเสนอให้เพิ่มความรู้ความเข้าใจนักข่าวพลเมืองเรื่องจริยธรรมและกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ในฐานะสื่อพลเมืองให้กับสังคม เช่น การหมิ่นประมาท การละเมิดลิขสิทธิ์ กฎหมายสิ่งแวดล้อม เพื่อช่วยผลักดันและพัฒนานักข่าวพลเมืองให้มีความเข้มแข็ง สามารถเป็นสื่อพลเมืองที่ดี และช่วยสร้างการยอมรับเชื่อถือในตัวนักข่าวพลเมืองมากขึ้นด้วย

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรมของสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน รวมถึงจริยธรรมของสื่อสังคมออนไลน์ของ ศิริวรรณ อนันต์โท (2557) เรื่อง “การวิจัยเรื่องจริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน” เป็นโครงการวิจัยที่สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

เสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) มอบหมายให้ศูนย์ศึกษานโยบาย การสื่อสาร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ทำการวิจัย เพื่อแสวงหาแนวทางพัฒนาและส่งเสริม มาตรฐานทางจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนในประเทศสมาชิกอาเซียน และเสนอแนว ทางการกำกับดูแลและสร้างสรรค์กรอบจริยธรรมที่มีความเหมาะสมกับบริบทของภูมิภาค รวมถึง การศึกษาผลกระทบเกี่ยวกับจริยธรรมของสื่อใหม่ในภูมิภาคอาเซียน โดยกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล คัดเลือกจากประเทศกลุ่มอาเซียนจำนวน 10 ประเทศ ได้แก่ ประเทศไทย บรูไน ลาว พม่า เวียดนาม กัมพูชา มาเลเซีย อินโดนีเซีย สิงคโปร์ และฟิลิปปินส์

ผลการวิจัยสรุปว่าประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคอาเซียนมีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่คล้ายคลึง กัน แต่สภาพแวดล้อมด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน ดังนั้นสภาพการทำงานของสื่อมวลชนในแต่ละประเทศจึงแตกต่างกันไปด้วย อย่างไรก็ตามปัญหา ด้านจริยธรรมสื่อมวลชนที่หลายประเทศกำลังประสบอยู่พบว่ามีคล้ายคลึงกันในเรื่องผลกระทบ ด้านปัญหาจริยธรรมของสื่อใหม่ หรือ สื่อสังคมออนไลน์

ผลการสำรวจเกี่ยวกับผลกระทบของสื่อใหม่ในภูมิภาคอาเซียน พบว่าสื่อใหม่มี ผลกระทบต่อจริยธรรมมากในทุกประเทศและยากที่จะควบคุม อย่างไรก็ตาม สื่อใหม่ไม่ใช่ สื่อมวลชนดั้งเดิม จึงควรต้องมีการแยกแยะและนิยามให้ถูกต้อง เช่น เฟซบุ๊ก (facebook) ทวิตเตอร์ (twitter) อาจไม่จัดว่าเป็นสื่อมวลชนทำให้การกำกับดูแลจริยธรรมของบุคคลจึงเป็นเรื่องยากและ อาจกระทบเสรีภาพในการแสดงออกของปัจเจกชนได้ โดยผลกระทบจากสื่อใหม่ คือ ความรวดเร็ว ทำให้เกิดความผิดพลาด นอกจากนี้สื่อออนไลน์ยังทำให้เกิดปัญหา เป็นแหล่งเผยแพร่ข่าวลือ การรูล้ำ ความเป็นส่วนตัว การใช้ภาษาสร้างความเกลียดชัง และการละเมิดลิขสิทธิ์

ในส่วนการงานวิจัยของต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับวารสารศาสตร์พลเมืองและ จริยธรรมสื่อมวลชนนั้น พบงานวิจัยของ Deuze and Yeshua (2001) เรื่อง “*Online journalists face new ethical dilemmas: Lessons from the Netherlands*” เป็นการศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติของ นักข่าวออนไลน์ของประเทศเนเธอร์แลนด์ เกี่ยวกับจริยธรรมสื่อสารมวลชนกระแสหลัก และ ความคิดเห็นเกี่ยวกับบรรทัดฐานรวมถึงคุณค่าของการทำงานในฐานะสื่อมวลชนแขนงหนึ่งผ่านทางสื่อ ใหม่หรือเครือข่ายออนไลน์ โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นระดับบรรณาธิการข่าวจากเว็บข่าวออนไลน์ 6 คน จาก 6 เว็บไซต์ และนักข่าวที่ทำงานในเว็บข่าวออนไลน์ทั้ง 6 แห่ง และนักศึกษาคณะนิเทศศาสตร์ ที่มาฝึกงาน 18 คนช่วงปี ค.ศ. 2000

จากการศึกษาพบว่าทัศนคติของนักข่าวจากเว็บไซต์ข่าวออนไลน์ มีความแตกต่างจาก นักข่าวทั่วไป ดังนั้น ผู้วิจัยพยายามแบ่งแยกคุณธรรมหรือจริยธรรมสื่อมวลชนออกเป็น จริยธรรมสื่อ เก่าและจริยธรรมสื่อใหม่ (“old” and “new” media ethics) รวมถึงการกล่าวถึง จริยธรรม

อินเทอร์เน็ต (internet ethics) ที่แตกต่างไปจากสื่อดั้งเดิมซึ่งหมายถึง หนังสือพิมพ์ วิทยุ และ โทรทัศน์ โดยเฉพาะจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับ ความเป็นกลาง และ ความน่าเชื่อถือ (accuracy) โดยพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่ นักข่าวส่วนใหญ่จะละเมิดจริยธรรมด้วยการรายงานข่าวแบบไม่เป็นกลางและใช้ข้อมูลเท็จ โดยปัญหาด้านจริยธรรมของนักข่าวสามารถสรุปเป็น 4 ส่วนสำคัญคือ

1. การใช้โฆษณาแฝงในการรายงานข่าวหรือในรายการทีวี
 2. การรายงานข่าวอย่างไม่รอบด้าน หรือมีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับแหล่งข่าวฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมากเกินไป
 3. การคัดลอกผลงานของผู้อื่น
 4. การไม่เคารพความเป็นส่วนตัวของผู้มีชื่อเสียง เช่น นักการเมือง ดารา นักกีฬา
- งานวิจัยนี้ยังพบอีกว่ากลุ่มตัวอย่างเมื่อทำข่าวในสื่อออนไลน์เป็นระยะเวลานาน จะทำให้รู้สึกว่บรรทัดฐานหรือคุณค่าจริยธรรมที่เคยยึดถือไว้ลดน้อยลงไปอย่างไม่รู้ตัว หลายครั้งต้องตกอยู่ในสภาวะการณ่ลำบากไม่รู้ว่จะตัดสินใจอย่างไร เพราะไม่มีแนวมาตรฐานให้ยึดถือหรือไม่มี การช่วยตรวจสอบจากผู้อื่น เช่น บรรณาธิการ หัวหน้าข่าว หรือ รีไรท์เตอร์ อย่างที่เคยทำงานอยู่กับ หนังสือพิมพ์หรือวิทยุโทรทัศน์ที่จะมีผู้ให้คำปรึกษาหรือให้กรอบมาตรฐานในการทำงานชัดเจน และการนำมาตรฐานของจริยธรรมสื่อเก่ามาใช้กับนักข่าวออนไลน์ไม่สามารถทำได้ เพราะ สิ่งแวดล้อมในการทำข่าวเปลี่ยนไปจากเดิม ผู้มีส่วนได้เสียควรต้องคิดหากรอบมาตรฐานของผู้อื่น ในยุคอินเทอร์เน็ต (Net Native) หรือคิดในมุมมองแบบนักข่าวออนไลน์ด้วยสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นจริง เช่น การอธิบายจริยธรรมให้ชัดเจนระหว่างพื้นที่เนื้อหาข่าวกับพื้นที่โฆษณา (editorial and commercial content)

Linderud (2009) ทำการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของ “จรรยาบรรณสื่อ” วิเคราะห์ เปรียบเทียบ ผู้สื่อข่าวสาวกัับผู้สื่อข่าวนอร์เวย์ในหัวข้อเรื่อง “Effects of Codes of Ethics in Media A Comparative Analysis of Hawaii Journalists and Norwegian Journalists” โดย เปรียบเทียบพฤติกรรมด้านจริยธรรมที่มีความแตกต่างระหว่างขานอร์เวย์กับชาวฮาวาย เนื่องจาก ขานอร์เวย์ถูกกฎหมายบังคับให้ทำตามจรรยาบรรณสื่ออย่างเคร่งครัด ขณะที่ชาวฮาวายไม่ได้มีการ บังคับ แต่เป็นการทำตามความสมัครใจ จากการศึกษากลุ่มตัวอย่าง 100 คน แบ่งเป็นผู้สื่อข่าวสาว 50 คน ผู้สื่อข่าวนอร์เวย์ 50 คน ใช้วิธีติดต่อทางอีเมลและใช้วิธีการให้ตอบแบบสอบถามออนไลน์ ผ่านทางเว็บเพจตั้งแต่วันที่ 16 มกราคม - 10 กุมภาพันธ์ ปี ค.ศ. 2009

โดยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาความแตกต่างระหว่างพฤติกรรมและทัศนคติที่มีต่อ จริยธรรมสื่อมวลชนของผู้สื่อข่าวสาวและนอร์เวย์ โดยฮาวายเป็นประเทศที่ไม่มีจรรยาบรรณสื่อ

บังคับให้ปฏิบัติตาม มีเพียงจริยธรรมขององค์กรหรือหน่วยงานให้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติตามความสมัครใจ แต่ประเทศนอร์เวย์บังคับให้นักข่าวอยู่ได้ *ข้อบังคับจรรยาบรรณสื่อ* อย่างเคร่งครัด เสมือนเป็นกฎหมายที่นักข่าวต้องปฏิบัติตาม

ผลจากการศึกษาพบว่า จรรยาบรรณสื่อมีผลต่อพฤติกรรมของผู้สื่อข่าวอย่างชัดเจน 3 ด้าน ได้แก่

1. ทำให้เกิดความยุติธรรมและเท่าเทียมในเนื้อหาข่าว
2. ทำให้เกิดพฤติกรรมรายงานข่าวอย่างถูกต้องเหมาะสม
3. ทำให้เกิดข้อมูลข่าวสารที่มีคุณภาพเผยแพร่สู่สังคม

เนื่องจกงานวิจัยนี้ศึกษากลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กและมีความแตกต่างกันในมิติด้านวัฒนธรรม สังคม และภาษา รวมถึงพฤติกรรมด้านอื่น จึงมีการแนะนำให้ศึกษาเพิ่มเติมโดยวิจัยเปรียบเทียบนักข่าวในประเทศเดียวกันจะช่วยทำให้คุณตัวแปรได้มากกว่า

สำหรับงานวิจัยเปรียบเทียบบทบาทและแนวคิดหรือมโนทัศน์ของนักข่าววิชาชีพกับนักข่าวพลเมืองของ Chung and Nah (2013) ที่ศึกษาเกี่ยวกับมโนทัศน์ความน่าเชื่อถือของสื่อมวลชนและบทบาทสื่อมวลชนระหว่าง *นักข่าวพลเมือง* และ *นักข่าวอาชีพ* โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักข่าวพลเมืองจาก 3 ส่วนด้วยกัน คือ 1. จากสมาชิก KCNN (Knigh Community Networks: KCNN) 2. นักข่าวพลเมืองของเว็บไซต์จัด 100 อันดับสื่อหนังสือพิมพ์ใน (top 100 newspaper in US) 3. คัดเลือกจากเว็บไซต์ข่าวทั่วไปที่เกี่ยวข้อง

โดยงานวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาการระบุตัวตนในฐานะนักข่าวพลเมือง ศึกษาบทบาทและความแตกต่างจากนักข่าววิชาชีพ รวมถึงการรับรู้เกี่ยวกับความน่าเชื่อถือในฐานะสื่อมวลชน ใช้วิธีการสำรวจความคิดเห็น เพื่อศึกษว่านักข่าวพลเมืองรับรู้บทบาทอะไรบ้างที่แตกต่างจากนักข่าววิชาชีพ และอะไรคือขอบเขตการรับรู้แนวคิดเกี่ยวกับ *ความน่าเชื่อถือของสื่อ* ของนักข่าวพลเมือง รวมถึงการสอบถามเพื่อศึกษาขอบเขตการรับรู้แนวคิดความน่าเชื่อถือของสื่อและ *บทบาททางวารสารศาสตร์* โดย บทบาทหน้าที่ของนักข่าวในงานวิจัยชิ้นนี้แบ่งเป็น 5 ส่วนสำคัญ คือ

1. Disseminator	(ผู้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร)
2. Interpreter	(ผู้อธิบายสาร)
3. Advesary	(ผู้ตรวจสอบ)
4. Mobilizer	(ผู้ขับเคลื่อนสังคม)
5. Civic	(พลเมือง)

จากการศึกษาพบว่านักข่าวพลเมืองจำนวน 130 คน มีทัศนคติต่อบทบาทของนักข่าวพลเมืองกับนักข่าวอาชีพแตกต่างกัน โดย

1. บทบาทในฐานะผู้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และบทบาทในฐานะผู้อธิบายสาร นั้น นักข่าวชาวอาชีพจะมีมากกว่า โดยเฉพาะในฐานะผู้อธิบายหรือวิเคราะห์ตีความข่าวสาร
2. นักข่าวพลเมืองมีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่เป็น *ผู้ขับเคลื่อนสังคม* หรือระดมความคิดเห็น ช่วยแนะนำทางออกให้สังคม สร้างการเรียนรู้ในชุมชน โดยมีค่าเฉลี่ยสูงกว่านักข่าวอาชีพมากที่สุดหากเปรียบเทียบกับอีก 4 บทบาท
3. สำหรับบทบาทในฐานะพลเมือง นั้น นักข่าวพลเมืองมีบทบาทมากกว่า แต่ตัวเลขค่าเฉลี่ยสูงกว่านักข่าวอาชีพไม่มากนัก
4. บทบาทของนักข่าวพลเมืองและนักข่าวอาชีพในการทำหน้าที่เป็นผู้ตรวจสอบรัฐ และเอกชนนั้นมีตัวเลขเฉลี่ยใกล้เคียงกัน แสดงว่าความคิดทั้งคู่มีบทบาทไม่แตกต่างกันในการทำหน้าที่ตรวจสอบกลุ่มผู้มีอำนาจทั้งฝ่ายรัฐบาลและกลุ่มธุรกิจเอกชน

นอกจากงานวิจัยเกี่ยวกับทัศนคติด้านจริยธรรมต่อมวลชนของนักข่าวในพื้นที่สหรัฐอเมริกาแล้วยังมีงานวิจัยเกี่ยวกับจริยธรรมต่อมวลชนของนักข่าวพลเมืองในทวีปแอฟริกา โดย Mutsvairo, Columbus, and Leijendekker (2014) เรื่อง “Reconnoitering the role of (citizen) journalism ethics in the emerging networked public sphere” เป็นการสำรวจบทบาทจริยธรรมต่อมวลชนบนเครือข่ายพื้นที่สาธารณะ โดยเน้นศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติของนักข่าวพลเมืองในทวีปแอฟริกาที่มีบทบาทในสังคม หลังจากที่ประชาชนทั่วไปเริ่มเข้าถึงสื่อใหม่หรือสื่อออนไลน์ เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณสำรวจความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่าง 20 คน เกี่ยวกับจริยธรรมต่อมวลชนและทัศนคติด้านเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคม นอกจากนี้ยังศึกษาถึงความคิดเห็นของนักข่าวพลเมืองในการเป็นผู้ช่วยขับเคลื่อนสังคม และเป็นตัวแทนของประชาชนในการต่อสู้กับการควบคุมสื่อของรัฐ

งานวิจัยนี้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มาจาก 3 ประเทศ ได้แก่ ประเทศเคนยา 5 คน ประเทศอูกันดา 4 คน และประเทศซิมบับเว 4 คน ข้อค้นพบสำคัญได้แก่ นักข่าวพลเมืองกลุ่มตัวอย่างให้ความสนใจเกี่ยวกับ *ความรับผิดชอบต่อชุมชน* และเชื่อว่าภารกิจสำคัญในฐานะสื่อมวลชนคือภารกิจการรับใช้สาธารณะชนมากกว่ารัฐบาล นอกจากนี้ยังมีความเห็นว่า ความถูกต้องของข้อมูลสำคัญกว่าการค้นหาว่า ใครเป็นผู้จัดทำข้อมูล และนักข่าวพลเมืองต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อข้อมูลที่จะเผยแพร่ออกสู่สาธารณะ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของประเทศ ส่วนเรื่องนโยบายควบคุมสื่อจากภาครัฐนั้น ส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยที่รัฐบาลจะควบคุมเนื้อหาของสื่อ นอกจากกรณีที่อาจกระทบความมั่นคงประเทศ

เมื่อเปรียบเทียบบทบาทของ นักข่าวพลเมือง และ นักข่าวสื่อกระแสหลัก พบว่า นักข่าวพลเมืองมีทัศนคติว่าผลงานข่าวของนักข่าวพลเมืองมีความรอบด้าน มีการเสนอความเห็นที่หลากหลายและมาจากแหล่งข้อมูลที่แท้จริงมากกว่าของนักข่าวกระแสหลัก ส่วนในจริยธรรมที่นักข่าวควรให้ความสำคัญคือ การเสนอข้อเท็จจริงอย่างเที่ยงธรรม งานวิจัยยังพบว่า นิยามหรือความหมายคำว่า *จริยธรรมสื่อมวลชน* ในกลุ่มนักข่าวพลเมืองแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมหรือสิ่งแวดล้อมทางสังคม

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น ทั้งของประเทศไทยและงานวิจัยต่างประเทศ พบว่าการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวารสารศาสตร์พลเมือง โดยเฉพาะจริยธรรมสื่อมวลชนของนักข่าวพลเมืองยังมีอยู่ไม่มากนัก ส่วนใหญ่เน้นศึกษาบทบาทของนักข่าวพลเมืองที่เครือข่ายอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ในการทำหน้าที่ผลิตและเผยแพร่ข่าวสาร และงานวิจัยส่วนใหญ่เน้นไปที่การนำแนวคิดการศึกษาพัฒนาการของจริยธรรมสื่อมวลชน มาเป็นแนวทางในการทำงานในฐานะสื่อมวลชนของประชาชนทั่วไป งานวิจัยส่วนใหญ่จะแนะนำให้ศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับจริยธรรมที่เหมาะสมกับบริบทการทำหน้าที่ของนักข่าวพลเมืองและนักข่าววิชาชีพ ในยุคภูมิทัศน์สื่อที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามพัฒนาการของเทคโนโลยีการสื่อสาร เนื่องจากผลกระทบจากการรายงานข่าวสารของนักข่าวไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะพื้นที่ใดหรือกับประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้น แต่ส่งผลกระทบต่อทั่วโลกอย่างรวดเร็วและรุนแรงอย่างที่ไม่เคยปรากฏขึ้นมาก่อน ทำให้บทบาทของนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ถูกตั้งคำถามถึงบรรทัดฐานหรือคุณค่าจริยธรรมสื่อมวลชน รวมถึงความรับผิดชอบต่อสังคม

ในงานวิจัยนี้ได้นำงานวิจัยดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาความรู้ด้านวารสารศาสตร์ โดยเฉพาะการแสวงหาแนวทางหรือมาตรฐานทางจริยธรรมให้นักข่าวพลเมืองได้ยึดถือหรือนำไปใช้ในการทำงานให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ตามหลักปรัชญาจริยธรรมสื่อมวลชนไร้พรมแดน (Global journalism Ethics) โดยเฉพาะการก้าวเข้าสู่ยุคเว็บ 3.0 หรือยุคพลเมืองโลก (citizens of the world) จะทำให้นักข่าว มีการผสมผสานนานาชาติพันธุ์ หลักจริยธรรมของสื่อมวลชนควรพัฒนาเปลี่ยนแปลงให้เป็นหลักสากลมากขึ้น

จากข้อมูลทั้งหมดซึ่งได้จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสื่อสาร วารสารศาสตร์พลเมือง และจริยธรรมสื่อมวลชนกับภูมิทัศน์สื่อที่เปลี่ยนแปลงไป สรุปได้ว่าแนวคิดที่ว่าประชาชนผู้เข้ามามีบทบาทในการทำหน้าที่นักข่าวหรือนักสื่อสารมวลชนต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของงานวิจัยนี้ที่ต้องการศึกษาค้นหาแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมที่เหมาะสมกับการทำหน้าที่สื่อมวลชนของพลเมืองทั่วไป หรือนักข่าวพลเมือง รวมถึงการศึกษาแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างกลไกดูแลและ

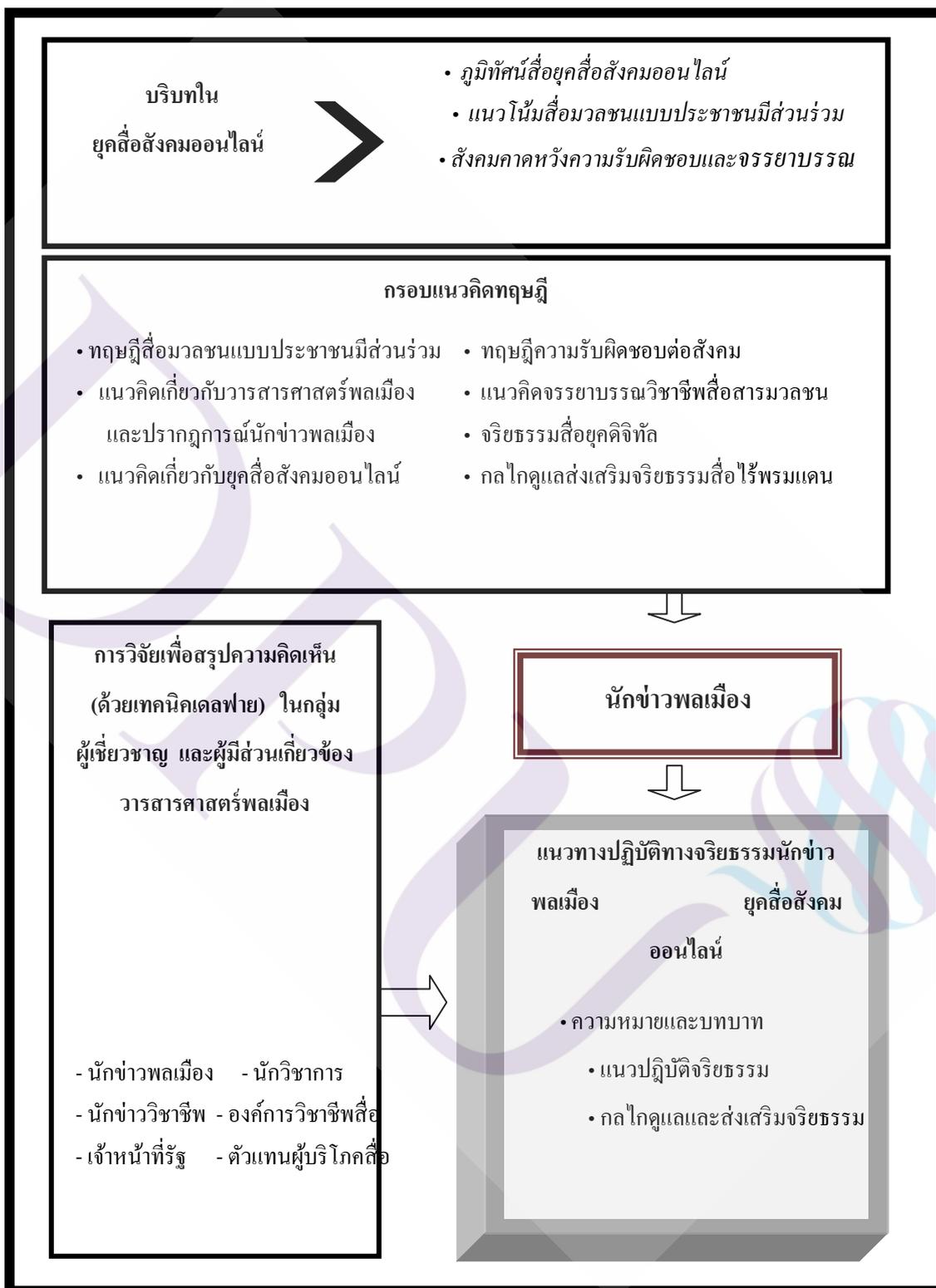
ส่งเสริมจริยธรรมของนักข่าวพลเมือง เพื่อนำไปสู่การจัดระเบียบและพัฒนาการเผยแพร่ข่าวสารของสื่อภาคประชาชนทุกประเภทในสังคมให้มีความสร้างสรรค์และคำนึงถึงสาธารณประโยชน์มากยิ่งขึ้น

2.8 กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

จากภูมิทัศน์สื่อที่เปลี่ยนไปในยุคสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้เกิดแนวโน้มของสื่อมวลชนแบบประชาชนมีส่วนร่วมหรือนักข่าวพลเมืองเพิ่มมากขึ้น ขณะที่สังคมมีความคาดหวังให้นักข่าวพลเมืองมีความรับผิดชอบและมีจรรยาบรรณเพิ่มขึ้นด้วย ดังนั้น ผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิดทฤษฎีสื่อมวลชนแบบประชาชนมีส่วนร่วม แนวคิดวารสารศาสตร์พลเมือง และแนวคิดจริยธรรมสื่อมวลชน มาเป็นแนวทางในการทำวิจัย เพื่อสรุปความเห็นของผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านวารสารศาสตร์พลเมือง ด้วยเทคนิคเดลฟายเพื่อให้ได้มาซึ่งความหมายและบทบาทนักข่าวพลเมือง แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมนักข่าวพลเมือง และกลไกการกำกับดูแลและส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ จากกรอบแนวคิดการวิจัยสามารถแสดงได้ ดังภาพประกอบที่ 2.11

กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

ภาพที่ 2.11 กรอบแนวคิดการวิจัย : การกำหนดแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมของนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคม

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

3.1 วิธีวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งเน้นการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติทาง “จริยธรรม” สำหรับนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ โดยใช้วิธีวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย (Delphi technique) เพื่อสรุปความคิดเห็น ของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์นักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์

3.2 แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลประกอบด้วยแหล่งข้อมูลจากกลุ่มบุคคล 3 กลุ่ม

กลุ่มตัวอย่างที่ 1 กลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านวารสารศาสตร์ แบ่งเป็น 6 กลุ่มย่อย สำหรับระดมความคิดเห็นตามเทคนิคเดลฟาย จำนวน 20 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ 2 กลุ่มตัวอย่างนักข่าวพลเมือง ที่ปฏิบัติงานในภาคสนาม เพื่อสอบถามเชิงประเมินผลต่อ “แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม” ที่ได้จากข้อสรุปตามเทคนิคเดลฟาย จำนวน 35 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ 3 กลุ่มตัวอย่างนักข่าวพลเมืองที่เจาะจงเลือก เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับผลสรุปที่ได้จากการศึกษาตามเทคนิคเดลฟาย จำนวน 10 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ 1 กลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านวารสารศาสตร์

ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและผู้เกี่ยวข้องด้านวารสารศาสตร์ จำนวน 20 คน เนื่องจากความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่างตามเทคนิคเดลฟายโดยอ้างถึงโทมัส ที แมคมิลแลน (Thomas T. Macmillan) ว่าได้ทำการศึกษาและเสนอผลการวิจัยเกี่ยวกับจำนวนผู้เชี่ยวชาญในการวิจัยตามเทคนิคเดลฟาย พบว่า หากผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ 17 คนขึ้นไป อัตราความคลาดเคลื่อนจะลดน้อยลง ด้วยค่าความคลาดเคลื่อนคงที่ประมาณ 0.02 สรุปได้ดังตารางนี้

ตารางที่ 3.1 แสดงการลดลงของค่าความคลาดเคลื่อนตามเทคนิคการวิจัยเดลฟาย ของ โทมัส ที แมคมิลแลน (Thomas T. Macmillan)

จำนวนผู้เชี่ยวชาญ	ความคลาดเคลื่อน	ความคลาดเคลื่อนที่ลดลง
1-5	1.20-0.70	0.5
5-9	0.70-0.58	0.12
9-13	0.58-0.54	0.04
13-17	0.54-0.50	0.04
17-21	0.50-0.48	0.02
21-25	0.48-0.46	0.02
25-29	0.46-0.44	0.02

ทั้งนี้เพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยจึงใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวนผู้เชี่ยวชาญ 20 คน แบ่งเป็น 6 กลุ่ม ที่มีความคุณสมบัติด้านวารสารศาสตร์หรือสื่อสังคมออนไลน์ โดยสัดส่วนของนักข่าวที่ทำหน้าที่เป็นนักข่าวพลเมืองจำนวน 5 คน ตัวแทนผู้เชี่ยวชาญทางวารสารศาสตร์ 5 กลุ่ม กลุ่มละ 3 คน รวมเป็น 15 คน ได้แก่ กลุ่มนักวิชาการวารสารศาสตร์ด้านจริยธรรมสื่อหรือสื่อออนไลน์ กลุ่มนักข่าววิชาชีพที่ใช้สื่อออนไลน์ กลุ่มตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อ และกลุ่มตัวแทนผู้บริหารสื่อ

งานวิจัยนี้กำหนดสัดส่วนของนักข่าวพลเมืองมากกว่ากลุ่มตัวอย่างอื่น เพื่อให้ได้นักข่าวพลเมืองที่มีความเชี่ยวชาญหลากหลายด้าน และเป็นตัวแทนที่ดีตามเทคนิคการวิจัยเดลฟาย ซึ่งมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เชี่ยวชาญอย่างแท้จริง เพื่อศึกษาทัศนะหรือความคิดเห็นที่สามารถคาดการณ์เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต (systematic forecasting method) โดยมีรายละเอียดจำนวนผู้เชี่ยวชาญแต่ละกลุ่ม ดังแสดงในตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 จำนวนกลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ

กลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ	จำนวน (คน)
1. นักข่าวพลเมือง	5
2. นักวิชาการวารสารศาสตร์ด้านจริยธรรมสื่อหรือสื่อออนไลน์	3
3. นักข่าววิชาชีพที่ใช้สื่อออนไลน์	3
4. ตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน	3
5. เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อ	3
6. ตัวแทนผู้บริโภคสื่อ	3
รวมทั้งหมด	20

กลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ 6 กลุ่ม มีคุณสมบัติแตกต่างกันดังต่อไปนี้

ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มที่ 1 นักข่าวพลเมือง คุณสมบัติ คือ ประชาชนทั่วไปที่รายงานข่าวสาร ข้อมูลเกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะหรือความสนใจของประชาชนผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ โดยมีผลงานต่อเนื่องและมีผู้ติดตามประจำ และไม่เคยรับการฝึกฝนหรืออบรมวิชาชีพสื่อสารมวลชน ไม่มีรายได้ประจำจากการประกอบอาชีพนักข่าว

ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มที่ 2 นักวิชาการด้านวารสารศาสตร์ คุณสมบัติ คือ อาจารย์ในสถาบันการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีประสบการณ์ในการสอน หรือมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับจริยธรรมสื่อมวลชนหรือจริยธรรมวารสารศาสตร์ รวมถึงสื่อสังคมออนไลน์

ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มที่ 3 นักข่าววิชาชีพที่ใช้สื่อออนไลน์ คุณสมบัติคือ นักข่าวในสังกัดองค์กรสื่อกระแสหลักที่ทำงานประจำและในสื่อหนังสือพิมพ์หรือสื่อวิทยุโทรทัศน์ ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการใช้สื่อออนไลน์และสื่อสังคมออนไลน์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลและรายงานข่าว

ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มที่ 4 ตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน คุณสมบัติ คือ ผู้ทำงานในตำแหน่งเกี่ยวข้องกับจริยธรรมและจรรยาบรรณสื่อมวลชนขององค์กรวิชาชีพสื่อสารมวลชนทั้งสมาคมนักข่าวหรือสภาวิชาชีพนักข่าว

ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มที่ 5 เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อ คุณสมบัติ คือ เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับด้านการปฏิรูปสื่อสารมวลชน ที่มีหน้าที่รับผิดชอบกำกับดูแลด้านจริยธรรมและจรรยาบรรณของสื่อมวลชนและเชี่ยวชาญเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่รวมถึงสื่อสังคมออนไลน์

ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มที่ 6 **ตัวแทนผู้บริโภคสื่อ** คุณสมบัติ คือ ผู้ทำงานในองค์กรที่เกี่ยวข้องกับติดตามตรวจสอบการเผยแพร่ข่าวสารของสื่อมวลชนทุกรูปแบบ รวมถึงการปกป้องคุ้มครองสิทธิและดูแลรักษาผลประโยชน์ของผู้บริโภคสื่อ รายชื่อกลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญทั้ง 6 กลุ่มดังแสดงในตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.3 รายชื่อกลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ

ผู้เชี่ยวชาญกลุ่ม 1 นักข่าวพลเมือง			
ชื่อ		ความเชี่ยวชาญ	
1.1	เดวิด อนันตศิลป์	เฟซบุ๊ก“CSILA” (ซีเอสไอ แอลเอ)	มีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบและรายงานข้อมูลข่าวสารเกี่ยวข้องกับประเด็นสาธารณะ เช่น “คดีเกาะเต่า” “คดีนาฬิกาหูก” มีผู้ติดตามเฟซบุ๊ก 8.05 แสนคน (ข้อมูล 16 มิ.ย. 2561) https://www.facebook.com/CSILA90210/
1.2	ดารานี เวชพงศา	นักข่าวพลเมืองบล็อก โอเคนั้น (feng_shui)	นักข่าวพลเมืองรางวัล “ไทยแลนด์บล็อกอะวอร์ด” www.thailandblogawards.com สาขา citizen reporter รางวัลปี พ.ศ. 2555 และปี พ.ศ. 2556
1.3	เจษฎาเด่นดวงบริพันธ์	ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย	นักสืบพันทิป ผู้เชี่ยวชาญการสืบหาข้อเท็จจริงในสื่อสังคมออนไลน์เพื่อสาธารณประโยชน์
1.4	อาทิตย์ สุริยะวงศ์กุล	เครือข่ายพลเมืองเน็ต (Thai Netizen Network)	ผู้เชี่ยวชาญสื่ออินเทอร์เน็ตและข้อมูลข่าวสารเพื่อสิทธิพลเมืองออนไลน์ https://thainetizen.org/
1.5	ฐิตินบ โกมลนิมิ	สำนักข่าวพลเมือง ภาคใต้	ผู้ร่วมก่อตั้ง “ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้” www.deepsouthwatch.org/ อดีตนักข่าว “มติชน”

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

ผู้เชี่ยวชาญกลุ่ม 2 นักวิชาการด้านวารสารศาสตร์			
ชื่อ		ความเชี่ยวชาญ	
2.1	พิจิตรา สีคามิโต้	คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย	ผู้เชี่ยวชาญด้านจริยธรรมสื่อสังคมออนไลน์
2.2	มานะ ตีร์ยาภิวัฒน์	คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัย หอการค้าไทย	ผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อสังคมออนไลน์
2.3	กมลรัฐ อินทรทัศน์	สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมราช	ผู้เชี่ยวชาญระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและ การสื่อสาร และเครือข่ายเฟิร์มแวร์ภัยสังคม ออนไลน์ ลูกเสือไซเบอร์ (Cyber Scout)
ผู้เชี่ยวชาญกลุ่ม 3 นักข่าววิชาชีพที่ใช้สื่อออนไลน์			
ชื่อ		ความเชี่ยวชาญ	
3.1	สุทธิชัย หยุ่น	อดีตที่ปรึกษา บ.เนชั่น มัลติมีเดีย กรุ๊ป	ผู้ก่อตั้งบล็อกโอเคเนชั่น (www.oknation.net) ผู้ริเริ่มใช้คำว่า “นักข่าวพลเมือง”
3.2	จิรนุช เปรมชัยพร	มูลนิธิสื่อเพื่อ การศึกษาของชุมชน	ผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อพลเมืองเว็บไซต์ประชาไท (www.prachatai.com)
3.3	ปรเมศร์ มินศิริ	เว็บไซต์กระปุก (www.kapook.com)	ผู้เชี่ยวชาญด้านสื่ออินเทอร์เน็ตและสมาคม ผู้ดูแลเว็บไทย
ผู้เชี่ยวชาญกลุ่ม 4 ตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน			
ชื่อ		ความเชี่ยวชาญ	
4.1	ดรุณี หิรัญรักษ์	ศูนย์ศึกษาจริยธรรม กฎหมาย และนโยบาย สื่อ	ผู้เชี่ยวชาญด้านกำกับดูแลกันเองของนักข่าว วิชาชีพ
4.2	จักร์กฤษ เพิ่มพูล	สภาการหนังสือพิมพ์ แห่งชาติ	ผู้เชี่ยวชาญจริยธรรมสื่อยุคหลอมรวม
4.3	บรรยงค์ สุวรรณผ่อง	สมาคมนักข่าว นักหนังสือพิมพ์แห่ง ประเทศไทย	ผู้เชี่ยวชาญด้านจรรยาบรรณสื่อ

ตารางที่ 3.3 (ต่อ)

ผู้เชี่ยวชาญกลุ่ม 5 เจ้าหน้าที่รัฐผู้เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อ			
ชื่อ		ความเชี่ยวชาญ	
5.1	เมธินี เทพมณี	กรรมการปฏิรูปสื่อ	สมาชิกสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ด้านสื่อสารมวลชน
5.2	สุรางคณา วายุภาพ	สำนักงานพัฒนา ธุรกรรมทาง อิเล็กทรอนิกส์	ผู้เชี่ยวชาญกฎหมายดิจิทัลและกฎหมายว่า ด้วยการกระทำผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์
5.3	พล.ต.ต. พิธิษฐ์ เปา อินทร์	สภาขับเคลื่อนการ ปฏิรูปประเทศ (สปท.)	ผู้รับผิดชอบการสร้างกลไกกำกับดูแล สื่อมวลชน
ผู้เชี่ยวชาญกลุ่ม 6 ตัวแทนผู้บริโภคสื่อ			
ชื่อ		ความเชี่ยวชาญ	
6.1	สุวรรณ จิตประภัสสร	องค์กรอิสระเพื่อการ คุ้มครองผู้บริโภค ภาคประชาชน (คอบช.)	ผู้เชี่ยวชาญด้านตรวจสอบติดตามการทำงาน ของสื่อมวลชน และข้อมูลข่าวสารที่ไม่ เหมาะสม
6.2	สารี อ๋องสมหวัง	มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค	ผู้เชี่ยวชาญด้านการคุ้มครองสิทธิผู้บริโภค
6.3	อัญญาอร พานิชพิ้งรัด	เครือข่ายครอบครัวเฝ้า ระวังและสร้างสรรค์ สื่อ	ผู้เชี่ยวชาญการรู้เท่าทันสื่อ จริยธรรมสื่อ และ ผลกระทบที่ผู้บริโภคได้รับจากสื่อที่ไม่ เหมาะสม

กลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มตัวอย่างนักข่าวพลเมือง

กลุ่มตัวอย่างนักข่าวพลเมืองที่ใช้ศึกษาประเมินความคิดเห็นต่อเนื้อหาของแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมที่ได้ข้อสรุปมาจากผู้เชี่ยวชาญด้วยวิธีเดลฟาย ประกอบด้วยตัวอย่างนักข่าวพลเมือง 35 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยพิจารณาจากประสบการณ์จริงในการทำงานเป็นนักข่าวพลเมืองหรือเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในฐานะสื่อภาคพลเมือง ดังปรากฏชื่อในตารางที่ 3.4

ตารางที่ 3.4 รายชื่อกลุ่มตัวอย่างนักข่าวพลเมือง

นักข่าวพลเมือง		
	ชื่อ	สังกัด
1	ภาวิณี ไชยภาค	นักข่าวพลเมือง“จะนะนิวส์” แคนนำผู้ก่อตั้งเครือข่ายนักข่าวพลเมืองภาคใต้
2	ธนัชพร อย่างดี	นักศึกษาคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยเนชั่น เคยเข้าร่วมคัดเลือกประกวด “Gen C Reporter” ของสำนักข่าวไทยพีบีเอส
3	เดชะธรรม พยมณฑล	บรรณาธิการเว็บไซต์ข่าวพลเมือง“สื่อของพิษณุโลกบ้านเรา” และเฟซบุ๊ก “พิดโลกนิวส์” (pitloknews)
4	ชุมพล ศรีสมบัติ	นักข่าวพลเมือง “มุสลิมเชียงใหม่เน็ต” (muslimchiangmai.net) นำเสนอเนื้อหาความรู้ศาสนาอิสลามและวิถีชีวิตที่น่าสนใจคนมุสลิมในถิ่นล้านนา
5	ชลธิ์ เล้าหกรรณวิช	เจ้าหน้าที่“หน่วยกู้ภัยสว่างแม่กลอง”ผู้สนใจรายงานข่าวอุบัติเหตุผ่านสื่อสังคมออนไลน์
6	ภณิตา สุนทรรัตน์	ผู้ก่อตั้ง “กลุ่มเพื่อนหมาข้างถนน” เพื่อเสนอข่าวสารเกี่ยวกับการช่วยเหลือสุนัข
7	รังสรรค์ ทองดาษ	ประธานสหภาพแรงงานเอจิชิตัวแทนเครือข่ายนักข่าวพิราบแรงงาน รายงานข้อมูลข่าวสารคนงานที่ได้รับผลกระทบด้านต่างๆ
8	นิวัช ศรีวิไลวัชร	นักข่าวพลเมืองบล็อกโอเคเนชั่น
นักข่าวพลเมือง		
	ชื่อ	สังกัด
9	แมวมะมียว	กลุ่มเครือข่ายพลเมืองเน็ต นักเคลื่อนไหวด้านสิทธิเสรีภาพ
10	สมบัติ บุญงามอนงค์	“บก.ลายจุด” ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์เคลื่อนไหวทางการเมือง
11	สุธีระ เพชรคงทอง	จิตติกาล แอมบูแลนซ์ ปทุมธานี
12	จุฬาลักษณ์ ทองนาเพียง	โรงพยาบาลเขาสวนกวาง ขอนแก่น
13	อนันท์ โคตรศรีราช	เทศบาลตำบลโนนสมบูรณ์ ขอนแก่น

ตารางที่ 3.4 (ต่อ)

	ชื่อ	สังกัด
14	วิจิตรชนม์ ทองชน	สมาคมกู้ภัยเมืองพล ขอนแก่น
15	การุดพงษ์ สุวรินทร์ภพ	ชมรมอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ขอนแก่น
16	ชัยพงษ์ สกลหงส์	กู้ภัยโรงพยาบาลเขาสวนกวาง ขอนแก่น
17	ปรวิทย์ เตรียมสุขประเสริฐ	กู้ภัยโรงพยาบาลอุบลรัตน์ ขอนแก่น
18	ภัทรา ศรีบุญรอด	มูลนิธิปฐมบรมราชานุสรณ์ ราชบุรี
19	สุระ สุขพินิจ	มูลนิธิปฐมบรมราชานุสรณ์ ราชบุรี
20	อภิรักษ์ บุญเงิน	หน่วยกู้ภัยตำบลสอนทอง พิษณุโลก
21	ภาสกร เผือกทอง	มูลนิธิสว่างหัวหินธรรมสถาน ประจวบคีรีขันธ์
22	สุพรรณิ วงษ์สว่าง	มูลนิธิสร้างราษฎร์ศรัทธาธรรมสถาน ประจวบคีรีขันธ์
23	กฤษดา คงชื่น	มูลนิธิสร้างราษฎร์ศรัทธาธรรมสถาน ประจวบคีรีขันธ์
24	ปัดยา เมืองใหญ่	กู้ภัยบางสะพานน้อยกุศลสงเคราะห์ ประจวบคีรีขันธ์
นักข่าวพลเมือง		
	ชื่อ	สังกัด
25	อุทัย มากหลาย	กู้ภัยบางสะพานน้อยกุศลสงเคราะห์ ประจวบคีรีขันธ์
26	วีระเดช โพธิ์เผือก	มูลนิธิสว่างราษฎร์ศรัทธาธรรมสถาน ประจวบคีรีขันธ์
27	ชวลิต ต่อห้าม	กู้ภัยมูลนิธิสว่างพรกุศล ระยอง
28	พงศ์พนิช เต็มประเสริฐ	มูลนิธิสว่างพระยอง
29	ศิริเพ็ญ ชูรังสฤษฎ์	กู้ภัยโรงพยาบาลชุมพร
30	วรรณิสา ซื่อพร้อม	กู้ภัยสว่างบุญช่วยเหลือ ตรารด
31	สุพัฒนา บุญรัตนพันธ์	กู้ภัยสว่างบุญช่วยเหลือ ตรารด
32	อรนุช ถัดหลาย	กู้ภัยสว่างบุญช่วยเหลือ ตรารด
33	พรเทพ ฉัตรเจริญจิตต์	มูลนิธิกุศลศรัทธาสุราษฎร์ธานี
34	ประเสริฐศักดิ์ ไหมแก้ว	มูลนิธิกุศลศรัทธาสุราษฎร์ธานี
35	ธีรพล นุ่นจันทร์	มูลนิธิกุศลศรัทธาสุราษฎร์ธานี

กลุ่มตัวอย่างที่ 3 กลุ่มตัวอย่างนักข่าวพลเมืองที่เจาะจงเลือก

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาเพื่อประเมินผลสรุปจากการศึกษาตามแนวทางเทคนิคเดลฟาย ประกอบด้วยตัวอย่างนักข่าวพลเมือง 10 คน ใช้วิธีเจาะจงคัดสรรจากกลุ่มตัวอย่างที่ 2 ที่มีจำนวน 35 คน ตั้งแต่รายชื่อหมายเลขที่ 1- 10 ดังปรากฏชื่อในตารางที่ 3.4 โดยพิจารณาคัดเลือกจากประสบการณ์ทำงานจริงหรือมีความรู้ความสามารถหลากหลายสาขา เพื่อสอบถามความคิดเห็นเชิงลึกและประเมินผลเกี่ยวกับความเหมาะสม ของข้อสรุปที่ได้ผลจากเทคนิคเดลฟาย

3.3 ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติทาง “จริยธรรม” สำหรับนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ ได้แบ่งการศึกษาวิจัยเป็น 2 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 การศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมจากการวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย

ส่วนที่ 2 การศึกษาเพื่อประเมินความคิดเห็นต่อผลสรุปแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมที่ได้จากเทคนิคเดลฟาย

โดยขั้นตอนการศึกษาวิจัยส่วนที่ 1 และ ส่วนที่ 2 มีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 การศึกษาเพื่อกำหนด “แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม” สำหรับนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์

การวิจัยส่วนที่ 1 มุ่งเน้นการศึกษาความหมายและบทบาทของนักข่าวพลเมือง และการกำหนด เนื้อหาแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ รวมถึงกลไกการส่งเสริมจริยธรรม โดยใช้วิธีวิจัยเทคนิคเดลฟาย (Delphi technique) และการสัมภาษณ์เชิงลึก ตามขั้นตอนระดมความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ 6 กลุ่ม จำนวน 20 คน

โดยวิธีการวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟายในส่วนที่ 1 แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

การวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟายขั้นตอนที่ 1 : การศึกษาเอกสารและงานวิจัย

การสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดวารสารศาสตร์พลเมืองและจริยธรรมสื่อสารมวลชน เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลในลักษณะของแบบสอบถามปลายเปิด (open-ended form) เพื่อนำไปสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างตามวิธีวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย

การวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟายขั้นตอนที่ 2 : การศึกษาความคิดเห็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ศึกษา
รวมจำนวน 2 รอบ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 2 รอบที่ 1 นำประเด็นที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มาสร้างคำถามปลายเปิดเพื่อ
สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ 6 กลุ่ม จำนวน 20 คน ในลักษณะให้แสดง
ความคิดเห็นอย่างอิสระ

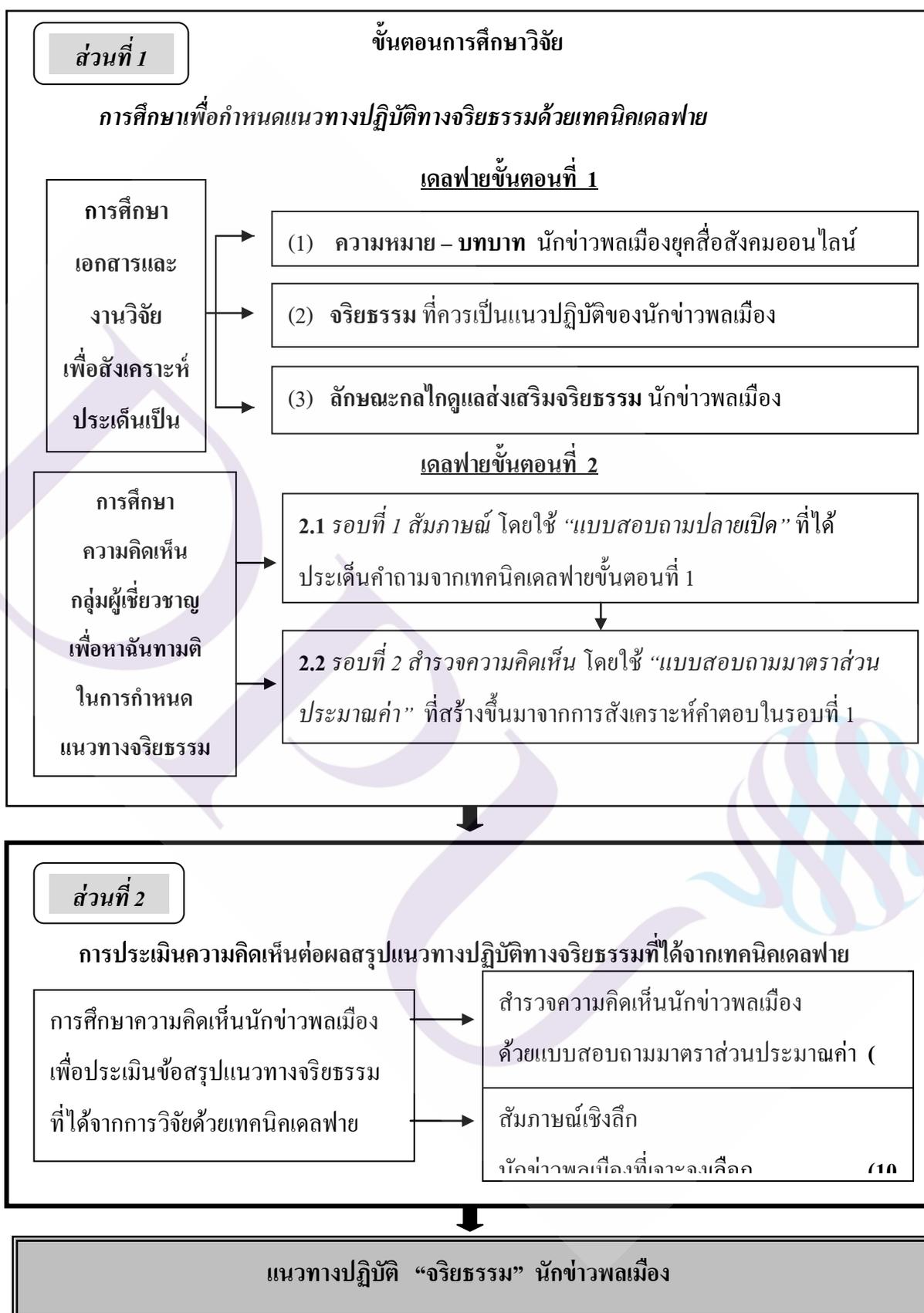
ขั้นตอนที่ 2 รอบที่ 2 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญในรอบที่
1 มาประมวลคำตอบแล้วสร้างเป็นคำถามปลายปิดแบบประมาณค่า เพื่อให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญในรอบที่
1 ได้แสดงความคิดเห็นเชิงประมาณค่า (rating scale) แล้วนำมาตรวจสอบความสอดคล้องของ
ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิมทั้ง 20 คน

จากการวิเคราะห์ทางสถิติพบค่าความคิดเห็นในเกือบทุกประเด็นจากคำถามทั้งหมด 40
ข้อ เป็นไปในทางสอดคล้องกัน จึงได้ข้อสรุปความคิดเห็นเป็นฉันทามติ ของผู้เชี่ยวชาญ 20 คน ใน
2 รอบ จึงไม่มีความจำเป็นต้องสำรวจความคิดเห็นในรอบที่ 3 (Skulmoski, Hartman, & Krahn ,
2007, p. 11)

ส่วนที่ 2 การประเมินความคิดเห็นต่อผลสรุปแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมที่ได้จากเทคนิค
เดลฟาย

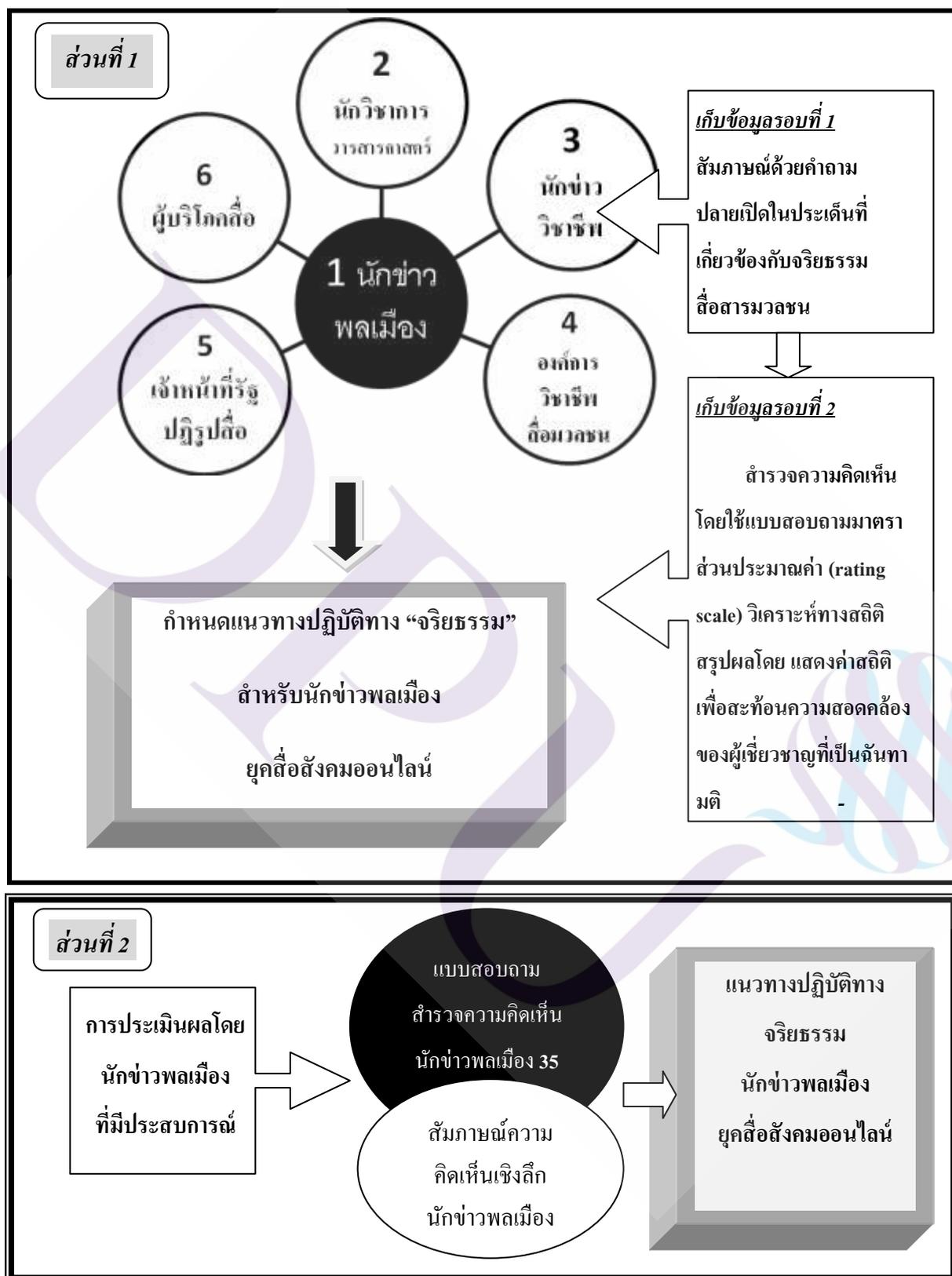
ในส่วนนี้เป็นการนำแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคม
ออนไลน์ ที่ได้จากขั้นตอนการวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย ส่วนที่ 1 มาประเมินระดับความสำคัญของ
เนื้อหา ด้วยวิธีการสำรวจความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่างนักข่าวพลเมือง จำนวน 35 คน และสัมภาษณ์
เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างนักข่าวพลเมืองที่เจาะจงเลือก จำนวน 10 คน ว่ามีทัศนคติหรือความคิดเห็นต่อ
เนื้อหาแนวทางปฏิบัติทาง จริยธรรมและกลไกดูแลส่งเสริมจริยธรรมอย่างไร เพื่อให้ได้แนวทาง
ปฏิบัติที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

กระบวนการทำวิจัยข้างต้นสามารถนำมาสรุปเป็นขั้นตอนวิจัยดังภาพประกอบ 3.1 และ
แบบจำลองขั้นตอนการเก็บข้อมูลด้วยเทคนิคเดลฟาย ดังภาพประกอบ 3.2

ภาพที่ 3.1 สรุปขั้นตอนการทำวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

ภาพที่ 3.2 สรุปกลุ่มตัวอย่างเพื่อเก็บข้อมูลในการวิจัย

ขั้นตอนการวิจัยส่วนที่ 1 และส่วนที่ 2 มีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 การศึกษาเพื่อกำหนด “แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม” สำหรับนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์

การวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟายขั้นตอนที่ 1 : การศึกษาเอกสารและงานวิจัย

ในส่วนนี้เป็นการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมสื่อมวลชน เพื่อนำมาสร้างแบบคำถามสัมภาษณ์ปลายเปิดได้นำแนวคิดวารสารศาสตร์พลเมือง (Citizen Journalism) และทฤษฎีสื่อมวลชนแบบประชาชนมีส่วนร่วม (Democratic-Participant Media Theory) ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Theory) แนวคิดเกี่ยวกับจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อมวลชน (Journalist Code of Ethics) แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมสื่อยุคดิจิทัล (Digital Media Ethics) แนวคิดเกี่ยวกับกลไกดูแลส่งเสริมจริยธรรมสื่อไร้พรมแดน (Global journalism Ethics) เป็นแนวทางตั้งคำถามเพื่อเป็นกรอบเบื้องต้นในการสร้างแบบสอบถามปลายเปิดตามวิธีวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟายขั้นตอนที่ 1

การวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟายขั้นตอนที่ 2 : การศึกษาความคิดเห็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 2 รอบ

ขั้นตอนที่ 2 รอบที่ 1 ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญวารสารศาสตร์จริยธรรมสื่อมวลชนและสื่อสังคมออนไลน์จำนวน 20 คน โดยใช้แบบสอบถามปลายเปิดที่ได้ประเด็นคำถามจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมสื่อมวลชนที่ได้ขั้นตอนที่ 1 เพื่อให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญได้แสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระ เกี่ยวกับการนิยามความหมาย และบทบาทนักข่าวพลเมือง ตลอดจนเนื้อหาจริยธรรมที่ควรนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม รวมถึงกลไกการส่งเสริมและกำกับดูแลด้านจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ตามวิธีวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย

ขั้นตอนที่ 2 รอบที่ 2 นำผลที่ได้จากรอบที่ 1 มาสรุปประมวลผลเป็นประเด็นเนื้อหาจริยธรรมและกลไกส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง โดยตัดทอนข้อความที่ซ้ำซ้อนหรือส่วนที่อยู่เหนือขอบเขตของการวิจัยออก ก่อนนำมาสร้างเป็นแบบสอบถามปลายเปิดที่ประกอบด้วยคำถามเชิงประมาณค่า (rating scale) แยกเนื้อหาเป็น 3 ด้าน ดังนี้

- (1) ความหมายและบทบาท “นักข่าวพลเมือง” ยุคสื่อสังคมออนไลน์
- (2) แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง
- (3) กลไกกำกับดูแลและส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง

ทั้งนี้ได้จัดทำเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนวทางการสร้างมาตรวัดเจตคติแบบลิเคิร์ต (likert scale) กำหนดค่าตัวเลขให้กับความสำคัญและความจำเป็น

แต่ละระดับ จากนั้นทำการปรับปรุงแบบสอบถามให้สมบูรณ์แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มตัวอย่างเดิมตอบทั้ง 20 คน ตามเทคนิคเดลฟายรอบที่ 2 การเก็บข้อมูลด้วยเทคนิคเดลฟายเพื่อสรุปความเห็นในประเด็นต่าง ๆ ในงานวิจัยนี้ทำเพียง 2 รอบ เนื่องจากผลการศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันและเป็นฉันทามติ จึงไม่มีความจำเป็นต้องสำรวจความคิดเห็นในรอบที่ 3

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสำรวจความคิดเห็นในรอบที่ 2 ใช้สถิติเชิงบรรยายของคะแนนเป็นรายชื่อจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทุกคน

การให้น้ำหนักความสำคัญตามระดับคะแนน ดังนี้

สำคัญ / จำเป็น มากที่สุด	ให้ระดับคะแนน	5
สำคัญ / จำเป็น มาก	ให้ระดับคะแนน	4
สำคัญ / จำเป็น ปานกลาง	ให้ระดับคะแนน	3
สำคัญ / จำเป็น น้อย	ให้ระดับคะแนน	2
สำคัญ / จำเป็น น้อยที่สุด	ให้ระดับคะแนน	1

คะแนนที่ได้ในรอบที่ 2 ผู้วิจัยนำไปวิเคราะห์หา ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range : I.R.) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่ามัธยฐาน (Mode) และค่าฐานนิยม (Median)

เกณฑ์การพิจารณาแบบสอบถามถือเกณฑ์การแปลผลดังนี้

ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์

คำนวณหาค่าความแตกต่างระหว่างควอไทล์ที่ 1 กับควอไทล์ที่ 3 ถ้าค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ที่คำนวณได้ของจริยธรรมข้อใดมีค่าน้อยกว่าหรือเท่ากับ 1.50 แสดงว่าความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อจริยธรรมข้อนั้น *สอดคล้อง* กัน ถ้าค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ที่คำนวณได้ของจริยธรรมข้อใดมีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 1.50 แสดงว่าความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อจริยธรรมข้อนั้น *ไม่สอดคล้องกัน*

ค่าเฉลี่ย

โดยเกณฑ์การพิจารณาว่าเนื้อหาข้อนั้นมีความสำคัญระดับใด ผู้วิจัยคำนวณค่าเฉลี่ยน้ำหนักคะแนน โดยเทียบเกณฑ์ดังนี้

สำคัญมากที่สุด	4.50 - 5.00
สำคัญมาก	3.50 - 4.49
สำคัญปานกลาง	2.50 - 3.49
สำคัญน้อย	1.50 - 2.49

ไม่สำคัญหรือไม่จำเป็น น้อยกว่า 1.50

จากคำตอบของแบบสอบถามในรอบที่ 2 ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์หา ค่าเฉลี่ย ค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ เพื่อศึกษา ความสำคัญ และ ความสอดคล้อง เป็นหลัก ถ้าค่าเฉลี่ยมีค่า ตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป ผลต่างระหว่างมัธยฐานกับฐานนิยมไม่เกิน 1.00 และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์มี ค่าน้อยกว่าหรือเท่ากับ 1.50 ผู้วิจัยถือว่าผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็น่า ข้อความนั้นเป็นจริยธรรมที่ สำคัญ สำหรับนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ หรือข้อความนั้นมีความจำเป็นสำหรับนำไป พัฒนาการกำกับดูแลและส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง ผู้วิจัยได้นำมาเป็นส่วนประกอบใน การกำหนดเนื้อหา แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม สำหรับนักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคมออนไลน์

ส่วนที่ 2 การประเมินความคิดเห็นต่อผลสรุปแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมที่ได้จากเทคนิคเดลฟาย

หลังจากผู้วิจัยนำเนื้อหาที่ได้จากการประมวลข้อมูลด้วยวิธีเดลฟายจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ สรุปเป็นแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมเบื้องต้นสำหรับนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ ใน ขั้นตอนการประเมินผลนี้ เป็นการนำเนื้อหาแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมและกลไกดูแลส่งเสริม จริยธรรมที่ได้จากส่วนที่ 1 มาประเมินระดับความสำคัญของเนื้อหาโดยกลุ่มตัวอย่างนักข่าว พลเมืองจำนวน 35 คน ด้วยวิธีการสำรวจทัศนคติจากแบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง (semi-structured Interview) โดยวิเคราะห์เป็นผลสรุปค่าสถิติ

โดยแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ กำหนดค่าตัวเลขให้กับความสำคัญ และความจำเป็นตามระดับคะแนน ดังนี้

สำคัญ / จำเป็น มากที่สุด	ให้ระดับคะแนน	5
สำคัญ/ จำเป็นมาก	ให้ระดับคะแนน	4
สำคัญ/ จำเป็นปานกลาง/ ก้ำกึ่ง	ให้ระดับคะแนน	3
สำคัญ/ จำเป็นน้อย	ให้ระดับคะแนน	2
สำคัญ/ จำเป็นน้อยที่สุด	ให้ระดับคะแนน	1

คะแนนที่ได้ผู้วิจัยนำไปวิเคราะห์หา ค่าเฉลี่ย (Average) และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความเหมาะสมของเนื้อหาแนวทางปฏิบัติ

โดยเกณฑ์การพิจารณาว่าข้อความนั้นเป็นจริยธรรมที่สำคัญสำหรับนักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคมออนไลน์ หรือข้อความนั้นมีความจำเป็นสำหรับการพัฒนากลไกการกำกับดูแลและ ส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง ผู้วิจัยคำนวณค่าเฉลี่ยน้ำหนักคะแนนโดยเทียบเกณฑ์ดังนี้

สำคัญ/จำเป็น มากที่สุด	4.50-5.00
สำคัญ/จำเป็น มาก	3.50- 4.49

สำคัญ/จำเป็น ปานกลาง	2.50 - 3.49
สำคัญ/จำเป็น น้อย	1.50 - 2.49
ไม่สำคัญหรือไม่จำเป็น	น้อยกว่า 1.50

การกำหนดค่าเฉลี่ยของคะแนนความสำคัญหรือความจำเป็นหากเกิน 3.50 ขึ้นไป ถือว่าเนื้อหาจริยธรรมมีความสำคัญมาก ควรอยู่ในแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง หรือข้อความนั้นมีความจำเป็นสำหรับการพัฒนากลไกการกำกับดูแลและส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง

นอกจากนี้ยังใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึก โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างนักข่าวพลเมืองจำนวน 10 คน (ตามรายชื่อกลุ่มตัวอย่างนักข่าวพลเมืองหมายเลข 1-10 จากตารางที่ 3.4) ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง พิจารณาจากประสบการณ์หรือความรู้ความสามารถเพื่อสอบถามความคิดเห็นเชิงลึก และประเมินผลเกี่ยวกับความเหมาะสม ทัศนคติ ความรู้สึกที่มีเนื้อหาของแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมที่ได้มาจากผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้แนวทางปฏิบัติที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3.4 การนำเสนอผลวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การกำหนดแนวทางปฏิบัติทาง “จริยธรรม” สำหรับนักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคมออนไลน์ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์และนำเสนอเชิงพรรณนาข้อมูล จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า ที่ได้มาจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญตามวิธีวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย

ข้อมูลจากผลการวิจัยนำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์และตารางข้อมูลใน 3 ส่วน ตามขั้นตอนวิธีวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย คือ การศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างแนวคำถามการศึกษาความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ และการประเมินผู้ปฏิบัติงานจริงในรายละเอียดตามประเด็นดังนี้

- (1) ความหมายและบทบาท “นักข่าวพลเมือง” ยุคสื่อสังคมออนไลน์
- (2) แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง
- (3) กลไกกำกับดูแลและส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติทาง “จริยธรรม” สำหรับนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ มีการนำเสนอผลการศึกษาเป็น 2 ส่วน และแต่ละส่วนมีรายละเอียดดังนี้

4.1 ส่วนที่ 1 ผลการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมจากการวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย

4.1.1 การวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟายขั้นตอนที่ 1 : ผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัย

4.1.2 การวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟายขั้นตอนที่ 2 : ผลการศึกษาเพื่อสรุปประเด็นความคิดเห็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 2 รอบ

ขั้นตอนที่ 2 รอบที่ 1 : ผลการประมวลข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกด้วย แบบสอบถามปลายเปิดที่ได้จากขั้นตอนที่ 1

ขั้นตอนที่ 2 รอบที่ 2 : ผลการศึกษาด้วยแบบสอบถามปลายเปิดที่ได้จากการนำเนื้อหา รอบที่ 1 มาสร้างคำถามเชิงประเมินค่าความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ เพื่อสรุปความสอดคล้องของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญให้ได้ฉันทามติร่วมกัน

ทั้งนี้เนื้อหาที่ศึกษาแบ่งเป็น 3 ประเด็นดังนี้

- (1) ความหมายและบทบาท นักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์
- (2) แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง
- (3) กลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง

การเก็บข้อมูลด้วยเทคนิคเดลฟายเพื่อสรุปความเห็นในประเด็นต่าง ๆ ในงานวิจัยนี้ทำเพียง 2 รอบ เนื่องจากผลการศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่นำมาวิเคราะห์ทางสถิติปรากฏว่ามีผลความคิดเห็นสอดคล้องกัน และเป็นฉันทามติ จึงไม่มีความจำเป็นต้องสำรวจความคิดเห็นในรอบที่ 3

4.2 ส่วนที่ 2 ผลการประเมินความคิดเห็นต่อข้อสรุปแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมที่ได้ข้อสรุปจากเทคนิคเดลฟาย

4.2.1 ผลการประเมินจากนักข่าวพลเมืองที่มีประสบการณ์ปฏิบัติงานจริงด้วย **แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า** จำนวน 35 คน

4.2.2 ผลการประเมินจากนักข่าวพลเมืองที่มีประสบการณ์ปฏิบัติงานจริงด้วย **การสัมภาษณ์เชิงลึก** จำนวน 10 คน

จากวิธีการศึกษาใน 2 ส่วนดังกล่าว ได้นำผลการศึกษาในรายละเอียดมานำเสนอ ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ผลการศึกษาวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย

4.1 ผลการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมจากการวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย

4.1.1 ขั้นตอนที่ 1 : ผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัย

(1) ความหมายและบทบาท “นักข่าวพลเมือง” ยุคสื่อสังคมออนไลน์

ผลการศึกษาจากแนวคิดของทฤษฎีสื่อมวลชนแบบประชาชนมีส่วนร่วมสะท้อนถึงบทบาทความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการสื่อสาร โดยแต่ละยุคสมัยระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนจะขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านการเข้าถึงเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นส่วนสำคัญที่ผ่านมามีเครื่องมือและเทคโนโลยีการสื่อสารมีความซับซ้อนและมีต้นทุนสูง เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ทำให้มีประชาชนเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่เข้าถึงเครื่องมือสื่อสารเหล่านี้ เช่น นักข่าวที่สังกัดองค์กรสื่อที่มีโครงสร้างขนาดใหญ่หรือนักข่าววิชาชีพจากสำนักข่าวใหญ่ ที่เรียกกันว่าสื่อกระแสหลัก ทำให้ประชาชนอยู่ในฐานะของผู้รับสารหรือผู้อ่านไม่มีบทบาทหรืออิทธิพลในการสื่อสารหรือกำหนดวาระข่าวสารของสังคมมากนัก โดยมีเพียงประชาชนบางกลุ่มที่พยายามเข้ามามีส่วนร่วมในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารด้วยตนเองหรือเรื่องราวในชุมชนของตนผ่าน กลุ่ม องค์กร หรือชุมชนในท้องถิ่น รวมถึงการพยายามแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อทางเลือกต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นหรือชุมชนรวมทั้งแสวงหาพื้นที่สาธารณะและมีปฏิสัมพันธ์กับนักข่าวจากสำนักข่าวกระแสหลัก เพื่อมีส่วนร่วมและแสดงสิทธิในช่องทางการสื่อสารมากขึ้นกลายเป็น สื่อมวลชนกระแสดังกล่าว

แนวทางสื่อมวลชนกระแสทางเลือกสอดคล้องกับทฤษฎีสื่อมวลชนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ดังที่ พิระ จิระโสภณ (2557) อธิบายความสำคัญของสิทธิในการสื่อสาร โดยสื่อหรือการสื่อสารตามแนวคิดใหม่ควรเปิดกว้างให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ประชาชนควรมีสิทธิได้รับข่าวสารตรงกับความต้องการ และมีสิทธิโต้ตอบกลับ โดยเฉพาะชุมชนขนาดเล็ก และพื้นที่การ

สื่อสารของประชาชนมีความสำคัญอย่างยิ่งไม่ควรปล่อยให้เป็นที่ของสื่อมวลชนกระแสหลัก หรือผู้ประกอบการวิชาชีพสื่อสารมวลชนเพียงอย่างเดียว สื่อมวลชนกระแสทางเลือกหรือสื่อภาคประชาชนในประเทศไทยช่วงที่ผ่านมา มักหมายความถึงสื่อที่ผลิตโดยประชาชน หรือประชาชนเป็นข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับประเด็นปัญหาหรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นแล้วมีผลกระทบกับประชาชนในท้องถิ่นหรือชุมชน โดยมีจุดประสงค์เพื่อผลประโยชน์สาธารณะไม่ได้มุ่งหวังกำไรแต่ มุ่งหวังการมีส่วนร่วมของประชาชน ตัวอย่างเช่น ศูนย์ข้อมูลกฎหมายและคดีเสรีภาพไอลอร์ (<https://freedom.ilaw.or.th>) เครือข่ายพิราบแรงงาน (facebook / Labours-Voice)

ปัจจุบันการพัฒนาของเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ช่วยให้ ประชาชนทั่วไปเข้ามามีส่วนร่วมในพื้นที่การสื่อสารได้ในวงกว้างมากขึ้น เป็นทั้งผู้ส่งสารหรือนักข่าวภาคประชาชนตาม สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีสื่อมวลชนแบบประชาชนมีส่วนร่วม (Democratic - Participant Media Theory) ของ McQuail (2005) และ Terry (2009) ที่ว่าในอนาคตประชาชนจะมีพลังมากขึ้น สามารถใช้สื่อหลากหลายชนิดเผยแพร่ข่าวสารออกสู่สังคมวงกว้าง แต่ประเด็นที่น่าสนใจคือ ประชาชนที่มีส่วนร่วมในพื้นที่การสื่อสารนั้น แตกต่างจากนักข่าววิชาชีพหรือสื่อกระแสหลักอย่างไร รวมถึงบทบาทในการทำหน้าที่นักข่าวของประชาชนส่งผลกระทบทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่การสื่อสารอย่างไรบ้าง

ที่ผ่านมา นักสังคมศาสตร์และนักวารสารศาสตร์พยายามให้นิยามความหมายของคำว่า “นักข่าวพลเมือง” ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่การสื่อสารที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน เช่น Williams (1980) อธิบายลักษณะสำคัญ 3 ประการของสื่อทางเลือกว่า 1. การไม่มีลักษณะเป็นทุน (decapitalization) 2. การไม่มีลักษณะเป็นอาชีพ (deprofessionalization) 3. การไม่มีลักษณะเป็นสถาบัน (deinstitutionalization) รวมถึงความหมายของพลเมืองที่มีความแตกต่างจากประชาชนทั่วไปที่ว่า ต้องมีจิตสำนึกความเป็น “พลเมือง” (citizenship) และต้องการมีส่วนร่วมในการสื่อสารจนนำไปสู่แนวคิดวารสารศาสตร์พลเมืองและปรากฏการณ์ “นักข่าวพลเมือง” (Citizen Journalist) โดยผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ให้นิยามความหมายและบทบาทนักข่าวพลเมืองที่แตกต่างกัน ดังนี้

Gillmore (2004) เรียกนักข่าวพลเมืองว่า มวลชนรากหญ้า (grassroots journalism) หมายถึงประชาชนทั่วไปที่ไม่ได้ผ่านการฝึกฝนโดยนักข่าวมืออาชีพ แต่สามารถใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีและสื่ออินเทอร์เน็ตสร้าง ได้แชนจ์ หรือตรวจสอบข้อมูลของสื่อด้วยตัวเองหรือร่วมมือกับผู้อื่น ขณะที่ Grimes (1999) ให้ความหมายเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเด็นการทำข่าวที่ขึ้นอยู่กับความสนใจของแต่ละบุคคล เป็นการว่าเป็นสะท้อนถึงความสนใจของพวกเขาและต้องการมีส่วนร่วมในการรายงานข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับประเด็นปัญหาหรือเรื่องราวที่เกิดขึ้น

สำหรับประเทศไทย “นักข่าวพลเมือง” มีความหมายและชื่อเรียกที่หลากหลายแตกต่างกัน เช่น นักข่าวภาคประชาชน สื่อภาคประชาชน ผู้สื่อข่าวพลเมือง สื่อพลเมือง นักสื่อสารสาธารณะ พิรงรอง รามสูตร ณะนันท์ (2547) ให้ความหมาย สื่อภาคประชาชน ว่าเป็นสื่อที่ไม่ใช่ของภาครัฐและไม่เป็นของเอกชน มีเนื้อหาหลากหลายและไม่ได้มุ่งหวังกำไร เน้นพันธกิจเพื่อสนองประโยชน์ของสาธารณะมากกว่าด้านความบันเทิง และเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ส่วน สุทธิชัย หยุ่น (2550) อธิบายความหมาย ‘citizen reporter’ นักข่าวพลเมืองว่า เป็นผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์สามารถถ่ายรูป ส่งข่าวและเล่าเรื่อง ผ่านอินเทอร์เน็ตได้รวดเร็ว หรือรับรู้อารมณ์ความรู้สึกของผู้ที่อยู่ในจุดเกิดเหตุ

จากการศึกษาความหมายนักข่าวพลเมืองข้างต้น ยังมีความสับสนหรือไม่มีความชัดเจนว่านักข่าวพลเมืองมีความแตกต่างจากประชาชนทั่วไปที่สื่อสารเรื่องราวผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตอย่างไร และไม่มีความชัดเจนว่าแตกต่างจากนักข่าววิชาชีพที่ใช้สื่อออนไลน์เผยแพร่ผลงานของตัวเองออกไปในวงกว้างมากขึ้นอย่างไร

ส่วนบทบาทของนักข่าวพลเมืองนั้น มีการศึกษาวิจัยอยู่ในวงจำกัดและไม่ได้แสดงให้เห็นถึงบทบาทในยุคที่เครือข่ายออนไลน์ช่วยส่งเสริมให้บทบาทของนักข่าวพลเมืองมีอิทธิพลมากขึ้นอย่างไร เช่น งานวิจัยของ Chung and Nah (2013) พบนักข่าวพลเมืองมีความเชื่อมั่นในบทบาทของตัวเองในการทำหน้าที่เป็น “ผู้ขับเคลื่อนสังคม” หรือระดมความคิดเห็น ช่วยแนะนำหาทางออกให้สังคม สร้างการเรียนรู้ในชุมชน ส่วนงานวิจัยของ รัชญา จันทรตรง (2556) หัวข้อ นักข่าวพลเมืองกับการใช้สื่อออนไลน์ในการขับเคลื่อนประเด็นด้าน สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย สรุปได้ว่า นักข่าวพลเมืองทำหน้าที่เป็นผู้เฝ้าประตูข่าวสาร (Gatekeeping Theory) ในศตวรรษที่ 21 และเป็นผู้กำหนดวาระข่าวสาร (agenda setting) โดยขั้นตอนและกระบวนการรายงานข่าวสารของนักข่าวพลเมืองผ่านสื่อออนไลน์ไม่แตกต่างจากนักข่าวจากสำนักข่าวใหญ่หรือสื่อกระแสหลักทั่วไป อย่างไรก็ตามช่วงที่ผ่านมา นั้น เกิดการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์สื่อ (media landscape) เนื่องจากพัฒนาการของสื่อสังคมออนไลน์มีความซับซ้อนมากขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างผู้รับสาร ผู้ผลิตสารและผู้กระจายสาร มีหลายมิติมากขึ้นกว่าเดิมและมีการปรับเปลี่ยนเชื่อมโยงสื่อสารซึ่งกันและกันได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้การเปลี่ยนผ่านภูมิทัศน์สื่อยังส่งผลให้เกิดการเชื่อมโยงโลกและวัฒนธรรมข้ามสังคมด้วย

ดังนั้น ประเด็นปัญหาที่จะนำไปสู่การตั้งคำถามกับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ คือ การก้าวเข้าสู่ยุคเครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์ที่พื้นที่การสื่อสารเปิดกว้างและไร้พรมแดนนั้น กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ในประเทศไทยมีความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและบทบาทนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์อย่างไร และประชาชนที่มีส่วนร่วมในพื้นที่การสื่อสารนั้น มีความหมายต่างจาก

นักข่าววิชาชีพหรือสื่อกระแสหลักอย่างไร รวมถึงบทบาทในการทำหน้าที่นักข่าวพลเมืองส่งผลกระทบทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่การสื่อสารอย่างไรบ้าง

(2) แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง

นอกจากปัญหาเรื่องการให้นิยามความหมายและบทบาทของนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์แล้ว การเผยแพร่ข่าวสารโดยประชาชนทั่วไปที่ไม่มีสังกัดหรือสำนักข่าวประจำนั้น ทำให้ขาดโอกาสหรือประสบการณ์เรียนรู้เรื่องมาตรฐานจริยธรรมสื่อมวลชน จึงเกิดปัญหาการผลิตและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ไม่ถูกต้องหรือขาดความรับผิดชอบต่าง ๆ ดังที่ สุกัญญา สูดบรรทัด (2558) กล่าว ว่า เทคโนโลยีการสื่อสารยุคใหม่ได้ขยายวงผู้ผลิตสื่อจากสื่อวิชาชีพ ที่มีกฎกติกาทางวิชาชีพประจำ “กอนหิน” มาสู่การสื่อสารของพลเมืองแห่งโลกเครือข่ายสังคมที่มีสถานะตั้ง “น้ำ” เป็นเสมือนการปิดบังตัวตน ไม่มีฐานวิชาชีพ ไม่มีคำปฏิญาณ โดยไม่มีใครรู้แน่ว่าจะจัดการอย่างไรดี ยุคสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ทำให้เกิดการสลายตัวด้านความเชื่อมั่นต่อสื่อมวลชนในฐานะตัวแทนประชาชน

ทั้งนี้ ตามแนวคิดของทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (social responsibility theory) ผู้ทำหน้าที่เป็นนักสื่อสารมวลชนหรือนักข่าวมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อสังคม (social responsibility theory) ผู้ทำหน้าที่เป็นนักสื่อสารมวลชนหรือนักข่าวมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อสังคม ไม่ควรใช้อิทธิพลหรืออำนาจพิเศษในฐานะนักข่าวแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว หรือรายงานข่าวสารโดยปราศจากความรับผิดชอบต่อผู้อื่นหรือต่อสังคมโดยรวม สมาคมบรรณาธิการหนังสือพิมพ์แห่งอเมริกา ซึ่งเป็นองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนได้ประกาศ “จริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชน” เป็นครั้งแรกหรือเรียกว่า Code of Ethics หรือ The Canons of Journalism ในปี ค.ศ.1923

โดยมีหลักการพื้นฐานสำคัญ 7 ประการ ดังนี้ 1. มีความรับผิดชอบต่อสังคม 2. มีเสรีภาพในการเสนอข่าว 3. มีความเป็นอิสระ 4. มีข้อเท็จจริงและความเที่ยงตรง 5. ความไม่ลำเอียงและความเที่ยงธรรม 6. มีความยุติธรรม เปิดแสดงความเห็นรอบด้าน 7. ถูกทำนองคลองธรรมและมีมรรยาท จนกระทั่งถึงยุคศตวรรษที่ 18 มีการเรียกร้องคุณธรรมของนักข่าวเพิ่มเติมเพื่อเป็นหลักคุ้มครองประชาชนตามหลักการความเสมอภาคของมนุษย์ เช่น หลักสิทธิมนุษยชน หลักสิทธิในความเป็นส่วนตัว หลักการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ ขณะที่สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยได้นำหลักการ “จริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชน” ข้างต้นมาเป็นจริยธรรมวิชาชีพโดยเพิ่มเติมเนื้อหาสำคัญบางประการ ได้แก่ การได้มาซึ่ง ข่าว ภาพ หรือข้อมูลอื่นใด มาเป็นของตน ต้องใช้วิธีการที่สุภาพและซื่อสัตย์ หากพบว่าเนื้อหาที่เผยแพร่ออกไปไม่ตรงต่อความเป็นจริง ต้องรีบจัดการแก้ไขให้ถูกต้องโดยเร็ว รักษาไว้ซึ่งความลับของแหล่งข่าว ไม่ใช่ตำแหน่งหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว หรือหมุ่คณะ โดยไม่ชอบธรรม

ขณะที่ข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพหนังสือพิมพ์ ของสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ พ.ศ. 2559 ได้แบ่งเนื้อหาด้านจริยธรรมเป็น 2 ส่วน ได้แก่ *หลักจริยธรรมทั่วไป* เช่น ความถูกต้องข้อเท็จจริง ประโยชน์สาธารณะ ความสมดุลและเป็นธรรม การเคารพสิทธิส่วนบุคคลและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และ *หลักกระบวนการทำงาน* เช่น การปกปิดและเคารพแหล่งข่าว ความรับผิดชอบในการแก้ข่าว การแยกแยะข้อเท็จจริงกับความคิดเห็น การละเว้นอามิสสินจ้างและประโยชน์ทับซ้อน การได้มาซึ่งข้อมูลโดยไม่ละเมิด โฆษณาที่ไม่แอบแฝงและงมงาย

เมื่อเข้าสู่ยุคอินเทอร์เน็ตนี้คนข่าวหรือสื่อมวลชนเริ่มปรับตัวใช้เครือข่ายออนไลน์เผยแพร่ข่าวสารอย่างแพร่หลายมากขึ้น หรือที่เรียกว่าวารสารศาสตร์ออนไลน์ (online journalism) ทำให้หลักจริยธรรมสื่อมวลชนมีการปรับปรุงเนื้อหาเพื่อให้สอดคล้องกับวารสารศาสตร์ออนไลน์ งานวิจัยของ Deuze and Yeshua (2001) พบเนื้อหาจริยธรรมเพิ่มเติมจากที่ผ่านมา เช่น เรื่องผลประโยชน์ทางการค้า วิธีการใส่แหล่งที่มาข้อมูลให้ถูกต้อง ความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูล การปกป้องความเป็นส่วนตัว

ยุคอินเทอร์เน็ตทำให้เกิดการพัฒนาความสัมพันธ์ของสมาชิกในโลกออนไลน์กลายเป็นเครือข่ายยุคสื่อสังคมออนไลน์ Ward (2010) เสนอให้เพิ่มจริยธรรมสื่อสารมวลชนไร้พรมแดน (*Global journalism Ethics*) เพื่อให้เหมาะสมกับการแพร่กระจายข่าวสารผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย โดยมีหลักการสำคัญคือ นักข่าวพึงประพฤติปฏิบัติตามหลักจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อมวลชนและตระหนักว่าตนเองเป็นพลเมืองโลก (citizens of the world) การรายงานข่าวอย่างไร้ความรับผิดชอบผ่านสื่อออนไลน์ สามารถสร้างความเสียหายต่อความมั่นคงประเทศอื่นหรือพื้นที่อื่น รวมถึงอาจส่งผลกระทบต่อไปทั่วโลกได้ด้วย เช่น เหตุการณ์ก่อการร้าย สงคราม ภาวะโลกร้อน

จากการศึกษาเอกสารและวิเคราะห์ประเด็นรายละเอียดเนื้อหาจรรยาบรรณหรือจริยธรรมสำหรับสื่อมวลชนที่เผยแพร่ในเอกสารหรืองานวิจัยที่ผ่านมา นั้น แสดงให้เห็นว่า แนวทางจริยธรรมมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันไปตามพัฒนาการของเทคโนโลยีการสื่อสาร แต่ส่วนใหญ่ยังเน้นกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักข่าววิชาชีพหรือกลุ่มสื่อมวลชนกระแสหลักหรือที่มีองค์กรวิชาชีพสื่อสารมวลชนดูแลทั้งทางตรงและทางอ้อม หรือมีกระบวนการเรียนรู้ด้านหลักจริยธรรมของนักข่าวผ่านกองบรรณาธิการที่สังกัด

ดังนั้น ทำให้เกิดคำถามว่าหากนักข่าวพลเมืองผู้ทำงานอย่างอิสระไม่มีการตรวจสอบจากกองบรรณาธิการหรือองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน หรือไม่มีพื้นฐานวิชาชีพด้านสื่อมวลชนนั้น หลักการหรือเนื้อหาจริยธรรมที่ควรเป็นแนวปฏิบัติในการทำหน้าที่สื่อมวลชนกระแสทางเลือกหรือนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ควรมีอะไรบ้าง มีความแตกต่างจากจริยธรรมนักข่าววิชาชีพทั่วไปหรือไม่

ผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมสื่อมวลชนข้างต้น จึงนำไปสู่ประเด็นปัญหาที่จะนำไปสู่การตั้งคำถามกับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ว่ามีความคิดเห็นที่นักข่าวพลเมืองที่ปฏิบัติงานอย่างอิสระและไร้พรหมแดน ไม่มีกองบรรณาธิการช่วยเหลือตรวจสอบความถูกต้อง ควรมีแนวทางจริยธรรมในการทำงานในฐานะนักข่าวอย่างไรบ้าง ประเด็นหรือเนื้อหาจริยธรรมที่ควรส่งเสริมอย่างเร่งด่วนคืออะไร เพื่อให้สอดคล้องแนวคิดที่ว่านักข่าวหรือนักสื่อสารมวลชนควรมีความรับผิดชอบต่อสังคม เช่น จริยธรรมด้านความถูกต้องของข้อมูล การคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน การปกป้องแหล่งข่าว

(3) กลไกกำกับดูแลและส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง

ที่ผ่านมาแนวคิดการควบคุมจริยธรรมสื่อมวลชนเน้นไปที่การให้ความสำคัญกับองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนควบคุมกำกับดูแลกันเอง ตามหลักการความดีงามที่เป็นมาตรฐานสากล เช่น หลักคุณธรรม หลักสิทธิมนุษยชน หลักจรรยาบรรณสื่อมวลชน โดยผู้รับผิดชอบส่วนใหญ่เป็นกองบรรณาธิการของแต่ละสำนักข่าว ช่วยกันเฝ้าระวังเนื้อหาในสื่อหรือนักข่าวในสังกัดไม่ให้ทำผิดจรรยาบรรณหรือจริยธรรมสื่อมวลชน เมื่อเกิดเหตุการณ์นักข่าวหรือสื่อมวลชนใดถูกร้องเรียนว่าทำผิดคุณธรรมหรือละเมิดจริยธรรม องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนใช้วิธีการตักเตือนไปยังกองบรรณาธิการ หรือหากเป็นกรณีที่มีการละเมิดกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น กฎหมายหมิ่นประมาท กฎหมายลิขสิทธิ์ จะใช้กลไกภาครัฐดำเนินการตามขั้นตอน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการสร้างกลไกกำกับดูแลจริยธรรมสื่อมวลชนที่ผ่านนั้นไม่ค่อยมีประสิทธิภาพมากนัก พบนักข่าวหรือสื่อมวลชนละเมิดจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง เช่น ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล มีผลประโยชน์ทับซ้อน ไม่มีความเที่ยงธรรม ละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยไม่ได้รับการลงโทษอย่างเป็นระบบเนื่องจาก ที่ผ่านมากลไกกำกับดูแลนักข่าวยังเน้นบทลงโทษทางกฎหมายหรือการกดดัน โดยของค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนมากกว่าค้นหาแนวทางดูแลหรือค้นหาวิธีส่งเสริมจริยธรรมที่ให้นักข่าว กองบรรณาธิการ หรือองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบดูแลกันเองอย่างมีประสิทธิภาพ

งานวิจัยของ วิชาสินี พิพิธกุล (2547) เรื่อง *กลไกการตรวจสอบสื่อภาคประชาชน* วิเคราะห์เปรียบเทียบจุดดีและจุดด้อยกับองค์กรตรวจสอบสื่อของต่างประเทศกับประเทศไทย พบว่า องค์กรตรวจสอบสื่อในต่างประเทศมีโครงสร้างเป็นระบบมากกว่าและมีการเปิดช่องทางให้ผู้บริโภคสื่อเข้าไปมีส่วนร่วม มีการจัดอบรมหลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อ (media literacy) ขณะที่งานวิจัยของ พิงรอรัง รามสูตร (2556) อธิบายการกำกับดูแลกิจการทางด้านการสื่อสารไว้ 3 รูปแบบหลักด้วยกัน คือ 1. *การกำกับดูแลโดยตรง* (direct regulation) หมายถึง ภาครัฐที่ออกกฎหมายหรือกฎระเบียบต่าง ๆ 2. *การกำกับดูแลตนเอง หรือ การกำกับดูแลกันเอง* (self regulation) หมายถึง กลุ่ม

ผู้ประกอบการสื่อมวลชนรวมตัวกันเป็นองค์กร ชมรม สมาคม หรือสภาวิชาชีพ โดยสมัครใจเพื่อร่วมมือกันกำหนดจรรยาบรรณหรือจริยธรรม ให้เป็นแนวปฏิบัติของสมาชิก รวมถึงช่วยกันสอดส่องดูแลให้ทำตามจริยธรรมที่กำหนดไว้ และ 3 การกำกับดูแลร่วมกัน (co - regulation) หมายถึง องค์กรกำกับดูแลที่มีอำนาจตามกฎหมาย กำหนดกฎกติกา มารยาท หรือมาตรฐานจริยธรรม รวมถึงทำหน้าที่เฝ้าดูเพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานจริยธรรมที่กำหนด มีบทลงโทษที่ชัดเจน

สำหรับการกำกับดูแลนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ ที่การเผยแพร่ข้อมูลของแต่ละบุคคลทำได้ง่ายไม่มีสิ่งกีดขวางหรืออยู่ภายใต้การดูแลของกองบรรณาธิการนั้น แนวทางที่เหมาะสมจะเหลืออยู่เพียงกลไกการคำนึงถึงจริยธรรมของตนเอง และ กลไกทางกฎหมายกำกับดูแลอย่างเคร่งครัดนั้น อุปสรรคที่พบคือความล่าช้าของกระบวนการยุติธรรมที่ไม่อาจหยุดยั้งความเสียหายหรือผลกระทบที่เกิดในวงกว้างจากการละเมิดจริยธรรมของนักข่าวพลเมืองได้อย่างทันทั่วถึง

จึงมีการเสนอให้ใช้กลไกกำกับดูแลผ่านทางภาคประชาชนที่เป็นผู้บริโภคสื่อ รวมถึงให้ผู้ดูแลระบบอินเทอร์เน็ต เช่น ผู้จัดสรรเลขหมายไอพีแอดเดรส ผู้ผลิตโปรแกรม ผู้ผลิตแอปพลิเคชัน (application) เข้ามาช่วยกันดูแลจัดระเบียบ หรือที่เรียกว่า การอภิบาลอินเทอร์เน็ต (internet governance) รวมถึงการใช้มาตรการส่งเสริมให้นักข่าวพลเมืองตระหนักถึงคุณธรรมจริยธรรมเบื้องต้น ในฐานะเป็นผู้ส่งสาร รวมถึงการส่งเสริมให้ผู้บริโภคมีความรู้เท่าทันสื่อเพื่อเข้ามาช่วยตรวจสอบ แต่กลไกดังกล่าวยังไม่ประสบความสำเร็จมากนัก เนื่องจากการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้วยเครือข่ายอินเทอร์เน็ตมีความเป็นพลวัตสูง สามารถกระจายข้อมูลไปได้ทั่วโลกอย่างรวดเร็ว การเฝ้าติดตามดูแลและกระตุ้นเตือนโดยผู้บริโภคทำได้เพียงบางส่วนเท่านั้น ส่วนการใช้วิธีการอภิบาลอินเทอร์เน็ตอย่างเคร่งครัดอาจกลายเป็นการกระทำที่ละเมิดสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกของประชาชน

อย่างไรก็ตาม การกำกับดูแลจริยธรรมยังถือเป็นเรื่องจำเป็นตามแนวคิดทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อไม่ให้นักข่าวใช้สิทธิเสรีภาพในการเป็นสื่อมวลชนโดยปราศจากความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม Linderud (2009) ศึกษาผลกระทบของ จรรยาบรรณสื่อและกลไกกำกับดูแลร่วมกันโดยเปรียบเทียบนักข่าวสาวายที่ไม่มีการบังคับให้ต้องทำตามจรรยาบรรณสื่อมวลชนอย่างเคร่งครัด กับนักข่าวออนไลน์ที่ถูกกำหนดให้อยู่ภายใต้ ข้อบังคับจรรยาบรรณสื่ออย่างเคร่งครัด ผลสรุปที่ได้จากการศึกษาคือนักข่าวที่มีจรรยาบรรณสื่อมวลชนขององค์กรวิชาชีพสื่อหรือมีกลไกการกำกับดูแลกันเองอย่างมีประสิทธิภาพ จะส่งผลให้เกิดการพฤติกรรมรายงานข่าว

อย่างถูกต้อง มีความยุติธรรมและเท่าเทียม จนนำไปสู่ข่าวสารที่มีคุณภาพถูกเผยแพร่สู่สังคมมากกว่าประเทศที่ไม่มีกลไกกำกับดูแลจริยธรรมนักข่าว

ผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลไกกำกับดูแลจริยธรรมสื่อมวลชนข้างต้น จึงนำไปสู่ประเด็นปัญหาที่จะนำไปสู่การตั้งคำถามกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและผู้เกี่ยวข้องด้านวารสารศาสตร์พลเมืองว่า มีความคิดเห็นอย่างไรกับกลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมของนักข่าวพลเมือง และมีข้อเสนออย่างไร เพื่อให้เหมาะสมและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง รวมถึงนโยบายการส่งเสริมหรือพัฒนาจริยธรรมนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ควรเป็นอย่างไร เพื่อให้ นักข่าวพลเมืองเกิดความตระหนักในการทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชนด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม

สรุปประเด็นคำถามที่ได้จากผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยตามวิธีวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟายขั้นตอนที่ 1 สามารถนำมาประมวลสรุปเป็นจำนวนคำถามได้ 6 ข้อ ดังนี้

คำถามที่ 1 ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย “นักข่าวพลเมือง” หรือสื่อภาคประชาชนเป็นอย่างไร

คำถามที่ 2 ในยุคสื่อสังคมออนไลน์นักข่าวพลเมืองมีบทบาทสำคัญอย่างไรในสังคม

คำถามที่ 3 ปัญหาการละเมิดจริยธรรมของนักข่าวพลเมืองที่พบเห็นช่วงที่ผ่านมา มีอะไรบ้าง

คำถามที่ 4 ประเด็นจริยธรรมที่ควรเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับนักข่าวพลเมืองมีอะไรบ้าง

คำถามที่ 5 รูปแบบลักษณะกลไกกำกับดูแลจริยธรรมนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ ควรเป็นอย่างไร

คำถามที่ 6 นอกจากกลไกกำกับดูแลแล้ว แนวทางส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองควรทำอย่างไร เพื่อให้ส่งผลต่อการพัฒนานักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์

คำถามเปิดที่ได้จำนวน 6 ข้อข้างต้นจากขั้นตอนที่ 1 นำมาใช้ในการสัมภาษณ์เพื่อหาประเด็นที่เจาะจงมากขึ้นกับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและผู้เกี่ยวข้องด้านวารสารศาสตร์ ตามวิธีวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟายในขั้นตอนที่ 2 ดังนี้

4.1.2 ขั้นตอนที่ 2 : ผลการศึกษาความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ

การศึกษาในขั้นตอนที่ 2 แบ่งเป็น 2 รอบ ดังนี้

รอบที่ 1 : การประมวลผลการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและผู้เกี่ยวข้องด้านวารสารศาสตร์ 6 กลุ่ม จำนวน 20 คน ด้วยแบบสอบถามปลายเปิดที่ได้ประเด็นจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยในขั้นตอนที่ 1

รอบที่ 2 : การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจความคิดเห็นรอบที่ 2 จากผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิมด้วย “แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า” เพื่อให้ได้ข้อสรุปความคิดเห็นที่เป็นนันทามติ

ผลการศึกษาด้วยเทคนิคเดลฟายในรอบที่ 1 และ รอบที่ 2 จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีรายละเอียดดังนี้

รอบที่ 1 : ผลการประมวลความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญจากการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยแบบสอบถามปลายเปิด

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมสื่อมวลชนเพื่อนำมาเป็นแนวทางสร้าง *แบบสอบถามปลายเปิด* เพื่อให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญได้แสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนิยามความหมาย เนื้อหาจริยธรรมที่สำคัญสำหรับเป็นแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม รวมถึงกลไกการส่งเสริมและกำกับดูแลด้านจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ โดยได้ผลการสังเคราะห์จากความคิดเห็นรอบที่ 1 ดังนี้

(1) ความหมาย – บทบาท นักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์

จากการเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั้ง 20 คน จาก 6 กลุ่มนั้นให้ความความหมายและบทบาทของนักข่าวพลเมืองสอดคล้องกันว่าเป็นรูปแบบการสื่อสารข้อมูลข่าวสารของประชาชนทั่วไป หรือผู้มีความเชี่ยวชาญประสบการณ์ด้านใดด้านหนึ่ง โดยใช้เครื่องมือหรือเทคโนโลยีการสื่อสารในการหาข้อมูลและใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูลที่ตัวเองสนใจออกสู่สาธารณะ และนักข่าวพลเมืองเริ่มมีบทบาทสำคัญในการกำหนดวาระข่าวสารหรือประเด็นทางสังคม

ในขณะที่เดียวกันผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นแตกต่างกันในเรื่องของความชัดเจนว่านักข่าวพลเมืองต้องการพึ่งพาสื่อกระแสหลักหรือไม่ และเส้นแบ่งของการสื่อสารระหว่างความคิดเห็นส่วนตัวกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น รวมถึงบทบาทของนักข่าวพลเมืองในแง่การเผยแพร่ข้อมูลเพื่อหวังประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือเพื่อผลประโยชน์สาธารณะ

โดยผู้วิจัยนำสาระสำคัญจากการสังเคราะห์เนื้อหาสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับความหมายและบทบาท “นักข่าวพลเมือง” ยุคสื่อสังคมออนไลน์จากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 กลุ่มมาสรุปได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 นักข่าวพลเมือง

จากการวิเคราะห์ความหมายและบทบาทของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักข่าวพลเมืองหรือมีผลงานข่าวสารต่อเนื่องในฐานะสื่อภาคประชาชน จำนวน 5 คน ส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันในประเด็นที่ว่า นักข่าวพลเมืองคือประชาชนทั่วไปผู้ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเรื่องราวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้สามารถเป็นนักข่าวหรือส่งข้อมูลข่าวสารได้ รวมถึงผู้มีความเชี่ยวชาญประสบการณ์ในวิชาชีพบางอย่างสามารถสื่อสารบางเรื่องราวได้ลึกซึ้งกว่านักข่าวทั่วไป มีบทบาทสำคัญในการใช้สื่อออนไลน์ทำให้สังคมได้รับเนื้อหาที่หลากหลายมากกว่าข้อมูลจากสำนักนักข่าวหรือสื่อมวลชนกระแสหลัก มีความรวดเร็วและได้เปรียบในเรื่องของการใกล้ชิดพื้นที่เกิดเหตุหรือมีความเชี่ยวชาญในข้อมูลที่นำเสนอ ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของนักข่าวพลเมืองต่อไปนี้

เดวิด อนันตศิลป์ เจ้าของเพจเฟซบุ๊กซีเอสไอ แอลเอ (CSI LA) นักข่าวพลเมืองผู้มีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบและรายงานข้อมูลข่าวสารเกี่ยวข้องกับประเด็นสาธารณะ เช่น “คดีเกาะเต่า” หรือ “คดีนาฬิกาหรุ” มีความคิดเห็นว่าสื่อพลเมืองเป็นเสียงของประชาชนอย่างแท้จริงทำให้เกิดเนื้อหาข่าวสารที่หลากหลายมากขึ้น

“นักข่าวพลเมืองคือผู้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่สดใหม่ มีผู้คนติดตามจำนวนมาก มีความหลากหลายมากกว่าสื่อหลัก เพราะนักข่าวอาชีพมีเพียงไม่กี่คนอยู่ในพื้นที่ส่วนกลางหรือภูมิภาค ตอนนี้ใครก็สามารถเป็นนักข่าวพลเมืองได้ เมื่อมีกล้องมีเครื่องมือก็สามารถส่งข่าวได้ สื่อสังคมออนไลน์ทำให้เกิดการตอบสนอง (feed back) เร็วมากขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนารู้ว่าต้องทำอะไรหรือรู้ว่าตอนนี้สังคมต้องการอะไร สื่อไทยต้องทำตามกฎระเบียบ ทำให้โดนกดไว้อยู่ในกรอบ สื่อพลเมืองเป็นเสียงประชาชนจริงๆ ไม่ได้ต่างจากสื่อทั่วไป สื่อพลเมืองทำด้วยใจรัก”

(เดวิด อนันตศิลป์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 9 เมษายน 2560)

ขณะที่ ดาราณี เวชพงศา นักข่าวพลเมืองผู้เคยได้รับรางวัล “ไทยแลนด์บล็อกอะวอร์ด” มีความคิดเห็นว่าช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ทำให้นักข่าวมีช่องทางหารายได้เพื่อผลประโยชน์บางประการ

“นักข่าวพลเมือง คือ ผู้คอยรายงาน บรรยายให้เห็นภาพรวมของสิ่งที่เกิดขึ้น ณ สถานที่ไปทำข่าว เกิดอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ และคนอื่นมีความคิดเห็นอย่างไร หมายถึงคนอยู่ในเหตุการณ์แล้วเห็นเหตุการณ์นั้น คิดเห็นอย่างไรบ้าง รวมบริบทรอบด้านทั้งหมด ข่าวต้องสด รวดเร็ว ทำข่าวด้วยความรับผิดชอบ ช่องทางของโซเชียลมีเดียที่เปิดกว้างขึ้น ทำให้นักข่าวมีช่องทางประชาสัมพันธ์เพื่อหารายได้จากความสามารถพิเศษ หรือความเชี่ยวชาญเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อ

ช่วยชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ข้อเสียคือมีคู่แข่งมากขึ้นด้วย ต้องใช้ความสามารถ ปรับตัวให้ทันกับ คู่แข่งนักข่าวพลเมืองคนอื่น”

(ดารานี เวชพงศา, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 20 มีนาคม 2560)

นอกจากความหมายของนักข่าวพลเมืองที่เป็นผู้ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารรายงานข้อมูล หรือสิ่งที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์ที่ตนมีส่วนร่วมแล้ว อาทิตย์ สุริยะวงศ์กุล ตัวแทนเครือข่ายพลเมืองเน็ตและ เจษฎา เด่นดวงบริพันธ์ ตัวแทนนักสืบพันทิป ยังกล่าวถึงบทบาทการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อเพิ่มเติมข้อมูลบางด้านจากผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นโดยตรง รวมถึงบทบาทในการมีส่วนร่วมกำหนดวาระข่าวสารของสังคม ไม่แตกต่างจากบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนกระแสหลัก ดังนี้

“โซเซียลมีเดียเสริมบทบาทด้านหนึ่งของนักข่าวพลเมือง ไม่ใช่แค่นำเสนอข่าว แต่รวมถึงการวิเคราะห์ด้วย นักข่าวพลเมืองจำนวนหนึ่งเริ่มมีความเชี่ยวชาญ เช่น หมอมาเขียนเรื่องการรักษาหรือข้อมูลทางการแพทย์ อาจมีสำนักข่าวสื่อหลักนำไปขยายต่อเป็นข่าว ถ้าเป็นสมัยก่อนสื่อหลักคงทำไม่ได้ สุดท้ายต้องทำงานร่วมกันระหว่างนักข่าวพลเมืองในสื่อออนไลน์กับนักข่าวสื่อหลัก ถ้าไม่มีช่องทางออนไลน์ ความเชี่ยวชาญของคนเหล่านี้ก็ไม่ถูกเผยแพร่ออกมา”

(อาทิตย์ สุริยะวงศ์กุล, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 3 มีนาคม 2560)

“บทบาทนักข่าวพลเมืองที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์น่าสนใจ เพราะทำให้ข่าวที่อยู่นอกกระแสกลายเป็นที่รู้จักของคนมากขึ้น เมื่อข่าวแบบนี้โดนกระตุกขึ้นมา เช่น ข่าวเชิงวิทยาศาสตร์ ข่าวเชิงวิชาการ ข่าวต่างประเทศ หรือข่าวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมุมไหนของโลก จากเดิมที่ไม่เป็นที่สนใจ จะกลายเป็นที่สนใจของสังคมมากขึ้น”

(เจษฎา เด่นดวงบริพันธ์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 มีนาคม 2560)

จิตินบ โกมลนิมิ ผู้ร่วมก่อตั้ง “ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้” กล่าวถึงความหมายและบทบาทนักข่าวพลเมืองว่าเป็นผู้ที่ช่วงชิงพื้นที่การสื่อสารที่เคยถูกผูกขาดโดยสื่อมวลชนกระแสหลักหรือสำนักข่าวใหญ่เท่านั้น

“นักข่าวพลเมืองคือคนที่ตระหนักรู้สิทธิของตัวเองแล้วลุกขึ้นมาสื่อสารเรื่องราวของตนเอง พวกเขาไม่ได้หวังพึ่งพาสื่อกระแสหลักอีกต่อไป โดยเฉพาะหลังรัฐประหาร ประชาชนรู้ว่าสื่อกระแสหลักไม่สามารถสื่อสารเรื่องราวของพวกเขา จึงใช้สื่อออนไลน์เป็นพื้นที่สื่อสารเรื่องราวออกมา เป็นการช่วงชิงช่องทางสื่อสารที่เคยถูกผูกขาดจากสื่อกระแสหลัก เช่น เพื่อบอกว่าพวกเขา

ได้รับผลกระทบจากนโยบายรัฐอย่างไร และมุ่งหวังประชาสัมพันธ์ให้เครือข่ายในสื่อสังคมออนไลน์ได้รับรู้เรื่องของเขา แล้วมาช่วยสนับสนุน มีความรู้สึกอยากเข้ามาดูแลสังคมร่วมกัน”

(จิตินบ โกมลนิมิ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 18 มีนาคม 2560)

สรุปได้ว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เป็นนักข่าวพลเมืองมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความหมายนักข่าวพลเมืองคือประชาชนทั่วไปที่มีบทบาทในการใช้ช่องทางการสื่อสารออนไลน์ตอบสนองความต้องการข่าวสารของสังคมได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวางมากขึ้น รวมถึงสามารถกำหนดวาระข่าวสารของสังคมและสร้างรายได้หรือผลประโยชน์บางประการได้ด้วย

กลุ่ม 2 นักวิชาการวารสารศาสตร์

จากการวิเคราะห์ความหมายและบทบาทของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักวิชาการในสถาบันการศึกษา จำนวน 3 คน ส่วนใหญ่ให้ความหมายว่านักข่าวพลเมืองคือคนทั่วไปที่อยู่ใกล้ชิดกับพื้นที่หรือได้รับผลกระทบในเรื่องราวบางประการ จากนั้นจึงสื่อสารออกมาสู่สาธารณะ โดยใช้เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือช่วยเก็บข้อมูลและภาพ มีบทบาทในการสร้างกระแสเรื่องราวให้เกิดขึ้นในสังคมออนไลน์ ก่อนแพร่กระจายไปยังประชาชนทั่วไป ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของนักวิชาการต่อไปนี้

พิจิตรา สีคาโมไต นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านจริยธรรมสื่อสังคมออนไลน์ และ มานะศรียาภิววัฒน์ นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อสังคมออนไลน์ มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า นักข่าวพลเมืองหมายถึงผู้ที่อยู่ใกล้ชิดในพื้นที่และมีเทคโนโลยีการสื่อสารสามารถรายงานข่าวได้ทันเหตุการณ์ บางครั้งสื่อกระแสหลักได้นำข้อมูลจากนักข่าวพลเมืองไปเผยแพร่ต่อ ทำให้มีบทบาทมากขึ้นในสังคม

“คนทั่วไปที่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีก็สามารถทำข่าวหรือรายงานข่าวได้ ต่อมาแนวคิดนักข่าวพลเมืองเริ่มเป็นรูปเป็นร่าง มีเอ็นจีโอ ภาคประชาสังคม สำนักข่าวซีเอ็นเอ็น (CNN) มี “CNNiReport” เปิดให้คนทั่วไปสามารถรายงานข่าวเข้ามาได้ ถ้ากองบรรณาธิการเห็นว่าน่าสนใจก็เอาออกอากาศ ไม่มีการตัดต่อหรือแก้ไข CNN มองเห็นจุดแข็งของนักข่าวพลเมืองว่าไม่ใช่เรื่องคุณภาพแต่เป็นการได้อยู่ใกล้ชิดพื้นที่และสามารถรายงานได้ทันที”

(พิจิตรา สีคาโมไต, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 18 มีนาคม 2560)

“เมื่อโซเชียลมีเดียแพร่หลายมากขึ้น นักข่าวพลเมืองไม่ได้ถูกจำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่มที่เสียเปรียบในสังคม แต่หมายรวมถึงคนทั่วไปที่พบเจอเหตุการณ์ต่าง ๆ แล้วอยากเล่าหรือนำเสนอ

เรื่องราวที่เกิดขึ้นให้กับคนอื่นในเครือข่ายสังคม เป็นคำนิยามที่ขยายกว้างจากเดิม หลังจากนั้นก็แชร์ส่งต่อกัน จนกระทั่งนักข่าวมืออาชีพซึ่งมอเน็ตอร์สื่อออนไลน์อยู่แล้ว ได้หยิบเอาประเด็นหรือเอาคลิปภาพไปเผยแพร่ขยายต่อ กลายเป็นประเด็นขึ้นมาในสังคม”

(มานะ ตรีรยาภิวัฒน์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 มีนาคม 2560)

กมลรัฐ อินทรทัศน นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มีความคิดเห็นว่าเทคโนโลยีการสื่อสารช่วยให้นักข่าวพลเมืองมีบทบาทมากขึ้นไม่เฉพาะในสังคมไทยแต่เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วโลก

“ด้วยเทคโนโลยีที่อยู่ในมือทำให้แปลงร่างจากพลเมืองธรรมดาเป็นนักข่าวพลเมือง เพราะพวกเขาได้เห็นเรื่องราวที่ควรจะทำให้เป็นข่าว โดยบริบทของสังคมที่ทุกคนเข้าถึงเครื่องมือคือ “mobile device” เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วโลกไม่เฉพาะประเทศไทย นักข่าวพลเมืองเป็นใคร ถ้าคุณจะรายงานข่าวสู่สาธารณะ คุณต้องมีความรับผิดชอบในการเช็กความถูกต้อง เช็กแหล่งข่าว ฯลฯ นักข่าวพลเมืองคือคนที่มีจิตอาสาที่จะทำเองเริ่มมีมากขึ้น เมื่อมากขึ้นก็คุมไม่อยู่ สิ่งสำคัญที่ต้องคิดคือสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำในฐานะนักข่าวพลเมือง ”

(กมลรัฐ อินทรทัศน, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 8 มีนาคม 2560)

สรุปได้ว่า กลุ่มนักวิชาการวารสารศาสตร์ให้ความหมายและบทบาทนักข่าวพลเมืองว่าเป็นผู้ที่ไม่ได้มีอาชีพนักข่าวแต่สนใจฝึกทักษะการใช้เทคโนโลยีสื่อสาร เพื่อมีส่วนร่วมหรือมีบทบาทในการส่งข้อมูลข่าวสารจากประสบการณ์ของตนเอง โดยมีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ทำในฐานะนักข่าวพลเมือง

กลุ่ม 3 นักข่าววิชาชีพที่ใช้สื่อออนไลน์

จากการวิเคราะห์ความหมายและบทบาทของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักข่าวในสังกัดองค์กรสื่อกระแสหลัก จำนวน 3 คน พบว่าให้ความสำคัญกับความหมายในแง่มุมมองของประชาชนทั่วไปที่มีความตื่นตัวในการสื่อสารประเด็นระดับรากหญ้าหรือผู้ด้อยโอกาส รวมถึงสิ่งที่ตัวเองเชี่ยวชาญ ด้วยการใช้เทคโนโลยีทันสมัยเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารออกไปในวงกว้าง มีบทบาทช่วยให้สื่อกระแสหลักทำงานสะดวกขึ้น แต่ในอีกแง่หนึ่งเป็นการลดบทบาทของนักข่าวอาชีพ ทำให้การเผยแพร่ข่าวสารไม่ถูกผูกขาดกับสื่อกระแสหลักเพียงกลุ่มเดียว ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของนักข่าววิชาชีพต่อไปนี้

สุทธิชัย หยุ่น ผู้ก่อตั้งบล็อกโอเคเนชั่น แสดงความคิดเห็นว่านักข่าวพลเมือง คือประชาชนที่สามารถใช้แพลตฟอร์มได้หลากหลายมากกว่านักข่าววิชาชีพทั่วไป ทำให้มีบทบาทมากขึ้นในสื่อสังคมออนไลน์

“นักข่าวพลเมืองมาจากคำว่า citizen reporter แปลว่าใครมีเทคโนโลยีที่ทันสมัย มือถือถ่ายรูปได้ อัดเสียงได้ ถ่ายวิดีโอได้ ตัดต่อวิดีโอเองได้ ก็สามารถจะส่งรายงานข้อมูลเหล่านี้เข้าไปในเวปไซต์ นักข่าวอาชีพเดิมมีแพลตฟอร์มตายตัว หนังสือพิมพ์ ทีวี วิทยุและออนไลน์ แต่นักข่าวพลเมืองไม่จำเป็นจะต้องใช้แพลตฟอร์มเดิม สื่อสังคมออนไลน์ทำให้บทบาทนักข่าวพลเมืองขยายตัวอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง สามารถทำได้ตลอดเวลาไม่ว่าจะที่ไหน เมื่อไหร่ ขอให้ป็นหัวข้อหรือเหตุการณ์ที่อยู่ใกล้กับตัวเอง หรือสิ่งที่ตัวเองเชี่ยวชาญเป็นพิเศษ”

(สุทธิชัย หยุ่น, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 23 มีนาคม 2560)

จิรนุช เปรมชัยพร ผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อพลเมืองเวปไซต์ประชาไท มีความเห็นว่่านักข่าวพลเมืองคือประชาชนที่ตื่นตัวกับประเด็นสาธารณะมีบทบาทสำคัญที่กำลังท้าทายนักข่าววิชาชีพ

“คือ ประชาชนที่มีความตื่นตัวในการสื่อสารประเด็นกับสาธารณะ การไปเจอเหตุบนท้องถนน ถ่ายคลิปตำรวจเรียกสินบนได้ เขาทำหน้าที่กระตุ้นสังคม จะเรียกพวกเขาว่าเป็นนักข่าวพลเมืองก็ได้ แต่ถ้าโพสต์ไม่ถี่ครั้งแม้เรื่องนั้นจะน่าสนใจ เขาเป็นเพียงแหล่งข่าวไม่ใช่ นักข่าวพลเมือง บทบาทของนักข่าวพลเมืองทำให้สื่อหลักหรือสำนักข่าวปัจจุบันทำงานง่ายขึ้น มีแหล่งข้อมูลที่สามารถไปหยิบประเด็นมานำเสนอต่อได้ง่าย แต่ความท้าทายต่อนักข่าวอาชีพคือคำถามจากสังคมว่า มีนักข่าวเพื่ออะไร ทำให้นักข่าวอาชีพอาจถูกลดบทบาท”

(จิรนุช เปรมชัยพร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 มีนาคม 2560)

ปรเมศร์ มินศิริ ผู้บริหารเวปไซต์กระปุก ในฐานะผู้เชี่ยวชาญจากสมาคมผู้ดูแลเว็บไทย กล่าวถึงนักข่าวพลเมืองว่าเป็นผู้ลดการผูกขาดของช่องทางสื่อสารและในอนาคตอาจกลายเป็นสื่อกระแสหลักแทนที่สำนักข่าวใหญ่

“นักข่าวมืออาชีพมีคนมาฝึก มาเทรนให้ แต่พวกเขาฝึกด้วยตัวเอง คำตอบคือ ใครก็ได้ที่สนใจ มีทักษะ พยายามที่จะฝึกฝนขึ้นมาเป็นนักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคมออนไลน์ คือการเชื่อมโยงสามารถสร้างเครือข่ายไว้วางหน้า เวลาที่มีข่าวสามารถบอกต่อกันไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นกว่าสมัยก่อน เมื่อ10 ปีที่แล้วเราเป็นสื่อทางเลือก จนกระทั่ง 3-4 ปีหลัง เริ่มไม่ค่อยแน่ใจว่าเราเป็นสื่อทางเลือกหรือเปล่า คนเลือกที่จะเสพข่าวจากโซเชียลเน็ตเวิร์ค วันนี้ดิจิทัลเป็นสื่อหลัก ขึ้นมา

เทียบเคียงสื่อหนังสือพิมพ์หรือทีวี เวลามองสื่อหลัก หนังสือพิมพ์หรือทีวีก็มืออยู่แค่ไม่กี่หัวไม่กี่ช่อง แต่เวลามองสื่อดิจิทัล มีคนเต็มไปหมด และมีคนที่มือถือพิลจากเฟซบุ๊ก ดิจิทัลไม่ได้ผูกขาดกับคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มไม่กี่คน”

(ปรเมศร์ มินศิริ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 12 มีนาคม 2560)

สรุปได้ว่ากลุ่มนักข่าววิชาชีพที่ใช้สื่อออนไลน์ให้ความหมายและบทบาทนักข่าวพลเมืองว่าเป็นประชาชนทั่วไปที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์มีส่วนร่วมในการสื่อสารเรื่องราวที่ตัวเองสนใจ โดยเฉพาะประเด็นสาธารณะและสะท้อนปัญหาบางอย่างในสังคมและมีบทบาทช่วยลดการผูกขาดช่องทางสื่อสาร

กลุ่ม 4 องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน

จากการวิเคราะห์ความหมายและบทบาทของกลุ่มตัวอย่างที่ทำงานในตำแหน่งเกี่ยวข้องกับจริยธรรมและจรรยาบรรณสื่อมวลชนขององค์กรวิชาชีพสื่อสารมวลชน จำนวน 3 คน พบความเห็นว่า นักข่าวพลเมืองหมายถึงประชาชนทั่วไปที่ไม่ได้มีอาชีพสื่อมวลชน ไม่ได้ผ่านการอบรมว่าการทำข่าวเป็นอย่างไร แต่มีจิตอาสาอยากส่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ออกสู่สาธารณะ โดยไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง ยุคสื่อสังคมออนไลน์ช่วยให้มีช่องทางสื่อสารมากขึ้น มีบทบาทสำคัญในการกำหนดวาระข่าวสารหรือเปลี่ยนแปลงสังคม โดยมีสื่อกระแสหลักหรือนักข่าวอาชีพไปเอาข้อมูลข่าวสารมาช่วยขยายความต่อ แต่มีตัวแทนองค์กรนักวิชาชีพสื่อมวลชนว่าบทบาทของนักข่าวพลเมืองยังไม่ชัดเจนและยังไม่มีความเข้าใจเพียงพอที่จะใช้ความเป็นนักข่าวพลเมืองทำให้เกิดประโยชน์ทั้งในชุมชนรวมถึงสังคมภายนอก ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนต่อไปนี้

ดรุณี หิรัญรักษ์ ประธานศูนย์ศึกษาจริยธรรม กฎหมาย และนโยบายสื่อ มีความคิดเห็นว่่านักข่าวพลเมืองคือบุคคลที่เผยแพร่ข้อมูลสู่สาธารณะด้วยจิตอาสา

“นักข่าวพลเมืองคือประชาชนทั่วไปที่ไม่ได้ผ่านการอบรม ไม่รู้ว่าการทำข่าวเป็นอย่างไร มีจิตอาสาที่อยากส่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือของตัวเอง สื่อสังคมออนไลน์ช่วยให้มีช่องทางให้สื่อสารอยู่หลายช่องทาง”

(ดรุณี หิรัญรักษ์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 12 มีนาคม 2560)

ขณะที่ จักรกฤษ เพิ่มพูล ผู้เชี่ยวชาญจริยธรรมสื่อยุคหลอมรวมจากสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ และ บรรยงค์ สุวรรณผ่อง กรรมการควบคุมจริยธรรมสมาคมนักข่าว

นักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่ายุคสื่อสังคมออนไลน์ทำให้ปรากฏการณ์นักข่าวพลเมืองมีความชัดเจนมากขึ้น

“นักข่าวพลเมืองมีความใกล้เคียงกับสื่อบุคคลมากกว่าสื่อวิชาชีพ คนทั่วไปที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์ส่งข่าวสารข้อมูลเผยแพร่ออกสู่สาธารณะ จะโดยตั้งใจให้เป็นข่าวหรือไม่ก็ตาม คนที่เป็นสื่อภาคพลเมืองมีความใกล้เคียงกับเอ็นจีโอ เช่น กลุ่มต่อต้านโรงไฟฟ้าถ่านหิน จะมีกลุ่มคนพวกนี้อยู่ในนั้นด้วย ทำหน้าที่สื่อสารข้อมูล เหตุผลในการคัดค้าน ทำหน้าที่คล้ายกับสื่อวิชาชีพ ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้พวกเขาเริ่มมีบทบาทมากขึ้นตามลำดับ เช่น เฟซบุ๊กที่ส่งได้ทั้งภาพข่าวและภาพเคลื่อนไหว มี เฟซบุ๊กไลฟ์ (facebook live) ถ่ายทอดสดได้ด้วย ถือเป็นปรากฏการณ์ของนักข่าวพลเมืองที่มีความชัดเจนมากขึ้น สื่อกระแสหลักหรือสื่ออาชีพไปเอาข้อมูลข่าวสารหรือเรื่องราวของเขามาขยายต่อ แต่ช่วงเวลายังไม่ยาวนานพอที่จะไปชี้ชัดว่าสื่อพลเมืองจะเป็นสื่อกระแสหลักแทนสื่อวิชาชีพ”

(จักรกฤษณ์ เพิ่มพูน, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 มีนาคม 2560)

“ความหมายของนักข่าวพลเมือง คือคนที่ไม่ได้มีอาชีพสื่อมวลชนโดยตรง แต่สนใจสังคม สนใจข่าวสาร อยากเผยแพร่ข้อมูลของชุมชนหรือสังคมตัวเองออกไปสู่สังคม ไม่จำกัดเพศ ไม่จำกัดวัย รวมทั้งไม่ได้จำกัดความรู้ สิ่งที่แสดงออกคือการเผยแพร่เรื่องราวชุมชนสังคมของพวกเขาออกสู่ภายนอกและภายในสังคมของตัวเอง ยุคสื่อสังคมออนไลน์ทำให้บทบาทนักข่าวพลเมืองมีความสำคัญเพิ่มขึ้นทวีคูณ แต่บทบาทนี้ยังไม่ชัดเจน พวกเขายังไม่เข้าใจพอที่จะใช้ความเป็นนักข่าวพลเมืองให้เกิดประโยชน์ทั้งในชุมชนรวมถึงสังคมภายนอกด้วย”

(บรรยงค์ สุวรรณผ่อง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 มีนาคม 2560)

สรุปได้ว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญจาก องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนมีความคิดเห็นว่ นักข่าวพลเมืองคือผู้ที่ใกล้ชิดคิดในเหตุการณ์ รายงานเรื่องราวเกี่ยวข้องกับชุมชนตนเองหรือหรือมีความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ แม้ไม่ได้มีอาชีพนักข่าวแต่กำลังมีบทบาทสำคัญกำหนดวาระข่าวสารหรือเปลี่ยนแปลงสังคม

กลุ่ม 5 เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อ

จากการวิเคราะห์ความหมายและบทบาทของกลุ่มตัวอย่างเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อ จำนวน 3 คน พบว่าความหมายของนักข่าวพลเมืองในแง่มุมมองของประชาชนที่เผยแพร่ข่าวสารที่มีคุณภาพและมีความรับผิดชอบต่อชุมชน สังคมหรือสาธารณะ และยังไม่มีความชัดเจน

ในคำจำกัดความและเส้นแบ่งของการสื่อสารระหว่างความคิดเห็นส่วนตัวกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นสำหรับบทบาทของนักข่าวพลเมืองหรือสื่อภาคประชาชนมีประโยชน์ต่อสังคมในแง่ช่วยภาครัฐแพร่กระจายข้อมูลเตือนภัยบางประการได้อย่างรวดเร็ว ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่รัฐต่อไปนี้

พล.ต.ต.พิสิษฐ์ เปาอินทร์ ตัวแทนรัฐบาลผู้รับผิดชอบการสร้างกลไกกำกับดูแลสื่อมวลชน มีความคิดเห็นว่่านักข่าวพลเมืองคือใครก็ได้ที่อยากผลิตข่าวสารสู่สาธารณะ

“คือใครก็ได้ที่ใช้สื่อออนไลน์ ไม่ว่าจะเป็นแอปพลิเคชัน เป็นเว็บไซต์ ทุกคนสามารถสื่อสาร สามารถส่งข้อความไปยังคนอื่นได้ ผู้ที่มีความรู้สึกว่าตัวเองเป็นนักข่าวพลเมือง เหมือนมีหน้าที่เสาะแสวงหาข้อมูลข่าวสาร แล้วนำมาสู่สาธารณะด้วย ไม่เหมือนกับประชาชนที่แค่อ่านกับแชร์แต่ว่านักข่าวพลเมืองจะไปเสาะแสวงหา มีการนำเสนอในกระบวนการที่แตกต่างกัน ถ้าใครเจตนาผลิตข่าวสารนำสู่สาธารณะ ถือว่าเป็นนักข่าวพลเมืองทั้งนั้น แต่ถ้าคุณใช้เพื่อการติดต่อสื่อสารปกติ คุณก็ไม่ใช่ แต่ถ้าคุณประกาศรายงานข่าว พฤติกรรมของคุณถือว่าเป็นแล้ว”

(พิสิษฐ์ เปาอินทร์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 7 ธันวาคม 2559)

ขณะที่ เมธิณี เทพมณี อดีตสมาชิกสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ด้านสื่อสารมวลชน มีความคิดเห็นแตกต่าง เนื่องจากมองว่่านักข่าวพลเมืองไม่ใช่ใครก็ได้ที่เผยแพร่ข่าวสารแต่ต้องเป็นผู้ที่มีจิตวิญญาณสื่อมวลชนและคำนึงถึงประโยชน์ของสังคมหรือประโยชน์ของสาธารณะด้วย

“คำว่าพลเมือง ภาคพลเมือง ภาคประชาสังคมมีความหมายมาก กลายเป็นสิ่งที่ต้องมานั่งคุยกันใหม่ว่า คำว่าสื่อภาคประชาชนคืออะไร นักข่าวพลเมืองคืออะไร ไม่ใช่แค่โพสต์บ้อยอย่างเดียวต้องมีความรับผิดชอบและเป็นเรื่องทำเพื่อสาธารณะด้วย เพราะคำว่านักข่าวคือสิ่งที่เขาทำเพื่อช่วยให้สังคมดีขึ้น อนาคตสื่ออาจเปลี่ยนรูปแบบไปต่างๆ แต่จิตวิญญาณของความเป็นสื่อต้องมีอยู่ บทบาทของนักข่าวพลเมืองปัจจุบันช่วยสังคมได้มาก เพราะภาครัฐทำงานไม่เร็ว เช่น การเตือนภัยต่างๆ เชื่อว่าผู้คนเตือนกันเองจะเร็วกว่ามาก แต่ต้องเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้ ไม่ใช่ก่อให้เกิดความตระหนกตกใจหรือมีวัตถุประสงค์แอบแฝง”

(เมธิณี เทพมณี, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 28 พฤศจิกายน 2559)

สุรางคณา วายุภาพ ผู้เชี่ยวชาญกฎหมายว่าด้วยการกระทำผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ มีความคิดเห็นว่่านักข่าวพลเมืองอาจเป็นประโยชน์ต่อสังคม แต่ก็ต้องยอมรับการวิพากษ์วิจารณ์จากสังคมด้วยเช่นกัน

“ใครก็ได้ที่มีใจอยากจะสื่อสารสิ่งที่ตัวเองเห็นอยู่ตรงหน้าให้กับคนอื่นได้รับทราบหรือรับรู้ ยุคสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้เส้นแบ่งของการสื่อสารยากมากขึ้น ไม่สามารถแบ่งแยกระหว่างเรื่องราวที่เสนอว่าเป็นความคิดเห็นส่วนตัวในการพูด การวิจารณ์เรื่องราวต่าง ๆ หรือเป็นการเสนอในลักษณะพยายามทำตัวเป็นคนตรวจสอบข้อเท็จจริง บทบาทของนักข่าวพลเมืองอาจจะเป็นประโยชน์และดีต่อสังคม แต่ในทางกลับกัน คนที่พวกเขาพูดถึงอาจไม่ได้รับความเป็นธรรม ไม่ได้รับโอกาสในการแสดงความคิดเห็นโต้ตอบหรือว่าแก้ตัว ไม่ใช่แค่ตรวจสอบคนอื่น ต้องยอมรับการวิพากษ์วิจารณ์ด้วยเช่นกัน เพราะส่วนใหญ่การทำตัวเป็นนักข่าวพลเมืองหรือไปตรวจสอบใครเมื่อใดจนวิจารณ์กลับไม่ยอมรับ รู้สึกว่าถูกคุกคามเสรีภาพในการแสดงออกซึ่งอันนี้ก็ไม่แฟร์”

(สุรางคณา วายุภาพ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 30 พฤศจิกายน 2559)

สรุปได้ว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญจากภาครัฐมีความคิดเห็นว่า เป็นพลเมืองผู้ตั้งใจสื่อสารข้อมูลเหตุการณ์ออกสู่สังคม แต่ต้องคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ และบทบาทของนักข่าวพลเมืองบางครั้งสามารถช่วยเหลือสังคมได้มาก แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญความหมายในการเป็นผู้สะท้อนปัญหาระดับรากหญ้าหรือผู้ค้อยโอกาส หรือบทบาทช่วยลดการผูกขาดช่องทางสื่อสารและบทบาทด้านประชาสัมพันธ์ เพื่อผลประโยชน์บางประการ

กลุ่ม 6 ตัวแทนผู้บริโภคลือ

จากการวิเคราะห์ความหมายและบทบาทของกลุ่มตัวอย่างตัวแทนผู้บริโภคลือ จำนวน 3 คน พบว่าความหมายของนักข่าวพลเมืองเป็นทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสาร สามารถใช้เทคโนโลยีการสื่อสารกระจายข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว และมีบทบาทในการสะท้อนปัญหาความทุกข์ยากของประชาชนแทนที่สื่อกระแสหลัก แต่ผู้ที่จะถูกเรียกว่าเป็นนักข่าวพลเมืองควรมีความรับผิดชอบกับเนื้อหาที่เผยแพร่ออกมา ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของตัวแทนผู้บริโภคลือต่อไปนี้

สุวรรณา จิตประภัสสรกรรมการองค์การอิสระเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคภาคประชาชน มีความคิดเห็นว่านักข่าวพลเมืองคือผู้รับสารและส่งสารในเวลาเดียวกัน

“คนทุกคนที่แอกทีฟในโซเชียลมีเดีย พวกเขาเรียนรู้ว่าไม่ได้เป็นแค่ผู้อ่านอย่างเดียว ส่วนใหญ่เริ่มต้นจากเป็นผู้รับก่อน หลังจากนั้นเริ่มเรียนรู้ว่าเป็นผู้ส่งสารได้ ส่วนใหญ่พฤติกรรมผู้ส่งสารจะเริ่มคิดว่าตัวเองมีอำนาจรอบำความคิดผู้อื่น เริ่มชี้แนะ เริ่มรายงานข่าว เมื่อมีผู้ติดตามก็จะพัฒนาไปเรื่อยๆ ข้อดีคือคนทั่วไปสามารถใช้สื่อเหล่านี้รายงานสิ่งที่เกิดขึ้นได้ทันทีทันใด ทำให้บทบาทของนักข่าวอาชีพลดลง เพราะนักข่าวพลเมืองใช้เครื่องมือตนเองส่งและกระจายได้เร็วกว่านักข่าวอาชีพ”

(สุวรรณา จิตประภัสสร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 19 มีนาคม 2560)

สารี อ๋องสมหวัง มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค มีความคิดเห็นว่า นักข่าวพลเมืองสามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์มีส่วนร่วมลดการผูกขาดช่องทางสื่อสารช่วยเพิ่มปริมาณข่าวสารให้หลากหลายมากขึ้น ทำให้ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาสื่อกระแสหลักฝ่ายเดียว

“เหตุผลที่ต้องมีนักข่าวพลเมือง เพราะมีข่าวที่ไม่เป็นข่าวจำนวนมาก ด้วยข้อจำกัดของนักข่าวอาชีพที่ไม่สามารถนำเสนอปัญหาความทุกข์ของประชาชนได้ทั้งหมด นักข่าวพลเมืองจึงทำนักข่าวพลเมืองช่วยทำหน้าที่ตรงนั้น ปัจจุบันยุคสื่อออนไลน์ ทำให้ทุกคนเป็นนักข่าวได้หมด นักข่าวอาชีพมีการทำข่าวอย่างเป็นระบบ แต่นักข่าวพลเมืองทำแบบลูกทุ่ง สมัยก่อนคนที่มิประเด็นต้องส่งไปให้สื่อกระแสหลักหรือจัดงานแถลงข่าวเองเท่านั้น”

(สารี อ๋องสมหวัง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 17 มีนาคม 2560)

อัญญาอร พานิชพิ้งริถ ประธานเครือข่ายครอบครัวเฟ้าระวังและสร้างสรรค์สื่อ แสดงความคิดเห็นว่า นักข่าวพลเมืองไม่ได้หมายถึงใครก็ได้ที่รายงานข้อมูลข่าวสารแต่ต้องมีความรับผิดชอบด้วย

“นักข่าวพลเมืองคือคนที่อยู่ตามที่ต่างๆ เช่น ภาคใต้รายงานข่าวภัยพิบัติ ภาคเหนือรายงานเรื่องหมอกควัน แต่ละคนมีกล้องหรือมีวิทยุอะไรแล้วไปอัดมาแล้วมานำเสนอ ไม่ถือว่าเป็นนักข่าวพลเมือง แต่เป็นคนที่ถูกขึ้นมาเพื่อบอกกล่าวว่ามีอะไรเกิดขึ้นที่ไหน อย่างไร คนที่จะได้รับเครดิตว่าเป็นนักข่าวมันต้องมีความรับผิดชอบกับเนื้อหาที่ส่งออกมาและรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต”

(อัญญาอร พานิชพิ้งริถ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 30 มีนาคม 2560)

สรุปได้ว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญภาครัฐมีความคิดเห็นว่า นักข่าวพลเมืองเป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร สามารถกำหนดวาระข่าวสารได้ด้วยตนเอง แต่ต้องทำโดยไม่มีผลประโยชน์แอบแฝงบางประการ

ตารางสรุปความคิดเห็นในประเด็น “ความหมาย” และ “บทบาท” นักข่าวพลเมือง

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญวารสารศาสตร์ทั้ง 6 กลุ่ม ผู้วิจัยนำรวบรวมประมวลเนื้อหาและจัดสรุปเป็นข้อความในแต่ละข้อ เพื่อให้ทราบว่าข้อความนั้น มีกลุ่มผู้เชี่ยวชาญกี่กลุ่มแสดงความคิดเห็นซ้ำกัน หรือคล้ายคลึงกัน โดย “ช่องที่ว่างเปล่า” ไม่มีเครื่องหมาย “✓” หมายถึงผู้เชี่ยวชาญกลุ่มนั้นไม่ได้แสดงความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องกับข้อความดังกล่าว

ผลการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับความหมายและบทบาท “นักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์” จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ สามารถนำมาสรุปผลประมวลเป็นตารางแจกแจงความถี่จำนวน 11 ข้อ โดยข้อที่ 1 - 5 เกี่ยวกับความหมายนักข่าวพลเมือง และข้อที่ 6 - 11 เกี่ยวกับบทบาทนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ ดังแสดงในตาราง 4.1

ตารางที่ 4.1 ผลการประมวลความหมายและบทบาท “นักข่าวพลเมือง” ยุคสื่อสังคมออนไลน์

ความหมาย “นักข่าวพลเมือง” ยุคสื่อสังคมออนไลน์							
ข้อความ		กลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ					
		1	2	3	4	5	6
1	เป็นบุคคลทั่วไปใครก็ได้ที่มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ และใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเผยแพร่ข้อมูลออกสู่สาธารณะ	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2	เป็นพลเมืองผู้ตั้งใจสื่อสารข้อมูลเหตุการณ์ออกสู่สังคมด้วยความรับผิดชอบ โดยมีวัตถุประสงค์แตกต่างกัน	✓	✓	✓		✓	✓
3	เป็นผู้ที่ไม่ได้มีอาชีพนักข่าวหรือสังกัดองค์กรสื่อ แต่สนใจฝึกทักษะการใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร เพื่อมีส่วนร่วมหรือมีบทบาทในการส่งข้อมูลข่าวสารจากความรู้ ประสบการณ์หรือความเชี่ยวชาญตัวเอง	✓	✓	✓	✓	✓	✓
4	บุคคลทั่วไปทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสารและผู้รับสารอย่างต่อเนื่อง บางครั้งสามารถกำหนดวาระข่าวสาร (agenda setting) บางประการในสังคม โดยไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง	✓	✓	✓	✓	✓	✓
5	ประชาชนทั่วไปทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชน เพื่อสะท้อนปัญหาในระดับรากหญ้า หรือประเด็นของผู้ด้อยโอกาส	✓	✓	✓	✓		✓

(หมายเหตุ : กลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ 1 นักข่าวพลเมือง 2 นักวิชาการวารสารศาสตร์ 3 นักข่าววิชาชีพ 4 ตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน 5 เจ้าหน้าที่รัฐ 6 ตัวแทนผู้บริโภคสื่อ)

□ ไม่ได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

บทบาท “นักข่าวพลเมือง” ยุคสื่อสังคมออนไลน์							
ข้อความ		กลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ					
		1	2	3	4	5	6
6	นักข่าวพลเมืองสามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์มีส่วนร่วมในการสื่อสาร มีบทบาทช่วยลดการผูกขาดช่องทางสื่อสาร	✓	✓	✓	✓		✓
7	นักข่าวพลเมืองมีบทบาทเป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร พร้อมใช้วิธีการสื่อสารสองทาง (two-way Communication)	✓	✓	✓	✓	✓	✓
8	นักข่าวพลเมืองมีบทบาทในการเพิ่มปริมาณข้อมูลข่าวสารในสังคมให้มีความหลากหลายรอบด้านมากขึ้น	✓	✓	✓	✓	✓	✓
9	นักข่าวพลเมืองมีบทบาทในการตอบสนองความต้องการข่าวสารของสังคมอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง	✓	✓	✓	✓	✓	✓
10	นักข่าวพลเมืองมีบทบาทกำหนดวาระข่าวสารหรือเปลี่ยนแปลงสังคม	✓	✓	✓	✓	✓	✓
11	นักข่าวพลเมืองมีบทบาทด้านประชาสัมพันธ์เพื่อผลประโยชน์บางประการ	✓	✓	✓	✓		

(หมายเหตุ : กลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ 1 นักข่าวพลเมือง 2 นักวิชาการวารสารศาสตร์ 3 นักข่าววิชาชีพ 4 ตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน 5 เจ้าหน้าที่รัฐ 6 ตัวแทนผู้บริหารสื่อ)

ไม่ได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้

จากตาราง 4.1 พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 6 กลุ่มมีความคิดเห็นสอดคล้องกันเกือบทุกข้อ ยกเว้นความหมายของนักข่าวพลเมืองข้อที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญกลุ่ม 4 ตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน ไม่ได้แสดงความคิดเห็นในความหมายว่า “เป็นพลเมืองผู้ตั้งใจสื่อสารข้อมูลเหตุการณ์ออกสู่สังคมด้วยความรับผิดชอบ โดยมีวัตถุประสงค์แตกต่างกัน” ขณะที่กลุ่ม 5 ผู้เชี่ยวชาญที่เป็นเจ้าหน้าที่รัฐ เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อ ไม่ได้แสดงความคิดเห็นในความหมายว่า “ประชาชนทั่วไปทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชน เพื่อสะท้อนปัญหาในระดับรากหญ้า หรือประเด็นของผู้ด้อยโอกาส”

สำหรับบทบาทของนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 6 กลุ่มแสดงความคิดเห็นสอดคล้องกัน ยกเว้นผู้เชี่ยวชาญกลุ่ม 5 ผู้เป็นเจ้าหน้าที่รัฐเกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อ ไม่ได้

แสดงความคิดเห็นในบทบาทข้อที่ 6 ที่มีเนื้อหาว่า “นักข่าวพลเมืองสามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์มีส่วนร่วมในการสื่อสาร มีบทบาทช่วยลดการผูกขาดช่องทางสื่อสาร” และข้อที่ 11 ที่มีเนื้อหาว่า “นักข่าวพลเมืองมีบทบาทด้านประชาสัมพันธ์ เพื่อผลประโยชน์บางประการ” เช่นเดียวกับตัวแทนผู้เชี่ยวชาญกลุ่ม 6 ตัวแทนผู้บริโภคลือ ไม่ได้แสดงความคิดเห็นถึงบทบาทข้อที่ 11 เช่นกัน

จากผลการประมวลคำตอบด้านเนื้อหาจริยธรรมที่ได้จากรอบที่ 1 ข้างต้น ผู้วิจัยนำมาจัดทำเป็น “แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า” จำนวน 11 ข้อ เพื่อนำไปสัมภาษณ์รอบที่ 2 กับผู้เชี่ยวชาญทั้ง 6 กลุ่มเดิม ตามเทคนิคเดลฟายรอบที่ 2 เพื่อให้ได้ความหมายและบทบาทนักข่าวพลเมืองที่เป็นฉันทามติ

(2) แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง

การศึกษาเนื้อหาแนวทางปฏิบัติจริยธรรมนั้น เป็นการสอบถามผู้เชี่ยวชาญในรายละเอียดเชิงลึกเกี่ยวกับเนื้อหาจริยธรรมที่สำคัญ และควรเป็นแนวทางปฏิบัติของนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ พบว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั้ง 20 คน จาก 6 กลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันว่านักข่าวพลเมืองควรมีพื้นฐานทางจริยธรรมสื่อมวลชนทั่วไป เช่น ความถูกต้องของข้อมูล การอ้างแหล่งที่มีข้อมูล ลิขสิทธิ์ สิทธิมนุษยชน สิทธิส่วนบุคคล เหนือสิ่งอื่น (hate speech) ศาสนา ความมั่นคง แต่มีความเห็นแตกต่างกันในเรื่องของผลประโยชน์ทับซ้อน กลุ่มตัวอย่างคนมีทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับการให้นักข่าวพลเมืองหารายได้จากการเผยแพร่ข่าวสาร และมีความเห็นแตกต่างกันเรื่องความไม่ลำเอียง หรือความเป็นภววิสัย กลุ่มตัวอย่างคนมีทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับการแสดงความคิดเห็นในเนื้อหาข่าว หรือการสื่อสาร โดยไม่แยกให้ชัดเจนระหว่างข้อเท็จจริงกับความคิดเห็น

ทั้งนี้ผู้วิจัยนำสาระสำคัญที่ได้จากการสังเคราะห์เนื้อหาการสัมภาษณ์ตามเทคนิคเดลฟายรอบที่ 1 ของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 6 กลุ่ม มาสรุปได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 นักข่าวพลเมือง

จากการวิเคราะห์ความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญที่เป็นนักข่าวพลเมืองหรือมีผลงานข่าวสารต่อเนื่องในฐานะสื่อภาคประชาชน จำนวน 5 คน ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญมากในด้านแหล่งที่มาข้อมูล สิทธิมนุษยชน การไม่สร้างความเกลียดชัง การเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล แต่ในด้านแหล่งข้อมูล การเคารพผลงานผู้อื่น ความเที่ยงธรรม การเคารพสิทธิส่วนบุคคล และผลประโยชน์แอบแฝง กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญน้อยแตกต่างกัน ส่วนเรื่องการค้าถึงถึงความมั่นคงนั้น ส่วนใหญ่ “ความมั่นคง” คือ ข้ออ้าง เป็นความมั่นคงของผู้มีอำนาจรัฐมากกว่าความมั่นคงของประเทศอย่างแท้จริง ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของนักข่าวพลเมืองต่อไปนี้

เดวิด อนันตศิลป์ เจ้าของเพจเฟซบุ๊กซีเอสไอ แอลเอ (CSI LA) ให้ความสำคัญกับแหล่งที่มาข้อมูลต้องมีคุณภาพน่าเชื่อถือและเรื่องสิทธิส่วนบุคคล

“ให้ความสำคัญกับข้อมูล และต้องมีแหล่งที่มาที่มีความน่าเชื่อถือ ต้องควบคุมคุณภาพ ตอนนี้ สังคมไทยมีลักษณะ “กลั่นแกล้ง” (bully) นินทาใส่ร้ายกันมากกว่า ไม่ถึงกับ เฮทสปีช ที่เป็นการเกลียดชัง กรณีคนผิวดำ ชายตัว บางคนอาจมองว่าเป็น เฮทสปีช ต้องดูที่เจตนา ส่วนเรื่องไพรเวจี้ (privacy) ค่อนข้างแย่มาก รวมถึงนักข่าวอาชีพด้วย เมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้นมาจะเขียนรายงานข่าวถึง “สถานที่อยู่” บอกเลยว่าใครอาศัยอยู่ที่ไหน รู้สึกแย่มากที่ไปบอกว่าเขาอยู่บ้านหลังไหน เลขที่เท่าไร” นักข่าวพลเมืองไม่ควรไปแตะต้องเรื่องของศาสนา เพราะความเชื่อก็คือความเชื่อ ชาวศาสนาในโซเชียลมีเดียแย่มาก ทุกอย่างเลียนแบบมาจากสื่อหลัก สื่อหลักเป็นตัวอย่างที่ไม่ดี ส่วนคำว่า “ความมั่นคง” เป็นเรื่องของคนมีอำนาจ เมื่อก่อนการรัฐประหารใช้วิธีควบคุมคนโดยการควบคุมข้อมูลข่าวสาร ด้วยการปิดสื่อหรือควบคุมสื่อให้ได้ แต่ปัจจุบันไม่สามารถทำได้ ดังนั้น “ความมั่นคง” คือ ข้ออ้าง”

(เดวิด อนันตศิลป์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 9 เมษายน 2560)

“เรื่องการละเมิดลิขสิทธิ์ ถือเป็นเรื่องเลวร้ายเลย คือก๊อปปี้แปะมั่ว หรือบางครั้งมีชื่อเจ้าของผลงานติดอยู่ ก็ไปลบชื่อเจ้าของออก จริยธรรมสื่อในเรื่องความไม่ลำเอียง หรือเรื่องอคติ จะไม่ซีเรียส ถ้าเทียบกับลิขสิทธิ์ สื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ มีกรอบวิชาชีพจากการเรียนในมหาวิทยาลัย ว่าไม่ควรทำหรือไม่ควรรายงานข่าวบางเรื่อง แต่นักข่าวพลเมืองในสื่อออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊กที่เติบโตขึ้นมาแบบไม่มีทิศทาง หรือไปหลายทิศทางมาก ทั้งเพจเรียวยาวพูดจាន่ารัก หรือเพจที่เลวร้ายทั้งหมด ส่วนการมีโฆษณาไม่ได้ทำให้ผิดอะไร ไม่ได้ผิดศีลธรรม เหมือนหนังสือพิมพ์โฆษณาว่าน้ำดื่มยี่ห้อนี้ ราคาเท่านี้ แล้วมีคนเอาไปลงใน แต่ในเฟซบุ๊กจะใส่ลูกเล่นกันนิดหน่อย กลายเป็นโฆษณาเหมือนกัน บางคนสร้างรายได้สูงมาก หลักแสนบาทหรือหลักล้านบาทต่อปี ถามว่าผิดไหม มันไม่ผิด มันเป็นรายได้เขา ที่ผมสนใจมากกว่าคือวันหนึ่งรัฐมาเก็บภาษีจะทำอย่างไร ผมให้ความสำคัญมากที่สุดกับ ความถูกต้องแหล่งข้อมูล และการละเมิดลิขสิทธิ์ ไม่ให้ความสำคัญกับ ภาววิสัย การแสดงความเห็น อคติ ผลประโยชน์ทับซ้อน สิทธิส่วนบุคคล ความมั่นคง”

(เจษฎา เด่นดวงบริพันธ์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 มีนาคม 2560)

ผู้วิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญที่ทำหน้าที่นักข่าวพลเมืองในสื่อสังคมออนไลน์ให้ความสำคัญกับประเด็นจริยธรรมด้านการละเมิดลิขสิทธิ์ไม่แตกต่างกัน โดยเฉพาะการอ้างอิงหรือขออนุญาตเพื่อป้องกันไม่ให้ทำผิดกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังตัวอย่างของ ดาราณี เวชพงศา นักข่าว

พลเมืองผู้เคยได้รับรางวัล “ไทยแลนด์บล็อกอะวอร์ด” มีความคิดเห็นว่าเป็นนักข่าวพลเมืองใช้ข้อมูลมีลิขสิทธิ์ได้หากมีจุดประสงค์เพื่อใช้ในการทำประโยชน์ต่อสาธารณะ และอยากให้มีการอภิปรายธรรมในการรายงานข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับศาสนา

“การอ้างอิงแหล่งข้อมูลเป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะได้ไล่เรียงความจริงว่ามาจากตรงนี้จริงหรือเปล่า ตอนนี้นักข่าวพลเมืองเริ่มอ้างอิงแหล่งข้อมูลมากขึ้น กรณีเอารูปภาพหรือข้อมูลคนอื่นมาใช้เรื่องลิขสิทธิ์ไม่ถึงกับต้องห้ามทั้งหมด สามารถนำมาเผยแพร่ได้บางส่วน เช่น เพื่อการศึกษา ส่วนการห้ามไม่ให้แสดงความคิดเห็น หรือให้วางตัวเป็นกลางนั้นเป็นเรื่องที่ทำยาก ถ้ามีการแสดงความคิดเห็นให้เขียนกำกับว่าอันนี้เป็นความคิดเห็นของเรา ไม่ได้บอกว่าเราถูกหรือผิด ให้คนอ่านใช้วิจารณญาณเองปัญหาเรื่องสิทธิส่วนบุคคลที่พบเห็นบ่อยคือการแอบถ่ายรูป บางครั้งถูกมองว่าเป็นการสอดแนม หรือเป็นวิธีการหาข่าว แต่ไม่อยากจะส่งเสริมให้ทำวิธีนั้น ความได้เปรียบของนักข่าวพลเมืองคือมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น แต่ต้องคำนึงถึงคุณธรรมหรือจริยธรรม ไม่เสนอกระชู้ข่าวหรือประเด็นทำให้เกิดปัญหาการละเมิดการปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อยากให้มีกรอบในการเขียนข่าวเกี่ยวกับศาสนา สื่อมวลชนหรือนักข่าวเขียนเกี่ยวกับศาสนาได้แค่ไหน เพราะมีบางคนรายงานข่าวเกี่ยวกับศาสนาด้วยความสะใจ หรือต้องการเรียกร้องไห้คนสนใจ นักข่าวพลเมืองสามารถหารายได้จากโฆษณาหรือรีวิวดินค้าได้โดยไม่ผิดจริยธรรม เพียงแต่ต้องเขียนถึงสินค้าตามความเป็นจริง”

(ดารานี เวชพงศา, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 20 มีนาคม 2560)

ขณะที่ อาทิตย์ สุริยะวงศ์กุล ตัวแทนเครือข่ายพลเมืองเน็ตให้ความสำคัญกับความโปร่งใสและ มีความคิดเห็นว่าการอ้างความมั่นคงต้องเพื่อประโยชน์สาธารณะเท่านั้น

“ความถูกต้องในความหมายของผมคือ คุณรู้แค่ไหนคุณต้องเขียนแค่นั้น คุณเขียนมากกว่าที่คุณรู้ไม่ได้ หรืออะไรที่ไม่ใช่ข้อเท็จจริงแต่เป็นการประเมินของคุณ ก็ต้องบอกว่าอันนี้มันเป็นข้อคิดเห็น สิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับผมคือความโปร่งใส สภาพสังคมโดยทั่วไปไม่ว่าจะทำบทบาทหน้าที่ใดก็ตาม จะมีการละเมิดลิขสิทธิ์อยู่ตลอดเวลา เช่น การดาวน์โหลดหนังมาดูที่บ้าน กฎหมายลิขสิทธิ์ในทุกประเทศจึงมีข้อยกเว้นอยู่ว่าในกรณีเอาไปใช้เพื่อประโยชน์สาธารณะ ประเด็นไหนที่มีความสำคัญน้อยกว่าผลประโยชน์สาธารณะ (public interest) เพียงแต่ว่าต่างคนก็ต่างซังกันเอง โดยไม่ได้มีหลักเกณฑ์เท่าไร การอ้างถึงความมั่นคงบางครั้งอาจทำได้แต่ต้องเพื่อประโยชน์สาธารณะจริง ๆ สุดท้ายเรื่องความมั่นคงไม่ควรต้องเป็นเรื่องใหญ่ที่สุด ที่จะมากำกับจริยธรรมในการทำงานของนักข่าวหรือสื่อ”

(อาทิตย์ สุริยะวงศ์กุล, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 3 มีนาคม 2560)

มั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมด้วย ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของนักวิชาการด้านวารสารศาสตร์ต่อไปนี้

พิจิตรา สีคาโมโต้ นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านจริยธรรมสื่อสังคมออนไลน์ มีความคิดเห็นว่าการอ้างอิงแหล่งที่มาข้อมูลเป็นเรื่องสำคัญ นักข่าวพลเมืองสามารถหารายได้โดยการโฆษณาได้แต่ต้องโปร่งใส แต่ไม่ให้ความสำคัญในการอ้างอิงเรื่องความมั่นคงของประเทศ

“การอ้างอิงแหล่งที่มาข้อมูลเป็นพื้นฐานสำคัญของการเป็นนักข่าว เพื่อยืนยันความถูกต้องว่าไม่ได้พูดโกหกลอย ที่สำคัญการอ้างอิงแหล่งที่มาข้อมูลควรนำมาอ้างอิงให้ครบถ้วนตั้งแต่ต้นจนจบ ไม่ใช่คัดลอกมาเพียงบางส่วนของข้อความที่ต้องการ หรือแค่อ้างอิงบางส่วนเพื่อความสนใจ การรายงานข่าวสามารถใส่ความคิดเห็นเพิ่มเติมเข้าไปได้ โดยทำเป็นลักษณะเล่าเรื่อง หรือเพื่อการเชื่อมโยงประเด็นให้ต่อเนื่องกัน เช่น สำนักข่าวต่างชาติทำเรื่องวัดธรรมกายแล้วโยงไปประเด็นเกี่ยวกับความมั่นคงของชาติ หรือเชื่อมโยงไปถึงเรื่องสถาบัน จริยธรรมสื่อที่เกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศนั้น ก่อนอื่นต้องอธิบายให้ชัดเจนระหว่างความหมายของคำว่า “ความมั่นคงของรัฐบาล” หรือ “ความมั่นคงของประชาชนผู้รับสาร” และต้องคำนึงถึงประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ นักข่าวพลเมืองสามารถมีโฆษณาในพื้นที่ของตัวเองได้ แต่ต้องให้มีความพอดี และทำให้โปร่งใส แต่ต้องไม่ล้ำเส้นจริยธรรมของสื่อมวลชน”

(พิจิตรา สีคาโมโต้, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 18 มีนาคม 2560)

ขณะที่ มานะ ศรีรักษาวัฒน์ นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อสังคมออนไลน์ ให้ความสำคัญพร้อมกับเรื่องสิทธิมนุษยชนและความถูกต้องของข้อมูลในข่าวว่าเป็นจริยธรรมที่สำคัญ

“จริยธรรมในการทำข่าวที่สำคัญที่สุดได้แก่ “ข้อเท็จจริง” ของข้อมูลว่ามีการตรวจสอบความเป็นมาหรือไม่ ต้องตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำ และให้ความสำคัญกับคนที่อยู่ในข่าว ปัญหาที่พบคือนักข่าวพลเมืองบางคนอาจจะไม่ให้ความสำคัญตรงนี้มากนัก บางคนอาจบอกว่าเป็นมุมมองของฉัน เป็นข้อมูลของฉัน ปัญหาการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลนั้น หากเป็นนักข่าวพลเมืองจะโดนฟ้องร้องได้ง่ายกว่าสื่อกระแสหลักด้วยเพราะไม่มีข้อเท็จจริงอื่นมาช่วยเสริม ปัญหาเรื่องสิทธิมนุษยชน เกิดขึ้นจากเหตุผล 2 ประการ คือ กลุ่มหนึ่ง “ไม่รู้” ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งคือ “รู้แต่ไม่สนใจ” เช่น มีอุบัติเหตุเกิดขึ้น ก็แชร์ภาพศพกันทันที จนกลายเป็นเรื่องปกติ นักข่าวพลเมืองยังไม่ตระหนักว่าเป็นเรื่องสำคัญ จนกว่าจะถูกฟ้อง ผู้ที่รับเงินเพื่อมาเขียนรีวิวลินค้าไม่ถือว่าเป็นนักข่าวพลเมือง เพราะตั้งใจมีผลประโยชน์ทับซ้อนตั้งแต่ต้นอยู่แล้ว เป็นแหล่งหารายได้ ทำเป็นบิสซิเนสโมเดลโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ เฮทสปีชเป็นจริยธรรมที่สำคัญ แต่เฮทสปีชเป็นคำพูดกว้าง ๆ เวลาลงรายละเอียดคลิกหรือป้องกันไม่ให้เกิดเฮทสปีชจริงนั้นทำไม่ง่าย ผมให้ความสำคัญ กับความถูกต้อง

ของข้อมูลสำคัญที่สุด รองลงมาคือความเที่ยงธรรม สิทธิมนุษยชน เสดสปีช เรื่องความถูกต้องเป็นเรื่องสำคัญ ต้องไม่มีสาคโคลน ข่าวดปลอม จัดจาก ส่วนเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน ทุกคนมีอยู่แล้ว โดยเฉพาะนักข่าวพลเมืองที่อยู่ในพื้นที่ของเขาเอง”

(มานะ ตรีรยาภิวัฒน์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 มีนาคม 2560)

กมลรัฐ อินทรทัศน์ นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มีความคิดเห็นว่า จริยธรรมแบ่งเป็นหลายระดับและเสนอให้มีการเพิ่มเติมจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับการปกป้องรักษาความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม นอกเหนือไปจากความมั่นคงของประเทศ

“จริยธรรมแบ่งเป็นหลายระดับชั้น เช่น ชั้นเบสิกพื้นฐานทั่วไปคือ เรื่องความถูกต้องของข้อมูล แหล่งข้อมูล ลิขสิทธิ์ ส่วนที่ถือเป็นจริยธรรมระดับสูงขึ้นไปอีกคือเรื่องเกี่ยวกับสิทธิส่วนบุคคล สิทธิของมนุษย์ที่ต้องได้รับความเคารพ เคารพสิทธิของกลุ่มด้อยโอกาส ควรเคารพผลงานที่มาจากภูมิปัญญาชาวบ้านไม่ต่างจากผลงานที่มีลิขสิทธิ์ทั่วไป นักข่าวพลเมืองไม่รู้ว่าสิทธิบุคคลก็สำคัญ เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานเป็นสิ่งที่คุณต้องไม่ก้าวล่วงใคร จากนั้นมองกว้างขึ้นไปคือเรื่องสิทธิของมนุษย์ทั่วไป ส่วนความมั่นคงเป็นประเด็นที่น่าสนใจ เป็นประเด็นที่บางทีนักข่าวพลเมืองรายงานออกไปแล้วเกิดความเสียหาย ควรใส่เข้าไปในจริยธรรมด้วย ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม”

(กมลรัฐ อินทรทัศน์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 8 มีนาคม 2560)

สรุปได้ว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญนักวิชาการด้านวารสารศาสตร์ เสนอให้แนวทางจริยธรรมของนักข่าวพลเมืองควรมีเนื้อหาสำคัญหลายด้านเช่น ความถูกต้องของแหล่งข้อมูล การแยกความคิดเห็นจากเนื้อหาข่าว การไม่แสดงความเกลียดชัง แต่ไม่เห็นด้วยละเมิดสิทธิส่วนบุคคลแม้จะอ้างว่าเป็นการทำเพื่อผลประโยชน์สาธารณะ

กลุ่ม 3 นักข่าววิชาชีพที่ใช้สื่อออนไลน์

จากการวิเคราะห์ความคิดเห็นเรื่องแนวปฏิบัติทางจริยธรรมสื่อมวลชน ที่เหมาะสมกับนักข่าวพลเมืองของกลุ่มตัวอย่างที่เป็น นักข่าวในสังกัดองค์กรสื่อกระแสหลัก จำนวน 3 คน พบว่าให้ความสำคัญกับการรายงานตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น ไม่ดัดแปลงเสริมแต่งข้อมูลด้วยอคติส่วนตัว หากได้รับค่าจ้างหรือผลประโยชน์ตอบแทนต้องเปิดเผยและแยกเนื้อหาให้ชัดเจนระหว่างส่วนที่เป็นโฆษณากับเนื้อหาข่าวสาร ไม่ควรแอบอ้างผลงานของผู้อื่น การใช้ผลงานที่มีลิขสิทธิ์ต้องคำนึงถึง

ความผิดตามกฎหมายลิขสิทธิ์ และให้ความระมัดระวังการใช้เฮทสปีชแต่ต้องไม่ปิดกั้นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและควรมีวิจารณ์ญาณในการรายงานข่าวที่เกี่ยวข้องกับการเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล และไม่ให้ความสำคัญกับจริยธรรมสื่อมวลชนที่อ้างถึงความมั่นคงของประเทศชาติ ไปมากกว่าการรายงานสิ่งที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของนักข่าววิชาชีพต่อไปนี้

สุทธิชัย หยุ่น ผู้ก่อตั้งบล็อกโอเคเนชั่น กับ จิรนุช เปรมชัยพร ผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อพลเมืองเว็บไซต์ประชาไท มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ความถูกต้องของข้อมูลเป็นพื้นฐานสำคัญของนักข่าวแต่สำหรับนักข่าวพลเมืองอาจไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงจริยธรรมด้านภววิสัยหรือความเที่ยงธรรม หรือการแยกระหว่างความคิดเห็นกับเนื้อหาข่าวออกจากกันมากนัก และแสดงความเห็นถึงความสับสนของนิยามความหมายของเฮทสปีชหรือการแสดงความคิดเห็น

“นักข่าวพลเมืองส่งข่าวสารไปโดยไม่เคยอ้างว่าเป็นอาชีพของเขา คนอื่นเรียกเองว่าเป็น นักข่าวพลเมือง เมื่อเทคโนโลยีทำให้ง่ายขึ้น การส่งรูป ส่งคลิปวิดีโอเผยแพร่ออกไป ไม่ได้ยึดมั่นว่านี่เป็นผลประโยชน์สาธารณะ ใครเอาไปใช้ก็ใช้วิจารณ์ญาณกันเอง ลำดับความสำคัญจริยธรรมสื่อ อันดับแรกคือความถูกต้องของข้อมูล เขารายงานสิ่งที่เห็น คุณจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็แล้วแต่ พวกเขารายงานสิ่งที่เห็นและไม่มีหน้าที่ต้องไปตรวจสอบ แต่คนที่เอาข้อมูลเหล่านี้ไปใช้ หรือนักข่าวอาชีพที่เอาไปเผยแพร่ต่อต้องตรวจสอบเอง รับผิดชอบเอง แต่ไม่ใช่ว่านักข่าวพลเมืองมีสิทธิ์ทำอะไรก็ได้ ถ้าทำผิดกฎหมายก็โดนฟ้องได้ นักข่าวพลเมืองไม่ได้แยกข้อมูลความจริงออกจากความคิดเห็น เพราะไม่รู้ ไม่ได้รับการฝึกมาว่าอันนี้เป็นข่าว อันนี้เป็นความเห็น บางเรื่องสำหรับคนโพสต์คิดว่าข่าว แต่คนรับข่าวสารมองว่าเป็นความคิดเห็น ตอนนี้อย่างไม่มีกติกारेื่องเฮทสปีช สำหรับนักข่าวพลเมือง ถ้ามีควรเป็นกติกาก่อนในสังคมควรประพฤติปฏิบัติ และต้องมีความยุติธรรมด้วย นักข่าวพลเมืองสามารถขายของได้ แต่ต้องเปิดเผยหรือบอกว่าคุณกำลังโฆษณา มีค่าจ้าง มีการให้ค่าตอบแทนเพื่อทำสิ่งนี้ ส่วนใครจะเชื่อโฆษณาหรือไม่เชื่อ ต้องไปตัดตัดสินใจเอง นักข่าวหรือคนที่วิจารณ์ต้องถือว่าทุกศาสนามีความเท่าเทียมกัน คุณไม่มีสิทธิ์ที่จะรายงานข่าวแบบลำเอียง เหมือนกับเรื่องสิทธิมนุษยชน ไม่ว่าจะผิวขาวผิวดำ เขามีสิทธิเท่าเทียมกันในฐานะมนุษย์ ขอตานหรือเศรษฐกิจคุณต้องใช้จริยธรรมเดียวกัน ความจริงต้องมาก่อนความมั่นคง ถ้าสิ่งนั้นถูกต้องและเป็นจริงนักข่าวพลเมืองต้องรายงาน”

(สุทธิชัย หยุ่น, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 23 มีนาคม 2560)

“ความถูกต้องเป็นจริยธรรมที่จำเป็นสำหรับนักข่าวพลเมืองแม้ว่าบางคนไม่ได้มีศักยภาพในการเข้าไปตรวจสอบข้อเท็จจริงเท่ากับนักข่าวอาชีพ การส่งเสริมหรือเรียกร้องให้นักข่าวพลเมืองตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลทำได้ แต่ก็ไม่ถึงระดับเดียวกันกับสื่ออาชีพ เวลาคิดถึงเรื่องลิขสิทธิ์จะมองในมุมของการเคารพผลงานผู้อื่น มากกว่าในเรื่องกฎหมาย ต้องไม่แอบอ้างผลงานคนอื่น มีหลายคนใช้โซเชียลมีเดียเขียนความคิดเห็นของพวกเขาอันนั้นไม่ใช่ข่าว แต่เวลาที่สื่อหลักไปนำความคิดเห็นของพวกเขาเสนอหรือเผยแพร่ต่ออันนั้นต่างหากที่เป็นข่าว เราไม่เชื่อเรื่องทวิตซ์ มันยากที่จะบอก เวลาอบรมนักข่าวพลเมืองเน้นย้ำว่าต้องไม่ปะปนกัน เพราะจะมีผลต่อความน่าเชื่อถือ การเขียนเกินความเป็นจริงมันสะท้อนกลับมาทำให้เสียความน่าเชื่อถือ เนื้อหาที่น่าเชื่อถือทำมา 80 เปอร์เซ็นต์แต่ไปใส่เนื้อหาประโคมข่าว 20 เปอร์เซ็นต์ ก็อาจจะไปทำลายสิ่งที่เราทำมาดี ๆ 80 เปอร์เซ็นต์ก็ได้ ถ้าบอกว่าไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนเลยคงไม่จริง แต่ควรต้องแจกแจงให้คนอื่นรู้ ถ้าจะเขียนโฆษณา ก็บอกว่านี่คือโฆษณา คนจะรู้อย่างนี้คือโฆษณา ความหมายของคำว่าเฮทสปีช ยังคลุมเครือ ระหว่างสิทธิมนุษยชนกับว่าเสรีภาพในการแสดงออก ตอนนี้มีรัฐมีแนวโน้มที่จะนำเรื่อง เฮทสปีช มาเป็นข้ออ้างในการปิดปากประชาชน ถือเป็นการปิดกั้นเสรีภาพในการสื่อสาร สื่อไทยไม่ละเอียดย่อนเรื่องศาสนาหรือละเอียดย่อนเฉพาะศาสนาพุทธ ต้องเปิดกว้างไม่ดูแคลนศาสนาอื่นด้วย”

(จิรนุช เปรมชัยพร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 มีนาคม 2560)

ปรเมศร์ มินศิริ ผู้บริหารเว็บไซต์กระปุกและตัวแทนสมาคมผู้ดูแลเว็บไทย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการรายงานข่าวที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเป็นเรื่องละเอียดอ่อน นักข่าวอาจได้รับอันตรายในการเสนอข่าวเกี่ยวกับความเชื่อส่วนบุคคลหรือศาสนาในบางแง่มุม ดังนั้น ควรมีคู่มือช่วยในการรายงานข่าวศาสนา

“ความถูกต้อง คุณภาพ สามารถนิยามได้หลายอย่าง หลายมุมมอง อยากรู้ได้เร็ว ก็จะไม่ได้อีก ความลึก ความรอบด้าน ยุคนี้เปลี่ยนไปแล้วไม่สามารถรอได้แล้ว เมื่อเหตุการณ์เกิดขึ้น นักข่าวต้องรายงานทันที ต้องพยายามทำความเข้าใจเกิดขึ้นเดี๋ยวนั้นโดยไม่รอช้า หลายครั้งที่ผมทำคืออ้างอิงข้อมูล ยกตัวอย่าง เปรียบเทียบ แล้วนำมาเรียบเรียงใหม่ แล้วมีข้อชี้แนะหรือข้อคิดเห็นเกี่ยวกับข้อมูลนั้น เขียนให้อ่านง่าย หรือบางทีเติมสีสันด้วยการแซว เพื่อให้ข่าวอ่านง่ายขึ้น ดูไม่แข็ง สิ่งเหล่านี้อาจจะผิดจริยธรรมก็ได้ ถ้าเราไม่ชอบอะไรแล้วเราต่อต้านผมคิดว่าเป็นฟรีสปีช free speech แต่ถ้าไม่ชอบแล้วต้องไปทำร้าย อันนี้เป็น เฮทสปีช ถ้าเส้น การเป็นนักข่าวที่ดีต้องมีความรู้หลายด้าน ถ้ารู้เรื่องสิทธิมนุษยชนจะทำให้ทำข่าวมีคุณภาพดีขึ้น อนาคตเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนจะเบลอมาก สมัยก่อนชัดเจนมากกว่าอันนี้เป็นเนื้อหา อันนี้เป็นโฆษณา สมัยนี้ไม่รู้ว่าเป็น

แบ่งอยู่ตรงไหน ยังไม่ชัดว่ารับเงินหรือไม่รับเงิน ในต่างประเทศมี native ad โฆษณาที่ดูเป็นธรรมชาติมากขึ้น จนดูแทบไม่ออกเลยว่าเป็นโฆษณา อนาคตจะดูยากขึ้นว่าอะไรเป็นคอนเทนต์อะไรเป็นโฆษณา อะไรเป็นเนื้อหา อะไรเป็นผลประโยชน์ทับซ้อน การรายงานข่าวศาสนาหรือความเชื่อส่วนบุคคลเป็นเรื่องละเอียดอ่อน อาจจะต้องมีแนวทางหรือคู่มือ (guide line) ช่วยในการรายงานข่าวศาสนา และเกี่ยวกับความปลอดภัยของตัวผู้รายงานข่าวด้วย หากไปกระทบความเชื่อของคน อาจถูกทำร้าย”

(ปรเมศร์ มินศิริ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 12 มีนาคม 2560)

สรุปได้ว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญนักข่าววิชาชีพ เสนอให้แนวทางจริยธรรมของนักข่าวพลเมืองควรมีเนื้อหาสำคัญหลายด้านเช่น ข้อเท็จจริงของข้อมูล การแสดงความเกลียดชัง ศาสนา แต่ไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องผลประโยชน์แอบแฝงและการไม่ซ้ำเติมความทุกข์ผู้ประสบเคราะห์กรรม

กลุ่ม 4 ตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน

จากการวิเคราะห์ความคิดเห็นเรื่องแนวปฏิบัติทางจริยธรรมสื่อมวลชน ที่เหมาะสมกับนักข่าวพลเมืองของกลุ่มตัวอย่างที่ทำงานในตำแหน่งเกี่ยวข้องกับจริยธรรมและจรรยาบรรณสื่อมวลชนขององค์กรวิชาชีพสื่อสารมวลชน จำนวน 3 คน พบความเห็นคล้ายคลึงกันว่า นักข่าวพลเมืองทำหน้าที่เสมือนนักข่าวอาชีพไม่ได้ทั้งหมด เช่น กฎหมายให้สิทธิบางอย่างกับนักข่าววิชาชีพมากกว่า เช่น การใช้ผลงานมีลิขสิทธิ์หรือการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลเพื่อผลประโยชน์สาธารณะ

กลุ่มตัวอย่างไม่เห็นด้วยที่นักข่าวพลเมืองจะมีโฆษณาหรือได้รับผลประโยชน์บางอย่างจากการรีวิวสินค้าและบริการ มีการเน้นย้ำถึงหลักการพื้นฐานของนักข่าววิชาชีพที่ได้ผ่านการเรียนรู้เกี่ยวกับจริยธรรมสื่อมวลชนขณะที่นักข่าวพลเมืองไม่ได้ผ่านการฝึกฝนหรือไม่มีความเข้าใจเรื่องจริยธรรมสื่อ ทำให้เกิดการไปละเมิดหรือลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนอื่น ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนต่อไปนี้

ดร.ณิ หิรัญรักษ์ ประธานศูนย์ศึกษาจริยธรรม กฎหมาย และนโยบายสื่อ มีความคิดเห็นว่า จริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับการเคารพผลงานผู้อื่นเป็นเรื่องสำคัญ ไม่สามารถอ้างว่าเพื่อผลประโยชน์สาธารณะ รวมถึงจริยธรรมด้านผลประโยชน์แอบแฝง

“นักข่าวพลเมืองต้องรู้ว่าตัวเองมีบทบาทรับผิดชอบขึ้นไหน แต่ไม่ได้หมายความว่านักข่าวพลเมืองต้องทำมากกว่านักข่าวอาชีพ เพราะนักข่าวอาชีพมีสังกัด มีจริยธรรมควบคุมอยู่ นักข่าวพลเมืองเป็นตัวบุคคล ลิขสิทธิ์เป็นเรื่องสำคัญอ้างไม่ได้ว่าเพื่อผลประโยชน์สาธารณะ ควรรายงานเหตุการณ์ตามข้อเท็จจริง ว่าเกิดอะไร ที่ไหนอย่างไรเท่านั้น ต้องระวังไม่ใส่ความคิดเห็น ถ้าใส่ความคิดเห็นเข้าไปด้วย ต้องถามว่ามีความรู้เรื่องนั้นมากขนาดไหน จริยธรรมคือให้ความเป็นธรรมและให้โอกาสต่อทุกฝ่าย ถ้าเป็นข่าวต้องเป็นข้อเท็จจริงเท่านั้น ถ้ารายงานเกี่ยวกับความขัดแย้ง ต้องไปสัมภาษณ์ทั้งสองฝ่าย ถ้าเป็นบทความจะมีเพียงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านนั้นได้ นักข่าวพลเมืองหรือนักข่าวอาชีพต้องปลอดจากการรับเงินใดๆทั้งสิ้น รายงานข้อเท็จจริงด้วยความโปร่งใส ยุติธรรม ให้โอกาสทุกฝ่าย จะบอกว่าไม่รู้เรื่องกฎหมาย เรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนทำไม่ได้ และไม่เห็นด้วยที่นักข่าวพลเมืองจะไปรีวิวลินคำ”

(ครุณี หิรัญรักษ์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 12 มีนาคม 2560)

จักรกฤษ เพิ่มพูล ผู้เชี่ยวชาญจริยธรรมสื่อยุคหลอมรวมจากสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ มีความคิดเห็นที่ จริยธรรมสำคัญสุดของนักข่าวคือ ถูกต้องครบถ้วนทุกด้าน ไม่ควรใส่ความคิดเห็นส่วนตัวในเนื้อหา และต้องระมัดระวังเรื่องการทำผิดกฎหมาย

“หลักการพื้นฐานของนักข่าววิชาชีพ คาถาบทแรกพูดถึงเรื่องเสนอข่าวตามข้อเท็จจริง ถูกต้อง ครบถ้วนทุกด้าน ความถูกต้องของนักข่าวพลเมืองอาจหมายถึงสิ่งที่พบเห็นในครั้งแรก คิดว่าเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ ได้ยินจากหูเอง ได้อ่านจากสายตา แต่สำหรับนักข่าวอาชีพ ความถูกต้องไม่สามารถตัดสินได้จากสิ่งเดียวหรือหลักฐานชิ้นเดียว ต้องดับเบิลเช็ก นักข่าวอาชีพถูกสอนมาว่าก่อนเสนอข่าวอะไร ต้องมีแหล่งข่าว มีที่มาชัดเจน ไม่ใช่ข่าวลือหรือข่าวที่ไม่มีใครพูดถึง ถ้าเราทำหน้าที่บนพื้นที่สาธารณะ ทำหน้าที่ส่งสารออกสู่สาธารณะ จะเอาความคิดเห็นส่วนตัวใส่ลงไปไม่ได้ ต้องตัดอคติส่วนตัวออกไป นำเสนอเฉพาะข้อเท็จจริง จริยธรรมสำคัญที่สุด คือ การไปละเมิดหรือลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนอื่น สื่อสังคมออนไลน์เป็นพื้นที่สาธารณะ ถ้าทำให้เผยแพร่ข้อความ ภาพ เสียง ทำให้บุคคลอื่นเสียหายก็มีความผิดทางกฎหมายทันที คุณมีความเสี่ยง ไม่ใช่หมายความว่าโพสต์ค่าใครสักคนหนึ่ง อีก 5 นาทีคุณคิดได้ ไปลบออก คุณก็ยังมี ความผิด เพราะความผิดมันสำเร็จแล้วหลังจากที่โพสต์ สิ่งที่นักข่าวพลเมืองหรือคนใช้ช่องทางออนไลน์ควรตระหนักคือถ้ามีอคติ แล้วใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นที่ระบายอารมณ์ คุณมีความเสี่ยง ถูกดำเนินคดีทางกฎหมายได้ ทั้งกฎหมายคอมพิวเตอร์ กฎหมายหมิ่นประมาท ต้องระมัดระวังมากขึ้น ข้อนี้เป็นเรื่องอยากเตือนสติก่อนส่งอะไรออกไป ต้องคิดให้รอบคอบว่าจะมีผลกระทบอะไรกลับมาสู่ตัวเองหรือไม่”

(จักรกฤษ เพิ่มพูล, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 มีนาคม 2560)

บรรยงค์ สุวรรณพ้อง กรรมการควบคุมจริยธรรมสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย มีความคิดเห็นว่า นักข่าวพลเมืองต้องรายงานข่าวสารโดยไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น และไม่ควรแตะต้องเกี่ยวกับเรื่องของศาสนา สีผิว ชาติพันธุ์

“สิ่งสำคัญข้อ 1 การอยู่บนพื้นฐานข้อเท็จจริงเป็นเรื่องใหญ่มาก จะเห็นมุมไหนไม่ต่างกัน ขอให้อยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริง ข้อ 2 ข้อเท็จจริงที่น่าเสนอนั้น ต้องไม่ไปกระทบใครในลักษณะละเมิด เพราะเราไม่ต้องการอะไรมากไปกว่านักข่าวอาชีพ ข้อ 3 อันนี้เป็นคำตอบเลยว่าต้องคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ ขวานั้นทำให้สังคม สิ่งรอบตัวเขาเกิดประโยชน์ อย่างน้อยที่สุดให้เป็นเรื่องของรู้ไว้ใช้ว่า นักข่าวพลเมืองควรคำนึงถึงพื้นฐานสามเรื่องใหญ่นี้ก็พอ คนที่เอาโน่นนี่มาแชร์ไม่ได้เป็นนักข่าวพลเมือง นักข่าวพลเมืองคือคนที่อยู่ในชุมชนหรือสังคมแล้วเห็นหรือสัมผัสปัญหา หรือเรื่องสร้างสรรค์ต่างๆ แล้วเผยแพร่ เนื่องจากอิทธิพลของสื่อออนไลน์ ตอนนี้ไม่จำเป็นต้องทำข่าวในชุมชนของเขาแล้ว หากไปเจอประเด็นข้างนอกแล้วนำมาทำข่าวถือว่าเป็นนักข่าวพลเมือง แต่ถ้าไปเอาของคนอื่นมาใช้ประโยชน์ไม่ใช่แก่นักข่าวพลเมือง พูดถึงศาสนา มา 15 ปีแล้วทางโทรทัศน์ เรื่อง สีผิว ชาติพันธุ์ ศาสนา ไม่จำเป็นอย่าไปแตะต้อง เมื่อจำเป็นต้องกล่าวถึงควรทำอย่างระมัดระวัง การเขียนทางโซเชียลมีเดีย เขียนจากอารมณ์ทั้งนั้น”

(บรรยงค์ สุวรรณพ้อง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 มีนาคม 2560)

สรุปได้ว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน เสนอให้แนวทางจริยธรรมของนักข่าวพลเมืองควรมีเนื้อหาสำคัญหลายด้านเช่น ข้อเท็จจริง คุณภาพแหล่งข้อมูล แยกความคิดเห็นจากเนื้อหา ระวังการรายงานข่าวที่เกี่ยวข้องกับศาสนาหรือบุคคลที่มีอัตลักษณ์แตกต่างจากคนทั่วไป แต่ไม่เห็นความจำเป็นของจริยธรรมที่เกี่ยวกับด้านความมั่นคง

กลุ่ม 5 เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อ

จากการวิเคราะห์ความคิดเห็นเรื่องแนวปฏิบัติทางจริยธรรมสื่อมวลชน ที่เหมาะสมกับนักข่าวพลเมืองของกลุ่มตัวอย่างที่เป็น เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อ จำนวน 3 คน พบว่า นอกจากเรื่องความถูกต้องตามและการเคารพสิทธิส่วนบุคคลตามหลักจริยธรรมสื่อมวลชนพื้นฐาน มีคำแนะนำให้นักข่าวพลเมืองควรมีความรู้เท่าทันสื่อและการเคารพสิทธิส่วนบุคคล ก่อนนำเสนอเนื้อหาไปแชร์หรือเผยแพร่ต่อออกไป รวมถึงให้ความสำคัญในการรายงานข่าวสารโดยคำนึงถึงความมั่นคงของประเทศชาติ ไม่สร้างความเสียหายให้กับสังคมและสถาบันหลักของชาติ ส่วนจริยธรรมด้านการอ้างอิงเจ้าของผลงานหรือลิขสิทธิ์ยังมีความคิดเห็นที่แตกต่างเพราะกลุ่มตัวอย่างบางคนมี

ความคิดว่าการอ้างลิขสิทธิ์เป็นไปเพื่อผลประโยชน์บางอย่างของเจ้าของลิขสิทธิ์โดยไม่คำนึงถึงความยุติธรรมในสังคม ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐต่อไปนี้

พล.ต.ต.พิสิษฐ์ เปาอินทร์ ผู้รับผิดชอบการสร้างกลไกกำกับดูแลสื่อมวลชน มีความคิดเห็นว่าจริยธรรมที่สำคัญมี 3 ประการ ได้แก่ ความถูกต้อง เคารพสิทธิส่วนบุคคลและการรู้เท่าทันสื่อ

“จริยธรรมสื่อ คือ ความรับผิดชอบต่อตัวเอง สามัญสำนึก การรู้เท่าทันสื่อ ต้องรู้เท่าทันสื่อที่เสพด้วยว่าเป็นความจริงหรือไม่จริง ก่อนที่นำมาแชร์หรือเผยแพร่ต่อออกไป และคนที่ทำตัวเป็นนักข่าวพลเมืองยิ่งสำคัญที่จะนำข้อมูลไปบอกต่อคนอื่น ต้องมีความน่าเชื่อถือ โดยเฉพาะเกี่ยวกับข้อมูลที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน ไปพรเวชีเป็นส่วนประกอบของความถูกต้อง ก่อนอื่นต้องให้รู้ว่าคำว่าไปพรเวชีคืออะไรให้รู้ว่าสิทธิของตัวเองมีอย่างไร พอคุณมีความรู้เท่าทันสื่อ ความถูกต้อง เคารพสิทธิส่วนบุคคล หากมีสามเส้านี้แล้วจริยธรรมอื่นจะมาเอง สำคัญที่สุดคือการรู้เท่าทันสื่อ และการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ ทำอย่างไรคนใช้สื่อออนไลน์รู้เท่าทันสื่อ พอรู้เท่าทันสื่อแล้วต้องใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ ไม่ไปสร้างความเดือดร้อนให้คนอื่น ไม่ไปสร้างผลกระทบต่อความมั่นคงหรือสร้างความเสียหายให้กับสังคมประเทศชาติ สถาบันหลัก”

(พิสิษฐ์ เปาอินทร์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 7 ธันวาคม 2559)

“สิทธิส่วนบุคคลเป็นจริยธรรมข้อสำคัญที่สุด คำถามคือว่ารู้หรือเปล่าว่าข้อมูลเหล่านี้เป็นเรื่องส่วนตัว อาจมีกลุ่มคนที่ไม่เข้าใจว่าสิ่งนี้เรียกว่าเรื่องส่วนตัว ยกตัวอย่าง การถ่ายรูปเด็กเล็กในบ้านของคนอื่นแล้วเผยแพร่ออกไป อาจมีคนกลุ่มหนึ่งรู้สึกว่าเป็นเรื่องน่ารัก ลูกน่ารัก ยืนอยู่ข้างถนนทำนองทำนี่ แล้วถ่ายรูปลูกเค้าโพสต์ขึ้นไป แต่จริงๆแล้วมันเป็นเรื่องส่วนตัวใช่หรือไม่ คนที่เป็นสื่อต้องคิดให้ซับซ้อน ยกตัวอย่างหากไปถ่ายภาพโลเคชั่นแห่งหนึ่งถ่ายไป 10, 20, 30, 50 ภาพในภาพจะมีพิศการบอกที่อยู่และมีการเก็บรายละเอียดบางอย่างในภาพ ถ้านำภาพมาต่อเรียงกันกลายเป็นบอกโลเคชั่นที่อยู่อาจนำไปสู่คดีจารกรรมได้ ควรบอกแหล่งที่มาข้อมูลหรือใส่ลิงค์ที่มาข้อมูลและต้องระวังเรื่องลิขสิทธิ์ จะบอกว่าไม่รู้ไม่ได้ แต่มีบางประเทศคิดว่าการกำหนดลิขสิทธิ์เป็นเรื่องของผู้มีอำนาจทำเพื่อครอบครองโลก บางคนกล่าวหาว่าประเทศไทยตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งเข้าข้างพวกลิขสิทธิ์ มาเก็บเงินคนยากคนจน การรู้เท่าทันสื่อสำคัญ (Media literacy) เป็นเรื่องสำคัญ นักข่าวภาคพลเมืองจะต้องมีจุดยืนที่ชัดเจน แล้วมีผลงานที่พิสูจน์ได้ เพราะว่ามีข้อกล่าวหาเยอะว่านักข่าวไปรับผลประโยชน์มาจากคนนั้นเพื่อเชียร์คนนี้ ดังนั้นสื่อต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าเป็นผู้บริการประชาชน”

(เมธินี เทพมณี, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 28 พฤศจิกายน 2559)

สุรางคณา วายุภาพ ผู้เชี่ยวชาญกฎหมายว่าด้วยการกระทำผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ให้ ความสำคัญเรื่องความเที่ยงธรรมไม่มีอคติและสิทธิส่วนบุคคล

“ความเที่ยงธรรมเป็นประเด็นน่าสนใจ ว่า ความไม่ลำเอียงคืออะไร ตอนนี้นักโทษขาด ความเชื่อถือเรื่องความเป็นธรรมแล้ว เพราะความเป็นธรรมคือในสายตาของใคร สีไหน พรรค ไหน กลุ่มไหน ทำให้การตัดสิน (Judgment) เรื่องนี้ยากมากขึ้น การวิพากษ์วิจารณ์เรื่องหนึ่งเรื่องใด ทำได้ แต่ต้องไม่ไปด่าเขานะ การด่าเป็นการปลุกฝังการเกลียดชัง ไม่ควรวิพากษ์วิจารณ์ด้วย เหนือพิฆ หรือพูดภาษารุนแรง บางครั้งคำว่า “การกล่าวหา” กับ “การตรวจสอบ” ใกล้เคียงกันนิดเดียว เส้นแบ่งยากมาก เพราะฉะนั้นต้องพยายามสร้างความชัดเจน ไม่ควรไปชี้นำ กล่าวหาและพิพากษา ผู้อื่น และคนที่ถูกกล่าวหา เขาเสียใจนะ บางที่ยังตอบโต้หรือยังโต้แย้งบางที่ยังกลายเป็นเหยื่อของ สังคมไปเลย ในอนาคตสื่อจะมีปัญหาเรื่องความน่าเชื่อถือสูงมากทั้งในเรื่องมนุษยธรรม สิทธิ มนุษยชน คุณหมื่นศาสนา เหนือพิฆ สิทธิส่วนบุคคล โดยเฉพาะสิทธิส่วนบุคคลสำคัญสุด เพราะอยู่ กับทุกเรื่องเลย เป็นเรื่องเสรีชน เรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่ที่คนนึกไม่ถึงว่ามันสำคัญ แต่ถ้าเรารู้จักมันแล้ว แล้วเราเคารพสิทธิตรงนี้ เท่ากับเคารพตนเอง เคารพคนอื่น ก็จะไม่ต้องมีปัญหาด้านจริยธรรมสื่อ”

(สุรางคณา วายุภาพ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 30 พฤศจิกายน 2559)

สรุปได้ว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญจากภาครัฐ เสนอให้แนวทางจริยธรรมของนักข่าวพลเมือง ควรมีเนื้อหาสำคัญหลายด้านเช่น ความมั่นคง การเคารพสิทธิส่วนบุคคล สิทธิมนุษยชน แต่ไม่ได้ ให้ความสำคัญกับการแยกเนื้อหาข่าวออกจากการแสดงความคิดเห็น

กลุ่ม 6 ตัวแทนผู้บริโภคสื่อ

จากการวิเคราะห์ความคิดเห็นเรื่องแนวปฏิบัติทางจริยธรรมสื่อมวลชน ที่เหมาะสมกับ นักข่าวพลเมืองของกลุ่มตัวอย่างที่เป็น ตัวแทนผู้บริโภคสื่อ จำนวน 3 คน พบว่าให้ความสำคัญใน ด้านความถูกต้อง แหล่งที่มาของข้อมูล และการค้นหาข้อเท็จจริง และเคารพผลงานของผู้อื่น รวมถึง ด้านการปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ส่วนเรื่องภววิสัยเป็นสิ่งที่ทำได้เนื่องจากเป็นสิทธิตาม รัฐธรรมนูญ ที่ระบุว่าทุกคนมีสิทธิแสดงความคิดเห็นส่วนตัวได้

กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นไม่สอดคล้องกันในเรื่องของผลประโยชน์ส่วนบุคคล บางคน มีความเห็นว่านักข่าวพลเมืองที่รับโปรโมท โฆษณาหรือรีวิวลินค้าถือว่าไม่ใช่ นักข่าวพลเมือง แท้จริง แต่บางคนเรียกว่าเป็นการประชาสัมพันธ์สินค้า ทำได้เพียงต้องบอกให้ชัดเจนว่าเป็นข่าว หรือเป็นการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ตัวแทนผู้บริโภคสื่อต่อไปนี้

สุวรรณ จิตประภัสสร กรรมการรองคํการอิสระเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคภาคประชาชน มีความคิดเห็นว่าการตรวจสอบแหล่งข้อมูลเป็นจริยธรรมที่สำคัญที่สุด

“ให้ความสำคัญกับ เนื้อหาที่ถูกต้องตามข้อเท็จจริง การตรวจเช็คแหล่งข้อมูลซ้ำหลายครั้งว่าจริงหรือไม่ แม้สิ่งที่ตามองเห็นว่าจริง ก็ควรตรวจเช็คอีกครั้ง จะเขียนแบบตัวเองคิดตัวเองเห็นแล้วสรุปเองว่าจริงทั้งหมดไม่ได้ ลิขสิทธิ์เป็นการละเมิดจริยธรรม รวมถึงละเมิดกฎหมายเอาผิดลงโทษเป็นคดีความได้ ตราบใดสิ่งที่นักข่าวพลเมืองแสดงเป็นความคิดเห็นและเป็นความจริงถือเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญ ถ้าแสดงความคิดเห็นโดยบริสุทธิ์ใจ ไม่โกหก ก็มีสิทธิแสดงเป็นความคิดเห็นได้เต็มที่ ถ้าเป็นพลเมืองทั่วไปรีวิวลินค้าได้ แต่หากเป็นนักข่าวพลเมืองไม่ควรทำ ถ้าเป็นนักข่าวแล้วขายของไปด้วยก็ทำลายเครดิตตัวเอง

(สุวรรณ จิตประภัสสร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 19 มีนาคม 2560)

ขณะที่ สารี อ่องสมหวัง ตัวแทนมูลนิธิเพื่อผู้บริโภค และ อัญญาอร พานิชพิ้งรัด ประธานเครือข่ายครอบครัวเฟียร์ระวังและสร้างสรรค์สื่อ มีความคิดสอดคล้องกันว่าการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการ ไม่เสนอเนื้อหาแสดงความเกลียดชังเป็นจริยธรรมที่สำคัญ เนื่องจากเป็นสิ่งที่มนุษย์ควรพึงกระทำต่อกัน

“การรายงานข่าวต้องอาศัยความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือ และมีหลักฐาน เป็นสิ่งสำคัญ นักข่าวพลเมืองต้องไม่พูดเท็จ การอ้างอิงแหล่งที่มา ต้องแยกระหว่างข้อมูลทั่วไปกับเนื้อหา คนที่เสฟสื่อสังคมออนไลน์ควรรู้ว่าข้อมูลแบบนี้ มีแหล่งที่มาจริงหรือเปล่า แต่เดี๋ยวนีสร้างข้อมูลหลอกลวงกันได้ ต้องทำให้คนรู้เท่าทันสื่อออนไลน์ การใส่ความคิดเห็นถามว่าลำเอียงไหม ก็คงลำเอียงแต่เขาสะท้อนความจริงในส่วนของตัวเองให้คนอื่นได้รับรู้ เสทสปีช เป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ เสทสปีช ไม่ใช่คำหยาบ แต่เป็นจริยธรรมคือเป็นสิ่งที่มนุษย์ควรพึงกระทำต่อกัน ไม่ส่งเสริมให้คนเกลียดชังกัน ฆ่ากัน คนเราจะเคารพสิทธิมนุษยชนก็ต่อเมื่อสิทธิมนุษยชนเป็นประโยชน์กับเรา แต่เมื่อใดสิทธิมนุษยชนมารุกรานสิทธิเรา เราจะคิดว่าสิทธิมนุษยชนนั้น ไม่สำคัญ ซึ่งอันนี้ผิดหลักการสิทธิมนุษยชนเป็นหลักพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน ถ้านักข่าวพลเมืองรีวิวลินค้าก็ไม่ใช่ข่าว เรียกว่าการประชาสัมพันธ์สินค้า บอกไปเลยให้ชัดเจนว่าเป็นข่าวหรือเป็นการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ความหวังของพี่คือข่าวควรจะช่วยสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม นักข่าวควรก้าวพ้นการเสนอข้อเท็จจริงอย่างเดียว แต่ข่าวต้องสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม นักข่าวต้องทำหน้าที่ชี้หน้าด้วยคุณทำหน้าที่แค่คนกลางอย่างเดียวไม่พอ อยากให้นักข่าวพลเมืองทำหน้าที่เหล่านี้มากขึ้น”

(สารี อ่องสมหวัง, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 17 มีนาคม 2560)

“ถ้าใครจะลุกขึ้นมาเป็นนักข่าวพลเมือง แสดงว่าชอบที่จะถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร ดังนั้น สิ่งสำคัญที่ต้องมีคือต้องค้นหาข้อเท็จจริง ต้องแน่ใจว่าเรื่องนั้นไม่ใช่เรื่องส่วนตัว แต่เป็นเรื่อง ส่วนกลาง เป็นเรื่องของสังคม นักข่าวต้องเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ไปดูหมิ่น ถากถาง เยาะ เย้ย หรือไปใช้คำส่อเสียด เช่น ไปเรียกเขาว่า “ไอ้แห้ว” หรือ “ไอ้ห้อย” เรื่องสิทธิมนุษยชนกับ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มีความสำคัญเพราะไม่มีใครอยากถูกละเมิด โดยเฉพาะกรณีเกี่ยวกับสิทธิ เด็ก ประเทศไทยอาจจะไม่มีประสบการณ์ที่ลุกขึ้นมาฟ้องพ่อแม่ว่าเอารูปลูกตอนเด็กมาโพสต์ลงสื่อ โซเชียลออนไลน์ ถ้าเป็นข่าวสารเกี่ยวกับศาสนา ควรแยกเนื้อหาข่าวกับความคิดเห็นก่อน เรื่อง ความมั่นคง ถ้าใช้คำว่าความมั่นคงก็ตรงตัวไปเลยว่าจะเกี่ยวกับอะไร แค่นั้น อยากรู้ถึงเป็นความ มั่นคง การวิวิธินคำไม่ถือว่าเป็นนักข่าวพลเมืองถ้ามีโฆษณาไม่เรียกว่าเป็นนักข่าวพลเมือง พูด ตรงไปตรงมา เจ็บแสบควั่น ครามาแอดดิก สำหรับตัวเองไม่คิดว่าเป็นนักข่าวพลเมือง เพราะยังให้ เคารพและให้เกียรติคำว่านักข่าว คำว่านักข่าวมาพร้อมด้วยจริยธรรมและจรรยาบรรณของการเป็น นักข่าว”

(อัญญาอร พานิชพิ้งรัด, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 30 มีนาคม 2560)

สรุปได้ว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญตัวแทนผู้บริหารสื่อ เสนอให้แนวทางจริยธรรมของนักข่าว พลเมืองควรมีเนื้อหาสำคัญหลายด้าน เช่น สิทธิมนุษยชน การตรวจสอบความถูกต้องของแหล่งข่าว การไม่แสดงความเกลียดชัง ไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องความมั่นคง

ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์จำนวน 20 คน ตามขั้นตอนของการวิจัยตามเทคนิคเคลฟายรอบที่ 1 สามารถนำมาสังเคราะห์จัดกลุ่มความสำคัญ ทางจริยธรรมได้ 10 ด้าน นักวิจัยพบว่า 8 ด้าน จาก 10 ด้าน มีความคล้ายคลึงกับผลการศึกษา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมสื่อมวลชนทั่วไป ได้แก่

1. ความมีคุณภาพถูกต้องรอบด้าน (accuracy)
2. ความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูล (sources)
3. การเคารพผลงานผู้อื่น (copyright)
4. ความไม่ลำเอียงหรือมือคตติ (impartiality)
5. การปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (human rights)
6. การไม่สร้างความเกลียดชัง (hate speech)
7. การเคารพสิทธิส่วนบุคคล (privacy)
8. การไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง (personal advantage)

ผลการศึกษานี้ยังพบองค์ประกอบจริยธรรมเพิ่มเติม 2 ด้านที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ให้ความสำคัญ ถือว่าเป็นจริยธรรมของนักสื่อสารมวลชนยุคไร้พรมแดน (Global journalism Ethics) ที่ใช้เครือข่ายออนไลน์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารไปยังสังคมวงกว้างทั่วโลก ได้แก่

9. การคำนึงถึงความมั่นคง (media and national security)

10. การเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล (media and religion / belief)

โดยเนื้อหาจริยธรรม 2 ด้าน ได้แก่ “การคำนึงถึงความมั่นคง” และ “การเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล” ที่พบในการศึกษานี้ ผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์มีความเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญสำหรับการสื่อสารข้อมูลข่าวสารของนักข่าวพลเมืองหรือสื่อภาคประชาชน ที่พบปัญหาใช้สื่อออนไลน์เพื่อเสรีภาพการสื่อสารอย่างขาดความรับผิดชอบต่อความเสียหายระดับที่ทำให้เกิดความขัดแย้งต่อชุมชน สังคม รวมถึงความมั่นคงของประเทศชาติ เช่น ปัญหาผู้ก่อการร้าย ปัญหาการสร้างความตื่นตระหนกในสังคมโดยไม่เหตุอันควร ดังนั้นจึงเห็นควรให้นำจริยธรรมทั้ง 2 ด้านนี้ไปเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับนักข่าวพลเมืองเพิ่มเติมจากหลักจริยธรรมสื่อมวลชนทั่วไป

ตารางสรุปความคิดเห็นในประเด็นแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมนักข่าวพลเมือง

ผลการศึกษาเนื้อหาจริยธรรมสำคัญสำหรับนักข่าวพลเมืองทั้ง 10 ด้าน สามารถสรุปประมวลเป็นตารางแจกแจงความถี่จำนวน 40 ข้อ ตามที่ปรากฏผลดังแสดงไว้ใน ตารางที่ 4. 2

ตารางที่ 4.2 ผลการประมวลเนื้อหา “จริยธรรม” นักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์

เนื้อหาจริยธรรมที่มีความสำคัญสำหรับนักข่าวพลเมือง		กลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ					
1 ความมีคุณภาพถูกต้องรอบด้าน (accuracy)		1	2	3	4	5	6
1	การตรวจสอบข้อเท็จจริงให้ถูกต้อง ครบถ้วน รอบด้าน ก่อนเผยแพร่หรือส่งต่อผู้อื่น (share)	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2	การเผยแพร่ข่าวสารอย่างรีบเร่งเพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ต้องคำนึงถึงคุณภาพและความน่าเชื่อถือ	✓	✓	✓	✓		✓
3	รายงานเนื้อหาข่าวสารตามสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่บิดเบือนข้อมูล	✓	✓	✓	✓	✓	✓
4	เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่ถูกพาดพิงได้นำเสนอข้อมูล	✓		✓	✓	✓	✓
2 ความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูล (sources)							
5	บอกแหล่งที่มาข้อมูลถูกต้องครบถ้วนไม่รายงานข่าวสารเลื่อนลอยโดยไม่มีแหล่งอ้างอิง	✓	✓	✓	✓	✓	✓
6	แสดงแหล่งอ้างอิงและแหล่งเชื่อมโยงข้อมูล (link) เพื่อให้ตรวจสอบย้อนกลับข้อมูลปฐมภูมิได้	✓	✓		✓	✓	✓
7	ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลก่อนเผยแพร่	✓	✓		✓	✓	✓
8	ปกป้องและปฏิบัติต่อแหล่งข่าวอย่างเป็นธรรมและคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ให้ข้อมูล	✓		✓	✓		✓

(หมายเหตุ : กลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ 1 นักข่าวพลเมือง 2 นักวิชาการวารสารศาสตร์ 3 นักข่าววิชาชีพ 4 ตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน 5 เจ้าหน้าที่รัฐ 6 ตัวแทนผู้บริโภคสื่อ)

■ ไม่ได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

เนื้อหาจริยธรรมที่มีความสำคัญสำหรับนักข่าวพลเมือง		กลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ					
3 การเคารพผลงานผู้อื่น (copyright)		1	2	3	4	5	6
9	การใช้ผลงานมีลิขสิทธิ์ ต้องขออนุญาตและไม่ทำผิดกฎหมาย	✓	✓	✓	✓	✓	✓
10	อ้างอิงหรือให้เครดิตเจ้าของผลงานที่นำผลงานมาใช้	✓		✓	✓	✓	✓
11	ใช้ผลงานมีลิขสิทธิ์บางส่วนได้เพื่อประโยชน์สาธารณะ หรือเพื่อการสร้างสรรค์สิ่งใหม่	✓		✓			✓
12	การละเมิดลิขสิทธิ์ถือเป็นข้อห้ามเด็ดขาด	✓	✓	✓	✓	✓	✓
13	ให้ความเคารพภูมิปัญญาชาวบ้านไม่ต่างจากผลงานมีลิขสิทธิ์		✓				
4 ความไม่ลำเอียงหรือมีอคติ							
14	ควรแยกเนื้อหาข่าวกับความคิดเห็นออกจากกันอย่างชัดเจน	✓		✓	✓		✓
15	การแสดงความคิดเห็นทำได้โดยไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง	✓	✓	✓	✓	✓	✓
16	ระมัดระวังการแสดงความคิดเห็นด้วยความลำเอียงหรือมีอคติ	✓		✓	✓	✓	✓
17	นักข่าวพลเมืองต้องมีความเป็นภววิสัย ให้ความเท่าเทียมทุกฝ่าย	✓	✓		✓	✓	✓
5 การปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (human rights)							
18	คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ล่วงละเมิดบุคคลที่เป็นข่าว	✓	✓	✓	✓	✓	✓
19	ปกป้องคุ้มครองเด็กและเรื่องเพศออกจากพื้นที่สาธารณะ	✓		✓	✓		✓
20	มีเสรีภาพในการเสนอข้อมูลข่าวสารและความคิดเห็น โดยไม่สร้างความเสียหายให้ผู้อื่น	✓	✓	✓	✓	✓	✓
21	ให้ความเคารพต่ออัตลักษณ์ผู้ที่แตกต่างจากตนเอง		✓	✓			✓
22	ไม่นำเสนอข้อมูลซ้ำเติมความทุกข์ผู้ประสบเคราะห์กรรม		✓		✓	✓	✓

(หมายเหตุ : กลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ 1 นักข่าวพลเมือง 2 นักวิชาการวารสารศาสตร์ 3 นักข่าววิชาชีพ 4 ตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน 5 เจ้าหน้าที่รัฐ 6 ตัวแทนผู้บริโภคสื่อ)

■ ไม่ได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

เนื้อหาจริยธรรมที่มีความสำคัญสำหรับนักข่าวพลเมือง		กลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ					
6 การไม่สร้างความเกลียดชัง (hate speech)		1	2	3	4	5	6
23	ระมัดระวังการเผยแพร่เนื้อหาที่สร้างความเกลียดชัง	✓	✓	✓		✓	✓
24	ไม่สื่อสารข้อมูลจนทำให้เกิดความเกลียดชังต่อกลุ่มเป้าหมาย	✓	✓	✓		✓	✓
25	ไม่นำเสนอข้อมูลข่าวสารในลักษณะโน้มน้ำหนักหรือส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมรุนแรง	✓	✓	✓	✓	✓	✓
7 การเคารพสิทธิส่วนบุคคล (privacy)							
26	ให้ความเคารพสิทธิส่วนบุคคลหรือความเป็นส่วนตัวผู้อื่น	✓	✓	✓	✓	✓	✓
27	ไม่แสวงหาและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่กระทบสิทธิส่วนบุคคล	✓	✓	✓	✓	✓	✓
28	นำเสนอข้อมูลส่วนบุคคลได้บางกรณี เพื่อประโยชน์สาธารณะ	✓		✓	✓		✓
8 การไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง (personal advantage)							
29	ไม่เสนอข้อมูลข่าวสารเพื่อขอแลกเปลี่ยนผลประโยชน์หรืออามิสสินจ้างจากแหล่งข่าว	✓	✓	✓	✓	✓	✓
30	การไม่โฆษณาอวดอ้างหรือประชาสัมพันธ์ตัวเอง		✓		✓	✓	✓
31	พึงแยกเนื้อที่โฆษณาสินค้าออกจากเนื้อหาข่าวอย่างชัดเจน	✓		✓			✓
32	ไม่โอ้อวดโฆษณาสินค้าเกินจริง จนทำให้เกิดการเข้าใจผิด	✓		✓			✓
10 การเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล (media and religion/ belief)							
33	ระมัดระวังการเผยแพร่ข้อมูลที่กระทบความมั่นคงประเทศ	✓		✓		✓	✓
34	ไม่เผยแพร่ข้อมูลทำให้ผู้คนตื่นตระหนกโดยไม่มีเหตุอันควร	✓	✓	✓		✓	✓
35	คำนึงถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม	✓	✓			✓	

(หมายเหตุ : กลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ 1 นักข่าวพลเมือง 2 นักวิชาการวารสารศาสตร์ 3 นักข่าววิชาชีพ 4 ตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน 5 เจ้าหน้าที่รัฐ 6 ตัวแทนผู้บริโภคสื่อ)

■ ไม่ได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

เนื้อหาจริยธรรมที่มีความสำคัญสำหรับนักข่าวพลเมือง		กลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ					
10 การเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล (media and religion/ belief)		1	2	3	4	5	6
36	สื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับศาสนาด้วยความเป็นกลาง ปราศจากอคติ	✓		✓	✓		✓
37	ไม่สื่อสารในลักษณะแสดงความเกลียดชังดูหมิ่นศาสนา	✓		✓	✓	✓	✓
38	ระมัดระวังการเสนอข้อมูลเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางศาสนา	✓	✓	✓	✓		✓
39	ไม่รายงานข่าวสารดูหมิ่นสิ่งที่บุคคลเคารพสักการะ	✓	✓	✓			✓
40	ใช้ภาษาที่เหมาะสมในการเสนอข่าวสารเกี่ยวกับศาสนาหรือความเชื่อส่วนบุคคล	✓		✓	✓	✓	✓

(หมายเหตุ : กลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ 1 นักข่าวพลเมือง 2 นักวิชาการวารสารศาสตร์ 3 นักข่าววิชาชีพ 4 ตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน 5 เจ้าหน้าที่รัฐ 6 ตัวแทนผู้บริโภคสื่อ)

■ ไม่ได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้

เมื่อได้ผลความคิดเห็นด้านจริยธรรมในแต่ละกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร ผู้วิจัยก็สามารถนำมาสรุปเป็นประเด็นสำคัญที่จำเป็น เพื่อสร้างแบบสอบถามความคิดเห็นปลายปิดเพื่อนำไปประเมินค่าความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในรอบต่อไป

จากตาราง 4.3 พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 6 กลุ่ม เสนอความคิดเห็นคล้ายคลึงกันใน “ด้านความมีคุณภาพถูกต้องรอบด้าน” เกือบทุกข้อ ยกเว้นผู้เชี่ยวชาญกลุ่ม 5 เจ้าหน้าที่รัฐเกี่ยวข้องกับกรปฏิรูปสื่อ ไม่ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวข้องกับข้อ 2 “การเผยแพร่ข่าวสารอย่างรีบเร่งเพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ต้องคำนึงถึงคุณภาพและความน่าเชื่อถือ” และ กลุ่ม 2 นักวิชาการวารสารศาสตร์ไม่ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวข้องกับข้อ 4 “เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่ถูกพาดพิงได้นำเสนอข้อมูล”

“ด้านความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูล” ผู้เชี่ยวชาญทุกกลุ่มมีความคิดเห็นคล้ายคลึงกัน ยกเว้น ผู้เชี่ยวชาญกลุ่ม 3 นักข่าววิชาชีพที่ใช้สื่อออนไลน์ไม่ได้เสนอความคิดเห็นข้อ 6 “แสดงแหล่งอ้างอิงและแหล่งเชื่อมโยงข้อมูล (link) เพื่อให้ตรวจสอบย้อนกลับข้อมูลปฐมภูมิได้” และข้อ 7 “ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลก่อนเผยแพร่” และกลุ่ม 2 นักวิชาการวารสารศาสตร์

และ กลุ่ม 5 เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อ ไม่ได้เสนอความคิดเห็น ข้อ 8 “ปกป้องและปฏิบัติต่อแหล่งข่าวอย่างเป็นธรรมและคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ให้ข้อมูล”

“ด้านการเคารพผลงานผู้อื่น” ผู้เชี่ยวชาญทุกกลุ่มเสนอความคิดเห็นคล้ายคลึงกันเกือบทุกข้อ ยกเว้นข้อ 13 “ให้ความเคารพภูมิปัญญาชาวบ้านไม่ต่างจากผลงานมีลิขสิทธิ์” มีเพียงผู้เชี่ยวชาญกลุ่ม 2 นักวิชาการวารสารศาสตร์ที่เสนอความคิดเห็นในข้อนี้ และไม่เสนอความคิดเห็น ข้อ 10 “อ้างอิงหรือให้เครดิตเจ้าของผลงานที่นำผลงานมาใช้” ผู้ไม่เสนอความคิดเห็นในข้อ 11 “ใช้ผลงานมีลิขสิทธิ์บางส่วนได้เพื่อประโยชน์สาธารณะ หรือเพื่อการสร้างสรรสิ่งใหม่” มีจำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม 2 นักวิชาการวารสารศาสตร์ กลุ่ม 3 นักข่าววิชาชีพที่ใช้สื่อออนไลน์ และกลุ่ม 5 ผู้เป็นเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อ

“ด้านความไม่ลำเอียงหรือมีอคติ” พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 6 กลุ่ม เสนอความคิดเห็นคล้ายคลึงกัน ยกเว้น กลุ่ม 2 นักวิชาการวารสารศาสตร์ และกลุ่ม 5 เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อไม่ได้เสนอความคิดเห็นในข้อ 14 “ควรแยกเนื้อหาข่าวกับความเห็นออกจากกันอย่างชัดเจน” ผู้เชี่ยวชาญกลุ่ม 2 นักวิชาการวารสารศาสตร์ไม่ได้เสนอความคิดเห็นในข้อ 16 “ระมัดระวังการแสดงความเห็นด้วยความลำเอียงหรือมีอคติ” และกลุ่ม 3 นักข่าววิชาชีพที่ใช้สื่อออนไลน์ไม่ได้เสนอความคิดเห็นในข้อ 17 “นักข่าวพลเมืองต้องมีความเป็นกวีวิสัย ให้ความเท่าเทียมทุกฝ่าย”

ด้าน “การปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 6 กลุ่ม เสนอความคิดเห็นคล้ายคลึงกัน ยกเว้นกลุ่ม 2 นักวิชาการวารสารศาสตร์ และกลุ่ม 5 เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อไม่ได้เสนอความคิดเห็นในข้อ 19 “คุ้มครองปกป้องเด็กและเรื่องเพศออกจากพื้นที่สาธารณะ” ส่วนผู้เชี่ยวชาญกลุ่ม 1 นักข่าวพลเมือง กลุ่ม 4 ตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน และกลุ่ม 5 เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อ ไม่ได้เสนอความคิดเห็นในข้อ 21 “ให้ความเคารพต่ออัตลักษณ์ผู้ที่แตกต่างจากตนเอง” ผู้เชี่ยวชาญกลุ่ม 1 นักข่าวพลเมืองและกลุ่ม 2 นักวิชาการวารสารศาสตร์ ไม่ได้เสนอความคิดเห็นในข้อ 22 “ไม่นำเสนอข้อมูลซ้ำเติมความทุกข์ผู้ประสบเคราะห์กรรม”

“ด้านการไม่สร้างความเกลียดชัง” ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 6 กลุ่ม เสนอความคิดเห็นคล้ายคลึงกัน ยกเว้นกลุ่ม 4 ตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน ไม่ได้เสนอความคิดเห็นในข้อ 23 “ระมัดระวังการเผยแพร่เนื้อหาที่สร้างความเกลียดชัง” และ ข้อ 24 “ไม่สื่อสารข้อมูลจนทำให้เกิดความเกลียดชังต่อกลุ่มเป้าหมาย”

“ด้านการเคารพสิทธิส่วนบุคคล” ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 6 กลุ่ม เสนอความคิดเห็นคล้ายคลึงกัน ยกเว้นกลุ่ม 2 นักวิชาการวารสารศาสตร์ และกลุ่ม 5 เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อ ไม่ได้เสนอความคิดเห็นในข้อ 28 “นำเสนอข้อมูลส่วนบุคคลได้บางกรณี เพื่อประโยชน์สาธารณะ”

“ด้านการไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง” ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 6 กลุ่ม เสนอความคิดเห็นคล้ายคลึงกัน ยกเว้นกลุ่ม 1 นักข่าวพลเมืองและกลุ่ม 3 นักข่าววิชาชีพที่ใช้สื่อออนไลน์ ไม่ได้เสนอความคิดเห็นในข้อ 30 “การไม่โฆษณาอวดอ้างหรือประชาสัมพันธ์ตัวเอง” และส่วนผู้เชี่ยวชาญกลุ่ม 2 นักวิชาการวารสารศาสตร์ กลุ่ม 4 ตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนและกลุ่ม 5 ผู้เป็นเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อ ไม่ได้เสนอความคิดเห็นในข้อ 31 “พึงแยกเนื้อที่โฆษณาสินค้าออกจากเนื้อหาข่าวอย่างชัดเจน” และ ข้อ 32 “ไม่โอ้อวดโฆษณาสินค้าเกินจริง จนทำให้เกิดการเข้าใจผิด”

“ด้านการคำนึงถึงความมั่นคง” ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 6 กลุ่ม เสนอความคิดเห็นแตกต่างกัน โดยกลุ่ม 4 ตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน ไม่ได้แสดงความคิดเห็นในด้านความมั่นคงทั้ง 3 ข้อ กลุ่ม 2 นักวิชาการวารสารศาสตร์ไม่ได้เสนอความคิดเห็นข้อ 33 “ระมัดระวังการเผยแพร่ข้อมูลที่กระทบความมั่นคงประเทศ” และ กลุ่ม 2 นักวิชาการวารสารศาสตร์ กลุ่ม 3 นักข่าววิชาชีพที่ใช้สื่อออนไลน์ กลุ่ม 4 ตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนและ กลุ่ม 6 ตัวแทนผู้บริโภคสื่อ ไม่ได้แสดงความคิดเห็นข้อ 35 “คำนึงถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม”

“ด้านการเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล” ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 6 กลุ่ม เสนอความคิดเห็นคล้ายคลึงกัน ยกเว้นกลุ่ม 2 นักวิชาการวารสารศาสตร์ไม่ได้เสนอความคิดเห็นข้อ 36 “สื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับศาสนาด้วยความเป็นกลาง ปราศจากอคติ” และ ข้อ 37 “ไม่สื่อสารในลักษณะแสดงความเกลียดชังคูหมิ่นศาสนา” กลุ่ม 4 ตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนและกลุ่ม 5 เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อไม่ได้เสนอความคิดเห็นในข้อ 39 “ไม่รายงานข่าวสารคูหมิ่นสิ่งที่ยุคเคารพสักการะ” กลุ่ม 2 นักวิชาการวารสารศาสตร์ไม่ได้เสนอความคิดเห็นข้อ 40 “ใช้ภาษาที่เหมาะสมในการเสนอข่าวสารเกี่ยวกับการเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคลหรือความเชื่อส่วนบุคคล”

ผลการสรุปสังเคราะห์คำตอบด้านเนื้อหาจริยธรรมในขั้นตอนที่ 2.1 ข้างต้น ผู้วิจัยนำมาจัดทำเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่าด้านจริยธรรม 10 ด้าน จำนวน 40 ข้อ เพื่อนำไปสัมภาษณ์รอบที่ 2 กับผู้เชี่ยวชาญทั้ง 6 กลุ่มเดิม ตามเทคนิคเดลฟายเพื่อให้ได้แนวทางปฏิบัติทาง “จริยธรรม” สำหรับ นักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ที่เป็นฉันทามติ

(3) กลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง

ผลการสังเคราะห์ความคิดเห็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ 6 กลุ่ม ด้วยแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับลักษณะกลไกกำกับดูแลและส่งเสริมจริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับนักข่าวพลเมืองยุคสื่อ

สังคมออนไลน์ ตามเทคนิคเคลฟายรอบที่ 1 พบว่ากลไกกำกับดูแลจริยธรรมของนักข่าวพลเมืองที่เหมาะสมนั้น ไม่ควรให้รัฐเข้ามาบีบบังคับมากนัก ควรเป็นรูปแบบการสนับสนุนให้นักข่าวพลเมืองกำกับดูแลตนเอง เช่น จัดตั้งองค์กรหรือกลุ่มนักข่าวพลเมืองขึ้นมา และมีข้อเสนอให้ใช้บทลงโทษทางกฎหมายให้เคร่งครัด เช่น การละเมิดลิขสิทธิ์ หรือ โฆษณาหลอกลวงเกินจริง รวมถึงเสนอให้ผู้ประกอบการธุรกิจโทรคมนาคมหรือจัดทำระบบการรายงานข้อมูลที่เกิดจริยธรรมในสื่อสังคมออนไลน์ให้มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม ผู้วิจัยนำสาระสำคัญของกลไกกำกับดูแลและส่งเสริมจริยธรรมที่เหมาะสมกับนักข่าวพลเมือง ที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 20 คน มาสรุปได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 นักข่าวพลเมือง

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนนักข่าวพลเมืองไม่เห็นด้วยกับการใช้กลไกภาครัฐแต่เน้นการใช้มาตรการลงโทษทางสังคมและให้ภาคธุรกิจเข้ามาสนับสนุนการอบรมส่งเสริมจริยธรรม ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของนักข่าวพลเมืองต่อไปนี้

เดวิด อนันตศิลป์ เจ้าของเพจเฟซบุ๊กซีเอสไอ แอลเอ มีความคิดเห็นว่าการลงโทษที่เหมาะสมคือการใช้สมาชิกในสังคมออนไลน์มาช่วยกันตรวจสอบ เมื่อพบการละเมิดจริยธรรมให้แจ้งไปที่เจ้าของแพลตฟอร์ม เช่น เฟซบุ๊ก และไม่เห็นด้วยที่จะใช้กลไกภาครัฐมาควบคุม เพราะจะทำให้เกิดความเสียโอกาสในการเปิดรับนักลงทุนจากต่างประเทศ สอดคล้องกับความคิดเห็นของเจษฎา เด่นดวงบริพันธ์ ตัวแทนนักสืบพันทิป ที่เสนอให้สร้างกลไกกำกับดูแลตนเอง

“ควรใช้กลไกที่เป็นมาตรการลงโทษทางสังคม (social sanction) ควบคุมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองให้จัดการกันเอง เพราะถ้าคนใช้ละเมิดจริยธรรมเยอะจนเกินไปก็จะอยู่ได้ไม่นาน บางเพจปิดตัวเพราะ โดนหลายคนรีพอร์ตไปที่เฟซบุ๊ก ประชาชนจะเป็นคนตัดสิน การใช้กลไกภาครัฐมาควบคุมจะทำให้เกิดผลเสียทางด้านเศรษฐกิจ เช่น อาลีบาบาเลือกไปลงทุน digital hub ที่มาเลเซียแทนการลงทุนในไทย ตอนนี้ facebook พยายามทำโปรแกรมให้มีระบบตรวจสอบ เช่น ถ้ามีภาพโป๊จะรู้เลย สุดท้ายถ้าประชาชนหรือผู้รับสารเห็นแล้วทนไม่ไหว ก็มีปุ่มรีพอร์ตบ๊องจ๊าย ส่งเสริมจริยธรรม ถ้ามีคู่มือจริยธรรม (guideline) เหมือนกับศีลห้าให้คนทำตาม แต่ไปบังคับไม่ได้ ถ้าใครอยากเป็นนักข่าวพลเมืองจริง ก็จะเรียนรู้ศึกษาเองว่าอะไรควรไม่ควร การทำคู่มือจริยธรรมนักข่าวพลเมืองควรทำให้สั้นและเข้าใจง่าย เหมือน บัญญัติ 10 ประการ ถ้าอยากเป็นนักข่าวพลเมืองที่ประสบความสำเร็จน่าเชื่อถือให้ปฏิบัติตามนี้ เป็นลักษณะฮาวทู (how to) ไม่ใช่เป็นข้อห้าม”

(เดวิด อนันตศิลป์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 9 เมษายน 2560)

“ผมยังอยากเห็นอิสระของการที่ทุกคนสามารถเป็น free speech แล้วให้กลไกของสังคม ณ เวลานั้นดูแลกันเอง สมมุติสิ่งเราโพสต์วันนี้สังคมรับไม่ได้ใครจะไปรู้ว่าอีกห้าปีหรือห้าเดือนข้างหน้าอาจจะรับได้ก็ได้ การที่มีกลไกที่เป็นหน่วยงานจริง ๆ เข้ามามันจะโบราณคร่ำครึมาก เหมือนกับเอาวิจารณ์ญาณของคนอื่นมาตัดสิน ”

(เจษฎา เด่นดวงบริพันธ์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 มีนาคม 2560)

ขณะที่ จูตินบ โกมลนินิ ผู้ก่อตั้ง “ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้” มีความคิดเห็นว่ภาคเอกชนควรเข้ามาช่วยสนับสนุนการอบรมจริยธรรมให้นักข่าวพลเมือง

“ภาครัฐใช้ พ.ร.บ.คอมพิวเตอร้ฯ ซึ่งไม่ได้ดูแลคุณภาพเนื้อหาจริยธรรมในสื่อสังคมออนไลน์ แต่มีหน้าที่จัดการกับสิ่งที่เรียกว่าความมั่นคงของรัฐ แต่ไม่ได้ดูแลสังคม การมีภาคธุรกิจมาช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้อบรมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองทำให้มีพัฒนาการที่ดีขึ้น เช่น เพจพันทิพ เพจหมาเฝ้าบ้าน ได้รับทุนโดยชมรมนักธุรกิจเพื่อสังคม มีการอบรมหลายรุ่น ทำงานผ่านเพจ ใช้สื่อออนไลน์ในการดูแลสังคม รวมถึงเรื่องทุจริตคอร์รัปชัน รูปแบบกลไกการกำกับดูแล ควรเป็นการให้รางวัลคือการสร้างมาตรฐานเชิงบวกให้คนรับรู้ และการจัดอบรมจริยธรรมเป็นเรื่องสำคัญ การอบรมให้คนทำสื่อรู้เท่าทันสื่อ”

(จูตินบ โกมลนินิ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 18 มีนาคม 2560)

กลุ่ม 2 นักวิชาการวารสารศาสตร์

จากการศึกษาพบว่า ผู้เชี่ยวชาญผู้เป็นนักวิชาการมีความเห็นด้วยกับการสร้างแนวทางจริยธรรมที่เป็นมาตรฐานและให้เกิดการเรียนรู้อย่างเป็นธรรมชาติผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ไม่ใช่ในลักษณะการบังคับให้ทำตามแบบกฎหมาย แต่เป็นการสร้างความเข้าใจจนทำให้เกิดกลไกการเรียนรู้ด้านจริยธรรมที่มอลชนตามวิถีทางของสื่อภาคประชาชน ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของนักวิชาการต่อไปนี้

“กลุ่มบล็อกเกอร์มีการรวมกลุ่มกัน มีจริยธรรมของตัวเอง ในพื้นที่ก็มีกลุ่มจริยธรรมของพื้นที่เอง อย่างน้อยก็มีมาตรฐานมากขึ้นในกลุ่ม แต่ต้องเกิดตามธรรมชาติของแต่ละกลุ่มมากกว่าใครคนใดคนหนึ่งมาบอกให้จัด ตัวจริยธรรมไม่ได้หยุดนิ่ง ไม่ได้ขาวดำ บางอย่างสีเทา ๆ บางอย่างถูกผิดในเงื่อนไขนี้ เพราะฉะนั้นการเรียนรู้เรื่องจริยธรรมไม่เหมือนกฎหมาย ต้องมาพูดคุยให้คนได้ตระหนักเองว่าควรทำหรือไม่ควรทำ ไม่ใช่บังคับสิ่งที่ควรปฏิบัติไม่ควรปฏิบัติ ควรจะให้เขาเรียนรู้เรื่องว่าทำหรือไม่ทำ”

(มานะ ศรีรยาภวัฒน์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 มีนาคม 2560)

“นักข่าวพลเมืองที่มีจิตอาสาจำนวนมากขึ้นทำให้คุณไม่อยู่ ตอนนี้น่าจะมีแนวทางที่จะบอกว่าการเป็นนักข่าวพลเมืองที่ดีเป็นอย่างไร เริ่มจากง่ายๆเลย คือ หนึ่ง สอง สาม สี่ ก่อนที่คุณจะเสนออะไรออกจะมีวิธีคิดเรื่องของความถูกต้อง เรื่องการให้เครดิต การไม่ใส่ความคิดของตัวเองเข้าไป มันเป็นการเคลื่อนไหวทั้งระบบเพราะโซเชียลมีเดียเกิดขึ้นทั้งระบบ ใช้หนามยอกเอาหนามบ่ง คือเราใช้โซเชียลมีเดียอยู่ที่ให้ความรู้ผ่านโซเชียลมีเดีย”

(กมลรัฐ อินทรทัศน์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 8 มีนาคม 2560)

กลุ่ม 3 นักข่าววิชาชีพที่ใช้สื่อออนไลน์

จากการศึกษายังพบว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เป็นนักข่าววิชาชีพ เช่น สุทธิชัย หยุ่น และ ประเมศร์ มินศิริ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการสร้างกลไกกำกับดูแลนักข่าวพลเมือง เพราะถือเป็นการจำกัดเสรีภาพสื่อมวลชนหรือนักข่าว มีข้อเสนอให้ใช้แรงจูงใจทางบวก เพื่อให้เกิดการเรียนรู้วิธีใช้เทคโนโลยีอย่างมีความรับผิดชอบ ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของนักข่าววิชาชีพต่อไปนี้ ขณะที่ จิรนุช เปรมชัยพร จากเว็บไซต์ประชาไท เสนอให้พูดคุยกันหลายฝ่ายเพื่อหาวิธีส่งเสริมจริยธรรมที่ได้ประสิทธิผลมากขึ้น

“ความเหมาะสมระหว่าง censorship กับ free speech เป็นประเด็นมาตลอดอยู่แล้ว ฝ่าย censorship ก็จะเรียกว่าอันนี้เป็น hate speech ฝ่าย free speech ก็จะเรียกว่าอันนี้เป็นเสรีภาพในการแสดงออก ฉะนั้นถ้าคุณมีกฎหมาย คุณก็ต้องขีดเส้นไม่ทางใดทางหนึ่ง คำหนึ่งพูดในยามปกติกับในยามสงครามก็ต่างกันในการตีความ นั่นคือจุดอ่อนของการที่คุณพยายามออกกฎหมายใด ๆ เพื่อที่จะควบคุมสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ควบคุมไม่ได้ สังคมจะดูแลให้ทำตามกติกา ให้แรงจูงใจทางบวก แล้วคุณก็ภูมิใจได้ว่าคุณเป็นนักข่าวพลเมืองที่ถูกต้อง ที่ใช้เสรีภาพ ใช้เทคโนโลยีอย่างรับผิดชอบร่วมกัน”

(สุทธิชัย หยุ่น, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 23 มีนาคม 2560)

“ให้อยู่ในระบบการศึกษาที่ดี ให้อยู่ในหลักสูตร แต่ไม่ควรให้ภาครัฐเข้ามายุ่ง เพราะเดี๋ยวนี้ผู้บริโภคมียากมีเสียงเยอะมาก ถ้ามีการทำไต่สวนไลน์จริยธรรม ภาคธุรกิจจะนำไปใช้ทันที เพราะเขาเป็นห่วงว่าในอนาคตเขาจะควบคุมไม่ได้ ยุคนี้การให้ดาวโดยคนหนึ่งคนหรือองค์กรเดียวไม่เกิด ต้องเกิดจากมหาชน โหวตว่าชอบหรือไม่ชอบง่ายกว่าโหวตว่ามีคุณภาพหรือไม่”

(ประเมศร์ มินศิริ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 12 มีนาคม 2560)

“ถ้ารัฐจะใช้กฎหมายโดยเคร่งครัดต้องไม่เลือกปฏิบัติ หรือใช้กฎหมายตามอำเภอใจ เรื่องจริยธรรมไม่ใช่ไปบังคับใคร เป็นเรื่องที่คุณนั้นต้องเห็นชอบและอยากปฏิบัติตาม การส่งเสริม

ให้นักข่าวพลเมืองประกาศว่าจะยึดถืออะไร ถ้าคิดว่าดีก็ประกาศได้ ถ้าคนสนใจก็นำไปใช้เป็นแนวทางในการทำงาน ถ้าสื่อสารแบบนี้ไปเรื่อย ๆ เสียงจะดัง ถ้ามี 10 ข้อปฏิบัติแต่ไม่รู้ว่าปฏิบัติไปเพื่ออะไร ก็เหมือนคำสั่ง เวลาจะออกแนวทางการปฏิบัติ ควรเปิดโอกาสให้สังคมได้มีการถกเถียงพูดคุย ”

(จิรนุช เปรมชัยพร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 13 มีนาคม 2560)

กลุ่ม 4 ตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน

ผลการศึกษาของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มาจากตัวแทนองค์กรหรือสถาบันวิชาชีพสื่อมวลชน แสดงความคิดเห็นสนับสนุนให้ใช้วิธีการสร้างเครือข่ายรวมตัวกันสร้างกติกาจรรยาบรรณนักข่าวพลเมือง โดยมีสถาบันการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมสร้างจิตสำนึก ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของ ดร.ฉวี หิรัญรักษ์ และ จักรกฤษ เพิ่มพูล ตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนดังต่อไปนี้

“สมาคมออนไลน์เขาก็มีสภาวิชาชีพดูแล นักข่าวพลเมืองควรมีการกำกับดูแลกันเอง เป็นเหมือนอาชีพหนึ่งที่ทำเพื่อประโยชน์สาธารณะ ตรวจสอบความถูกต้องให้ชัดเจนก่อนเผยแพร่ ออกไป รัฐต้องส่งเสริมการอบรมหน้าที่พลเมืองที่ดีหรือหน้าที่สื่อสารสาธารณะของนักข่าวพลเมืองบนพื้นฐานของจรรยาบรรณ คุณธรรม และกฎหมาย โดยอบรมเป็นภาค ในระดับมัธยม อยากให้มีเครือข่ายรวมตัวกันตั้งเป็นสภาวิชาชีพนักข่าวพลเมือง เพื่อเสนอกติกาจรรยาบรรณสำหรับนักข่าวพลเมือง”

(ดร.ฉวี หิรัญรักษ์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 12 มีนาคม 2560)

“สถาบันการศึกษาที่อบรมคนรุ่นใหม่ออกมาจะต้องปลูกจิตสำนึกให้เขาตระหนัก ถ้าเขาทำผิดเป็นสิ่งสำคัญและร้ายแรงมาก กลุ่มก่อนที่รวมตัวกันอยู่ต้องเข้มแข็งและต่อเนื่อง มีข้อความถึงสังคมตลอดเวลาว่ามีการละเมิดเกิดขึ้น จนสังคมถึงจุดหนึ่งที่ตระหนักว่าถ้ามีใครกล้าทำอะไรผิดขึ้นมา เราจะถูกประชาทัณฑ์โดยสังคม ”

(จักรกฤษ เพิ่มพูล, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 มีนาคม 2560)

กลุ่ม 5 เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อ

จากการวิเคราะห์กลไกกำกับดูแลและส่งเสริมจรรยาบรรณที่เหมาะสมกับนักข่าวพลเมือง ในความคิดเห็นของกลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อ พบว่า ให้ความสำคัญกับการใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดระเบียบนักข่าวโดยให้มีการขึ้นทะเบียนรวมถึงนักข่าวพลเมือง

และสร้างสังคมให้รู้เท่าทันสื่อหรือการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ สร้างความไว้วางใจระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐต่อไปนี้

พล.ต.ต.พิสิษฐ์ เปาอินทร์ ผู้รับผิดชอบการกำกับดูแลสื่อมวลชน เสนอให้ใช้กฎหมายที่บังคับใช้ได้จริงอย่างสร้างสรรค์ ขณะที่ เมธิณี เทพมณี อดีตสมาชิกสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ด้านสื่อสารมวลชน และ สุรางคณา วายุภาพ ผู้เชี่ยวชาญกฎหมายว่าด้วยการกระทำผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ แสดงความคิดเห็นถึงความไม่มั่นใจว่าการใช้กลไกกฎหมายจะได้ผลในการควบคุมเครือข่ายออนไลน์

“สำคัญที่สุดคือการรู้เท่าทันสื่อ และการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ ทำอย่างไรคนใช้สื่อออนไลน์จะรู้เท่าทันสื่อ พอรู้เท่าทันสื่อแล้วก็ต้องใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ กฎหมายต้องให้ทันสมัยสามารถบังคับใช้ได้ต้องมี จะมีร่างกฎหมายอีกฉบับหนึ่งกำลังจะออกมาแล้ว ชื่อ ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและจริยธรรมของสื่อมวลชน ก่อนนี้ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนไม่ต้องมีใบอนุญาตต่อไป แต่ตอนนี้เอาสื่อหลักก่อน เรานั้นสื่อหลักแต่สื่อออนไลน์ก็ต้องเข้า เมื่อไหร่ตีความว่าคุณเป็นสื่อ คุณต้องมีใบประกอบอาชีพ”

(พิสิษฐ์ เปาอินทร์, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 7 ธันวาคม 2559)

“ประชาชนหรือพลเมืองอาจจะคิดว่าเรากำกับดูแลเขาแรงไปหรือเปล่า เราออกกติกาที่เหมือนกับจะไปปิดรอนสิทธิหรือเปล่า พิจารณาความไม่ไว้วางใจที่เป็นอุปสรรคสำคัญอย่างยิ่งค่ะ คุณลองคิดภาพดูดี ๆ ว่า ถ้าเราไว้วางใจใครสักคน ไว้วางใจระบบอะไรสักอย่างไม่ว่าเค้าจะออกไอเดียอะไรยังไงก็ตามคุณก็จะเชื่อเขาซะใหม่ ความจริงใจที่พิสูจน์ได้ ขอขีดเส้นด้วยนะ เพราะว่าถ้าสร้างว่าจริงใจ มันพิสูจน์ได้เหมือนกันนะ แล้วมันจะยังไม่ไว้วางใจกันขึ้นไปอีกนะ”

(เมธิณี เทพมณี, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 28 พฤศจิกายน 2559)

“ต้องใช้ social sanction เวิร์คสุด กฎหมายไม่เวิร์คหรอกค่ะเพราะว่าคุณดูไม่ไหวมันเยอะมาก ต่อไปนี่มันจะเกิด internet of thing of data ทุกอย่างปล่อยทางอินเทอร์เน็ตได้หมด ออกจากตรงนี้ก็ไปอยู่ตรงนั้น ปิดยังไงก็ไม่ไหวเพราะฉะนั้นต้องเปิดให้เป็นโลกเสรี แต่เปิดให้มีกลไกดูแลกันเอง มีบรรทัดฐาน (norm) ของตัวเอง”

(สุรางคณา วายุภาพ, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 30 พฤศจิกายน 2559)

กลุ่ม 6 ตัวแทนผู้บริโภคลือ

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เป็นตัวแทนผู้บริโภคลือมีข้อเสนอแนะในการส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองด้วยการสร้างการเรียนรู้ให้เท่าทันลือ โดยเฉพาะการเรียนรู้ตั้งแต่เป็นเด็กเล็กในโรงเรียน ในสถาบันการศึกษาจนถึงระดับมหาวิทยาลัย และไม่เห็นด้วยกับกลไกภาครัฐที่ใช้กฎหมายมากำกับดูแลแบบเข้มงวด ควรสร้างกลไกการร้องเรียนเมื่อพบการเผยแพร่ข่าวสารที่ผิดจริยธรรม ดังตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของตัวแทนผู้บริโภคลือต่อไปนี้

สารี อ๋องสมหวัง มูลนิธิเพื่อผู้บริโภคลือ และ อัญญาอร พานิชพิ้งรัด ประธานเครือข่ายครอบครัวฟ้าระวังและสร้างสรรค์ลือ มีความเห็นคล้ายกันว่า กลไกทางกฎหมายไม่ได้ผล ควรมีจริยธรรมที่เป็นมาตรฐานชัดเจนสำหรับนักข่าวพลเมือง และสอดคล้องกับความเห็นของ สุวรรณจิตประภัสสร กรรมการองค์การอิสระเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคลือภาคประชาชน ที่ต้องการให้ประเทศไทยมีกระบวนการเรียนรู้การรู้เท่าทันลือในสถาบันการศึกษาทุกระดับ

“กฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบันก็เพียงพอแล้ว เรามีกฎหมายกำกับเยอะแยะอยู่แล้ว นี่คือเหตุผลที่เราไม่สนับสนุนให้มีกฎหมายขึ้นมาควบคุมลือ โดยเฉพาะต้องมีการรู้เท่าทันลือเพื่อช่วยกันกำกับ หรือช่วยรายงาน ร้องเรียนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ มหาวิทยาลัยควรเข้าไปมีบทบาท แต่ตอนนี้ไม่รู้ว่่านักข่าวพลเมืองอยู่ตรงไหน ถ้ามีจริยธรรมเหล่านี้นำเสนออยู่บ่อย ๆ จะทำให้เกิดบรรทัดฐานกลายเป็นวัฒนธรรม สมมุติทำให้เห็นชัดเลยว่าจริยธรรมมี 20 ข้อ ที่ไม่ควรทำ คนจะให้ความสำคัญ ผู้บริโภคลือจำนวนหนึ่งก็เก็บไว้ตรวจสอบได้ อย่าคิดว่าเกิดประโยชน์กับนักข่าวพลเมืองอย่างเดียว”

(สารี อ๋องสมหวัง, การลือสารระหว่างบุคคล, 17 มีนาคม 2560)

“การรวมกลุ่มน่าจะสำคัญ เป็นสมาคมหรืออะไรก็ตามแล้วให้เขาออกกติกาตัวเองก่อนว่าวัตถุประสงค์เพื่ออะไร แต่ถ้าเป็นการหารายได้ก็ไม่ใช่นักข่าวพลเมือง ที่ผ่านมากลไกภาครัฐมีกฎหมาย มีระเบียบ ข้อบังคับที่ใช้ไม่ได้ เพราะภาครัฐไม่ได้ติดตามทำอะไรได้ทันท่วงที ถ้าจะได้ผลดีต้องให้เขาดูแลตัวเอง ตอนประชาสัมพันธ์ว่าตอนนี้มีคู่มือสำหรับนักข่าวพลเมืองเกิดขึ้นแล้ว คู่มือนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับคนที่อยากลุกขึ้นมารายงานข่าวโดยไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง”

(อัญญาอร พานิชพิ้งรัด, การลือสารระหว่างบุคคล, 30 มีนาคม 2560)

“สร้างการเรียนรู้เรื่องการรู้เท่าทันลือให้กับประชาชน ครอบคลุมทั้งหมดเลยทั้งผู้ส่งและผู้รับสาร กระบวนการเรียนรู้การรู้เท่าทันลือในต่างประเทศสอนกันตั้งแต่ป.หนึ่ง ควรให้เข้าสู่

ระบบการศึกษาตั้งแต่ป.หนึ่ง ภาครัฐรับเรื่องนี้ไปแล้วแต่ไม่จริงจัง คนที่ทำเขาไม่ค่อยเข้าใจว่ารู้เท่าทันสื่อคืออะไร โครงสร้างทางสังคมของเราอ่อนแอสุด ๆ ผู้รับสื่ออ่อนแอ โคน โจมตีทุกด้านอย่างสาหัส”

(สุวรรณ จิตประภัสสร, การสื่อสารระหว่างบุคคล, 19 มีนาคม 2560)

ผลการสังเคราะห์ความคิดเห็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ 20 คน ด้วยคำถามเปิดเกี่ยวกับลักษณะของกลไกการกำกับดูแลและแนวทางการส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองที่มีประสิทธิภาพ ตามเทคนิคเดลฟายขั้นที่ 1 ผู้วิจัยพบความคิดเห็นสอดคล้องกันในข้อเสนอให้มีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อ (media literacy) การสร้างกลไกกำกับดูแลตนเอง ส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาเป็นองค์กรหลักในการเรียนรู้จริยธรรมสื่อมวลชนทุกระดับชั้นเรียน ทุกภาคส่วน ช่วยสร้างเครือข่ายสอดส่องผู้ทำผิดจริยธรรมสื่อ และเห็นด้วยกับการจัดทำคู่มือจริยธรรมนักข่าวพลเมือง (Guideline) เพื่อเป็นแนวปฏิบัติเบื้องต้นสำหรับสื่อภาคประชาชน และสนับสนุนการรวมตัวเป็นองค์กรหรือสมาคมของนักข่าวพลเมือง

ตารางสรุปความคิดเห็นในประเด็นกลไกกำกับดูแลและส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง

โดยสรุปเนื้อหาข้างต้นได้จำนวน 12 ข้อ แบ่งเป็นลักษณะกลไกกำกับดูแลนักข่าวพลเมืองที่เหมาะสมจำนวน 4 ข้อ ข้อ 1-4 และ แนวทางส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง 8 ข้อ ข้อ 5-12 ปรากฏผลดังแสดงไว้ใน ตารางที่ 4.3 ดังนี้

ตารางที่ 4.3 ผลการประมวลผลโลกาภิวัตน์ดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์

กลไกกำกับดูแลนักข่าวพลเมือง							
ข้อความ		กลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ					
		1	2	3	4	5	6
1	ส่งเสริมให้มีมาตรการลงโทษทางสังคม (social sanction)	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2	ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตควรสร้างระบบรายงานความผิดพลาดให้มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม (report and feedback)	✓	✓	✓		✓	✓
3	จัดตั้งสมาคม องค์กร กลุ่ม หรือชุมชนนักข่าวพลเมือง เพื่อกำหนดระเบียบ คุณธรรม จริยธรรมขั้นพื้นฐาน	✓	✓		✓	✓	
4	บังคับใช้กฎหมายเกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด และมีประสิทธิภาพ	✓		✓	✓	✓	✓
แนวทางการส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์							
5	ภาคพลเมืองส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จริยธรรมสื่อ	✓	✓	✓	✓	✓	✓
6	สนับสนุนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมีส่วนร่วมตรวจสอบการทำผิดจริยธรรม (self as user)	✓	✓	✓	✓	✓	✓
7	ภาคพลเมืองช่วยกันเผยแพร่ “การรู้เท่าทันสื่อ” (media literacy)	✓	✓	✓	✓	✓	✓
8	ภาครัฐสนับสนุนจัดตั้งองค์กรรวมกลุ่มนักข่าวพลเมือง	✓			✓		
9	ภาครัฐสร้างกลไกคุ้มครองและสนับสนุนนักข่าวพลเมืองที่มีคุณธรรม	✓	✓		✓	✓	✓
10	ภาครัฐส่งเสริมสถาบันการศึกษาเป็นองค์กรหลักในการเรียนรู้จริยธรรมสื่อทุกระดับชั้นเรียน		✓	✓	✓	✓	✓
11	ทุกภาคส่วนช่วยกันสร้างเครือข่ายสอดคล้องผู้ทำผิดจริยธรรมสื่อ	✓	✓	✓	✓	✓	✓
12	ทุกภาคส่วนสนับสนุนวิจัยหาองค์ความรู้สื่อภาคประชาชนพร้อมจัดทำคู่มือจริยธรรมนักข่าวพลเมือง (Guideline)	✓	✓	✓	✓	✓	✓

(หมายเหตุ : กลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ 1 นักข่าวพลเมือง 2 นักวิชาการวารสารศาสตร์ 3 นักข่าววิชาชีพ 4 ตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน 5 เจ้าหน้าที่รัฐ 6 ตัวแทนผู้บริโภคสื่อ)

■ ไม่ได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้

จากตาราง 4.3 พบว่าผู้เชี่ยวชาญทั้ง 6 กลุ่มเสนอความคิดเห็นคล้ายคลึงกันเกี่ยวกับกลไกกำกับดูแลนักข่าวพลเมืองให้มีจริยธรรม ยกเว้นผู้เชี่ยวชาญกลุ่ม 4 ตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนไม่ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวข้องกับข้อ 2 “*ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตควรสร้างระบบรายงานความผิดพลาด ให้มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม (report and feedback)*” กลุ่ม 3 นักข่าววิชาชีพที่ใช้สื่อออนไลน์ และกลุ่ม 6 ตัวแทนผู้บริโภคสื่อไม่ได้เสนอความคิดเห็นข้อ 3 “*จัดตั้งสมาคม องค์กร กลุ่ม หรือชุมชนนักข่าวพลเมือง เพื่อกำหนดระเบียบ คุณธรรม จริยธรรมขั้นพื้นฐาน*” กลุ่ม 2 นักวิชาการวารสารศาสตร์ ไม่ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวข้องกับข้อ 4 *บังคับใช้กฎหมายเกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด และมีประสิทธิภาพ*

ส่วนข้อเสนอเกี่ยวกับวิธีการส่งเสริมจริยธรรมให้นักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 6 กลุ่มเสนอความคิดเห็นคล้ายคลึงกันเกือบทุกข้อ ยกเว้นข้อ 8 “*ภาครัฐสนับสนุนจัดตั้งองค์กรรวมกลุ่มนักข่าวพลเมือง*” มีเพียงกลุ่ม 1 นักข่าวพลเมือง และกลุ่ม 4 ตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน ที่เสนอความคิดเห็นเกี่ยวข้องกับข้อนี้ กลุ่ม 3 นักข่าววิชาชีพที่ใช้สื่อออนไลน์เป็นเพียงกลุ่มเดียวที่ไม่ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวข้องกับข้อ 9 “*ภาครัฐสร้างกลไกคุ้มครองและสนับสนุนนักข่าวพลเมืองที่มีคุณธรรม*” และกลุ่ม 1 นักข่าวพลเมือง เป็นเพียงกลุ่มเดียวที่ไม่ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวข้องกับข้อ 10 “*ภาครัฐส่งเสริมสถาบันการศึกษาเป็นองค์กรหลักในการเรียนรู้จริยธรรมสื่อทุกระดับชั้นเรียน*”

ผลจากสรุปสังเคราะห์คำตอบด้านกลไกกำกับดูแลและส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองในขั้นตอนที่ 2.1 ข้างต้น ผู้วิจัยนำมาจัดทำเป็น “แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า” จำนวน 12 ข้อ เพื่อนำไปสัมภาษณ์รอบที่ 2 กับผู้เชี่ยวชาญทั้ง 6 กลุ่ม เดิมตามเทคนิคเดลฟาย เพื่อให้ได้กลไกการดูแลและส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองที่เป็นฉันทามติ

รอบที่ 2 : ผลการวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อสรุปความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ด้วยแบบสอบถามประมาณค่า

ผู้วิจัยนำผลการศึกษาที่ได้จากการวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟายรอบที่ 1 มาสรุปวิเคราะห์และประมวลผลโดยตัดทอนข้อความที่ซ้ำซ้อน หรือส่วนที่อยู่เหนือขอบเขตของการวิจัยออก ก่อนนำมาสร้างเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า เพื่อให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเดิม 6 กลุ่ม จำนวน 20 คน ประเมินค่าจัดระดับความสำคัญหรือความจำเป็นของแต่ละข้อความตามวิธีวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟายรอบที่ 2 โดยมีรายละเอียดดังนี้

- (1) ความหมายและบทบาท “นักข่าวพลเมือง” ยุคสื่อสังคมออนไลน์ 11 ข้อ
- (2) แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง 40 ข้อ

(3) กลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง

12 ข้อ

การสรุปผลความคิดเห็นจากแบบสอบถามรอบที่ 2 ใช้การวิเคราะห์ค่าจำนวนค่าเฉลี่ย ค่ามัธยฐานค่าฐานนิยม และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range : I.R.) ของแต่ละข้อความ เพื่อวัดความสอดคล้องเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ข้อใดมีค่าน้อยกว่าหรือเท่ากับ 1.50 แสดงว่าความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อจริยธรรมข้อนั้น **สอดคล้อง**

(1) ความหมายและบทบาท “นักข่าวพลเมือง” ยุคสื่อสังคมออนไลน์

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญต่อความหมายนักข่าวพลเมือง และบทบาทนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์จากรอบที่ 2 เพื่อตรวจสอบความคิดเห็นที่ความสอดคล้องของความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ ปรากฏผลดังแสดงไว้ใน ตารางที่ 4.4 และตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.4 ผลการตรวจสอบความสอดคล้อง “ความหมายนักข่าวพลเมือง” ยุคสื่อสังคมออนไลน์ (ข้อ 1-5)

ข้อความ	ค่าเฉลี่ย Mean	ฐานนิยม Mode	มัธยฐาน Median	I.R.	ความสอดคล้อง	ระดับความจำเป็น
1 เป็นพลเมืองผู้ตั้งใจสื่อสารข้อมูลเหตุการณ์ออกสู่สังคมด้วยความรับผิดชอบ โดยมีวัตถุประสงค์แตกต่างกัน	4.15	5	4	1.00	สอดคล้อง	มาก
2 เป็นผู้ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพนักข่าวหรือสังกัดองค์กรสื่อ แต่สนใจฝึกทักษะการใช้เทคโนโลยีสื่อสาร เพื่อมีส่วนร่วมหรือมีบทบาทในการส่งข้อมูลข่าวสารจากความรู้ประสบการณ์หรือความเชี่ยวชาญตัวเอง	3.95	4	4	1.25	สอดคล้อง	มาก
3 บุคคลทั่วไปทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสารและผู้รับสารอย่างต่อเนื่อง บางครั้งสามารถกำหนดวาระข่าวสาร (agenda setting) บางประการในสังคม โดยไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง	3.65	4	4	1.50	สอดคล้อง	มาก
4 ประชาชนทั่วไปทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชน เพื่อสะท้อนปัญหาระดับรากหญ้า หรือประเด็นของผู้ด้อยโอกาส	3.65	4	4	1.50	สอดคล้อง	มาก
5 เป็นบุคคลทั่วไปใครก็ได้ที่มีส่วนร่วมในเหตุการณ์และใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเผยแพร่ข้อมูลออกสู่สาธารณะ	3.35	4	4	2.00	ไม่สอดคล้อง	

จากตารางที่ 4.4 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องในประเด็น ความหมายของ “นักข่าวพลเมือง” ยุคสื่อสังคมออนไลน์พบว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องคือข้อความที่ 1 “เป็นพลเมืองผู้ตั้งใจสื่อสารข้อมูลเหตุการณ์ออกสู่สังคม ด้วยความรับผิดชอบ โดยมีจุดมุ่งหมายบางประการ” ข้อความที่ 2 “เป็นผู้ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพนักข่าวหรือสังกัดองค์กรสื่อ แต่สนใจฝึกทักษะการใช้เทคโนโลยีสื่อสารเพื่อมีส่วนร่วมหรือมีบทบาทในการส่งข้อมูลข่าวสารจากความรู้สึกประสบการณ์หรือความเชี่ยวชาญตัวเอง” ข้อความที่ 3 “บุคคลทั่วไปทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสารและรับสารอย่างต่อเนื่อง สามารถกำหนดข่าวสารบางประการในสังคม โดยไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง และข้อความที่ 4 “ประชาชนทั่วไปทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชน เพื่อสะท้อนปัญหาหาคะดับรากหญ้า หรือประเด็นของผู้ด้อยโอกาส” นอกจากนั้นเมื่อพิจารณาระดับความจำเป็นในด้านความหมายของนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ พบว่าทั้ง 4 ข้อความมีค่าเฉลี่ยระดับความจำเป็นมาก ส่วนข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นไม่สอดคล้องกัน ได้แก่ ข้อความ 5 “เป็นบุคคลทั่วไปใครก็ได้ที่มีส่วนร่วมในเหตุการณ์และใช้เทคโนโลยีสื่อสารเผยแพร่ข้อมูลออกสู่สาธารณะ”

ผู้วิจัยนำคะแนนค่าความสอดคล้องและค่าเฉลี่ยรวมกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ มาสังเคราะห์รวมกัน สามารถสรุปเป็นความหมายนักข่าวพลเมืองเบื้องต้นได้ว่า

นักข่าวพลเมือง หมายถึง ประชาชนทั่วไปที่สนใจใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารออกสู่สาธารณะ ไม่จำเป็นต้องสังกัดองค์กรสื่อหรือผ่านการอบรมวิชาชีพสื่อมวลชน โดยเป็นผู้ใกล้ชิดเหตุการณ์หรือมีความเชี่ยวชาญในเรื่องที่สื่อสาร และคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กัน

ส่วนการศึกษาเกี่ยวกับ บทบาทนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์นั้น สามารถสรุปค่าสถิติได้ตามปรากฏในตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 ผลการตรวจสอบความสอดคล้อง “บทบาทนักข่าวพลเมือง” ยุคสื่อสังคมออนไลน์ (ข้อ 6-11)

ข้อความ	ค่าเฉลี่ย Mean	ฐานนิยม Mode	มัธยฐาน Median	I.R.	ความสอดคล้อง	ระดับความจำเป็น
6 นักข่าวพลเมืองมีบทบาทในการเพิ่มปริมาณข้อมูลข่าวสาร ในสังคมให้มีความหลากหลายรอบด้านมากขึ้น	4.50	5	5	1.00	สอดคล้อง	มากที่สุด
7 นักข่าวพลเมืองสามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์มีส่วนร่วมในการสื่อสาร มีบทบาทช่วยลดการผูกขาดช่องทางสื่อสาร	4.25	5	4.5	1.00	สอดคล้อง	มาก
8 นักข่าวพลเมืองมีบทบาทในการตอบสนองความต้องการข่าวสารของสังคมอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง	4.20	5	4.5	1.25	สอดคล้อง	มาก
9 นักข่าวพลเมืองมีบทบาทเป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารพร้อมใช้วิธีการสื่อสารสองทาง (Two-way Communication)	4.20	4	4	1.00	สอดคล้อง	มาก
10 นักข่าวพลเมืองมีบทบาทกำหนดวาระข่าวสารหรือเปลี่ยนแปลงสังคม	3.90	3	4	2.00	ไม่สอดคล้อง	
11 นักข่าวพลเมืองมีบทบาทด้านประชาสัมพันธ์ เพื่อผลประโยชน์บางประการ	2.60	3	3	1.25	ไม่สอดคล้อง	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.6 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องในประเด็นบทบาทของนักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคมออนไลน์พบว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องคือ ข้อความที่ 6 “นักข่าวพลเมืองมีบทบาทในการเพิ่มปริมาณข้อมูลข่าวสารในสังคมให้มีความหลากหลายรอบด้านมากขึ้น” ข้อความที่ 7 “นักข่าวพลเมืองสามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์มีส่วนร่วมในการสื่อสาร มีบทบาทช่วยลดการผูกขาดช่องทางสื่อสาร” ข้อความที่ 8 “นักข่าวพลเมืองมีบทบาทในการตอบสนองความต้องการข่าวสารของสังคมอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง” และข้อความที่ 9 “นักข่าวพลเมืองมีบทบาทเป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารพร้อมใช้วิธีการสื่อสารสองทาง” นอกจากนั้นเมื่อพิจารณาระดับความจำเป็นในด้านบทบาทของนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ พบว่าข้อความที่ 6 มีค่าเฉลี่ยระดับความจำเป็นมากที่สุด (Mean = 4.50)

เมื่อพิจารณาจากเกณฑ์ที่กำหนด ผลปรากฏว่า บทบาทนักข่าวพลเมืองข้อความที่ 10 “นักข่าวพลเมืองมีบทบาทกำหนดวาระข่าวสารหรือเปลี่ยนแปลงสังคม” และข้อความที่ 11 “นักข่าวพลเมืองมีบทบาทด้านประชาสัมพันธ์ เพื่อผลประโยชน์บางประการ” ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นไม่สอดคล้อง

ผู้วิจัยนำค่าสถิติของข้อความที่มีความสอดคล้องของกลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญร่วมกับ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาสังเคราะห์ร่วมกัน สามารถสรุปเป็นบทบาทของนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ในประเด็นสำคัญได้ว่า

นักข่าวพลเมืองมีบทบาทในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ เพิ่มปริมาณข้อมูลข่าวสารในสังคมให้มีความหลากหลายรอบด้านและรวดเร็วมากขึ้น รวมถึงบทบาทในการกำหนดวาระข่าวสารของสังคมและช่วยลดการผูกขาดช่องทางสื่อสาร

(2) **แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง**

ผลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เชี่ยวชาญตามเทคนิคเดลฟาย ในประเด็นความสำคัญ ของจริยธรรมที่ต้องมีเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับนักข่าวพลเมือง พบว่ามีทั้งหมด 40 ข้อ ผู้วิจัย นำข้อมูลผลการศึกษามาสังเคราะห์จัดกลุ่มแบ่งเป็น 10 ด้าน ได้แก่

1. ความมีคุณภาพถูกต้องรอบด้าน	4 ข้อ
2. ความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูล	4 ข้อ
3. การเคารพผลงานผู้อื่น	5 ข้อ
4. ความไม่ลำเอียงหรือมีอคติ	4 ข้อ
5. การปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	5 ข้อ
6. การไม่สร้างความเกลียดชัง	3 ข้อ
7. การเคารพสิทธิส่วนบุคคล	3 ข้อ
8. การไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง	4 ข้อ
9. การคำนึงถึงความมั่นคง	3 ข้อ
10. การเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล	5 ข้อ

เมื่อนำผลการศึกษาเนื้อหาจริยธรรมทั้ง 10 ด้าน มาศึกษาความสอดคล้องและวัดระดับ ความสำคัญจากความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเดิมด้วยแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่ากับ ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิม ปรากฏผลดังแสดงไว้ใน ตารางที่ 4.6 - ตารางที่ 4.15

ตารางที่ 4.6 ผลการตรวจสอบความสอดคล้อง ความสำคัญจริยธรรมด้าน *ความมีคุณภาพถูกต้องรอบด้าน*

ข้อความ	ค่าเฉลี่ย Mean	ฐานนิยม Mode	มัธยฐาน Median	I.R.	ความสอดคล้อง	ระดับความสำคัญ
1 รายงานข่าวสารตามสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่บิดเบือนข้อมูล	4.70	5	5	0.00	สอดคล้อง	มากที่สุด
2 การตรวจสอบข้อเท็จจริงให้ถูกต้อง ครบถ้วน รอบด้าน ก่อนเผยแพร่หรือส่งต่อผู้อื่น (share)	4.45	5	5	1.00	สอดคล้อง	มากที่สุด
3 เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่ถูกพาดพิงได้นำเสนอข้อมูล	4.25	5	4	1.00	สอดคล้อง	มาก
4 การเผยแพร่ข่าวสารอย่างรีบเร่งเพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ต้องคำนึงถึงคุณภาพและความน่าเชื่อถือ	4.10	4	4	1.00	สอดคล้อง	มาก

จากตารางที่ 4.6 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องในประเด็นจริยธรรมด้าน *ความมีคุณภาพถูกต้องรอบด้าน* พบว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องทั้งหมด 4 ข้อความ โดยข้อความที่มีค่าเฉลี่ยระดับความสำคัญมากที่สุดได้แก่ ข้อความที่ 1 “รายงานข่าวสารตามสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่บิดเบือนข้อมูล” (Mean = 4.70) และ ข้อความที่ 2 “การตรวจสอบข้อเท็จจริงให้ถูกต้อง ครบถ้วน รอบด้าน ก่อนเผยแพร่หรือส่งต่อผู้อื่น” (Mean = 4.45) ส่วนข้อความ 3 มีค่าเฉลี่ยระดับความสำคัญมาก (Mean = 4.25) และ ข้อความที่ 4 มีค่าเฉลี่ยระดับความสำคัญมาก (Mean = 4.10) เมื่อพิจารณาจากความสอดคล้องแล้ว ผู้วิจัยพบว่าทุกข้อผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ตารางที่ 4.7 ผลสรุปค่าสถิติการศึกษา ความสำคัญจริยธรรมด้าน *ความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูล*

ข้อความ	ค่าเฉลี่ย Mean	ฐานนิยม Mode	มัธยฐาน Median	I.R.	ความสอดคล้อง	ระดับความสำคัญ
1 ปกป้องและปฏิบัติต่อแหล่งข่าวอย่างเป็นธรรม และคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ให้ข้อมูล	4.50	5	5	1.00	สอดคล้อง	มากที่สุด
2 บอกแหล่งที่มาข้อมูลถูกต้องครบถ้วน ไม่รายงานข่าวสารเลื่อนลอยโดยไม่มีแหล่งอ้างอิง	4.40	5	5	1.00	สอดคล้อง	มาก
3 ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลก่อนเผยแพร่	4.35	5	5	1.00	สอดคล้อง	มาก
4 แสดงแหล่งอ้างอิงและแหล่งเชื่อมโยงข้อมูล (link) เพื่อให้ตรวจสอบย้อนกลับข้อมูลปฐมภูมิได้	4.25	5	4.5	1.00	สอดคล้อง	มาก

จากตารางที่ 4.7 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องในประเด็นจริยธรรมด้าน **ความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูล** พบว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องทั้งหมด 4 ข้อความ โดยข้อความที่มีค่าเฉลี่ยระดับความสำคัญมากที่สุด ได้แก่ ข้อความที่ 1 “**รายงานข่าวสารตามสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่บิดเบือนข้อมูล**” (Mean = 4.70)

ตารางที่ 4.8 ผลการตรวจสอบความสอดคล้อง **ความสำคัญจริยธรรมด้าน การเคารพผลงานผู้อื่น**

	ข้อความ	ค่าเฉลี่ย Mean	ฐานนิยม Mode	มัธยฐาน Median	I.R.	ความสอดคล้อง	ระดับความสำคัญ
1	ให้ความเคารพภูมิปัญญาชาวบ้านไม่ต่างจากผลงานมีลิขสิทธิ์	4.40	5	5	1.00	สอดคล้อง	มาก
2	อ้างอิงหรือให้เครดิตเจ้าของผลงานที่นำผลงานมาใช้	4.35	5	5	1.00	สอดคล้อง	มาก
3	การละเมิดลิขสิทธิ์ถือเป็นข้อห้ามเด็ดขาด	4.35	5	5	1.25	สอดคล้อง	มาก
4	การใช้ผลงานมีลิขสิทธิ์ต้องขออนุญาตและไม่ทำผิดกฎหมาย	4.30	5	4.5	1.00	สอดคล้อง	มาก
5	ใช้ผลงานมีลิขสิทธิ์บางส่วนได้ เพื่อประโยชน์สาธารณะ หรือ เพื่อการสร้างสรรค์สิ่งใหม่	4.35	5	4	1.00	สอดคล้อง	มาก

จากตารางที่ 4.8 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องในประเด็นจริยธรรมด้าน **การเคารพผลงานผู้อื่น** พบว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องทั้งหมด 5 ข้อความ โดยทั้ง 5 ข้อความมีค่าเฉลี่ยระดับความสำคัญมาก เมื่อพิจารณาจากความสอดคล้องแล้ว ผู้วิจัยพบว่าทุกข้อผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ตารางที่ 4.9 ผลการตรวจสอบความสอดคล้อง ความสำคัญจริยธรรมด้าน *ความไม่ลำเอียงหรือมีอคติ*

ข้อความ	ค่าเฉลี่ย Mean	ฐานนิยม Mode	มัธยฐาน Median	I.R.	ความสอดคล้อง	ระดับความสำคัญ
1 ควรแยกเนื้อหาข่าวกับความคิดเห็นออกจากกันอย่างชัดเจน	4.20	5	4	1.00	สอดคล้อง	มาก
2 การแสดงความคิดเห็นทำได้โดยไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง	4.25	4	4	1.00	สอดคล้อง	มาก
3 ระมัดระวังการแสดงความคิดเห็นด้วยความลำเอียงหรือมีอคติ	4.10	4	4	1.25	สอดคล้อง	มาก
4 นักข่าวพลเมืองต้องมีความเป็นภววิสัยหรือความเป็นกลาง ให้ความเท่าเทียมทุกฝ่าย	4.10	4	4	1.00	สอดคล้อง	มาก

จากตารางที่ 4.9 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องในประเด็นจริยธรรมด้าน *ความไม่ลำเอียงหรือมีอคติ* พบว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องทั้งหมด 4 ข้อความ โดยมีค่าเฉลี่ยระดับความสำคัญมาก เมื่อพิจารณาจากความสอดคล้องแล้ว ผู้วิจัยพบว่าทุกข้อผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ตารางที่ 4.10 ผลการตรวจสอบความสอดคล้อง ความสำคัญจริยธรรมด้าน *การปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*

ข้อความ	ค่าเฉลี่ย Mean	ฐานนิยม Mode	มัธยฐาน Median	I.R.	ความสอดคล้อง	ระดับความสำคัญ
1 การปกป้องคุ้มครองเด็กและเรื่องเพศออกจากพื้นที่สาธารณะ	4.90	5	5	0.00	สอดคล้อง	มากที่สุด
2 คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ล่วงละเมิดบุคคลที่เป็นข่าว	4.60	5	5	1.00	สอดคล้อง	มากที่สุด
3 มีเสรีภาพในการเสนอข้อมูลข่าวสารและความคิดเห็น โดยไม่สร้างความเสียหายให้ผู้อื่น	4.60	5	5	1.00	สอดคล้อง	มากที่สุด
4 ไม่นำเสนอข้อมูลซ้ำเติมความทุกข์ผู้ประสบเคราะห์กรรม	4.50	5	4.5	1.00	สอดคล้อง	มากที่สุด
5 ให้ความเคารพต่ออัตลักษณ์ผู้ที่แตกต่างจากตนเอง	4.45	5	4.5	1.00	สอดคล้อง	มาก

จากตารางที่ 4.10 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องในประเด็นจริยธรรมด้าน การปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องทั้งหมด 5 ข้อความ โดยข้อความที่มีค่าเฉลี่ยระดับความสำคัญมากที่สุด ได้แก่ ข้อความที่ 1 “การปกป้องคุ้มครองเด็กและเรื่องเพศออกจากพื้นที่สาธารณะ” (Mean = 4.90) ส่วนข้อความที่ 2 – 4 มีค่าเฉลี่ยระดับความสำคัญมากที่สุดเช่นกัน ยกเว้นข้อความที่ 5 “ให้ความเคารพต่ออัตลักษณ์ผู้ที่แตกต่างจากตนเอง” มีค่าเฉลี่ยระดับความสำคัญมาก (Mean = 4.45) เมื่อพิจารณาจากความสอดคล้องแล้ว ผู้วิจัยพบว่าทุกข้อผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ตารางที่ 4.11 ผลการตรวจสอบความสอดคล้อง ความสำคัญจริยธรรมด้าน การไม่สร้างความเกลียดชัง

ข้อความ	ค่าเฉลี่ย Mean	ฐานนิยม Mode	มัธยฐาน Median	I.R.	ความสอดคล้อง	ระดับความสำคัญ
1 ไม่สื่อสารข้อมูลทำให้เกิดความเกลียดชังต่อกลุ่มเป้าหมาย	4.55	5	5	1.00	สอดคล้อง	มากที่สุด
2 ไม่นำเสนอข้อมูลข่าวสารในลักษณะโน้มน้ำหนักหรือส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมรุนแรง	4.55	5	5	1.00	สอดคล้อง	มากที่สุด
3 ระมัดระวังการเผยแพร่เนื้อหาที่สร้างความเกลียดชัง	4.50	5	5	1.00	สอดคล้อง	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.11 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องในประเด็นจริยธรรมด้าน การไม่สร้างความเกลียดชัง พบว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องทั้งหมด 3 ข้อความ โดยทั้ง 3 ข้อความ มีค่าเฉลี่ยระดับความสำคัญมากที่สุด เมื่อพิจารณาจากความสอดคล้องแล้ว ผู้วิจัยพบว่าทุกข้อผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ตารางที่ 4.12 ผลการตรวจสอบความสอดคล้อง ความสำคัญจริยธรรมด้าน การเคารพสิทธิส่วนบุคคล

	ข้อความ	ค่าเฉลี่ย Mean	ฐานนิยม Mode	มัธยฐาน Median	I.R.	ความสอดคล้อง	ระดับความสำคัญ
1	ให้ความเคารพสิทธิส่วนบุคคลหรือความเป็นส่วนตัวผู้อื่น	4.70	5	5	1.00	สอดคล้อง	มากที่สุด
2	ไม่แสวงหาและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่กระทบสิทธิส่วนบุคคล	4.20	4	4	1.00	สอดคล้อง	มาก
3	นำเสนอข้อมูลส่วนบุคคลได้บางกรณี เพื่อประโยชน์สาธารณะ	4.10	4	4	0.25	สอดคล้อง	มาก

จากตารางที่ 4.12 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องในประเด็นจริยธรรมด้าน การเคารพสิทธิส่วนบุคคล พบว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องทั้งหมด 3 ข้อความ โดยข้อความที่มีค่าเฉลี่ยระดับความสำคัญมากที่สุด ได้แก่ ข้อความที่ 1 “ให้ความเคารพ การเคารพสิทธิส่วนบุคคลหรือความเป็นส่วนตัวผู้อื่น” (Mean = 4.70) เมื่อพิจารณาจากความสอดคล้องแล้ว ผู้วิจัยพบว่าทุกข้อผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ตารางที่ 4.13 ผลการตรวจสอบความสอดคล้อง ความสำคัญจริยธรรมด้าน การไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง

	ข้อความ	ค่าเฉลี่ย Mean	ฐานนิยม Mode	มัธยฐาน Median	I.R.	ความสอดคล้อง	ระดับความสำคัญ
1	ไม่โอ้อวดโฆษณาสินค้าเกินจริง จนทำให้เกิดการเข้าใจผิด	4.40	5	5	1.00	สอดคล้อง	มาก
2	ไม่เสนอข้อมูลข่าวสารเพื่อขอแลกเปลี่ยนผลประโยชน์หรืออามิสสินจ้างจากแหล่งข่าว	4.20	5	4.5	1.00	สอดคล้อง	มาก
3	พึงแยกเนื้อที่โฆษณาสินค้าออกจากเนื้อหาข่าวอย่างชัดเจน	4.05	4	4	1.00	สอดคล้อง	มาก
4	การไม่โฆษณาอวดอ้างหรือประชาสัมพันธ์ตัวเอง	3.90	5	4	2.00	ไม่สอดคล้อง	

จากตารางที่ 4.13 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องในประเด็นจริยธรรมด้าน การไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง พบว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้อง คือ ข้อความที่ 1 “ไม่โอ้อวดโฆษณาสินค้าเกินจริง จนทำให้เกิดการเข้าใจผิด” ข้อความที่ 2 “ไม่เสนอข้อมูลข่าวสารเพื่อขอแลกเปลี่ยนผลประโยชน์หรืออามิสสินจ้างจากแหล่งข่าว” และข้อความที่ 3 “พึงแยกเนื้อที่โฆษณาสินค้าออกจากเนื้อหาข่าวอย่างชัดเจน” โดยทั้ง 3 ข้อความมีค่าเฉลี่ยระดับความสำคัญมาก ส่วนข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็น ไม่สอดคล้องกัน ได้แก่ ข้อความ 4 “ไม่โฆษณาอวดอ้างหรือประชาสัมพันธ์ตัวเอง” เมื่อพิจารณาจากค่าความสอดคล้อง ผู้วิจัยพบว่ามีเพียงข้อความที่ 1 – 3 ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ตารางที่ 4.14 ผลการตรวจสอบความสอดคล้อง ความสำคัญจริยธรรมด้าน การคำนึงถึงความมั่นคง

ข้อความ	ค่าเฉลี่ย Mean	ฐานนิยม Mode	มัธยฐาน Median	I.R.	ความสอดคล้อง	ระดับความสำคัญ
1 ไม่เผยแพร่ข้อมูลทำให้ผู้คนตื่นตระหนกโดยไม่มีเหตุอันควร	3.90	5	4	1.25	สอดคล้อง	มาก
2 ระมัดระวังการเผยแพร่ข้อมูลที่กระทบความมั่นคงประเทศ	3.75	4	4	1.00	สอดคล้อง	มาก
3 คำนึงถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม	3.85	4	4	2.00	ไม่สอดคล้อง	

จากตารางที่ 4.14 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องในประเด็นจริยธรรมด้าน การคำนึงถึงความมั่นคง พบว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้อง คือ ข้อความที่ 1 “ไม่เผยแพร่ข้อมูลทำให้ผู้คนตื่นตระหนกโดยไม่มีเหตุอันควร” และข้อความที่ 2 “ระมัดระวังการเผยแพร่ข้อมูลที่กระทบความมั่นคงประเทศ” โดยทั้ง 3 ข้อความมีค่าเฉลี่ยระดับความสำคัญมาก ส่วนข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็น ไม่สอดคล้องกัน ได้แก่ ข้อความ 3 “คำนึงถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม” เมื่อพิจารณาจากค่าความสอดคล้อง ผู้วิจัยพบว่ามีเพียงข้อความที่ 1 และ 2 ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ตารางที่ 4.15 ผลการตรวจสอบความสอดคล้อง ความสำคัญจริยธรรมด้าน การเคารพศาสนาและ ความเชื่อ ส่วนบุคคล

ข้อความ	ค่าเฉลี่ย Mean	ฐานนิยม Mode	มัธยฐาน Median	I.R.	ความสอดคล้อง	ระดับความสำคัญ
1 ไม่สื่อสารในลักษณะแสดงความเกลียดชังดูหมิ่นศาสนา	4.70	5	5	0.25	สอดคล้อง	มากที่สุด
2 ใช้ภาษาที่เหมาะสมในการเสนอข่าวสารเกี่ยวกับศาสนาหรือความเชื่อส่วนบุคคล	4.65	5	5	1.00	สอดคล้อง	มากที่สุด
3 ระมัดระวังการเสนอข้อมูลเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางศาสนา	4.60	5	5	1.00	สอดคล้อง	มากที่สุด
4 สื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคลอย่างเป็นกลางและเท่าเทียม	4.45	5	5	1.00	สอดคล้อง	มาก
5 ไม่รายงานข่าวสารดูหมิ่นสิ่งที่บุคคลเคารพสักการะ	4.20	5	5	2.00	ไม่สอดคล้อง	

จากตารางที่ 4.15 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องในประเด็นจริยธรรมด้าน การเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล พบว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องทั้งหมด 4 ข้อความ โดยข้อความที่มีค่าเฉลี่ยระดับความสำคัญมากที่สุด มีจำนวน 3 ข้อความ คือ ข้อความที่ 1 “ไม่สื่อสารในลักษณะแสดงความเกลียดชังดูหมิ่นศาสนา” (Mean = 4.70) ข้อความที่ 2 “ใช้ภาษาที่เหมาะสมในการเสนอข่าวสารเกี่ยวกับศาสนาหรือความเชื่อส่วนบุคคล” (Mean = 4.65) และ ข้อความที่ 3 “สื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับศาสนาอย่างเป็นกลางและเท่าเทียม” (Mean = 4.60) ส่วนข้อความที่ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นไม่สอดคล้องกัน ได้แก่ ข้อความ 5 “ไม่รายงานข่าวสารดูหมิ่นสิ่งที่บุคคลเคารพสักการะ” เมื่อพิจารณาจากค่าความสอดคล้อง ผู้วิจัยพบว่าข้อความที่ 1-4 ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้

(3) กลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง

การวิเคราะห์กลไกการกำกับดูแลนักข่าวพลเมืองที่เหมาะสม และแนวทางการส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์จากกลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ ปรากฏผลดังแสดงไว้ใน ตารางที่ 4.16 และ 4.17

ตารางที่ 4.16 ผลการตรวจสอบความสอดคล้อง กลไกกำกับดูแลจริยธรรมนักข่าวพลเมือง

	ข้อความ	ค่าเฉลี่ย Mean	ฐานนิยม Mode	มัธยฐาน Median	I.R.	ความสอดคล้อง	ระดับความจำเป็น
1	ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตควรสร้างระบบรายงานความผิดพลาดให้มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม (report and feedback)	4.45	5	5	1.00	สอดคล้อง	มาก
2	ส่งเสริมให้มีมาตรการลงโทษทางสังคม (social sanction)	4.40	5	4	2.00	ไม่สอดคล้อง	-
3	จัดตั้งสมาคม องค์กรหรือชุมชนนักข่าวพลเมือง เพื่อกำหนดระเบียบ คุณธรรม จริยธรรมขั้นพื้นฐาน	3.75	3	4	2.00	ไม่สอดคล้อง	-
4	บังคับใช้กฎหมายเกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด และมีประสิทธิภาพ	3.70	5	4	2.00	ไม่สอดคล้อง	-

จากตารางที่ 4.16 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องในประเด็น กลไกกำกับดูแลจริยธรรมนักข่าวพลเมือง พบว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องเพียงข้อความที่ 1 “ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตควรสร้างระบบรายงานความผิดพลาดให้มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม (report and feedback)” เมื่อพิจารณาระดับความจำเป็นพบว่าข้อความที่ 1 มีค่าเฉลี่ยระดับความจำเป็นมาก (Mean = 4.45) ส่วนข้อความที่ 2 – 4 ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นไม่สอดคล้องกัน เมื่อพิจารณาจากค่าความสอดคล้อง ผู้วิจัยพบว่ามีเพียงข้อความที่ 1 ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ตารางที่ 4.17 ผลการตรวจสอบความสอดคล้อง แนวทางส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์

	ข้อความ	ค่าเฉลี่ย Mean	ฐานนิยม Mode	มัธยฐาน Median	I.R.	ความสอดคล้อง	ระดับความจำเป็น
1	ภาคพลเมืองช่วยกันเผยแพร่“การรู้เท่าทันสื่อ” (media literacy)	4.65	5	5	1.25	สอดคล้อง	มากที่สุด
2	ภาคพลเมืองส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จริยธรรมสื่อ	4.60	5	5	1.00	สอดคล้อง	มากที่สุด
3	สนับสนุนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมีส่วนร่วมตรวจสอบการทำความผิดจริยธรรม (self as user)	4.50	5	5	1.00	สอดคล้อง	มากที่สุด
4	ทุกภาคส่วนสนับสนุนวิจัยหาคำความรู้สื่อภาคประชาชนพร้อมจัดทำคู่มือจริยธรรมนักข่าวพลเมือง (Guideline)	4.50	5	5	1.00	สอดคล้อง	มากที่สุด
5	ทุกภาคส่วนช่วยกันสร้างเครือข่ายสอดคล้องผู้ทำผิดจริยธรรมสื่อ	4.15	5	4.5	1.25	สอดคล้อง	มาก
6	ภาครัฐส่งเสริมสถาบันการศึกษาเป็นองค์กรหลักในการเรียนรู้จริยธรรมสื่อทุกระดับชั้นเรียน	4.10	5	4	1.00	สอดคล้อง	มาก
7	ภาครัฐสร้างกลไกคุ้มครองและสนับสนุนนักข่าวพลเมืองที่มีคุณธรรม	4.05	5	4	1.00	สอดคล้อง	มาก
8	ภาครัฐสนับสนุนจัดตั้งองค์กรรวมกลุ่มนักข่าวพลเมือง	3.65	5	3.5	2.00	ไม่สอดคล้อง	น้อย

จากตารางที่ 4.17 ผลการตรวจสอบความสอดคล้องในประเด็น แนวทางส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องข้อความที่ 1 -7 เมื่อพิจารณาข้อความที่มีค่าเฉลี่ยระดับความจำเป็นมากที่สุด ได้แก่ ข้อความที่ 1 “ภาคพลเมืองช่วยกันเผยแพร่การรู้เท่าทันสื่อ (media literacy)” (Mean = 4.65) ข้อความที่ 2 “ภาคพลเมืองส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จริยธรรมสื่อ” (Mean = 4.60) ข้อความที่ 3 “สนับสนุนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมีส่วนร่วมตรวจสอบการทำความผิดจริยธรรม (self as user)” (Mean = 4.50) และข้อความที่ 4 มีระดับความจำเป็นมากที่สุด “ทุกภาคส่วนสนับสนุนวิจัยหาคำความรู้สื่อภาคประชาชนพร้อมจัดทำคู่มือจริยธรรมนักข่าวพลเมือง (Guideline)” (Mean = 4.50) ส่วนข้อความที่ 8 “ภาครัฐสนับสนุนจัดตั้งองค์กรรวมกลุ่มนักข่าวพลเมือง” ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นไม่สอดคล้องกัน เมื่อพิจารณาจากค่าความสอดคล้อง ผู้วิจัยพบว่าข้อความที่ 1- 7 ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ผลการประมวลสรุปความคิดเห็นในรอบที่ 2 เพื่อกำหนดแนวทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง

ผลการศึกษากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ 20 คน ด้วยแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่าตามขั้นตอนการวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟายรอบที่ 2 ผลปรากฏว่าความคิดเห็นส่วนใหญ่ของผู้เชี่ยวชาญมีความสอดคล้องกันเป็นฉันทามติทั้ง 3 ด้าน ยกเว้นในประเด็นต่อไปนี้

(1) ความหมายและบทบาท “นักข่าวพลเมือง” ยุคสื่อสังคมออนไลน์

มีความเห็นไม่สอดคล้อง 3 ข้อ ได้แก่ ข้อความดังต่อไปนี้

“เป็นบุคคลทั่วไปใครก็ได้ที่มีส่วนร่วมในเหตุการณ์และใช้เทคโนโลยีสื่อสาร

เผยแพร่ข้อมูลออกสู่สาธารณะ”

“นักข่าวพลเมืองมีบทบาทกำหนดวาระข่าวสารหรือเปลี่ยนแปลงสังคม”

“นักข่าวพลเมืองมีบทบาทด้านประชาสัมพันธ์ เพื่อผลประโยชน์บางประการ”

(2) แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง 40 ข้อ

มีความเห็นไม่สอดคล้อง 3 ข้อ ได้แก่ข้อความดังต่อไปนี้

“ไม่โฆษณาอวดอ้างหรือประชาสัมพันธ์ตัวเอง”

“คำนึงถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม”

“ไม่รายงานข่าวสารดูหมิ่นสิ่งที่บุคคลเคารพสักการะ”

(3) กลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง 12 ข้อ

มีความคิดเห็นไม่สอดคล้องกัน 4 ข้อ ได้แก่ข้อความดังต่อไปนี้

“ส่งเสริมให้มีมาตรการลงโทษทางสังคม (social sanction)”

“จัดตั้งสมาคม องค์กรหรือชุมชนนักข่าวพลเมือง”

“เพื่อกำหนดระเบียบ คุณธรรม จริยธรรมขั้นพื้นฐาน”

“บังคับใช้กฎหมายเกี่ยวข้ออย่างเคร่งครัด และมีประสิทธิภาพ”

“ภาครัฐสนับสนุนจัดตั้งองค์กรรวมกลุ่มนักข่าวพลเมือง”

เนื่องจากข้อความข้างต้นผู้เชี่ยวชาญทางวารสารศาสตร์มีความคิดเห็นไม่สอดคล้องกัน จึงไม่ได้นำมารวมไว้ในนิยามความหมาย บทบาท การกำหนดแนวทางปฏิบัติและกลไกการกำกับดูแลส่งเสริมนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์

สำหรับเนื้อหาจริยธรรมที่ผู้เชี่ยวชาญให้ความสำคัญในการนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมพบว่าจากเนื้อหาจริยธรรม 10 ด้านจำนวน 40 ข้อ มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน

เป็นฉันทามติให้คะแนนระดับ “ความสำคัญมากที่สุด” หรือ “ความสำคัญมาก” จำนวน 37 ข้อ หรือจำนวนร้อยละ 92.5 ผู้วิจัยจึงถือว่าผลการศึกษานี้จำนวน 37 ข้อ เป็นฉันทามติที่ผ่านกระบวนการระดมความคิดเห็นด้านเทคนิคเคลฟายรอบที่ 1 และ รอบที่ 2 สามารถนำมาใช้เป็น **แนวทางปฏิบัติทาง “จริยธรรม” สำหรับ นักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคมออนไลน์** โดยไม่มีความจำเป็นต้องสำรวจความคิดเห็นในรอบที่ 3

ขั้นตอนต่อไปผู้วิจัยนำแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม 10 ด้านจำนวน 37 ข้อ พร้อมด้วยกลไกการกำกับดูแลและส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองที่ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันจำนวน 8 ข้อ มาให้กลุ่มตัวอย่างนักข่าวพลเมืองที่ปฏิบัติงานจริงในภาคสนามหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ประเมินความคิดเห็นและระดับความสำคัญ ด้วยแบบสอบถามและด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้ได้แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมืองที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ส่วนที่ 2 การประเมินความคิดเห็นจากนักข่าวพลเมืองที่มีประสบการณ์ปฏิบัติงานจริงต่อข้อสรุป “แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม”

4.2 การประเมินความคิดเห็นต่อข้อสรุปแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมที่ได้จากการวิจัยด้วยเทคนิคเคลฟาย

ผลการดำเนินการวิจัยในขั้นตอนนี้เป็นผลการประเมินความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างนักข่าวพลเมืองจำนวน 35 คน ที่มีต่อผลสรุปแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์จำนวน 37 ข้อ ที่นักวิจัยพัฒนาขึ้นจากการศึกษาด้วยเทคนิคเคลฟาย และกลไกกำกับดูแลและส่งเสริมจริยธรรมจำนวน 8 ข้อ โดยแบ่งผลการวิเคราะห์ดังนี้

4.2.1 ผลการประเมินจากนักข่าวพลเมืองที่ปฏิบัติงานจริงด้วย

แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า จำนวน 35 คน

4.2.2 ผลการประเมินจากนักข่าวพลเมืองที่ได้รับการคัดสรรด้วย

การสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 10 คน

ทั้งนี้ เนื้อหาที่นำมาศึกษาเพื่อประเมินผลแบ่งเป็น 2 ข้อ ดังนี้

- (1) แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง
- (2) กลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรม นักข่าวพลเมือง

4.2.1 ผลการประเมินจากนักข่าวพลเมืองที่ปฏิบัติงานจริงด้วย แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า

ผู้วิจัยนำผลการศึกษานี้มาจัดทำเป็นแบบสอบถามเพื่อประเมินความคิดเห็นจากผู้ใช้งานจริง โดยทำการวิเคราะห์เป็นผลสรุปค่าสถิติค่าถามเชิงประเมินค่าแบ่งเป็น 2 ส่วนได้แก่

(1) แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง จำนวน 37 ข้อ

(2) กลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง จำนวน 8 ข้อ

การกำหนดค่าเฉลี่ยของคะแนนความสำคัญหรือความจำเป็นหากอยู่ระหว่าง 4.50 - 5.00 ถือว่ามีความจำเป็นมากที่สุด 3.50 - 4.49 ถือว่ามีความสำคัญมาก ควรอยู่ในแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง หรือข้อความนั้นมีความจำเป็นสำหรับการพัฒนาการกำกับดูแลและส่งเสริมนักข่าวพลเมือง

(1) แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง จำนวน 37 ข้อ

ผลการวิเคราะห์เนื้อหาแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม ที่กลุ่มตัวอย่างนักข่าวพลเมืองให้ความสำคัญ ปรากฏผลดังแสดงไว้ใน ตาราง 4.18 - 4.33

ตารางที่ 4.18 ด้านความมีคุณภาพถูกต้องรอบด้าน (accuracy) ข้อ 1- 4

ประเด็นวัดความสำคัญ ด้านความมีคุณภาพถูกต้องรอบด้าน	ระดับความสำคัญ (ความถี่, ร้อยละ %)					ค่าเฉลี่ย	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน	ความ หมาย
	มากที่สุด	มาก	กำลัง	น้อย	ไม่ สำคัญ			
1. รายงานเนื้อหาข่าวตามสิ่งที่ เกิดขึ้นจริง ไม่บิดเบือนข้อมูล	30 (86%)	5 (14%)	0	0	0	4.86	0.36	มากที่สุด
2. การตรวจสอบข้อเท็จจริงให้ ถูกต้อง ครบถ้วน รอบด้านก่อน เผยแพร่หรือส่งต่อผู้อื่น (share)	28 (80%)	7 (20%)	0	0	0	4.80	0.41	มากที่สุด
3. เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่ถูก พาดพิง ได้นำเสนอข้อมูล	17 (48%)	15 (43%)	3 (9%)	0	0	4.40	0.65	มาก
4. การเผยแพร่ข่าวสารอย่างรีบเร่ง เพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ต้อง คำนึงถึงคุณภาพ และความ น่าเชื่อถือ	22 (63%)	13 (37%)	0	0	0	4.63	0.49	มากที่สุด

จากตาราง 4.18 ประเด็นจริยธรรมที่กลุ่มนักข่าวพลเมืองให้ความสำคัญมากที่สุดอันดับแรกคือ รายงานเนื้อหาข่าวตามสิ่งที่เกิดขึ้นจริงไม่บิดเบือนข้อมูล โดยประเมินน้ำหนักความสำคัญที่ค่าเฉลี่ย 4.86 อันดับรองลงมา การตรวจสอบข้อเท็จจริงให้ถูกต้อง ครบถ้วน รอบด้านก่อนเผยแพร่หรือส่งต่อผู้อื่น มีค่าเฉลี่ย 4.80 และ อันดับสาม การเผยแพร่ข่าวสารอย่างรีบเร่งเพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ต้องคำนึงถึงคุณภาพและความน่าเชื่อถือ มีค่าเฉลี่ย 4.63 และอันดับถัดมาเป็น เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่ถูกพาดพิงได้นำเสนอข้อมูล มีค่าเฉลี่ย 4.40 เมื่อพิจารณาจากคะแนนค่าเฉลี่ยแล้วพบว่าทุกข้อผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้คืออยู่ในระดับมากขึ้นไป เหมาะกับการนำไปเป็นเนื้อหาของแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม

ตารางที่ 4.19 ด้านความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูล (sources) ข้อ 5 – 8

ประเด็นวัดความสำคัญ ด้านความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูล	ระดับความสำคัญ (ความถี่, ร้อยละ %)					ค่าเฉลี่ย	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน	ความ หมาย
	มากที่สุด	มาก	กำลัง	น้อย	ไม่ สำคัญ			
5. ปกป้องและปฏิบัติต่อแหล่งข่าว อย่างเป็นธรรมและคำนึงถึง ความปลอดภัยผู้ให้ข้อมูล	30 (86%)	5 (14%)	0	0	0	4.86	0.36	มากที่สุด
6. บอกแหล่งที่มาข้อมูลถูกต้อง ครบถ้วน ไม่รายงานข่าวสาร เลื่อนลอย โดยไม่มีข้อมูลแหล่ง อ้างอิง	27 (77%)	7 (20%)	1 (3%)	0	0	4.74	0.51	มากที่สุด
7. ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของ แหล่งข้อมูลก่อนเผยแพร่	29 (83%)	6 (17%)	0	0	0	4.83	0.38	มากที่สุด
8. แสดงแหล่งอ้างอิงและแหล่ง เชื่อมโยงข้อมูล (link) เพื่อให้ ตรวจสอบย้อนกลับข้อมูลปฐม ภูมิได้	15 (43%)	18 (51%)	2 (6%)	0	0	4.37	0.60	มาก

จากตาราง 4.19 ประเด็นจริยธรรมที่กลุ่มนักข่าวพลเมืองให้ความสำคัญมากที่สุดอันดับแรกคือ ปกป้องและปฏิบัติต่อแหล่งข่าวอย่างเป็นธรรมและคำนึงถึงความปลอดภัยผู้ให้ข้อมูล โดยประเมินน้ำหนักความสำคัญที่ค่าเฉลี่ย 4.86 อันดับรองลงมา ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของ

แหล่งข้อมูลก่อนเผยแพร่ มีค่าเฉลี่ย 4.83 และ อันดับสาม บอกแหล่งที่มาข้อมูลถูกต้องครบถ้วน ไม่
รายงานข่าวสารเลื่อนลอยโดยไม่มีข้อมูลแหล่งอ้างอิง มีค่าเฉลี่ย 4.74 และอันดับถัดมาเป็น แสดง
แหล่งอ้างอิงและแหล่งเชื่อมโยงข้อมูล (link) มีค่าเฉลี่ย 4.37 เมื่อพิจารณาจากคะแนนค่าเฉลี่ยแล้ว
พบว่าทุกข้อผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้คืออยู่ในระดับมากขึ้นไป เหมาะกับการนำไปเป็นเนื้อหาของ
แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม

ตารางที่ 4.20 ด้านการเคารพผลงานผู้อื่น (copyright) ข้อ 9 – 13

ประเด็นวัดความสำคัญ ด้านการเคารพผลงานผู้อื่น	ระดับความสำคัญ (ความถี่, ร้อยละ %)					ค่าเฉลี่ย	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน	ความ หมาย
	มากที่สุด	มาก	กำลัง	น้อย	ไม่ สำคัญ			
9. ให้ความเคารพภูมิปัญญาชาวบ้าน ไม่ต่างจากผลงานมีลิขสิทธิ์	25 (71%)	9 (26%)	1 (3%)	0	0	4.69	0.53	มาก ที่สุด
10. อ้างอิงหรือให้เครดิตเจ้าของ ผลงานที่นำมาใช้	25 (71%)	10 (29%)	0	0	0	4.71	0.46	มาก ที่สุด
11. การละเมิดลิขสิทธิ์ถือเป็นข้อห้าม เด็ดขาด	26 (74%)	6 (17%)	2 (6%)	1 (3%)	0	4.63	0.73	มาก ที่สุด
12. การใช้ผลงานมีลิขสิทธิ์ ต้องขอ อนุญาต และไม่ทำผิดกฎหมาย	25 (71%)	8 (23%)	2 (6%)	0	0	4.66	0.59	มาก ที่สุด
13. ใช้ผลงานมีลิขสิทธิ์บางส่วนได้ เพื่อประโยชน์ สาธารณะหรือเพื่อ การสร้างสรรสิ่งใหม่	15 (43%)	13 (37%)	6 (17%)	1 (3%)	0	4.20	0.83	มาก

จากตาราง 4.20 ประเด็นจริยธรรมที่กลุ่มนักข่าวพลเมืองให้ความสำคัญมากที่สุดอันดับ
แรกคือ อ้างอิงหรือให้เครดิตเจ้าของผลงานที่นำผลงานมาใช้ โดยประเมินน้ำหนักความสำคัญที่
ค่าเฉลี่ย 4.71 อันดับรองลงมาให้ความเคารพภูมิปัญญาชาวบ้านไม่ต่างจากผลงานมีลิขสิทธิ์ มี
ค่าเฉลี่ย 4.69 และ อันดับสาม การใช้ผลงานมีลิขสิทธิ์ ต้องขออนุญาต และไม่ทำผิดกฎหมาย มี
ค่าเฉลี่ย 4.66 และอันดับถัดมาเป็น การละเมิดลิขสิทธิ์ถือเป็นข้อห้ามเด็ดขาด มีค่าเฉลี่ย 4.63 และ ใช้
ผลงานมีลิขสิทธิ์บางส่วนได้เพื่อประโยชน์สาธารณะหรือเพื่อการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ มีค่าเฉลี่ย 4.20
เมื่อพิจารณาจากคะแนนค่าเฉลี่ยแล้ว พบว่าทุกข้อผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้คืออยู่ในระดับมากขึ้นไป
เหมาะกับการนำไปเป็นเนื้อหาของกรแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม

ตารางที่ 4.21 ความไม่ลำเอียงหรือมีอคติ (impartiality) ข้อ 14 – 17

ประเด็นวัดความสำคัญ ด้านความไม่ลำเอียงหรือมีอคติ	ระดับความสำคัญ (ความถี่, ร้อยละ %)					ค่าเฉลี่ย	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน	ความ หมาย
	มากที่สุด	มาก	กำลัง	น้อย	ไม่ สำคัญ			
14. ควรแยกเนื้อหาข่าวกับความ คิดเห็นออกจากกันอย่างชัดเจน	20 (57%)	11 (31%)	2 (6%)	2 (6%)	0	4.40	0.85	มาก
15. การแสดงความคิดเห็นทำได้โดย ไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง	16 (46%)	15 (43%)	4 (11%)	0	0	4.34	0.68	มาก
16. รมั้ดระวังการแสดงความคิดเห็น ด้วยความลำเอียงหรือมีอคติ	26 (74%)	8 (23%)	1 (3%)	0	0	4.71	0.52	มากที่สุด
17. นักข่าวพลเมืองต้องมีความเป็นภ ววิสัยหรือความเป็นกลาง ให้ความ เท่าเทียมทุกฝ่าย	25 (71%)	7 (20%)	2 (6%)	1 (3%)	0	4.60	0.74	มากที่สุด

จากตาราง 4.21 ประเด็นจริยธรรมที่กลุ่มนักข่าวพลเมืองให้ความสำคัญมากที่สุดอันดับแรก คือ รมั้ดระวังการแสดงความคิดเห็นด้วยความลำเอียงหรือมีอคติ โดยประเมินน้ำหนักความสำคัญที่ค่าเฉลี่ย 4.71 อันดับรองลงมา นักข่าวพลเมืองต้องมีความเป็นภววิสัยหรือความเป็นกลาง ให้ความเท่าเทียมทุกฝ่าย มีค่าเฉลี่ย 4.60 และ อันดับสาม ควรแยกเนื้อหาข่าวกับความคิดเห็นออกจากกันอย่างชัดเจน มีค่าเฉลี่ย 4.40 และอันดับถัดมาเป็น การแสดงความคิดเห็นทำได้โดยไม่มีประโยชน์แอบแฝง มีค่าเฉลี่ย 4.34 เมื่อพิจารณาจากคะแนนค่าเฉลี่ยแล้ว พบว่าทุกข้อผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ อยู่ในระดับมากขึ้นไป เหมาะกับการนำไปเป็นเนื้อหาของแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม

ตารางที่ 4.22 ด้านการปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (human rights) ข้อ 18 – 22

ประเด็นวัดความสำคัญ ด้านการปกป้องศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์	ระดับความสำคัญ (ความถี่, ร้อยละ %)					ค่าเฉลี่ย	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน	ความ หมาย
	มากที่สุด	มาก	กำลัง	น้อย	ไม่ สำคัญ			
18. การปกป้องคุ้มครองเด็กและ เรื่องทางเพศจากพื้นที่สาธารณะ	29 (83%)	6 (17%)	0	0	0	4.83	0.38	มากที่สุด
19. คำนึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ล่วงละเมิดบุคคลที่เป็นข่าว	27 (77%)	7 (20%)	1 (3%)	0	0	4.74	0.51	มากที่สุด
20. มีเสรีภาพในการเสนอข้อมูล ข่าวสาร และความคิดเห็น โดยไม่ สร้างความเสียหายให้ผู้อื่น	27 (77%)	7 (20%)	1 (3%)	0	0	4.74	0.51	มากที่สุด
21. ไม่นำเสนอข้อมูลซ้ำเติมความ ทุกข์ ผู้ประสบเคราะห์กรรม	26 (74%)	9 (26%)	0	0	0	4.74	0.44	มากที่สุด
22. ให้ความเคารพต่ออัตลักษณ์ผู้ที่ แตกต่างจากตนเอง	29 (83%)	6 (17%)	0	0	0	4.83	0.38	มากที่สุด

จากตาราง 4.22 ประเด็นจริยธรรมที่กลุ่มนักข่าวพลเมืองให้ความสำคัญมากที่สุดอันดับแรก คือ การปกป้องคุ้มครองเด็กและเรื่องทางเพศจากพื้นที่สาธารณะ และ ให้ความเคารพต่ออัตลักษณ์ผู้ที่แตกต่างจากตนเอง โดยประเมินน้ำหนักทั้ง 2 ข้อมีความสำคัญที่ค่าเฉลี่ยเท่ากัน 4.83 อันดับรองลงมา มีค่าเฉลี่ย 4.74 เท่ากัน 3 ข้อความ ได้แก่ คำนึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ล่วงละเมิดบุคคลที่เป็นข่าว และมีเสรีภาพในการเสนอข้อมูลข่าวสารและความคิดเห็น โดยไม่สร้างความเสียหายให้ผู้อื่น และ ไม่นำเสนอข้อมูลซ้ำเติมความทุกข์ผู้ประสบเคราะห์กรรม เมื่อพิจารณาจากคะแนนค่าเฉลี่ยแล้ว พบว่าทุกข้อผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้คืออยู่ในระดับมากขึ้นไป เหมาะกับการนำไปเป็นเนื้อหาของแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม

ตารางที่ 4.23 ด้านการไม่สร้างความเกลียดชัง (hate speech) ข้อ 23- 25

ประเด็นวัดความสำคัญ ด้านการไม่สร้างความเกลียดชัง	ระดับความสำคัญ (ความถี่, ร้อยละ %)					ค่าเฉลี่ย	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน	ความ หมาย
	มากที่สุด	มาก	กำลัง	น้อย	ไม่ สำคัญ			
23. ไม่สื่อสารข้อมูลทำให้เกิดความเกลียดชังต่อกลุ่มเป้าหมาย	26 (74%)	9 (26%)	0	0	0	4.74	0.44	มากที่สุด
24. ไม่นำเสนอข้อมูลข่าวสารในลักษณะ โหม่งน้ำหรือส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมรุนแรง	29 (83%)	5 (14%)	1 (3%)	0	0	4.80	0.47	มากที่สุด
25. ระมัดระวังการเผยแพร่เนื้อหาที่สร้างความเกลียดชัง	26 (74%)	9 (26%)	0	0	0	4.74	0.44	มากที่สุด

จากตาราง 4.23 ประเด็นจริยธรรมที่กลุ่มนักข่าวพลเมืองให้ความสำคัญมากที่สุดอันดับแรกคือ *ไม่นำเสนอข้อมูลข่าวสารในลักษณะ โหม่งน้ำหรือส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมรุนแรง* โดยประเมินน้ำหนักความสำคัญที่ค่าเฉลี่ย 4.80 อันดับรองลงมามีค่าเฉลี่ยเท่ากัน 4.74 จำนวน 2 ข้อความ ได้แก่ *ไม่สื่อสารข้อมูลทำให้เกิดความเกลียดชังต่อกลุ่มเป้าหมาย* และ *ระมัดระวังการเผยแพร่เนื้อหาที่สร้างความเกลียดชัง* เมื่อพิจารณาจากคะแนนค่าเฉลี่ยแล้ว พบว่าทุกข้อผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ อยู่ในระดับมากขึ้นไป เหมาะกับการนำไปเป็นเนื้อหาของแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม

ตารางที่ 4.24 ด้าน การเคารพสิทธิส่วนบุคคล (privacy) ข้อ 26- 28

ประเด็นวัดความสำคัญ ด้าน การเคารพสิทธิส่วนบุคคล	ระดับความสำคัญ (ความถี่, ร้อยละ %)					ค่าเฉลี่ย	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน	ความ หมาย
	มาก ที่สุด	มาก	กำลัง	น้อย	ไม่ สำคัญ			
26. ให้ความสำคัญเคารพสิทธิส่วนบุคคล หรือความเป็นส่วนตัวผู้อื่น	24 (69%)	10 (29%)	1 (3%)	0	0	4.66	0.54	มาก ที่สุด
27. ไม่แสวงหาและเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารที่กระทบสิทธิส่วนบุคคล	26 (74%)	7 (20%)	2 (6%)	0	0	4.69	0.58	มาก ที่สุด
28. นำเสนอข้อมูลส่วนบุคคลได้บาง กรณี เพื่อประโยชน์สาธารณะ	21 (60%)	11 (31%)	3 (9%)	0	0	4.51	0.66	มาก ที่สุด

จากตาราง 4.24 ประเด็นจริยธรรมที่กลุ่มนักข่าวพลเมืองให้ความสำคัญมากที่สุดอันดับแรกคือ ไม่แสวงหาและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่กระทบสิทธิส่วนบุคคล โดยประเมินน้ำหนักความสำคัญที่ค่าเฉลี่ย 4.69 อันดับรองลงมา ให้ความสำคัญเคารพสิทธิส่วนบุคคลหรือความเป็นส่วนตัวผู้อื่น มีค่าเฉลี่ย 4.66 และ อันดับสาม นำเสนอข้อมูลส่วนบุคคลได้บางกรณี เพื่อประโยชน์สาธารณะ มีค่าเฉลี่ย 4.51 เมื่อพิจารณาจากคะแนนค่าเฉลี่ยแล้ว พบว่าทุกข้อผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้คืออยู่ในระดับมากขึ้นไป เหมาะกับการนำไปเป็นเนื้อหาของแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม

ตารางที่ 4.25 ด้านการไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง (personal advantage) ข้อ 29- 31

ประเด็นวัดความสำคัญ ด้านการไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง	ระดับความสำคัญ (ความถี่, ร้อยละ %)					ค่าเฉลี่ย	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน	ความ หมาย
	มากที่สุด	มาก	กำลัง	น้อย	ไม่ สำคัญ			
29. ไม่โอ้อวดโฆษณาสินค้าเกินจริงจนทำให้เกิดการเข้าใจผิด	24 (69%)	9 (26%)	1 (3%)	1 (3%)	0	4.60	0.69	มากที่สุด
30. ไม่เสนอข้อมูลข่าวสารเพื่อขอแลกเปลี่ยนผลประโยชน์หรืออามิสสินจ้างจากแหล่งข่าว	29 (83%)	4 (11%)	2 (6%)	0	0	4.77	0.55	มากที่สุด
31. ควรแยกเนื้อที่โฆษณาสินค้าออกจาก เนื้อหาข่าวอย่างชัดเจน	21 (60%)	12 (34%)	1 (3%)	1 (3%)	0	4.51	0.70	มากที่สุด

จากตาราง 4.25 ประเด็นจริยธรรมที่กลุ่มนักข่าวพลเมืองให้ความสำคัญมากที่สุดอันดับแรก คือ ไม่เสนอข้อมูลข่าวสารเพื่อขอแลกเปลี่ยนผลประโยชน์หรืออามิสสินจ้างจากแหล่งข่าว โดยประเมินน้ำหนักความสำคัญที่ค่าเฉลี่ย 4.77 อันดับรองลงมา ไม่โอ้อวดโฆษณาสินค้าเกินจริงจนทำให้เกิดการเข้าใจผิด มีค่าเฉลี่ย 4.60 และ อันดับสาม ควรแยกเนื้อที่โฆษณาสินค้าออกจาก เนื้อหาข่าวอย่างชัดเจน มีค่าเฉลี่ย 4.51 เมื่อพิจารณาจากคะแนนค่าเฉลี่ยแล้ว พบว่าทุกข้อผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ อยู่ในระดับมากขึ้นไป เหมาะกับการนำไปเป็นเนื้อหาของแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม

ตารางที่ 4.26 ด้านการคำนึงถึงความมั่นคง (media and national security) ข้อ 32- 33

ประเด็นวัดความสำคัญ ด้านการคำนึงถึงความมั่นคง	ระดับความสำคัญ (ความถี่, ร้อยละ %)					ค่าเฉลี่ย	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน	ความ หมาย
	มากที่สุด	มาก	กำลัง	น้อย	ไม่ สำคัญ			
32. ไม่เผยแพร่ข้อมูลทำให้ผู้คนตื่นตระหนก โดยไม่มีเหตุอันควร	26 (74%)	9 (26%)	0	0	0	4.74	0.44	มากที่สุด
33. ระมัดระวังการเผยแพร่ข้อมูลที่กระทบต่อความมั่นคงของประเทศ	30 (86%)	3 (9%)	0	1 (3%)	1 (3%)	4.71	0.86	มากที่สุด

จากตาราง 4.26 ประเด็นจริยธรรมที่กลุ่มนักข่าวพลเมืองให้ความสำคัญมากที่สุดอันดับแรกคือ *ไม่เผยแพร่ข้อมูลทำให้ผู้คนตื่นตระหนกโดยไม่มีเหตุอันควร* โดยประเมินน้ำหนักความสำคัญที่ค่าเฉลี่ย 4.74 อันดับถัดมา *ระมัดระวังการเผยแพร่ข้อมูลที่กระทบต่อความมั่นคงของประเทศ* มีค่าเฉลี่ย 4.71 เมื่อพิจารณาจากคะแนนค่าเฉลี่ยแล้ว พบว่าทุกข้อผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้คืออยู่ในระดับมากขึ้นไป เหมาะกับการนำไปเป็นเนื้อหาของแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม

ตารางที่ 4.27 ด้านการเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล (media and religion / belief)
ข้อ 34- 37

ประเด็นวัดความสำคัญ ด้านการเคารพศาสนาและความเชื่อ ส่วนบุคคล	ระดับความสำคัญ (ความถี่, ร้อยละ %)					ค่าเฉลี่ย	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน	ความ หมาย
	มากที่สุด	มาก	กำลัง	น้อย	ไม่ สำคัญ			
34. ไม่สื่อสารในลักษณะแสดงความเกลียดชัง ดูหมิ่นศาสนา	27 (77%)	7 (20%)	1 (3%)	0	0	4.74	0.51	มากที่สุด
35. ใช้ภาษาที่เหมาะสมในการเสนอข่าวสาร เกี่ยวกับศาสนาหรือความเชื่อส่วนบุคคล	27 (77%)	7 (20%)	0	1 (3%)	0	4.71	0.62	มากที่สุด
36. ระมัดระวังการเสนอข้อมูลเกี่ยวกับ อัตลักษณ์ทางศาสนา	25 (71%)	9 (26%)	1 (3%)	0	0	4.69	0.53	มากที่สุด
37. สื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคลด้วยความ เป็นกลาง ปราศจากอคติ	26 (74%)	7 (20%)	1 (3%)	1 (3%)	0	4.66	0.68	มากที่สุด

จากตาราง 4.27 ประเด็นจริยธรรมที่กลุ่มนักข่าวพลเมืองให้ความสำคัญมากที่สุดอันดับแรกคือ *ไม่สื่อสารในลักษณะแสดงความเกลียดชังดูหมิ่นศาสนา* โดยประเมินน้ำหนักความสำคัญที่ค่าเฉลี่ย 4.74 อันดับรองลงมา *ใช้ภาษาที่เหมาะสมในการเสนอข่าวสารเกี่ยวกับศาสนาหรือความเชื่อส่วนบุคคล* มีค่าเฉลี่ย 4.71 และ อันดับสาม *ระมัดระวังการเสนอข้อมูลเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางศาสนา* มีค่าเฉลี่ย 4.69 และอันดับถัดมาเป็น *สื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคลด้วยความเป็นกลาง ปราศจากอคติ* มีค่าเฉลี่ย 4.66 เมื่อพิจารณาจากคะแนนค่าเฉลี่ยแล้ว พบว่าทุกข้อผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้คืออยู่ในระดับมากขึ้นไป เหมาะกับการนำไปเป็นเนื้อหาของแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม

(2) กลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง จำนวน 8 ข้อ

ผลการวิเคราะห์วิธีการหรือกลไกการกำกับดูแลและส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองที่เหมาะสม และแนวทางการส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ ที่กลุ่มตัวอย่างนักข่าวพลเมืองให้ความสำคัญ ปรากฏผลดังแสดงไว้ใน ตาราง 4.28

ตารางที่ 4.28 กลไกกำกับดูแลและส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง

ข้อความ	ระดับความสำคัญ (ความถี่, ร้อยละ %)					ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ความหมาย
	มากที่สุด	มาก	กำลัง	น้อย	ไม่สำคัญ			
กลไกกำกับดูแลจริยธรรม								
1. ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตควรรสร้างระบบรายงานความคิดเห็น ให้มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิ (report and feedback)	22 (63%)	11 (31%)	2 (6%)	0	0	4.57	0.61	มากที่สุด
แนวทางการส่งเสริมจริยธรรม								
2. ภาคพลเมืองช่วยกันเผยแพร่ “การรู้เท่าทันสื่อ” (media literacy)	19 (54%)	13 (37%)	2 (6%)	0	1 (3%)	4.40	0.85	มาก
3. ภาคพลเมืองส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้จริยธรรมสื่อ	21 (60%)	13 (37%)	1 (3%)	0	0	4.57	0.56	มากที่สุด
4. สนับสนุนให้ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมีส่วนร่วมตรวจสอบการทำผิดจริยธรรม (self as user)	17 (49%)	17 (49%)	1 (3%)	0	0	4.46	0.56	มาก
5. ทุกภาคส่วนสนับสนุนวิจัยหาคำความรู้สื่อภาคประชาชนพร้อมจัดทำคู่มือจริยธรรมนักข่าวพลเมือง (Guideline)	23 (66%)	9 (26%)	3 (9%)	0	0	4.57	0.65	มากที่สุด
6. ทุกภาคส่วนช่วยกันสร้างเครือข่ายสอดส่องผู้ทำผิดจริยธรรมสื่อ	22 (63%)	11 (31%)	2 (6%)	0	0	4.57	0.61	มากที่สุด
7. ภาครัฐส่งเสริมสถาบันการศึกษาเป็นองค์กรหลักเรียนรู้จริยธรรมสื่อทุกระดับชั้นเรียน	22 (63%)	12 (34%)	1 (3%)	0	0	4.60	0.55	มากที่สุด
8. ภาครัฐสร้างกลไกคุ้มครองและสนับสนุนนักข่าวพลเมืองที่มีคุณธรรม	22 (63%)	10 (29%)	2 (6%)	0	1 (3%)	4.49	0.85	มาก

จากตาราง 4.29 ประเด็นกลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมที่เสนอว่า *ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตควรสร้างระบบรายงานความผิดพลาด ให้มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม (report and feedback)* กลุ่มนักข่าวพลเมืองถือว่าจำเป็นระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.57 ส่วนประเด็นแนวทางการส่งเสริมจริยธรรม กลุ่มตัวอย่างนักข่าวพลเมืองเห็นความจำเป็นมากที่สุด ได้แก่ *ภาครัฐส่งเสริมสถาบันการศึกษาเป็นองค์กรหลักเรียนรู้จริยธรรมสื่อทุกระดับชั้นเรียน* โดยประเมินน้ำหนักความสำคัญที่ค่าเฉลี่ย 4.60 อันดับรองลงมา มี 3 ข้อได้คะแนนเฉลี่ย 4.57 เท่ากัน ได้แก่ *ทุกภาคส่วนช่วยกันสร้างเครือข่ายแนวร่วมสอดส่องผู้ทำผิดจริยธรรมสื่อ* *ทุกภาคส่วนสนับสนุนวิจัยทางองค์ความรู้สื่อภาคประชาชนพร้อมจัดทำคู่มือจริยธรรมนักข่าวพลเมือง (Guideline)* และ *ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จริยธรรมสื่อ* และ อันดับสาม *ภาครัฐสร้างกลไกคุ้มครองและสนับสนุนนักข่าวพลเมืองที่มีคุณธรรม* มีค่าเฉลี่ย 4.49 และอันดับถัดมาเป็น *สนับสนุนให้ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมีส่วนร่วมตรวจสอบการทำผิดจริยธรรม (self as user)* มีค่าเฉลี่ย 4.46 อันดับถัดมาเป็น *ภาคพลเมืองช่วยกันเผยแพร่ “การรู้เท่าทันสื่อ” (media literacy)* มีค่าเฉลี่ย 4.40 เมื่อพิจารณาจากคะแนนค่าเฉลี่ยแล้ว พบว่าทุกข้อผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้คืออยู่ในระดับมากขึ้นไป เหมาะกับการนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการสร้างกลไกส่งเสริมดูแลจริยธรรมนักข่าวพลเมือง

ผลการศึกษากลุ่มตัวอย่างนักข่าวพลเมือง 35 คน เกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม 10 ด้านจำนวน 37 ข้อ ที่ได้จากกระบวนการระดมความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ด้วยเทคนิคเดลฟาย ผลปรากฏว่านักข่าวพลเมืองให้ความสำคัญในระดับมากที่สุดและระดับมากที่สุดทั้ง 37 ข้อ และเห็นความจำเป็นกับข้อเสนอ 8 ข้อ เกี่ยวกับกลไกกำกับดูแลและส่งเสริมจริยธรรมในระดับมากที่สุดและระดับมากเช่นกัน

4.2.2 ผลการประเมินความคิดเห็นจากนักข่าวพลเมืองที่มีประสบการณ์ปฏิบัติงานจริงจากการ สัมภาษณ์เชิงลึก

การประเมินด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างนักข่าวพลเมืองที่ปฏิบัติงานจริงจำนวน 10 คน เพื่อสำรวจความคิดเห็นเพิ่มเติมที่มีต่อเนื้อหาแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมอย่างรอบด้าน โดยผู้วิจัยนำสาระสำคัญจากการสังเคราะห์เนื้อหาสัมภาษณ์เชิงลึกของนักข่าวพลเมืองที่มีต่อเนื้อหาจริยธรรม 10 ด้านและข้อเสนอกับกลไกกำกับดูแลและส่งเสริมจริยธรรม จำนวน 8 ข้อ มาสรุปดังนี้

(1) ประเด็น “เนื้อหาแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม”

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกความคิดเห็นของนักข่าวพลเมืองจำนวน 10 คน ที่มีต่อเนื้อหาแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมที่แบ่งเป็น 10 ด้าน มีรายละเอียดดังนี้

(1) ด้านความมีคุณภาพถูกต้องรอบด้าน

นักข่าวพลเมืองส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องไปในทางเดียวกันว่าควรเผยแพร่ข้อมูลให้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง หรือตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่บิดเบือน และก่อนเผยแพร่ควรตรวจสอบข้อมูลอย่างรอบด้านว่าเนื้อหาที่ได้มานั้นมีความเป็นจริงมากน้อยเพียงไรเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ

ธนัชพร อย่างดี นักศึกษาคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร หนึ่งในนักศึกษาที่ได้คัดเลือกการเข้ารอบการประกวด “Gen C Reporter” ของสำนักข่าวไทยพีบีเอส แสดงความคิดเห็นว่าการตรวจสอบข้อเท็จจริงเป็นเรื่องพื้นฐานของการเป็นนักข่าว เนื่องจากข่าวคือเรื่องจริงที่เกิดขึ้น ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นอย่างรอบด้าน

“การตรวจสอบข้อเท็จจริงเป็นเรื่องยาก เพราะเราโนเนม ต้องทำทีละขั้นๆ เมื่อเข้าถึงแล้วอาจจะไม่ใช่เรื่องจริงก็ได้ ยิ่งเราไม่ได้สังกัดสำนักข่าว เขาจะพูดอะไรก็ได้เขาไม่สนใจแก้ปัญหาด้วยการใช้วิธีถามหลายๆคน จะไม่หยุดแค่คนเดียว

(ธนัชพร อย่างดี (Gen C Reporter), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 18 มกราคม 2561)

มีนักข่าวพลเมืองบางคนแสดงความแตกต่างในเรื่องการตรวจสอบข้อเท็จจริงและเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้พูดคุยอย่างรอบด้าน เนื่องจากนักข่าวพลเมืองไม่ได้มีศักยภาพในการเข้าถึงแหล่งข่าวมากนัก ตัวอย่างเช่น “แมวเหมียว” หนึ่งในสมาชิกกลุ่มเครือข่ายพลเมืองเน็ต นักเคลื่อนไหวด้านสิทธิเสรีภาพผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ แสดงความคิดเห็นว่านักข่าวพลเมืองควรมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นหรือเผยแพร่ข่าวสารอย่างเต็มที่ เพราะเป็นสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

“ความเป็นนักข่าวพลเมืองบางทีไม่สามารถเข้าถึงคู่กรณีได้ทุกฝ่าย สมมุติรายงานเรื่องผลกระทบจากการทำเหมือง เราไม่สามารถเข้าถึงเหมือง หรือทหารซ้อมชาวบ้าน เราไม่สามารถเข้าถึงทหารอยู่แล้ว เพราะเป็นอันตราย เราจึงนำเสนอข้อมูลเพียงฝ่ายเดียว”

(แมวเหมียว (กลุ่มเครือข่ายพลเมืองเน็ต), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 มกราคม 2561)

(2) ด้านความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูล

นักข่าวพลเมืองนี้ยังมีความคิดเห็นสอดคล้องกันเกี่ยวกับการบอกที่มาแหล่งข้อมูลหรือชื่อแหล่งข่าวให้ถูกต้องครบถ้วน พร้อมแสดงที่มาหรือลิงค์เว็บไซต์ที่นำมาอ้างอิงอย่างละเอียดเพื่อความสะดวกสำหรับผู้รับสารที่มีความต้องการตรวจสอบสืบค้นย้อนกลับไปยังแหล่งต้นตอปฐม

ภูมิ ษวณกรณัที่แหล่งข่าวอาจได้รับอันตรายหากเปิดเผยชื่อ ควรคำนึงถึงความปลอดภัยผู้ให้ข้อมูลเป็นหลัก

ชุมพล ศรีสมบัติ นักข่าวพลเมืองผู้สร้างเว็บไซต์ “มุสลิมเชียงใหม่คอตเน็ต” เน้นการนำเสนอเนื้อหาความรู้ศาสนาอิสลามและวิถีชีวิตที่น่าสนใจในแง่มุมศิลปวัฒนธรรมของคนล้านนาแสดงความเห็นเกี่ยวกับการอ้างอิงแหล่งข้อมูลดังนี้

“นักข่าวพลเมืองต้องยึดตรวจสอบข้อมูลและแหล่งข่าวให้ชัดเจนถูกต้อง ป้องกันการเสนอผิดพลาด เพราะถ้าผิดไปแล้วการแก้ข่าวทำได้ยาก การแก้ข่าวไม่ใช่ทางออกที่ดีที่สุดเพราะมีการแชร์ต่อแล้ว คนที่แชร์ต่อก็ไม่ได้ติดตามเราทุกคน ให้ความสำคัญกับแหล่งที่มาข้อมูล ถ้าใส่ไปถึงแหล่งข้อมูลเริ่มต้นจะดีกว่า ต้องใส่ลิงค์ให้เขาเพื่อให้เกิดเครดิต บางคนคิดว่าไม่สำคัญมองข้ามไป”

ชุมพล ศรีสมบัติ (muslimchiangmai.net), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 26 มกราคม 2561

สอดคล้องกับความคิดเห็นของ เตชะธรรม ทิพยมณฑล บรรณาธิการเว็บไซต์ข่าวพลเมือง “สื่อของพิษณุโลกบ้านเรา” และเฟซบุ๊ก “พิศโลกนิวส์” (pitloknews) การอ้างอิงแหล่งข้อมูลคือรูปแบบการแสดงผลหลักฐานให้ผู้รับสารเชื่อถือการรายงานข่าวของนักข่าวพลเมืองที่เป็นประชาชนทั่วไปไม่ได้สังกัดสำนักข่าว และการปกป้องแหล่งข่าวถือเป็นหน้าที่ของสื่อมวลชนทุกแขนง

“ทุกคนจะบอกว่าตัวเองถูกเสมอ แต่ถูกหรือไม่ถูกอยู่ที่หลักฐานที่นำมาอ้างอิง ข่าวสารที่ไม่ชัดเจนแล้วหาแหล่งที่มาไม่ได้ทำให้ไม่น่าเชื่อถือ ส่วนการปกป้องแหล่งข่าวควรปฏิบัติอย่างเป็นธรรม ควรบอกชื่อแหล่งข่าวทุกครั้ง แต่ถ้าไม่ปลอดภัยก็ไม่ควรบอก เพราะอาจทำให้เขาได้รับความเดือดร้อนและความเดือดร้อนนั้นจะมาถึงตัวเราด้วย

(เตชะธรรม ทิพยมณฑล (สื่อของพิษณุโลกบ้านเรา), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 มกราคม 2561)

นิวัช ศรีวิไลวัชร ผู้เคยได้รับรางวัลจากสาขานักข่าวพลเมือง Thailand Blog Award แสดงความเห็นแตกต่างในประเด็นการอ้างอิงแหล่งข้อมูล เนื่องจากบางครั้งทำให้เนื้อหาไม่น่าอ่าน โดยเฉพาะการคัดลอกลิงค์ในอินเทอร์เน็ตมีความยาวทำให้เกิดความไม่สะดวกในการเรียบเรียงเนื้อหา

“การอ้างอิงแหล่งที่มาข้อมูลไม่ต้องอ้างเยอะ แค่พอให้รู้แหล่งที่มาเพราะการอ้างอิงแหล่งข้อมูลเยอะไปก็ไม่ดี อยู่ที่วิจารณ์ว่าคุณอ่านว่าอยากไปตรวจสอบแหล่งที่มาแค่ไหน”

(นิวัช ศรีวิไลวัชร (นักข่าวพลเมือง), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 28 กุมภาพันธ์ 2561)

(3) ด้านการเคารพผลงานผู้อื่น

นักข่าวพลเมืองมีความเห็นสอดคล้องกันในประเด็นการให้เครดิตเจ้าของผลงานที่นำมาใช้หรือถ้าผลงานมีลิขสิทธิ์ต้องขออนุญาตเพื่อป้องกันการทำผิดกฎหมายด้านลิขสิทธิ์ รวมถึงการให้ความเคารพและให้เครดิตผลงานจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ไม่แตกต่างจากผลงานที่มีลิขสิทธิ์ทั่วไป แต่มีนักข่าวพลเมืองบางคนแสดงความเห็นแตกต่างเกี่ยวกับการยืนยันความเป็นเจ้าของผลงานที่แท้จริง และผลงานลิขสิทธิ์ควรนำมาใช้เผยแพร่ได้หากเป็นไปได้หากเป็นไปได้วัตถุประสงค์ของสังคมส่วนรวมหรือเพื่อสาธารณประโยชน์

“การเอาผลงานลิขสิทธิ์มาเผยแพร่ บางครั้งกลัวเหมือนกัน ถ้าไปเอารูปภาพหรือวิดีโอคนอื่นมาใช้ กลัวโดนฟ้อง จะใช้น้อยมากนอกจากจำเป็นจริงๆ ส่วนภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นเรื่องของการถ่ายทอดไม่ใช่เรื่องลิขสิทธิ์ แต่ควรให้เครดิตเพื่อส่งต่อให้ลูกหลานรับรู้ ให้คนรุ่นหลังเห็นความสำคัญของคนแก่คนเฒ่า”

(ชุมพล ศรีสมบัติ (muslimchiangmai.net), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 26 มกราคม 2561)

สมบัติ บุญงามอนงค์ หรือ “บก.ลายจุด” เว็บมาสเตอร์ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์เคลื่อนไหวทางการเมืองและเว็บไซต์สำหรับรายงานข่าวสารต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ.2534 แสดงความรู้สึกกังวลหรือไม่แน่ใจเกี่ยวกับเนื้อหาจริยธรรมด้านการเคารพผลงานผู้อื่น เพราะบางครั้งไม่สามารถยืนยันได้แน่ชัดว่าใครเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ที่แท้จริง

“รู้สึกกังวลเรื่องการขออนุญาตก่อนใช้ผลงานลิขสิทธิ์ เพราะกรณีรูปภาพและข้อมูลในเฟซบุ๊กก็เป็นลิขสิทธิ์ของเฟซบุ๊ก ถ้ายึดหลักแบบแข็งตัวจะไม่สามารถนำรูปภาพหรือข้อมูลมาสื่อสารได้เลย เรื่องลิขสิทธิ์บางทีก็ไม่รู้ว่าใครเป็นเจ้าของ ไม่รู้จะขออนุญาตใคร ฉะนั้นหากมีเหตุผลการละเมิดเพียงพอ ก็สามารถละเมิดลิขสิทธิ์ได้ แม้แต่เรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน ก็ไม่แน่ว่าชาวบ้านเป็นเจ้าของภูมิปัญญานั้น ไม่ควรใช้เรื่องลิขสิทธิ์มาเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสื่อสาร หากสื่อสารเพื่อประโยชน์สังคม ไม่ใช่เป็นการนำมาใช้ในทางธุรกิจ”

(สมบัติ บุญงามอนงค์ (บก.ลายจุด), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 24 กุมภาพันธ์ 2561)

(4) ด้านความไม่ลำเอียงหรือมีอคติ

นักข่าวพลเมืองส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันในประเด็นจริยธรรมด้านความไม่ลำเอียงหรือมีอคติ ไม่เสนอข่าวสารด้วยความอคติส่วนตัวและไม่ควรมีผลประโยชน์แอบแฝง แต่ยังมีความคิดเห็นกังวลหรือเห็นด้วยน้อยกับการแยกระหว่างพื้นที่การเสนอเนื้อหาข่าวออกจากพื้นที่การเสนอความคิดเห็นส่วนตัว

รังสรรค์ ทองคาบ ประธานสหภาพแรงงานเอจิสต์ตัวแทน เครือข่ายนักข่าวพิราบ แรงงานเป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นเพื่อจุดประสงค์รายงานข้อมูลข่าวสารของผู้ใช้แรงงานที่ได้รับผลกระทบด้านต่าง ๆ มีความเห็นว่านักข่าวพลเมืองควรเน้นเนื้อหาข่าวที่สำคัญและน่าสนใจ เขียนข่าวสารตามความเป็นจริงมากกว่าใส่ความคิดเห็นของตัวเอง

“ควรเน้นเนื้อหาข่าวที่สำคัญและน่าสนใจ เขียนข่าวสารตามความเป็นจริงมากกว่าใส่ความคิดเห็นของเรา เพราะอาจจะเอียงซ้ายเอียงขวา แต่ก็ยากที่จะไม่ใส่ความคิดเห็น ผมทำงานด้านแรงงานเวลาเสนอข่าวที่มีความรุนแรง จะปรับใช้คำพูดให้แรงงานดูดี”

(รังสรรค์ ทองคาบ (เครือข่ายนักข่าวพิราบแรงงาน), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 12 มกราคม 2561)

“คิดว่านักข่าวพลเมืองใส่ความคิดเห็นตัวเองลงไปได้เล็กน้อย แต่ไม่เห็นด้วยกับการใช้คำรุนแรงที่มีเยอะมากเกินไป เหตุ เคยมีคนเอาเรื่องที่เราทำเกี่ยวกับสุนัขนำส่งสารที่ผ่านไปแล้ว เอาภาพกับเรื่องไปลงขอเงิน โปรโมทตัวเองว่าช่วยหมา ให้คนโอนเงินมาให้”

(ภคิตา สุนทรรัตน์ (กลุ่มเพื่อนหมาข้างถนน), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 31 มกราคม 2561)

นักข่าวพลเมืองบางคนตั้งคำถามเกี่ยวกับจริยธรรมด้านความไม่ลำเอียงหรือความมีอคติ และนิยามความหมายของความเป็นกลาง หรือไม่แน่ใจว่าการแยกเนื้อหาข่าวกับความคิดเห็น จะทำได้จริงหรือไม่ ทั้งในฐานะนักข่าวพลเมืองและนักข่าววิชาชีพ ส่วนประเด็นข้อความจริยธรรมที่เสนอให้การแสดงความคิดเห็นทำได้โดยไม่มีผลประโยชน์แอบแฝงนั้น อาจเป็นการปิดกั้นหรือกีดกันการเข้ามามีส่วนร่วมในพื้นที่การสื่อสารของชาวบ้านหรือประชาชนทั่วไป

“เรื่องภววิสัยทุกวันนี้ความเป็นกลางอยู่ตรงไหน ความเป็นกลางไม่มีอยู่จริง มันอยู่ที่บริบทของสังคมในเวลานั้น ที่จะให้ความหมายว่าความเป็นกลางคืออะไรอยู่ที่บริบทของสังคม ณ เวลานั้น ว่าความเป็นกลางคืออะไร และการตัดสินใจเลือกข้อมูลว่าจะหยิบตรงไหนมาใช้”

(นิวัช ศรีวิไลวัชร (นักข่าวพลเมือง), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 28 กุมภาพันธ์ 2561)

“ผู้อ่านแยกได้ระหว่างเนื้อหาข่าวกับความคิดเห็น สื่อหลักเองก็แยกไม่ได้ เวลาอ่านข่าวใส่ความคิดเห็นลงในเนื้อหาข่าวปนๆกัน นักข่าวพลเมืองมาจากหลายพื้นที่ การนำเสนอข่าวเป็นไปเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนเองและชุมชน ถ้าบอกว่าคนนี้นำเสนอข่าวโดยมีผลประโยชน์ส่วนตัว จะยิ่งทำให้กีดกันคนจำนวนมากในการทำหน้าที่นักข่าวพลเมือง”

(แมวมหิยา (กลุ่มเครือข่ายพลเมืองเน็ต), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 มกราคม 2561)

(5) ด้านการปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

นักข่าวพลเมืองทุกคนมีความคิดเห็นสอดคล้องกันในประเด็นจริยธรรมด้านการปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ว่ามีความจำเป็นมากที่สุด โดยเฉพาะการปกป้องคุ้มครองเด็กและเรื่องเกี่ยวกับเพศสัมพันธ์ออกจากพื้นที่สาธารณะ รวมถึงการไม่ซ้ำเติมผู้เสียหายหรือสร้างความเสื่อมเสียให้ผู้อื่น

“ผมเป็นแอดมินในเพจกู้ภัยของมูลนิธิ จะไม่ลงรูปอุบัติเหตุเลย ลงเฉพาะข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นเท่านั้น หรือลงสถิติอุบัติเหตุรุนแรงของทางแยกถนน ทำให้ประชาชนเห็นว่าแยกนี้เป็นจุดเสี่ยง คุณสื่อสารไปเพราะอะไร อยากได้ยอดไลค์ ยอดแชร์ มีคนบอกว่าไม่ใช่หน้าที่เราที่จะไปสื่อสาร เป็นหน้าที่ของคนอื่น หน้าที่เราแค่เก็บคนเจ็บคนตาย แต่ผมว่าทุกคนสามารถรายงานข่าวได้ อยู่ที่ใครสามารถลงพื้นที่ได้เร็วขนาดไหน เมื่อโพสต์ข่าวลงไปแล้ว การแก้ไขจะยาก เคยมีน้องทำเรื่องผิดพลาดลงรูปผู้เสียชีวิตลงไป ไม่ได้เบลอภาพอะไรเลย ประมาณชั่วโมงก็มีญาติโทรมาร้องให้ ขอให้ลบโพสต์ได้ไหมเพราะญาติยังทำใจไม่ได้เลยใจ เขาสามารถฟ้องเราได้ ใจเขาใจเรา หรือลงข่าวเรื่องเด็กเรื่องเพศ ถ้าเขาเป็นลูกเป็นแม่เป็นน้องสาวเรา เราทำใจได้ไหมถ้าภาพแบบนี้ไปอยู่ในโซเชียลมีเดีย เคยถามน้องกู้ภัยว่าทำไมถึงชอบโพสต์ลงโซเชียล ส่วนมากตอบว่าเป็นเด็กเกรมาก่อนในช่วงวัยรุ่น เมื่อก่อนไม่มีใครยอมรับ อยากได้รับการยอมรับผ่านสื่อโซเชียล”

(ชลธิ์ เลาหกรรณวิช (หน่วยกู้ภัยสว่างแม่กลอง), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 17 มกราคม 2561)

(6) ด้านการไม่สร้างความเกลียดชัง

นักข่าวพลเมืองทุกคนมีความคิดเห็นสอดคล้องกันในประเด็นจริยธรรมด้านการไม่สร้างความเกลียดชังมีความจำเป็นมากที่สุด ไม่ควรนำเสนอข้อมูล โน้มน้าวส่งเสริมความรุนแรงหรือสื่อสารในลักษณะสร้างความเกลียดชังต่อกลุ่มเป้าหมายใด

“เฮตสปีชในประเทศไทยมีมากขึ้นไป สร้างความเกลียดชังให้เกิดขึ้น นักข่าวพลเมืองบางคนพยายามสร้างเฮตสปีช ตัวเราเองก็มีอคติ แต่ถ้าใครใช้ภาษาที่หยาบคายมาก จะไม่อนุญาตให้ผ่าน นอกจากภาษาหยาบคายแล้วยังมีระดับที่ลึกขึ้นไปอีก คือสร้างความแตกแยกแบ่งแยก หาแนวร่วม คนเลือกเสพสื่ออย่างรวดเร็ว ขาดการกลั่นกรอง ชอบอ่านคำหยาบคายพวกนี้ มีคนอ่านก็ทำให้มีคนอื่นเขียน”

(นิวัช ศรีวิไลวัชร (นักข่าวพลเมือง), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 28 กุมภาพันธ์ 2561)

“เสทสปืขหมยถึงการช่วยใให้ใช้ความรุนแรง ถ่าไม่ได้ถึงขั้นนั้นพอรับได้ อย่าถึงขั้นใช้ความรุนแรง”

(แมวมหีมยว (กลุ่มเครือข่ายพลเมืองเน็ต), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 มกราคม 2561)

(7) ด้าน การเคารพสิทธิส่วนบุคคล

นักข่าวพลเมืองทุกคนมีความคิดเห็นสอดคล้องกันในเรื่องจริยธรรมด้านสิทธิส่วนบุคคลมีความจำเป็นมากที่สุด ให้ความเคารพพื้นที่ส่วนตัวไม่ควรแสวงหาข้อมูลหรือเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่อาจกระทบต่อความเป็นส่วนตัวของแหล่งข่าวหรือบุคคลอื่น ยกเว้นกรณีการนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับบุคคลสาธารณะอาจจำเป็นต้องเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวเพื่อประโยชน์ของส่วนร่วม

“การขออนุญาตถ่ายภาพคนอื่นอาจเป็นไปได้ยาก แต่ควรขออนุญาตก่อนถ่ายภาพหรือให้เครดิตว่าใครเป็นคนให้ถ่ายภาพนี้”

(นิวัช ศรีวิไลวัชร (นักข่าวพลเมือง), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 28 กุมภาพันธ์ 2561)

“การละเมิดสิทธิส่วนบุคคล โดยส่วนตัวรู้ การเสนอข้อมูลส่วนตัวมันอยู่ภายใต้จิตใจเหมือนความคิดส่วนตัวของเรา เหมือนวิธีคิด ถ้าเป็นบุคคลสาธารณะสามารถลงได้ แต่แหล่งที่มาต้องชัดเจน ถ้าเห็นนักการเมืองทำไม่ดีก็จะไม่ลงเพราะมันมีผลกระทบต่อครอบครัวของเขาด้วย จะนำข้อมูลไปให้คนรู้จัก ตำรวจแต่จะไม่ลงโซเชียล”

(ชลธิ เลาหกรรณวนิช (หน่วยกู้ภัยสว่างแม่กลอง), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 17 มกราคม 2561)

“ข่าวสารบางข้อมูลถึงจะละเมิดสิทธิส่วนบุคคลแต่บางข้อมูลเป็นเรื่องจำเป็นที่ต้องเปิดเผยให้ประชาชนรู้”

(ธนัษพร อย่งดี (Gen C Reporter), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 18 มกราคม 2561)

(8) ด้านการไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง

นักข่าวพลเมืองทุกคนมีความคิดเห็นสอดคล้องกันในเรื่องจริยธรรมด้านการไม่มีผลประโยชน์แอบแฝงมีความจำเป็นมากที่สุด ไม่ควรมีผลประโยชน์ทับซ้อนหรือโอ้อวดโฆษณาสินค้าเกินจริงเพื่อดึงดูดความสนใจหรือ เสนอการทำข่าวเพื่อแลกเปลี่ยนอามิสสินจ้าง

“ไม่เคยเชื่อว่านักข่าวพลเมืองไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง ไม่เชื่อว่าใครทำข่าวด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่ว่าในเรื่องของความคิดเห็น แต่ถ้าพูดถึงสินค้าที่เคยใช้แล้วดี ก็มีผลประโยชน์แอบแฝงแล้ว อยู่ที่วิจารณญาณของผู้เสพต้องแยกแยะ การรีวิวลินค้าจะไม่ลงในหน้าเพจสื่อสาธารณะ ต้องระวังตัว การมีโฆษณาแทรกมาในหน้าข่าวของนักข่าวพลเมืองอาจจะไปขัดแย้งผลประโยชน์กับผู้ให้เข้าพื้นที่ ไม่ควรรับเงินโฆษณาสินค้า ขึ้นอยู่ว่าคุณจะเป็นนักข่าวพลเมืองหรือนักรีวิวลินค้า”

(นิวัช ศรีวิไลวัชร (นักข่าวพลเมือง), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 28 กุมภาพันธ์ 2561)

“ถ้าความเป็นจริงต้องแยกเนื้อหาข่าวออกจากการโฆษณาสินค้าโดยเด็ดขาด แต่ในความเป็นจริงทุกวันนี้ก็โฆษณาแฝงกันทั้งนั้น เราเป็นนักข่าวพลเมืองไม่ควรอวดอ้าง ชมสรรพคุณตัวเอง เราต้องนำเสนอข่าว ถ้าเป็นโฆษณาสินค้าไอท้อปเห็นด้วย แต่ถ้าเราไปอิงสินค้าที่มีแบรนด์ชมสินค้าที่ไม่ดีก็ไม่ควรทำ”

(รังสรรค์ ทองดาษ (เครือข่ายนักข่าวพิราบแรงงาน), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 12 มกราคม 2561)

ส่วนเรื่องการแยกเนื้อหาโฆษณาสินค้าออกจากเนื้อหาข่าวสารมีนักข่าวพลเมืองบางคนแสดงความไม่เห็นด้วย เนื่องจากเป็นวิธีการหาสปอนเซอร์หรือวิธีหารายได้วิธีหนึ่ง แต่ต้องไม่โอ้อวดหรือหลอกลวงผู้บริโภค

“การหาโฆษณาเป็นเรื่องปกติ ทำได้เพราะนี่คือธุรกิจต้องขับเคลื่อนด้วยสปอนเซอร์ การรีวิวลินค้าเป็นเรื่องปกติมาก คนทำธุรกิจต้องจ้างคนมารีวิว แต่สิ่งที้ออกมาจะเป็นจริงไหมถ้าไม่จริงเพจเขาก็เสียหาย”

(ธนัชพร อย่างดี (Gen C Reporter), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 18 มกราคม 2561)

“อยากโฆษณาอะไรก็ทำไป บางเรื่องเป็นอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สิน เป็นหน้าที่ของหน่วยงานคุ้มครองผู้บริโภคต้องมาตรวจสอบ”

(แมวมณีเยว (กลุ่มเครือข่ายพลเมืองเน็ต), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 10 มกราคม 2561)

(9) ด้านการคำนึงถึงความมั่นคง

นักข่าวพลเมืองทุกคนมีความคิดเห็นสอดคล้องกันในประเด็นจริยธรรมด้านการคำนึงถึงความมั่นคงมีความจำเป็นมากที่สุด ในประเด็นที่เกี่ยวกับการไม่เผยแพร่ข่าวสารจนทำให้ผู้คนเกิดความตื่นตระหนกโดยไม่มีเหตุอันควร แต่ไม่เห็นด้วยหากมีการอ้างความมั่นคงของประเทศหรือของรัฐบาลเพื่อปิดกั้นเสรีภาพในการเสนอข้อมูลข่าวสารของประชาชน

“บางคนชอบเขียนข่าวให้คนตื่นตระหนกเกินเหตุ เพื่อให้คนมาสนใจ ถ้าเรามีคุณธรรมจริยธรรมต้องไม่เขียนเพื่อทำลายเศรษฐกิจสังคมให้ดูแย่จนเกินไป”

เดชะธรรม ทิพยมณฑล (สื่อของพิชญ์โลกบ้านเรา), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 มกราคม 2561

“การอ้างเรื่องความมั่นคงของประเทศไม่ใช่สิ่งสำคัญเลย ไม่นะนั่นก็วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลหรือราชการไม่ได้เพราะกระทบกับความมั่นคงหมด เรื่องแบบนี้เป็นสิ่งที่ต้องเผยแพร่ช่วยกันวิพากษ์วิจารณ์

สมบัติ บุญงามอนงค์ (บก.ลายจุด), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 24 กุมภาพันธ์ 2561

“เวลาพูดถึงความมั่นคง เป็นความมั่นคงของใคร ส่วนมากเป็นความมั่นคงของรัฐ ถ้าชาวบ้านไม่มีความมั่นคงรัฐก็ไม่มีความมั่นคง”

(ภาวิณี ไชยภาค(จะนะนิวส์), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 24 มกราคม 2561)

(10) ด้านการเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล

นักข่าวพลเมืองส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันในประเด็นจริยธรรมด้านการเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคลว่ามีความจำเป็นมากที่สุด ไม่ควรสื่อสารในลักษณะดูหมิ่นเกลียดชังศาสนาใดศาสนาหนึ่ง และควรใช้ภาษาที่เหมาะสมในการเสนอข่าวเกี่ยวกับศาสนาหรือความเชื่อส่วนบุคคล

“ช่วงหลัง ๆ ตั้งแต่ เหตุวินาศกรรม 11 กันยายน พ.ศ. 2544 ที่อเมริกา คนมองแบบเหมารวม ใช้คำที่ไม่เหมาะสมไปตีตราตอกย้ำคนอิสลาม คิดเหมารวมอย่างเดียวว่าผมมาจาก 3 จังหวัดชายแดนใต้ แต่ความจริงมีชาวมุสลิมอยู่ทางเหนือมาเกือบ 200 ปีแล้ว คำพูดที่โดนบ่อย เช่น *ไปอยู่เมืองแคะ ย้ายไป 3 จังหวัดซะ* การรายงานข่าวต้องคิดว่าจะไปกระทบพี่น้องร่วมชาติต่างศาสนาหรือเปล่า

(ชุมพล ศรีสมบัติ (muslimchiangmai.net), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 26 มกราคม 2561)

“ผมไม่ค่อยยุ่งกับเรื่องศาสนาหรือลัทธิหรือความเชื่อ เพราะการเขียนข่าวศาสนาจะเกิดข้อพิพาทเรื่องการใช้วาจาได้ง่าย อาจกลายเป็นเรื่องบานปลาย ผมไม่นำเสนอข่าวเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา แม้ว่าไม่ใช่เรื่องจริงแต่เป็นความเชื่อส่วนบุคคล ผมไม่เชื่อแต่ก็ไม่ได้ลบหลู่”

เดชะธรรม ทิพยมณฑล (สื่อของพิชญ์โลกบ้านเรา), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 มกราคม 2561

นักข่าวพลเมืองบางคนแสดงความเห็นว่าการรายงานข่าวสารเกี่ยวกับศาสนาควรแยกออกจากเรื่องการเมืองมาชาวบ้านบางกลุ่มให้เลื่อมใสหรือเคารพสักการะสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หาก

เป็นลักษณะแค่ความเชื่อส่วนบุคคลสามารถรายงานในเชิงตั้งข้อสังเกตหรือเชิงเตือนประชาชนให้รู้เท่าทัน

“ไม่ให้ความสำคัญกับจริยธรรมด้านการเคารพศาสนา หรือเคารพวิถีความเชื่อส่วนบุคคล ไม่เห็นด้วยที่จะไประบุให้ไม่รายงานข่าวสารดูหมิ่นสิ่งที่บุคคลสักการะ เพราะแม้จะมีคนจำนวนมากเคารพแต่ควรถูกวิพากษ์วิจารณ์ได้ด้วย”

(สมบัติ บุญงามอนงค์ (บก.ลายจุด), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 24 กุมภาพันธ์ 2561)

สรุปผลการประเมินความคิดเห็นกลุ่มนักข่าวพลเมืองที่มีต่อการกำหนดแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ 10 ด้าน พบว่าส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกับเนื้อหาจริยธรรมที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญในกระบวนการวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย เนื่องจากที่ผ่านมาหลายคนเคยมีประสบการณ์โดยตรงจากการพบเห็นนักข่าวพลเมืองทำผิดจริยธรรมสื่อมวลชน จนสร้างความเสียหายต่อบุคคลอื่นหรือทำให้ตนเองได้รับความเดือดร้อน

ทั้งนี้ ในกลุ่มนักข่าวพลเมืองบางคนยังมีความคิดเห็นแตกต่างกันหรือแสดงความเห็นไม่แน่ใจว่า หลักจริยธรรมบางข้อที่กำหนดขึ้นมานั้นสามารถนำไปปรับใช้ในการปฏิบัติจริงได้หรือไม่ โดยเฉพาะในประเด็นปัญหาจริยธรรมที่ยังมีความคลุมเครือ เช่น ปัญหาผลประโยชน์แอบแฝง และประเด็นละเอียดอ่อนเช่น ความมั่นคง หรือศาสนากับความเชื่อส่วนบุคคล

(2) ประเด็น “กลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรม”

ผลการสังเคราะห์ความคิดเห็นเชิงลึกเกี่ยวกับแนวทางที่จะนำมาใช้เป็นกลไกสำคัญในการกำกับดูแลและแนวทางการส่งเสริมให้นักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์มีจริยธรรมนั้น พบว่ากลุ่มตัวอย่างนักข่าวพลเมืองมีความเห็นสอดคล้องกันว่า กลไกกำกับดูแลที่สำคัญคือการสร้างระบบให้มีสมาชิกในสังคมออนไลน์ช่วยกันรายงานการทำผิดจริยธรรมสื่อมวลชนหรือเมื่อพบความผิดพลาดในการรายงานข่าวสาร

นักข่าวพลเมืองเสนอให้รวมกลุ่มตั้งสมาคมหรือองค์กรของนักข่าวพลเมือง และเสนอแนะให้จัดทำคู่มือนักข่าวพลเมืองเพื่อสร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้และเสนอให้จัดอบรมหรือจัดกิจกรรมเผยแพร่เนื้อหาคู่มือจริยธรรมในหลากหลายรูปแบบ รวมถึงการจัดทำเนื้อหาจิตต์เพื่อให้ดาวน์โหลดในรูปแบบสื่อออนไลน์

สำหรับแนวทางการส่งเสริมจริยธรรม นักข่าวพลเมืองเสนอให้สถาบันการศึกษาเป็นองค์กรหลักเพื่อเรียนรู้จริยธรรมสื่อมวลชนตั้งแต่ระดับประถม และให้ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนสนับสนุนการจัดทำคู่มือจริยธรรมนักข่าวพลเมือง (Guideline) เพื่อให้เกิดการนำไปประยุกต์แลกเปลี่ยนเรียนรู้เนื้อหาเชิงลึกของจริยธรรมสื่อมวลชนมากขึ้น

ตัวอย่างเนื้อหาสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างประเด็นกลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมยุคสื่อสังคมออนไลน์ ปรากฏดังนี้

“ผมเห็นด้วยว่าควรมีสมาคม หรือหน่วยงานเพื่อสร้างความเข้าใจให้พวกเราที่จะเข้ามาทำงานตรงนี้ เพราะนักข่าวพลเมืองมีระดับความคิด หรือประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ถ้าอยากโปรโมทคู่มือจริยธรรมนักข่าวพลเมือง ควรถ่ายทอดเป็นคลิปวิดีโอสั้น ๆ เพราะคนสมัยนี้ไม่ค่อยอ่านหนังสือแล้ว ทำคลิปสั้นๆออกไปทีละตอน ให้ครอบคลุมในหลายประเด็น”

(ชุมพล ศรีสมบัติ (muslimchiangmai.net), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 26 มกราคม 2561)

“การตั้งสมาคมนักข่าวพลเมือง ควรทำให้น่าเชื่อถือ สมาชิกต้องเข้าใจระเบียบที่ชัดเจน ภาครัฐ ควรสนับสนุนนักข่าวที่ดี ให้ความคุ้มครอง ถ้ามีใบประกาศนียบัตรจากสมาคมและบัตรนักข่าวพลเมือง ใครทำผิดจริยธรรมให้ลงโทษตามขั้นตอน ถ้าทำได้จะมีคนให้ความสนใจเข้าร่วม”

(เตชะธรรม ทิพยมณฑล (สื่อของพิษณุโลกบ้านเรา), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 14 มกราคม 2561)

“เสนอให้มีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ (workshop) เพื่อเผยแพร่เนื้อหาจริยธรรมนักข่าวพลเมืองให้เจ้าหน้าที่กู้ภัยในพื้นที่ทั่วประเทศไทย การจัดตั้งสมาคมนักข่าวพลเมืองให้เจ้าหน้าที่กู้ภัยในพื้นที่ทั่วประเทศไทย การจัดตั้งสมาคมนักข่าวพลเมืองให้เจ้าหน้าที่กู้ภัยเข้ามามีส่วนร่วมด้วย ทำเป็นเครือข่ายภาคี”

(ชลธิ เล้าหรรณวนิช (หน่วยกู้ภัยสว่างแม่กลอง), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 17 มกราคม 2561)

“อยากให้มีความรู้จริยธรรม เพราะตอนนี้เกิดความขัดแย้งกันเยอะ แต่ควรคุยกันได้ เอื้อเพื่อแผ่แผ่ต่อกันได้ ควรมีจริยธรรมในการให้ข่าว มีการตรวจสอบได้ว่าจริงหรือไม่จริงคนที่มีการศึกษาจะทำตามคู่มือเห็นด้วยการมีสมาคมนักข่าวพลเมืองมาช่วยกันดูแล ภาครัฐมาช่วยหรือเข้าร่วมก็ดี”

(ภณิศา สุนทรรัตน์ (กลุ่มเพื่อนหมาข้างถนน), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 31 มกราคม 2561)

“ควรส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จริยธรรมสื่อ เพราะนักข่าวพลเมืองบางคนไม่รู้เลยว่าต้องทำแบบไหนในเนื้อหาข่าว อยากให้มีกลไกคุ้มครองนักข่าวที่มีคุณธรรมและมีเครือข่ายตรวจสอบคนทำผิด บางทีข่าวผ่านมานานแล้วยังแชร์กันอยู่ ทำให้ตื่นตะหนก ภาครัฐควรเข้ามาสนับสนุนในเรื่องเครือข่ายนักข่าวพลเมือง ให้ทุนและสร้างการเรียนรู้ แต่ต้องมีกฎกติกาว่ารัฐสามารถทำอะไรได้มากขนาดไหน”

(รังสรรค์ ทองคาส (เครือข่ายนักข่าวพิราบแรงงาน), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 12 มกราคม 2561)

“ควรมีสมาคมนักข่าวพลเมือง จะสมัครเป็นสมาชิกด้วย การเผยแพร่คู่มือจริยธรรมสื่อต้องมีแผนระยะสั้นและยาว ระยะสั้นคือไปขอคนที่มีความรู้ให้กำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติในสังคม ส่วน ระยะยาวต้องไปให้ความรู้เด็กประถม มัธยม ต้องมีเวทีหรือพื้นที่ที่เหมาะสมในการเผยแพร่จริยธรรมนักข่าวพลเมือง”

(นิวัช ศรีวิไลวัชร (นักข่าวพลเมือง), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 28 กุมภาพันธ์ 2561)

ผลการศึกษายังพบว่า นักข่าวพลเมืองบางคนไม่เห็นด้วยกับการให้ภาครัฐมาร่วมจัดตั้งเครือข่ายนักข่าวพลเมือง เนื่องจากเกรงว่าภาครัฐอาจเข้ามาควบคุมหรือครอบงำการทำงานของนักข่าวพลเมือง และควรระมัดระวังไม่ให้เป็นองค์กรที่มีผลประโยชน์แอบแฝง มีข้อเสนอให้สร้างกลไกการกำกับดูแลในรูปแบบของการดูแลกันเองมากกว่าการใช้กลไกภาครัฐหรือการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด เพราะอาจปิดกั้นเสรีภาพของประชาชนทั่วไปในการมีส่วนร่วมในพื้นที่สื่อสารของสังคม

“การก่อตั้งสมาคมนักข่าวพลเมืองอาจกลายเป็นพื้นที่ที่มีผลประโยชน์แอบแฝงรูปแบบหนึ่ง ต้องการต่อรองบางอย่าง ในแง่หนึ่งก็ดีถ้าสามารถคุยกันได้ แต่ไม่ได้หมายความว่าจะมีกลุ่มอื่นขึ้นมาไม่ได้ ถ้าจะทำให้ได้ประสิทธิผลจริง”

(ภาวิณี ไชยภาค(จะนะนิวส์), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 24 มกราคม 2561)

“การรวมตัวกันของนักข่าวพลเมืองเป็นไปได้แต่อาจยากนิดนึง ไม่ควรให้ภาครัฐมาครอบงำ อยากให้มีการตั้งสมาคม มีคณะกรรมการเริ่มจากจังหวัด มีศูนย์รวมอยู่ที่กรุงเทพฯ อยากเป็นสมาชิกด้วย แต่ต้องดูข้อเสนอ ถ้าทำคู่มือจริยธรรม อยากให้เปิดแบบดาวน์โหลดมากกว่าออกมาเป็นเล่ม ในโรงเรียนอยากให้ทำเป็นแบบกิจกรรมสอนให้เข้าใจอาทิตย์ละครั้ง”

(ธนัชพร อย่างดี (Gen C Reporter), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 18 มกราคม 2561)

“หากมีคู่มือจริยธรรมนักข่าวพลเมืองก็ดี แต่ไม่ต้องเป็นทางการมากนัก นักข่าวพลเมืองมีความไม่เป็นทางการอยู่แล้ว ในโลกออนไลน์ควรเป็นกึ่งๆทางการ กึ่งๆไม่เป็นทางการ ความพยายามเอากฎหมายเข้าไปใช้ในโลกออนไลน์ เหมือนเอามาตรฐานโลกออฟไลน์ไปกำหนดโลกออนไลน์ เป็นเรื่องขัดแย้งมาก ไม่ควรใช้กฎหมายแต่ควรใช้กระบวนการทางสังคม คนหนุ่มมักจะตัดสินใจว่าสิ่งใดน่าเชื่อถือ อะไรควรทำไม่ควรทำ รัฐบาลไม่ควรเข้าไปจัดการดูแลมากเกินไป เพราะจะกลายเป็นการควบคุม”

(สมบัติ บุญงามอนงค์ (บก.ลายจุด), การสื่อสารระหว่างบุคคล, 24 กุมภาพันธ์ 2561)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มนักข่าวพลเมืองข้างต้น พบว่านักข่าวพลเมืองส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกับข้อเสนอกลไกการส่งเสริมจริยธรรมที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญในกระบวนการวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย โดยเฉพาะการแสดงความกระตือรือร้นอยากให้นักข่าวพลเมืองเกิดการรวมกลุ่มกัน เพื่อช่วยเสริมสร้างกลไกกำกับดูแลตนเอง พร้อมทั้งสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ และพร้อมที่จะสนับสนุนให้เกิด “คู่มือจริยธรรม” ที่สอดคล้องกับบริบทการทำงานของนักข่าวพลเมือง

4.3 สรุปผลการศึกษาการกำหนดแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม สำหรับนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การกำหนดแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ โดยใช้เทคนิคเดลฟายสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ และนำผลการศึกษาที่ได้มาประเมินความเหมาะสมและความรู้สึกที่มีต่อเนื้อหาจริยธรรม โดยกลุ่มตัวอย่างนักข่าวพลเมืองผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการนำแนวทางไปปฏิบัติจริง

ผู้วิจัยสรุปผลข้อมูลเป็น 3 ด้านดังรายละเอียดแสดงในตารางที่ 4.29 – 4.31

(1) ความหมายและบทบาท “นักข่าวพลเมือง” ยุคสื่อสังคมออนไลน์	8 ข้อ
(2) แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง	37 ข้อ
(3) กลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง	8 ข้อ

ตารางที่ 4.29 ผลสรุปความหมายและบทบาท “นักข่าวพลเมือง” ยุคสื่อสังคมออนไลน์

“ความหมาย” นักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์	
1	เป็นพลเมืองผู้ตั้งใจสื่อสารข้อมูลเหตุการณ์ออกสู่สังคม ด้วยความรับผิดชอบ โดยมีวัตถุประสงค์แตกต่างกัน
2	เป็นผู้ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพนักข่าวหรือสังกัดองค์กรสื่อ แต่สนใจฝึกทักษะการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเพื่อมีส่วนร่วมหรือมีบทบาทในการส่งข้อมูลข่าวสารจากความรู้ ประสบการณ์เชี่ยวชาญตัวเอง
3	บุคคลทั่วไปทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสารและรับสารอย่างต่อเนื่อง บางครั้งสามารถกำหนดวาระข่าวสาร (agenda setting) บางประการในสังคม โดยไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง
4	ประชาชนทั่วไปทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชน เพื่อสะท้อนปัญหาในระดับรากหญ้าหรือผู้ด้อยโอกาส
“บทบาท” นักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์	
5	นักข่าวพลเมืองมีบทบาทในการเพิ่มปริมาณข้อมูลข่าวสารในสังคมให้มีความหลากหลายรอบด้านมากขึ้น
6	นักข่าวพลเมืองสามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์มีส่วนร่วม ในการสื่อสาร มีบทบาทช่วยลดการผูกขาดช่องทางสื่อสาร
7	นักข่าวพลเมืองมีบทบาทในการตอบสนองความต้องการข่าวสารของสังคมอย่างรวดเร็ว กว้างขวาง
8	นักข่าวพลเมืองมีบทบาทเป็นทั้งผู้ส่งสารและรับสาร พร้อมใช้วิธีการสื่อสารสองทาง

ตารางที่ 4.30 ผลสรุปแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง

1. ด้านความมีคุณภาพถูกต้องรอบด้าน (accuracy)	
1	รายงานข่าวสารตามสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่บิดเบือนข้อมูล
2	การตรวจสอบข้อเท็จจริงให้ถูกต้อง ครบถ้วน รอบด้าน ก่อนเผยแพร่หรือส่งต่อผู้อื่น
3	เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่ถูกพาดพิงได้นำเสนอข้อมูล
4	การเผยแพร่ข่าวสารอย่างรีบเร่งเพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ ต้องคำนึงถึงคุณภาพและความน่าเชื่อถือ
2. ด้านความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูล (sources)	
5	ปกป้องและปฏิบัติต่อแหล่งข่าวอย่างเป็นธรรมและคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ให้ข้อมูล
6	บอกแหล่งที่มาข้อมูลถูกต้องครบถ้วน ไม่รายงานข่าวสารเลื่อนลอยโดยไม่มีแหล่งอ้างอิง
7	ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลก่อนเผยแพร่
8	แสดงแหล่งอ้างอิงและแหล่งเชื่อมโยงข้อมูล (link) เพื่อให้ตรวจสอบย้อนกลับข้อมูลปฐมภูมิได้
3. ด้านการเคารพผลงานผู้อื่น (copyright)	
9	ให้ความเคารพภูมิปัญญาชาวบ้านไม่ต่างจากผลงานมีลิขสิทธิ์
10	อ้างอิงหรือให้เครดิตเจ้าของผลงานที่นำผลงานมาใช้
11	การละเมิดลิขสิทธิ์ถือเป็นข้อห้ามเด็ดขาด
12	การใช้ผลงานมีลิขสิทธิ์ต้องขออนุญาตและไม่ทำผิด กฎหมาย
13	ใช้ผลงานมีลิขสิทธิ์บางส่วนได้ เพื่อประโยชน์สาธารณะ หรือเพื่อการสร้างสรรค์สิ่งใหม่
4. ด้านความไม่ลำเอียงหรือมีอคติ (impartiality)	
14	ควรแยกเนื้อหาข่าวกับความคิดเห็นออกจากกันอย่างชัดเจน
15	การแสดงความคิดเห็นทำได้โดยไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง
16	ระมัดระวังการแสดงความคิดเห็นด้วยความมีลำเอียงหรือมีอคติ
17	มีความเป็นทวิสัยหรือความเป็นกลาง ให้ความเท่าเทียมทุกฝ่าย
5. ด้านการปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (human rights)	
18	การปกป้องคุ้มครองเด็กและเรื่องเพศออกจากพื้นที่สาธารณะ
19	คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ล่วงละเมิดบุคคลที่เป็นข่าว
20	มีเสรีภาพในการเสนอข้อมูลข่าวสารและความคิดเห็น โดยไม่สร้างความเสื่อมเสียให้ผู้อื่น

ตารางที่ 4.30 (ต่อ)

5. ด้านการปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (human rights)	
21	ไม่นำเสนอข้อมูลซ้ำเดิมความทุกข์ผู้ประสบเคราะห์กรรม
22	ให้ความเคารพต่ออัตลักษณ์ผู้แตกต่างจากตนเอง
6. ด้านการไม่สร้างความเกลียดชัง (hate speech)	
23	ไม่สื่อสารขั้วจนทำให้เกิดความเกลียดชังต่อกลุ่มเป้าหมาย
24	ไม่นำเสนอข้อมูลข่าวสารในลักษณะโน้มน้ำหรือส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมรุนแรง
25	ระมัดระวังการเผยแพร่เนื้อหาที่สร้างความเกลียดชัง
7. ด้านการเคารพสิทธิส่วนบุคคล (privacy)	
26	ให้ความเคารพสิทธิส่วนบุคคลหรือความเป็นส่วนตัวผู้อื่น
27	ไม่แสวงหาและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่กระทบสิทธิส่วนบุคคล
28	นำเสนอข้อมูลส่วนบุคคลได้บางกรณี เพื่อประโยชน์สาธารณะ
8. ด้านการไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง (personal advantage)	
29	ไม่โอ้อวดโฆษณาสินค้าเกินจริง จนทำให้เกิดการเข้าใจผิด
30	ไม่เสนอข้อมูลข่าวสารเพื่อขอแลกเปลี่ยนผลประโยชน์หรืออามิสสินจ้างจากแหล่งข่าว
31	พึงแยกเนื้อหาที่โฆษณาสินค้าออกจากเนื้อหาข่าวอย่างชัดเจน
9. ด้านการคำนึงถึงความมั่นคง (media and national security)	
32	ไม่เผยแพร่ข้อมูลทำให้ผู้คนตื่นตระหนกโดยไม่มีเหตุอันควร
33	ระมัดระวังการเผยแพร่ข้อมูลที่กระทบความมั่นคงประเทศ
10. ด้านการเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล (media and religion / belief)	
34	ไม่สื่อสารในลักษณะแสดงความเกลียดชังดูหมิ่นศาสนา
35	ใช้ภาษาที่เหมาะสมในการเสนอข่าวสารเกี่ยวกับศาสนาหรือความเชื่อส่วนบุคคล
36	ระมัดระวังการเสนอข้อมูลเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางศาสนา
37	สื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคลอย่างเป็นกลางและเท่าเทียม

ตารางที่ 4.31 ผลสรุปกลไกกำกับดูแลและแนวทางส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง

กลไกกำกับดูแลจริยธรรม	
1	ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตควรสร้างระบบรายงานความผิดพลาดให้มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม (report and feedback)
แนวทางส่งเสริมจริยธรรม	
2	ภาคพลเมืองช่วยกันเผยแพร่“การรู้เท่าทันสื่อ” (media literacy)
3	ภาคพลเมืองส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จริยธรรมสื่อ
4	สนับสนุนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมีส่วนร่วมตรวจสอบการทำผิดจริยธรรม (self as user)
5	ทุกภาคส่วนสนับสนุนวิจัยหาคำว่าความรู้สื่อภาคประชาชนพร้อมจัดทำคู่มือจริยธรรมนักข่าวพลเมือง (Guideline)
6	ทุกภาคส่วนช่วยกันสร้างเครือข่ายสอดส่องผู้ทำผิดจริยธรรมสื่อ
7	ภาครัฐส่งเสริมสถาบันการศึกษาเป็นองค์กรหลักในการเรียนรู้จริยธรรมสื่อ ทุกระดับชั้นเรียน
8	ภาครัฐสร้างกลไกคุ้มครองและสนับสนุนนักข่าวพลเมืองที่มีคุณธรรม

ผลการวิเคราะห์ ความหมายนักข่าวพลเมือง และบทบาทนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ จากตามเทคนิคเคลฟายรอบที่ 1 และรอบที่ 2 สรุปประเด็นสำคัญได้ว่า นักข่าวพลเมืองในประเด็นหลัก ๆ หมายถึง **ประชาชนทั่วไปที่สนใจใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารออกสู่สาธารณะ ไม่จำเป็นต้องสังกัดองค์กรสื่อหรือผ่านการอบรมวิชาชีพสื่อมวลชน โดยเป็นผู้ใกล้ชิดเหตุการณ์หรือมีความเชี่ยวชาญในเรื่องที่สื่อสาร และคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กัน และมีบทบาทในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ช่วยเพิ่มปริมาณข้อมูลข่าวสารในสังคมให้มีความหลากหลายรอบด้านและรวดเร็วมากขึ้น รวมถึงบทบาทในการช่วยลดการผูกขาดช่องทางสื่อสาร**

หลังจากผู้วิจัยนำเนื้อหาแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม 10 ด้าน จำนวน 37 ข้อ ที่ได้จัดทำจากการศึกษาความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ตามขั้นตอนเคลฟายไปประเมินผลความเหมาะสมและความรู้สึกที่มีต่อเนื้อหาจริยธรรมโดยกลุ่มตัวอย่างนักข่าวพลเมืองผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการนำแนวทางไปปฏิบัติจริง ผลการศึกษาพบว่านักข่าวพลเมืองมีความคิดเห็นสอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ว่าเป็นเนื้อหาที่มีความสำคัญและจำเป็นในการนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมทั้ง 37 ข้อ โดยให้คะแนนเฉลี่ยในระดับมากขึ้นไป

โดยประเด็นที่ผู้เชี่ยวชาญและนักข่าวพลเมืองเห็นว่าความสำคัญและมีความจำเป็นมากที่สุดสอดคล้องกัน โดยไม่มีความแตกต่างได้แก่ประเด็นจริยธรรม ด้านการปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ด้านการเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล และ ด้านการไม่สร้างความเกลียดชัง (*hate speech*) เนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะสื่อมวลชนยุคสื่อสังคมออนไลน์ที่มีลักษณะไร้พรมแดนทำให้การกระจายข่าวสารเป็นไปอย่างรวดเร็วและกว้างขวางอาจละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือสื่อสารด้วยเนื้อหาที่อาจสร้างความเจ็บปวดและความทุกข์ทรมานให้แก่ผู้อื่นโดยไม่ได้ตั้งใจ รวมถึงการสื่อสารด้วยการไม่สร้างความเกลียดชังอาจก่อให้เกิดการใช้ความรุนแรงต่อร่างกายและจิตใจผู้อื่น และต้องระมัดระวังการเผยแพร่เนื้อหาเกี่ยวข้องกับการเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล อันเป็นเรื่องละเอียดอ่อนเกี่ยวพันกับความเคารพและความเชื่อที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล

ส่วนประเด็นจริยธรรมที่ผู้เชี่ยวชาญและนักข่าวพลเมืองมีความเห็นสอดคล้องกันในหลักการและเนื้อหาหลัก แต่มีความคิดเห็นแตกต่างในรายละเอียดบางข้อความ ได้แก่ ด้านความไม่ลำเอียงหรือมีอคติ ด้านการเคารพผลงานผู้อื่น ด้าน การเคารพสิทธิส่วนบุคคล และ ด้านการไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง เนื่องจากนักข่าวพลเมืองส่วนใหญ่มีความเห็นว่าจำเป็นมากแต่ไม่ได้มากที่สุด และจากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่าทั้ง 4 ด้านเป็นจริยธรรมที่ควรมีเป็นแนวปฏิบัติ แต่อาจไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้ทุกครั้งในการสื่อสารผ่านเครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และประสบการณ์ของนักข่าวพลเมืองแต่ละคน

ข้อเสนอเกี่ยวกับกลไกกำกับดูแลและการส่งเสริมจริยธรรม กลุ่มตัวอย่างนักข่าวพลเมืองให้ “ระดับความสำคัญมากที่สุด” จำนวน 5 ข้อจากแนวทางที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอทั้งหมด 8 ข้อ ส่วน 3 ข้อที่ไม่ได้ให้ความสำคัญมากที่สุดก็ยังคงอยู่ในระดับให้ “ระดับความสำคัญมาก” แสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องและการตอบสนองที่ดีจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในข้อเสนอให้ช่วยกันสร้างกลไกกำกับดูแลและส่งเสริมจริยธรรมในกระบวนการรายงานข่าวของสื่อภาคพลเมือง

จากผลการศึกษาพบว่า เนื้อหาแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมและกลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ ที่ได้จากการประมวลตามความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ด้วยวิธีวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟายนั้น เมื่อนำไปประเมินความสำคัญและความจำเป็นกับกลุ่มอย่างนักข่าวพลเมือง พบว่านักข่าวพลเมืองผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการนำแนวทางจริยธรรม ไปปฏิบัติใช้จริงนั้น เกือบทั้งหมดมีความเห็นด้วยว่ามีความสำคัญหรือมีความจำเป็นทุกข้อ โดยมีนักข่าวพลเมืองบางคนเท่านั้นที่มีความรู้สึกไม่แน่ใจในบางข้อ แต่เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยพบว่าทุกข้อผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ หมายความว่านักข่าวพลเมืองมีความเห็นสอดคล้องกับเนื้อหาทุกข้อของแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมและข้อเสนอเกี่ยวกับกลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมที่ได้มาจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์

ดังนั้น แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถนำไปจุดเริ่มต้นในการประยุกต์ใช้ในลักษณะ “คู่มือจริยธรรมนักข่าวพลเมือง” เพื่อประโยชน์ในการเผยแพร่ให้สังคมเกิดความรู้ ความเข้าใจในประเด็นจริยธรรมของนักข่าวพลเมืองหรือสื่อมวลชนกระแสทางเลือก ที่มีความแตกต่างจากเนื้อหาจรรยาบรรณหรือจริยธรรมของนักข่าววิชาชีพหรือสื่อมวลชนกระแสหลัก อันส่งผลดีต่อการสร้างผลงานสื่อภาคพลเมืองให้มีคุณภาพต่อไป

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การกำหนดแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคมออนไลน์” มีวัตถุประสงค์เพื่อระดมความคิดเห็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการรายงานข่าวของสื่อภาคพลเมือง ตามวิธีวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย (Delphi technique) ให้ได้ข้อสรุปแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ รวมถึงการศึกษาประเมินทักษะหรือความคิดเห็นของนักข่าวพลเมืองที่มีประสบการณ์ปฏิบัติงานจริง เพื่อให้ได้แนวทางปฏิบัติที่ปฏิบัติได้จริงและมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น สามารถนำไปใช้เป็นหลักจริยธรรมในกระบวนการรายงานข่าวสารของสื่อภาคพลเมืองได้อย่างแท้จริง

ทั้งนี้ กรอบเนื้อหาที่ศึกษาแบ่งเป็น 3 ด้าน ดังนี้ (1) ความหมายและบทบาทนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ (2) แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง และ (3) กลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง

เนื่องจากที่ผ่านมาผู้มีหน้าที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารสู่สาธารณชนส่วนใหญ่เป็นบทบาทของนักข่าววิชาชีพภายใต้สำนักข่าวหรือองค์กรสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรือเรียกกันว่า “สื่อกระแสหลัก” (mainstream media) แต่หลังจากช่วงปี ค.ศ. 2000 เป็นต้นมา เครื่องข่ายอินเทอร์เน็ตได้รับการพัฒนากลายเป็นเทคโนโลยีสารสนเทศที่ส่งผลต่อการเกิดสื่อใหม่อย่างกว้างขวางและหลากหลาย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมและการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศน์สื่อ (media ecologies) สังคมโลกก้าวเข้าสู่ยุคเทคโนโลยีดิจิทัล อิทธิพลของ “นักข่าว” จึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับนักข่าวอาชีพผู้สังกัดสำนักข่าวใหญ่ ๆ หรือสื่อกระแสหลักเท่านั้น แต่เปิดโอกาสให้เกิดนักข่าวพลเมืองที่ไม่ได้เป็นวิชาชีพเฉพาะแต่เป็นประชาชนทั่วไปได้เข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทในการรายงานข่าวอย่างกว้างขวาง

ปรากฏการณ์ “นักข่าวพลเมือง” (Citizen Reporter) หรือประชาชนทั่วไปที่เคยเป็นเพียงผู้รับสาร สามารถใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีการสื่อสารผลิตและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ไร้พรมแดนอย่างต่อเนื่อง หรือที่เรียกกันว่า “สื่อกระแสทางเลือก” เริ่มมีบทบาทช่วงชิงพื้นที่หรือช่องทางการสื่อสารจนมีอิทธิพลกำหนดวาระข่าวสารในสังคมได้เช่นกัน

การทำหน้าที่ผู้สื่อข่าวลักษณะนี้ได้รับการยอมรับภายใต้ชื่อเรียกแตกต่างกัน เช่น สื่อภาคประชาชน สื่อภาคพลเมือง สื่อรากหญ้า นักข่าวอาสา ฯลฯ

การวิจัยครั้งนี้แบ่งวิธีศึกษาข้อมูลเป็น 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 เป็นการศึกษาวิจัยตามขั้นตอนเทคนิคเดลฟาย เพื่อกำหนดเนื้อหา “แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม” สำหรับนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์โดยเริ่มจาก “**ขั้นตอนที่ 1**” เป็นการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสร้างแบบคำถามสัมภาษณ์ปลายเปิดกับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

“**ขั้นตอนที่ 2**” เป็นการศึกษาความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญจำนวน 2 รอบ โดย **รอบที่ 1** นำแบบคำถามสัมภาษณ์ปลายเปิดที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 ไปสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญ 6 กลุ่ม จำนวน 20 คน โดยใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) เพื่อศึกษาหาความสอดคล้อง ทั้งนี้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั้ง 6 กลุ่มประกอบด้วย 1.กลุ่มนักข่าวพลเมือง 2.กลุ่มนักวิชาการวารสารศาสตร์ 3.กลุ่มนักข่าววิชาชีพ 4.กลุ่มตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน 5.กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐผู้เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อ และ 6.กลุ่มตัวแทนผู้บริหารสื่อ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญได้แสดงความคิดเห็นในรอบที่ 1 อย่างอิสระในประเด็นต่าง ๆ จากนั้นนำผลการสัมภาษณ์ที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 6 กลุ่มในรอบที่ 1 มาสังเคราะห์สรุปเป็นแนวความคิดเบื้องต้น เพื่อจัดทำเป็นคำถามปลายปิดในลักษณะแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า

จากนั้นเป็นการสำรวจความคิดเห็นประเด็นเดิมด้วยแบบสอบถามใน **รอบที่ 2** กับผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิมด้วย “แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า” ที่ได้จากรอบที่ 1 เพื่อให้ได้ข้อสรุปความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคมออนไลน์ที่เป็นฉันทมติ

การเก็บข้อมูลด้วยเทคนิคเดลฟายเพื่อสรุปความเห็นในประเด็นต่าง ๆ ในงานวิจัยนี้ทำเพียง 2 รอบ เนื่องจากผลการศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันและเป็นฉันทมติ จึงไม่มีความจำเป็นต้องสำรวจความคิดเห็นในรอบที่ 3

ส่วนที่ 2 เป็นการศึกษาเพื่อประเมินความคิดเห็นนักข่าวพลเมืองที่ปฏิบัติงานจริงต่อผลสรุป การกำหนดแนวทางปฏิบัติทาง “จริยธรรม” สำหรับนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ ที่ได้จากการวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟายในส่วนที่ 1 โดยใช้เครื่องมือแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่าศึกษาความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่างนักข่าวพลเมือง จำนวน 35 คน และใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกนักข่าวพลเมืองที่ได้จากการคัดสรรจำนวน 10 คน เพื่อให้ได้แนวทางปฏิบัติที่มีความสอดคล้องกับความต้องการและสามารถนำไปใช้ในกระบวนการรายงานข่าวสารของสื่อภาคพลเมืองได้อย่างแท้จริง

5.1 สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนที่ 1 ใช้วิธีวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟายเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ที่ต้องการกำหนดแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ และส่วนที่ 2 เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ใช้วิธีการสำรวจความคิดเห็นและการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อประเมินความคิดเห็นต่อข้อสรุปที่ได้จากวิธีการศึกษาด้วยเทคนิคเดลฟาย

สรุปผลวิจัย ส่วนที่ 1 การกำหนดแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมที่ศึกษาวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย ได้ผลวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การประมวลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหมายและบทบาทของนักข่าวพลเมือง หลักจริยธรรมนักสื่อสารมวลชน และกลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักสื่อสารมวลชน พบว่ามีประเด็นที่นำไปสู่การสร้างแบบสอบถามปลายเปิด เพื่อสอบถามความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ทั้ง 3 ด้าน ดังนี้

(1) ความหมายและบทบาท “นักข่าวพลเมือง” ยุคสื่อสังคมออนไลน์

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ยังมีความสับสนและไม่มีความชัดเจนเกี่ยวกับการให้นิยามความหมายของ “นักข่าวพลเมือง” ว่าควรมีองค์ประกอบอะไรบ้าง และนักข่าวพลเมืองมีบทบาทแตกต่างไปจากนักข่าววิชาชีพหรือประชาชนทั่วไปที่สื่อสารเรื่องราวผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตอย่างไร จึงนำไปสู่การตั้งประเด็นคำถามเปิดว่า ในยุคเครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์ที่ทำให้พื้นที่การสื่อสารเปิดกว้างและไร้พรมแดนนั้น กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ในประเทศไทยมีความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์อย่างไร รวมถึงบทบาทในการทำหน้าที่นักข่าวพลเมืองส่งผลกระทบต่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่การสื่อสารอย่างไรบ้าง

(2) แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง

จากการศึกษาเอกสารและวิเคราะห์ประเด็นรายละเอียดเนื้อหาจรรยาบรรณหรือจริยธรรมสำหรับสื่อมวลชนที่เผยแพร่ในเอกสารหรืองานวิจัยที่ผ่านมา นั้น แสดงให้เห็นว่า แนวทางจริยธรรมมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันไปตามพัฒนาการของเทคโนโลยีการสื่อสาร แต่ส่วนใหญ่ยังเน้นกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักข่าววิชาชีพหรือกลุ่มสื่อมวลชนกระแสหลักที่มีองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนดูแลทั้งทางตรงและทางอ้อม หรือมีกระบวนการเรียนรู้ด้านหลักจริยธรรมของนักข่าวผ่านกองบรรณาธิการที่สังกัด จึงนำไปสู่ประเด็นปัญหาในการตั้งคำถามปลายเปิดว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์มีความคิดเห็นว่ นักข่าวพลเมืองที่ปฏิบัติงานอย่างอิสระและไร้

พรหมแดน โดยไม่มีกองบรรณาธิการช่วยเหลือตรวจสอบความถูกต้อง ควรมีแนวทางจริยธรรมในการทำงานในฐานะสื่อมวลชนแขนงหนึ่งอย่างไรบ้าง ประเด็นหรือเนื้อหาจริยธรรมที่ควรส่งเสริมอย่างเร่งด่วนคืออะไร เพื่อให้สอดคล้องแนวคิดที่ว่านักข่าวหรือสื่อมวลชนควรมีความรับผิดชอบต่อสังคม

(3) กลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง

ผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลไกกำกับดูแลจริยธรรมสื่อมวลชนพบว่า ที่ผ่านมามีการกำกับดูแลจริยธรรมนักข่าวยังไม่ค่อยมีประสิทธิภาพมากนัก เนื่องจากยังพบปัญหานักข่าววิชาชีพ รวมถึงนักข่าวพลเมืองละเมิดหลักจริยธรรมหรือหลักจรรยาบรรณสื่อมวลชนอย่างต่อเนื่อง เช่น ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ผลประโยชน์ทับซ้อน ไม่มีความเที่ยงธรรม ละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยไม่ได้รับการลงโทษอย่างเป็นระบบทั้งจากกลไกทางกฎหมายและกลไกกำกับดูแลจากองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน โดยเฉพาะนักข่าวพลเมืองที่ทำงานอย่างอิสระไม่มีองค์กรสังกัด ปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวจึงนำไปสู่การตั้งคำถามกับผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ว่า มีความคิดเห็นอย่างไรกับการสร้างกลไกกำกับดูแลจริยธรรมของนักข่าวพลเมืองที่มีบริบทแตกต่างจากนักข่าววิชาชีพทั่วไป และมีข้อเสนอเกี่ยวกับรูปแบบหรือนโยบายการส่งเสริมพัฒนาจริยธรรมนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์อย่างไร เพื่อให้เกิดความตระหนักในการทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชนด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม

ขั้นตอนที่ 2 ผลการศึกษาคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ

การสำรวจและตรวจสอบความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญพบว่า การสอบถามและสำรวจความคิดเห็นด้วยเทคนิคเดลฟายเพียง 2 รอบ ก็สามารถได้ความคิดเห็นที่สอดคล้องกันหรือเป็นฉันทามติ โดยรอบที่ 1 เป็นการสอบถามด้วยคำถามปลายเปิดที่ได้ประเด็นมาจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 3 ด้าน คือ (1) ความหมายและบทบาท นักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ (2) แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง และ (3) กลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง หลังการศึกษาเนื้อหาทั้ง 3 ด้านเหล่านี้ พบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์จำนวน 20 คนมีความคิดเห็นสอดคล้องกัน โดยทั้ง 20 คนเป็นตัวแทนจากผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์และวารสารศาสตร์พลเมือง 6 กลุ่ม ได้แก่ 1.กลุ่มนักข่าวพลเมือง 2.กลุ่มนักวิชาการวารสารศาสตร์ 3.กลุ่มนักข่าววิชาชีพ 4.กลุ่มตัวแทนองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน 5.กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐผู้เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อ และ 6.กลุ่มตัวแทนผู้บริโภคสื่อ

ผลการศึกษาความคิดเห็นรอบที่ 1 จากการสัมภาษณ์เชิงลึกรอบที่ 1 สามารถนำมาสร้างแบบสอบถามผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 2 โดยมีประเด็นสำคัญในแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า แบ่งรายละเอียด 3 ด้านดังนี้

(1) ความหมายและบทบาท “นักข่าวพลเมือง” ยุคสื่อสังคมออนไลน์ 11 ข้อ

- ความหมายนักข่าวพลเมือง จำนวน 5 ข้อ
- บทบาทนักข่าวพลเมือง จำนวน 6 ข้อ

(2) แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง 40 ข้อ

เนื้อหาแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง พบว่ามี ทั้งหมด 40 ข้อ ผู้วิจัยนำมาประมวลผลจัดกลุ่มแบ่งเป็น 10 ด้าน ดังนี้

1. ความมีคุณภาพถูกต้องรอบด้าน	4 ข้อ
2. ความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูล	4 ข้อ
3. การเคารพผลงานผู้อื่น	5 ข้อ
4. ความไม่ลำเอียงหรือมือคด	4 ข้อ
5. การปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	5 ข้อ
6. การไม่สร้างความเกลียดชัง	3 ข้อ
7. การเคารพสิทธิส่วนบุคคล	3 ข้อ
8. การไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง	4 ข้อ
9. การคำนึงถึงความมั่นคง	3 ข้อ
10. การเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล	5 ข้อ

(3) กลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง 12 ข้อ

- กลไกกำกับดูแลจริยธรรม จำนวน 4 ข้อ
- แนวทางส่งเสริมจริยธรรม จำนวน 8 ข้อ

เนื้อหาทั้ง 3 ด้านที่ได้จากการศึกษาด้วยวิธีวิจัยเดลฟารอบที่ 1 ถูกนำมาสร้างเป็นคำถามปลายเปิดให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเดิมจำนวน 20 คน แสดงความคิดเห็นด้วยแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า เพื่อจัดระดับความสำคัญหรือความจำเป็นของแต่ละข้อความตามวิธีวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟารอบที่ 2

ผลการศึกษาความคิดเห็นรอบที่ 2

จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิมในรอบที่ 2 จำนวน 20 ด้วยแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณ เพื่อกำหนดแนวทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง ตามขั้นตอนการวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย ผลปรากฏว่าความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกันเป็นฉันทามติทั้ง 3 ด้าน มีเพียงบางข้อเท่านั้นที่ไม่สอดคล้อง โดยมีรายละเอียดดังนี้

- (1) ความหมายและบทบาท “นักข่าวพลเมือง” ยุคสื่อสังคมออนไลน์ จำนวน 11 ข้อ

มีความเห็นสอดคล้องกัน	8 ข้อ
มีความเห็นไม่สอดคล้อง	3 ข้อ
- (2) แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง จำนวน 40 ข้อ

มีความเห็นสอดคล้องกัน	37 ข้อ
มีความเห็นไม่สอดคล้อง	3 ข้อ
- (3) กลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง จำนวน 12 ข้อ

มีความเห็นสอดคล้องกัน	8 ข้อ
มีความเห็นไม่สอดคล้อง	4 ข้อ

จากผลสรุปข้างต้นนั้น หากพิจารณาในส่วนของแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม 10 ด้าน จำนวน 40 ข้อ พบว่าผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันเป็นฉันทามติให้คะแนนระดับ “ความสำคัญมากที่สุด” หรือ “ความสำคัญมาก” จำนวน 37 ข้อ จากทั้งหมด 40 ข้อ หรือร้อยละ 92.5 ผู้วิจัยจึงถือว่าผลการศึกษานี้จำนวน 37 ข้อ เป็นฉันทามติที่ผ่านกระบวนการระดมความคิดเห็นด้านเทคนิคเดลฟายรอบที่ 1 และรอบที่ 2 สามารถนำมาใช้ในการกำหนด **แนวทางปฏิบัติทาง “จริยธรรม” สำหรับ นักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคมออนไลน์** โดยไม่มีความจำเป็นต้องสำรวจความคิดเห็นในรอบที่ 3

ทั้งนี้ผลการศึกษาทั้ง 3 ด้านมีรายละเอียดแต่ละด้าน ดังนี้

ด้านที่ (1) “ความหมายและบทบาท” นักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์

ผลการศึกษา “ความหมาย” นักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันจำนวน 4 ข้อ ได้แก่

1. เป็นพลเมืองผู้ตั้งใจสื่อสารข้อมูลเหตุการณ์ออกสู่สังคม ด้วยความรับผิดชอบ โดยมีวัตถุประสงค์แตกต่างกัน

2. เป็นผู้ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพนักข่าวหรือสังกัดองค์กรสื่อ แต่สนใจฝึกทักษะการใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร เพื่อมีส่วนร่วมหรือมีบทบาทในการส่งข้อมูลข่าวสารจากความรู้ประสบการณ์หรือความเชี่ยวชาญตัวเอง

3. บุคคลทั่วไปทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสารและผู้รับสารอย่างต่อเนื่อง บางครั้งสามารถกำหนดวาระข่าวสาร (agenda setting) บางประการในสังคมโดยไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง

4. เป็นประชาชนทั่วไปทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชน เพื่อสะท้อนปัญหาในระดับรากหญ้า หรือผู้ด้อยโอกาส

ทั้งนี้ความหมายนักข่าวพลเมืองทั้ง 4 ข้ออยู่ในระดับความจำเป็นมาก มีคะแนนค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.15 – 3.65

ส่วนผลการศึกษาเกี่ยวกับ “บทบาท” ในการทำหน้าที่นักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันจำนวน 4 ข้อ ดังนี้

1. นักข่าวพลเมืองมีบทบาทในการเพิ่มปริมาณข้อมูลข่าวสารในสังคมให้มีความหลากหลายรอบด้านมากขึ้น

2. นักข่าวพลเมืองสามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์มีส่วนร่วมในการสื่อสาร มีบทบาทช่วยลดการผูกขาดช่องทางสื่อสาร

3. นักข่าวพลเมืองมีบทบาทในการตอบสนองความต้องการข่าวสารของสังคมอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง

4. นักข่าวพลเมืองมีบทบาทเป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร พร้อมใช้วิธีการสื่อสารสองทาง โดยบทบาทนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ข้อที่ 1 อยู่ในระดับความจำเป็นมากที่สุด มีคะแนนค่าเฉลี่ย 4.50 ส่วนข้อ 2 - 4 อยู่ในระดับความจำเป็นมากคะแนนค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.25 – 4.20

ด้านที่ (2) จริยธรรมสื่อมวลชนที่ควรเป็นแนวปฏิบัติสำหรับนักข่าวพลเมือง

ผลการศึกษาความคิดเห็นความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์เกี่ยวกับเนื้อหาจริยธรรมสื่อมวลชน ที่ผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ให้ความสำคัญเพื่อนำไปกำหนดเป็น **แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม สำหรับนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์** จำนวน 10 ด้าน เพื่อแก้ปัญหาการทำผิดจริยธรรมที่เกิดขึ้น ดังแสดงในตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม 10 ด้าน

แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม 10 ด้าน	จำนวน (ข้อ)
1. ความมีคุณภาพถูกต้องรอบด้าน	4
2. ความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูล	4
3. การเคารพผลงานผู้อื่น	5
4. ความไม่ลำเอียงหรือมีอคติ	4
5. การปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	5
6. การไม่สร้างความเกลียดชัง	3
7. การเคารพสิทธิส่วนบุคคล	3
8. การไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง	3
9. การคำนึงถึงความมั่นคง	2
10. การเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล	4
รวม	37

ผลการศึกษาเนื้อหาแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม 10 ด้าน จำนวน 37 ข้อนั้น ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันทุกข้อ โดยมีค่าเฉลี่ยระดับความสำคัญมากขึ้นไปตามวิธีวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย โดยแต่ละด้านมีรายละเอียดดังนี้

1 ความมีคุณภาพเนื้อหาข่าวสาร (accuracy)
<ol style="list-style-type: none"> 1. รายงานข่าวสารตามสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่บิดเบือนข้อมูล 2. การตรวจสอบข้อเท็จจริงให้ถูกต้อง ครบถ้วน รอบด้าน ก่อนเผยแพร่หรือส่งต่อผู้อื่น 3. เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่ถูกพาดพิงได้นำเสนอข้อมูล 4. การเผยแพร่ข่าวสารอย่างรีบเร่งเพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ ต้องคำนึงถึงคุณภาพและความน่าเชื่อถือ
2 ความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูล (sources)
<ol style="list-style-type: none"> 5. ปกป้องและปฏิบัติต่อแหล่งข่าวอย่างเป็นธรรมและคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ให้ข้อมูล 6. บอกแหล่งที่มาข้อมูลถูกต้องครบถ้วน ไม่รายงานข่าวสารเลื่อนลอยโดยไม่มีแหล่งอ้างอิง 7. ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลก่อนเผยแพร่ 8. แสดงแหล่งอ้างอิงและแหล่งเชื่อมโยงข้อมูล (link) เพื่อให้ตรวจสอบย้อนกลับข้อมูลปฐมภูมิได้

3 การเคารพผลงานผู้อื่น (copyright)

9. ให้ความเคารพภูมิปัญญาชาวบ้าน ไม่ต่างจากผลงานมีลิขสิทธิ์
10. อ้างอิงหรือให้เครดิตเจ้าของผลงานที่นำผลงานมาใช้
11. การละเมิดลิขสิทธิ์ถือเป็นข้อห้ามเด็ดขาด
12. การใช้ผลงานมีลิขสิทธิ์ต้องขออนุญาตและไม่ทำผิดกฎหมาย
13. ใช้ผลงานมีลิขสิทธิ์บางส่วนได้ เพื่อประโยชน์สาธารณะ หรือเพื่อการสร้างสรรสิ่งใหม่

4 ความไม่ลำเอียงหรือมีอคติ (impartiality)

14. ควรแยกเนื้อหาข่าวกับความคิดเห็นออกจากกันอย่างชัดเจน
15. การแสดงความคิดเห็นทำได้โดยไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง
16. ระมัดระวังการแสดงความคิดเห็นด้วยความลำเอียงหรือมีอคติ
17. นักข่าวพลเมืองต้องมีความเป็นกวีวิสัยหรือความเป็นกลาง ให้ความเท่าเทียมทุกฝ่าย

5 การปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (human rights)

18. การปกป้องคุ้มครองเด็กและเรื่องเพศออกจากพื้นที่สาธารณะ
19. คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ล่วงละเมิดบุคคลที่เป็นข่าว
20. มีเสรีภาพในการเสนอข้อมูลข่าวสารและความคิดเห็น โดยไม่สร้างความเสียหายให้ผู้อื่น
21. ไม่นำเสนอข้อมูลซ้ำเติมความทุกข์ผู้ประสบเคราะห์กรรม
22. ให้ความเคารพต่ออัตลักษณ์ผู้ที่แตกต่างกันจากตนเอง

6 การไม่สร้างความเกลียดชัง (hate speech)

23. ไม่สื่อสารข้อมูลจนทำให้เกิดความเกลียดชังต่อกลุ่มเป้าหมาย
24. ไม่นำเสนอข้อมูลข่าวสารในลักษณะ โน้มน้าวหรือส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมรุนแรง
25. ระมัดระวังการเผยแพร่เนื้อหาที่สร้างความเกลียดชัง

7 การเคารพสิทธิส่วนบุคคล (privacy)

26. ให้ความเคารพสิทธิส่วนบุคคลหรือความเป็นส่วนตัวผู้อื่น
27. ไม่แสวงหาและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่กระทบสิทธิส่วนบุคคล
28. นำเสนอข้อมูลส่วนบุคคลได้บางกรณี เพื่อประโยชน์สาธารณะ

8 การไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง (personal advantage)
29. ไม่โอ้อวดโฆษณาสินค้าเกินจริง จนทำให้เกิดการเข้าใจผิด
30. ไม่เสนอข้อมูลข่าวสารเพื่อขอแลกเปลี่ยนผลประโยชน์หรืออามิสสินจ้างจากแหล่งข่าว
31. พึงแยกเนื้อที่โฆษณาสินค้าออกจากเนื้อหาข่าวอย่างชัดเจน
9 การคำนึงถึงความมั่นคง (media and national security)
32. ไม่เผยแพร่ข้อมูลทำให้ผู้คนตื่นตระหนกโดยไม่มีเหตุอันควร
33. ระวังการเผยแพร่ข้อมูลที่กระทบความมั่นคงประเทศ
10 การเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล (media and religion/ belief)
34. ไม่สื่อสารในลักษณะแสดงความเกลียดชังดูหมิ่นศาสนา
35. ใช้ภาษาที่เหมาะสมในการเสนอข่าวสารเกี่ยวกับศาสนาหรือความเชื่อส่วนบุคคล
36. ระวังการเสนอข้อมูลเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางศาสนา
37. สื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคลอย่างเป็นกลางและเท่าเทียม

ผลการศึกษาเนื้อหาจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง 10 ด้าน จำนวน 37 ข้อ ตามวิธีวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟายนั้น เนื่องจากผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์มีความคิดเห็นสอดคล้องกันเป็นอันทามติ และทุกข้อมีคะแนนระดับ “ความสำคัญมากที่สุด” หรือมีคะแนนระดับ “ความสำคัญมาก” จึงสามารถนำมาใช้กำหนดเป็น **แนวทางปฏิบัติทาง “จริยธรรม” สำหรับ นักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคมออนไลน์**

ด้านที่ (3) กลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง

ผลการศึกษาลักษณะกลไกกำกับดูแลและส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองที่จำเป็นในยุคสื่อสังคมออนไลน์ ที่ผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์มีความคิดเห็นสอดคล้องกันมีจำนวน 8 ข้อ แบ่งเป็น **กลไกกำกับดูแลจริยธรรม** มีจำนวน 1 ข้อ ได้แก่ ข้อที่ 1 ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตควรสร้างระบบรายงานความผิดพลาดให้มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม (report and feedback)

ส่วน **แนวทางการส่งเสริมจริยธรรม** มีจำนวน 7 ข้อ ได้แก่ ข้อที่ 2 ภาคพลเมืองช่วยกันเผยแพร่ “การรู้เท่าทันสื่อ” (media literacy) ข้อที่ 3 ภาคพลเมืองส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จริยธรรมสื่อ ข้อที่ 4 สนับสนุนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมีส่วนร่วมตรวจสอบการทำผิดจริยธรรม (self as user) ข้อที่ 5 ทุกภาคส่วนสนับสนุนวิจัยหาคำว่าความรู้สื่อภาคประชาชนพร้อมจัดทำคู่มือจริยธรรม

นักข่าวพลเมือง (guideline) ข้อที่ 6 ทุกภาคส่วนช่วยกันสร้างเครือข่ายสอดส่องผู้ทำผิดจริยธรรมสื่อ
ข้อที่ 7 ภาครัฐส่งเสริมสถาบันการศึกษาเป็นองค์กรหลักในการเรียนรู้จริยธรรมสื่อทุกระดับชั้น
เรียน และ ข้อที่ 8 ภาครัฐสร้างกลไกคุ้มครองและสนับสนุนนักข่าวพลเมืองที่มีคุณธรรม
ดังรายละเอียดแสดงในตารางที่ 5.2

ตารางที่ 5.2 ผลการศึกษากลไกกำกับดูแลและแนวทางส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองยุคสื่อ
สังคมออนไลน์

กลไกกำกับดูแลจริยธรรมนักข่าวพลเมือง	
1	ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตควรสร้างระบบรายงานความผิดพลาดให้มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม (report and feedback)
แนวทางส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง	
2	ภาคพลเมืองช่วยกันเผยแพร่“การรู้เท่าทันสื่อ” (media literacy)
3	ภาคพลเมืองส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จริยธรรมสื่อ
4	สนับสนุนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมีส่วนร่วมตรวจสอบการทำผิดจริยธรรม (self as user)
5	ทุกภาคส่วนสนับสนุนวิจัยหาคำว่าความรู้สื่อภาคประชาชนพร้อมจัดทำคู่มือจริยธรรมนักข่าวพลเมือง (guideline)
6	ทุกภาคส่วนช่วยกันสร้างเครือข่ายสอดส่องผู้ทำผิดจริยธรรมสื่อ
7	ภาครัฐส่งเสริมสถาบันการศึกษาเป็นองค์กรหลักในการเรียนรู้จริยธรรมสื่อทุกระดับชั้นเรียน
8	ภาครัฐสร้างกลไกคุ้มครองและสนับสนุนนักข่าวพลเมืองที่มีคุณธรรม

ผลการศึกษาความคิดเห็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญวารสารศาสตร์ 20 คน ด้วยวิธีวิจัยเทคนิค
เดลฟาย สามารถสรุปเป็น ผลการวิจัยส่วนที่ 1 โดยพบว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้อง
กันเป็นฉันทามติทั้ง 3 ด้าน ได้แก่

- (1) ความหมายและบทบาท “นักข่าวพลเมือง” ยุคสื่อสังคมออนไลน์ จำนวน 8 ข้อ
- (2) แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง จำนวน 37 ข้อ
- (3) กลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง จำนวน 8 ข้อ

ผู้วิจัยนำแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม 10 ด้านจำนวน 37 ข้อ พร้อมด้วยลักษณะกลไก
กำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์จำนวน 8 ข้อข้างต้น ที่ได้จากการ

วิจัยส่วนที่ 1 ไปให้กลุ่มตัวอย่างนักข่าวพลเมืองที่ปฏิบัติงานจริงได้ประเมินความคิดเห็นด้วยแบบสอบถาม พร้อมด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยสรุปเป็นผลการวิจัยส่วนที่ 2 ดังนี้

สรุปผลการวิจัย ส่วนที่ 2 การประเมินความคิดเห็นต่อการกำหนด “แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม” จากนักข่าวพลเมืองที่ปฏิบัติงานจริง

การกำหนดแนวทางปฏิบัติทาง “จริยธรรม” สำหรับนักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคมออนไลน์ ที่พัฒนาขึ้นตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ด้วยวิธีวิจัยเทคนิคเดลฟาย ได้นำไปสำรวจความคิดเห็นนักข่าวพลเมืองจำนวน 35 คน ด้วยแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และนำไปเป็นประเด็นในการสัมภาษณ์เชิงลึกนักข่าวพลเมืองที่ปฏิบัติงานจริงจำนวน 10 คน

การวิจัยในส่วนนี้แบ่งผลวิจัยเป็น 2 ส่วนย่อย ดังนี้

(1) การประเมินความคิดเห็นจากการสอบถามด้วยคำถามเชิงประเมินค่าจากนักข่าวพลเมืองที่ปฏิบัติงานจริงจำนวน 35 คน ได้ผลสรุปดังนี้

กลุ่มนักข่าวพลเมืองมีความคิดเห็นสอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญในด้านเนื้อหา **แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง** ทั้งหมดจำนวน 37 ข้อ และมีความคิดเห็นสอดคล้องกับข้อเสนอลักษณะ **กลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง** ทั้งหมดจำนวน 8 ข้อ

(2) การประเมินความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกนักข่าวพลเมืองที่ปฏิบัติงานจริงจำนวน 10 คน ได้ผลสรุปดังนี้

ส่วนในการสัมภาษณ์เชิงลึกนักข่าวพลเมืองที่ได้รับการคัดสรรจำนวน 10 คน พบว่ากลุ่มตัวอย่างนักข่าวพลเมืองส่วนใหญ่เคยประสบปัญหา หรือมีประสบการณ์ได้รับความเสียหายจากข้อมูลข่าวสารที่ผิดจริยธรรมในสื่อสังคมออนไลน์ จึงมีความคิดเห็นสนับสนุนและสอดคล้องกันกับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในการกำหนดให้มีแนวทางจริยธรรมสื่อมวลชน เพื่อเป็นหลักในการปฏิบัติงานสำหรับนักข่าวพลเมืองหรือสื่อภาคประชาชน โดยหลักจริยธรรมทั้ง 10 ด้านนั้น มีจำนวน 6 ด้านที่นักข่าวพลเมืองส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า **มีความจำเป็นอย่างยิ่ง** ได้แก่ ด้านความมีคุณภาพถูกต้องรอบ ด้านความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูล ด้านการเคารพผลงานผู้อื่น ด้านการปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ด้านการไม่สร้างความเกลียดชัง และด้านการเคารพสิทธิส่วนบุคคล

ส่วนประเด็นจริยธรรมอีก 4 ด้าน กลุ่มตัวอย่างนักข่าวพลเมืองส่วนใหญ่เห็นว่า **มีความจำเป็น** แต่บางคนยังมี **ความไม่แน่ใจ** หรือมีความคิดเห็นแตกต่างกัน ได้แก่ ประเด็นจริยธรรมบางด้านที่ยังมีความคลุมเครือ ได้แก่ ด้านผลประโยชน์แอบแฝง ด้านความไม่ลำเอียงหรือมีอคติ และประเด็นจริยธรรมที่มีความละเอียดอ่อน ได้แก่ ด้านความมั่นคง ด้านศาสนากับความเชื่อส่วนบุคคล

ซึ่งในกลุ่มนักข่าวพลเมืองยังมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน โดยสามารถนำความคิดเห็นของนักข่าวพลเมืองมาสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ดังนี้

ด้านความมีคุณภาพถูกต้องรอบด้าน/ ด้านความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูล / ด้านการเคารพผลงานผู้อื่น

นักข่าวพลเมืองส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องไปในทางเดียวกันว่าเนื้อหาข่าวที่มีคุณภาพและมีความถูกต้องเป็นจริยธรรมสำคัญ ควรรายงานตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงโดยไม่บิดเบือน รวมถึงการบอกที่มาแหล่งข้อมูลหรือชื่อแหล่งข่าวให้ถูกต้องครบถ้วน และไม่ละเมิดลิขสิทธิ์ผลงานผู้อื่น พร้อมแสดงที่มาหรือลิงค์เว็บไซต์ที่นำมาอ้างอิงอย่างละเอียด เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือและเพื่อความสะดวกสำหรับผู้รับสารที่มีความต้องการตรวจสอบสืบค้นย้อนกลับไปยังแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ รวมถึงการให้ความเคารพและให้เครดิตผลงานจากภูมิปัญญาชาวบ้านไม่แตกต่างจากผลงานที่มีลิขสิทธิ์ทั่วไป

อย่างไรก็ตามนักข่าวพลเมืองบางคนเสนอความคิดเห็นว่า ไม่ควรเปิดเผยชื่อแหล่งข่าวหากมีความเสี่ยงในการได้รับอันตราย นักข่าวพลเมืองควรคำนึงถึงความปลอดภัยผู้ให้ข้อมูลเป็นหลักมีนักข่าวพลเมืองบางคนแสดงความคิดเห็นแตกต่างกับผู้เชี่ยวชาญในประเด็นการตรวจสอบข้อเท็จจริงและประเด็นการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้เสนอข้อมูลอย่างรอบด้าน เนื่องจากนักข่าวพลเมืองไม่ได้มีศักยภาพในการเข้าถึงแหล่งข่าวมากนัก เพราะไม่ได้มีชื่อในสังกัดสำนักข่าวใหญ่ ทำให้เข้าถึงแหล่งข่าวบางคนได้ยาก จึงต้องอาศัยวิธีแก้ปัญหาด้วยการสัมภาษณ์หลายคนเพื่อตรวจสอบความถูกต้องในเบื้องต้น บางคนแสดงความคิดเห็นว่านักข่าวพลเมืองควรจะใช้ผลงานมีลิขสิทธิ์ได้ในบางครั้งโดยไม่ต้องขออนุญาต หากมีวัตถุประสงค์เพื่อส่วนรวมหรือเพื่อประโยชน์สาธารณะดังที่นักข่าววิชาชีพทั่วไปสามารถทำได้ตามกฎหมายลิขสิทธิ์

ด้านความไม่ลำเอียงหรือมีอคติ / ด้านการไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง

นักข่าวพลเมืองส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญว่าไม่ควรเสนอข่าวด้วยความลำเอียงอคติ หรือการไม่เสนอข่าวสารด้วยอคติส่วนตัวและไม่ควรมีผลประโยชน์แอบแฝงหรือการโฆษณาเกินจริง หรือโฆษณาอวดอ้างสรรพคุณตัวเองเพื่อดึงดูดความสนใจจากผู้ชม

แต่กลุ่มนักข่าวพลเมืองมีความคิดเห็นแตกต่างหรือไม่ค่อยแน่ใจในเนื้อหาจริยธรรมที่กำหนดให้แยกแยะระหว่างพื้นที่การเสนอเนื้อหาข่าวออกจากพื้นที่การเสนอความคิดเห็นส่วนตัว และการกำหนดให้แยกเนื้อหาที่โฆษณาสินค้าออกจากเนื้อหาข่าวสาร เพราะเป็นวิธีการหารายได้วิธีหนึ่งซึ่งที่ผ่านมานักข่าววิชาชีพหรือสำนักข่าวทั่วไปก็ใช้วิธีนี้เพื่อหารายได้เช่นกัน เพียงแต่ต้องระวังไม่ให้มีลักษณะโอ้อวดสินค้าหรือหลอกลวงผู้บริโภค

ด้านการปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ / ด้านไม่สร้างความเกลียดชัง / ด้านเคารพสิทธิส่วนบุคคล

นักข่าวพลเมืองทุกคนมีความคิดเห็นสอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ในประเด็นหาจริยธรรมที่กำหนดให้เคารพสิทธิมนุษยชนว่ามีความจำเป็นมากที่สุด โดยเฉพาะคุ้มครองเด็กและเรื่องเพศสัมพันธ์ออกจากพื้นที่สาธารณะ รวมถึงการไม่สร้างความเกลียดชังด้วยการนำเสนอข้อมูลโน้มน้ำหนักส่งเสริมความรุนแรงต่อกลุ่มเป้าหมายใด นอกจากนี้นักข่าวพลเมืองทุกคนยังเห็นด้วยในเนื้อหาการเคารพสิทธิส่วนบุคคลว่ามีความจำเป็นมากที่สุด เช่น การขออนุญาตก่อนถ่ายภาพบุคคลอื่นไม่ควรแอบถ่ายโดยพลการ ยกเว้นกรณีการนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับบุคคลสาธารณะอาจจำเป็นต้องเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวเพื่อประโยชน์ของส่วนร่วม

ด้านการคำนึงถึงความมั่นคง / ด้านการเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล

นักข่าวพลเมืองทุกคนมีความคิดเห็นสอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญว่าไม่ควรเผยแพร่ข่าวสารจนทำให้คนอ่านเกิดความหวาดกลัวหรือตื่นตระหนกเกินเหตุ เพื่อเรียกร้องความสนใจให้คนเข้ามากดอ่าน เนื่องจากจะทำให้ประเทศชาติเสียหาย นักข่าวพลเมืองควรมีคุณธรรมไม่เขียนข่าวเพื่อทำลายเศรษฐกิจสังคมไทยให้ดูแย่จนเกินไป

อย่างไรก็ตามนักข่าวพลเมืองส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยหากกำหนดจริยธรรมโดยอ้างความมั่นคงของประเทศหรือของรัฐบาลเพื่อปิดกั้นเสรีภาพในการเสนอข่าวสารของสื่อภาคประชาชน

สำหรับข้อกำหนดจริยธรรมด้านการเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล พบว่านักข่าวพลเมืองค่อนข้างมีความคิดเห็นแตกต่างกัน แม้ส่วนใหญ่จะเห็นด้วยว่ามีความจำเป็น ไม่ควรสื่อสารในลักษณะดูหมิ่นเกลียดชังศาสนาใดศาสนาหนึ่ง หรือความเชื่อของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และควรใช้ภาษาที่เหมาะสมในการเสนอข่าวเกี่ยวกับความเชื่อส่วนบุคคล แต่มีนักข่าวพลเมืองบางคนแสดงความเห็นว่า การรายงานข่าวสารเกี่ยวกับศาสนาควรแยกออกจากเรื่องลัทธิหรือความเชื่อส่วนบุคคล เพราะบางครั้งเป็นการสร้างสัญลักษณ์บางอย่างขึ้นมาเพื่อมอมเมาชาวบ้าน หรือสร้างกระแสความเลื่อมใสหรือเคารพสักการะสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จึงสามารถรายงานข่าวในเชิงตั้งข้อสังเกตหรือเชิงเตือนประชาชนให้รู้เท่าทัน ขณะที่นักข่าวพลเมืองหลายคนยอมรับว่า ขอเลือกที่จะไม่รายงานข่าวเกี่ยวกับศาสนาหรือความเชื่อส่วนบุคคลอย่างเด็ดขาด เพราะเป็นเรื่องละเอียดอ่อนทำให้เกิดความเข้าใจผิดได้ง่าย

ข้อเสนอ “กลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรม”

จากการสำรวจความคิดเห็นพบว่านักข่าวพลเมืองส่วนใหญ่ มีความเห็นสอดคล้องกับผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ ที่เสนอให้มีการสร้างกลไกกำกับดูแลตนเองหรือดูแลกันเอง โดย

เสนอให้คิดค้นวิธีหรือระบบที่ให้สมาชิกในสื่อสังคมออนไลน์ช่วยกันรายงานการทำผิดจริยธรรม สื่อมวลชน หรือเมื่อพบความผิดพลาดในการรายงานข่าวสาร (report and feedback) ได้มีประสิทธิภาพและรวดเร็วกว่าเดิม และไม่เห็นด้วยกับการใช้การบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดจากหน่วยงานรัฐ เนื่องจากละเมิดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและเป็นการปิดกั้นความคิดสร้างสรรค์ของประชาชน

ส่วนแนวทางการส่งเสริมจริยธรรมนั้น พบว่านักข่าวพลเมืองมีข้อเสนอแนะให้ก่อตั้งเครือข่ายนักข่าวพลเมืองหรือองค์กรนักข่าวพลเมือง โดยไม่มีผลประโยชน์จากภาครัฐหรือภาคเอกชนแอบแฝง เพื่อให้เกิดการรวมตัวกันจัดกิจกรรมสร้างความรู้ความเข้าใจจริยธรรมสำหรับผู้ทำหน้าที่สื่อภาคประชาชน พร้อมเสนอให้มีเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์วารสารศาสตร์พลเมืองหรือเวทีสื่อภาคประชาชน โดยไม่มีการควบคุมจากภาครัฐมากเกินไป

นอกจากนี้ยังมีการเสนอให้จัดทำคู่มือจริยธรรมนักข่าวพลเมืองในรูปแบบดิจิทัลที่ทุกคนเข้าถึงได้ง่าย ไม่ใช้ภาษาหรือคำศัพท์วิชาการที่ยากเกินไป และมีการสร้างกลไกคุ้มครองนักข่าวพลเมืองที่มีคุณธรรมจริยธรรม เพื่อเป็นตัวอย่างให้สื่อภาคประชาชนอื่นได้รับรู้และเกิดทัศนคติที่ดีหรือเกิดแรงบันดาลใจในการนำแนวทางจริยธรรมไปปฏิบัติอย่างแพร่หลาย

ผลสรุปของการศึกษาวิจัยทั้ง 2 ส่วนข้างต้น แสดงให้เห็นว่าแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมและกลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมจากงานวิจัยนี้ได้มาจากวิธีวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย นั้น บรรลุวัตถุประสงค์ของงานวิจัยในการกำหนดแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ อันเป็นที่ยอมรับของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ทั้งฝ่ายนักวิชาการด้านวารสารศาสตร์ ฝ่ายผู้ปฏิบัติ ผู้ผลิต ผู้ใช้สื่อ ผู้บริโภคสื่อ และผู้กำหนดนโยบายกำกับดูแลสื่อ โดยเฉพาะการได้รับยอมรับจากกลุ่มนักข่าวพลเมืองที่ปฏิบัติงานจริงในสนามข่าวสื่อสังคมออนไลน์

5.2 อภิปรายผลวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง “การกำหนดแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคมออนไลน์” ซึ่งดำเนินการวิจัยด้วยการสอบถามความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์และผู้ที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์นักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ในประเทศไทย โดยใช้เทคนิคเดลฟายและโดยการประเมินความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง คือนักข่าวพลเมืองที่ปฏิบัติงานในภาคสนามจริง มีประเด็นสำคัญที่จะนำมาอภิปรายเพื่อเชื่อมโยงกับสถานภาพองค์ความรู้ทางวารสารศาสตร์การสื่อสารมวลชน และสถานการณ์การปฏิบัติงานของนักข่าวพลเมืองดังต่อไปนี้

(1) ความหมายและบทบาท “นักข่าวพลเมือง” ยุคสื่อสังคมออนไลน์ ความหมาย “นักข่าวพลเมือง”

จากผลการวิจัยพบว่าความหมายของ “นักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์” น่าจะประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 4 ส่วนด้วยกัน ได้แก่ (1) เป็นประชาชนที่สนใจสื่อสารข้อมูลข่าวสาร ความคิดและความรู้ โดยไม่จำเป็นต้องสังกัดองค์กรสื่อหรือผ่านการอบรมวิชาชีพสื่อ (2) เป็นผู้ใกล้ชิดในเหตุการณ์หรือมีความเชี่ยวชาญในเรื่องที่สื่อสารออกสู่สาธารณะ (3) เป็นผู้คำนึงถึงความรับผิดชอบและผลกระทบต่อสังคม ชุมชน ด้วยวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กัน (4) มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร เช่น สื่อสังคมออนไลน์หรือสื่ออื่น

ภาพที่ 5.1 ความหมายนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์

จากข้อสรุปลักษณะสำคัญทั้ง 4 ส่วน ดังกล่าว สามารถกำหนดเป็นนิยามความหมายของนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ได้ดังนี้

นักข่าวพลเมือง หมายถึง ประชาชนทั่วไปที่สนใจใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารออกสู่สาธารณะ ไม่จำเป็นต้องสังกัดองค์กรสื่อหรือผ่านการอบรมวิชาชีพสื่อมวลชน

โดยเป็นผู้ใกล้ชิดเหตุการณ์หรือมีความเชี่ยวชาญในเรื่องที่สื่อสาร และคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กัน

ทั้งนี้ ผลการวิจัย ความหมาย ของนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ พบว่าสอดคล้องกับ แนวคิดทฤษฎีสื่อมวลชนที่ประชาชนมีส่วนร่วม (Democratic-Participant Media Theory) ตามที่ พีระ จิตร โสภณ (2557 น, 12 - 40) สรุปไว้ว่า ประชาชน พลเมืองหรือชุมชนท้องถิ่นควรมีสติภาพ และมีส่วนร่วมในการสื่อสารตามความจำเป็นแต่ไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง โดยไม่ควรปล่อยให้เป็นบทบาทหน้าที่โดยสื่อมวลชนกระแสหลักหรือผู้ประกอบการวิชาชีพนักข่าวจากสำนักข่าวใหญ่เพียงกลุ่มเดียว และสอดคล้องกับที่ Boyd and Ellison (2007) อธิบายว่าเครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์หรือโซเชียลเน็ตเวิร์ค (social network) เป็นการเปิดพื้นที่การสื่อสารของประชาชนทั่วไป และเป็นช่องทางทำให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างผู้ใช้งานคนอื่น ๆ ทำให้สามารถเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ต้องการออกไปในวงกว้างได้มากขึ้น

ที่ผ่านมาแนวคิดด้านวารสารศาสตร์พลเมือง (citizen journalism) ให้นิยามคำว่า นักข่าวพลเมืองในความหมายแตกต่างกัน ส่วนใหญ่มาจากความคิดเห็นของนักวิชาการหรือนักวิชาชีพคนใดคนหนึ่ง เช่น นักข่าวออนไลน์ที่ชื่อ เกลเซอร์ Glaser (2006) ให้ความหมายว่า นักข่าวพลเมือง (citizen journalist) เป็นประชาชนทั่วไปที่ไม่ได้ผ่านการฝึกฝนจากนักข่าวมืออาชีพ แต่สามารถเทคโนโลยีสื่ออินเทอร์เน็ตสร้างโต้แย้ง หรือตรวจสอบข้อมูลของสื่อด้วยตัวเอง หรือร่วมมือกับผู้อื่น ขณะที่ ผู้ก่อตั้งศูนย์ศึกษาสื่อพลเมือง Gillmor (2004) กล่าวว่า นักข่าวพลเมืองคือผู้ใช้โทรศัพท์มือถือส่งข้อมูลจากคนหนึ่งไปสู่คนทั่วไปได้อย่างทั่วถึง จากผู้รับสารทั่วไปกลายเป็นผู้ผลิตและส่งสารได้ด้วยตัวเอง ส่วนผู้ริเริ่มแปลความหมายของ “นักข่าวพลเมือง” (citizen reporter) ในประเทศไทย สุทธิชัย หยุ่น (2550) ให้ความหมายว่า เป็นคนที่อยู่ในเหตุการณ์สามารถถ่ายรูปส่งข่าวและเล่าเรื่อง ผ่านอินเทอร์เน็ตได้รวดเร็ว และมีสีสันมากกว่านักข่าว

จากการศึกษาในงานวิจัยนี้พบว่า นักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์มีความหมายเพิ่มเติมจากที่ผ่านมา เนื่องจากนักข่าวพลเมืองไม่ได้หมายถึงเพียงแค่ประชาชนทั่วไปที่อยู่ในเหตุการณ์แล้วใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร สื่ออินเทอร์เน็ตหรือโทรศัพท์มือถือสร้างข้อมูลโต้แย้งหรือตรวจสอบข้อมูลของสื่อมวลชนกระแสหลักเท่านั้น แต่ควรมีประสบการณ์โดยตรงหรือมีความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น และเป็นการรายงานข้อมูลข่าวสารโดยคำนึงถึงความรับผิดชอบและผลกระทบต่อสังคม ชุมชนโดยมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในแต่ละประเด็นแตกต่างกัน

งานวิจัยยังพบอีกว่าในสถานการณ์ปัจจุบันมีนักข่าวหรือผู้สื่อข่าวจากสำนักข่าวใหญ่หรือสื่อกระแสหลักจำนวนมาก ใช้ช่องทางเครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในรูปแบบการสื่อสารส่วนตัว ทำให้บางครั้งเกิดความสับสนระหว่างนักข่าววิชาชีพที่มาใช้ช่องทาง

ออนไลน์เป็นแพลตฟอร์มในการเผยแพร่ข่าวสารของตัวเอง กับประชาชนทั่วไปในฐานะนักข่าวพลเมืองที่ไม่ได้สังกัดสำนักข่าวใหญ่ จึงมีความจำเป็นที่ความหมายของนักข่าวพลเมืองต้องมีองค์ประกอบสำคัญเพิ่มเติมคือ อาจจะไม่มิลักษณะเป็นอาชีพ (deprofessionalization) หมายถึง เป็นผู้ที่อาจไม่ได้สังกัดองค์กรสื่อสารมวลชน เช่น สำนักข่าว หน่วยงานด้านสื่อสารมวลชน หรือการได้รับเงินเดือนหรือมีรายได้ประจำจากการประกอบอาชีพนักข่าวหรือประกอบอาชีพนักสื่อสารมวลชน และอาจไม่ได้รับการอบรมวิชาชีพสื่อสารมวลชน เพื่อแยกความหมายที่แตกต่างอย่างชัดเจนระหว่างสื่อกระแสหลักกับสื่อทางเลือกหรือนักข่าววิชาชีพกับนักข่าวพลเมือง

นอกจากนี้ งานวิจัยนี้ยังพบว่าความหมายสำคัญของนักข่าวพลเมือง ซึ่งหมายถึงการมีสำนึกในจริยธรรมหรือคุณธรรมของความเป็น “พลเมือง” โดยมีองค์ประกอบอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่

1. การมีจิตสำนึกในความเป็นพลเมือง
2. การมีจิตสำนึกในจริยธรรมสื่อสารมวลชน
3. การมีสำนึกในกลไกควบคุมและส่งเสริมจริยธรรมตนเอง

ตามแนวคิดความเป็นพลเมือง (citizenship) ของ Lister and Pia (2008) ที่อธิบายนิยามความเป็นพลเมืองคือ ผู้ที่ต้องการเสรีภาพในแสดงความคิดเห็นเพื่อให้เกิดความเสมอภาคของมวลมนุษย์ (egalitarianism) มีจิตสำนึกในการเป็นพลเมืองต้องการปกป้องสิทธิส่วนตัวจากอำนาจรัฐ รวมถึงการมีจิตสาธารณะ (public participation) หรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสาธารณะ ประโยชน์ของสังคมหรือชุมชนไม่ได้เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวเพียงอย่างเดียว

ทั้งนี้ความหมายของการเป็นนักข่าวพลเมืองที่มีจริยธรรมและคุณธรรมยังสอดคล้องกับที่ เลิศพร อุดมพงษ์ (2558) กล่าวถึงการสร้างความเป็นพลเมือง (civic/citizenship) และการส่งเสริมบทบาทของภาคพลเมืองแบบยั่งยืนเป็นสิ่งจำเป็น และมีคุณค่าในการนำพาประเทศให้อยู่รอดและก้าวพ้นวิกฤติ โดยงานวิจัยนี้พบว่าหากพลเมืองที่ต้องการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในฐานะนักข่าวที่มีจิตสำนึกในการคำนึงถึงการปฏิบัติตามกลไกควบคุมจริยธรรมตนเอง รวมถึงการส่งเสริมพัฒนาจิตสำนึกด้านจริยธรรมในฐานะนักสื่อสารมวลชน และมีจิตสำนึกในจริยธรรมสื่อสารมวลชน อันเป็นพื้นฐานสำคัญของนักข่าวนั้น จะทำให้รากฐานของสังคมเกิดความเข้มแข็งมากขึ้น นำไปสู่สังคมที่ทุกภาคส่วนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในช่องทางการสื่อสารและเพิ่มพูนพื้นที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่มีคุณภาพ

เนื่องจากนักข่าวพลเมืองไม่ใช่แค่ประชาชนผู้มีความกระตือรือร้น (active citizen) เท่านั้น แต่ยังหมายถึงการเป็นพลเมืองผู้มีสำนึกรับผิดชอบ (responsible citizen) ผู้ต้องการใช้ความรู้

ความสามารถของตนเองในการมีส่วนร่วมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เพื่อให้สังคมเกิดการพัฒนาอย่าง
และก้าวพ้นจากสถานการณ์วิกฤติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน

บทบาท “นักข่าวพลเมือง”

จากผลการวิจัยพบว่า “บทบาท” ของนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์มีบทบาท
สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1. เป็นผู้ทำหน้าที่เพิ่มปริมาณข่าวสารในสังคมให้มีความหลากหลายและ
รวดเร็วมากขึ้น 2. เป็นสื่อภาคประชาชนหรือสื่อทางเลือกที่มีบทบาทในการลดการผูกขาดช่องทาง
การสื่อสารหรือพื้นที่การสื่อสารของสำนักข่าวใหญ่หรือสื่อกระแสหลัก 3. เป็นผู้ที่มีบทบาทในการ
ขับเคลื่อนประเด็นสังคมบางประการหรือมีอิทธิพลในการกำหนดวาระข่าวสารจนทำให้เกิดการ
เปลี่ยนแปลงในสังคม 4. นักข่าวพลเมืองมีบทบาทเป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารในเวลาเดียวกัน ด้วย
วิธีการสื่อสารสองทาง (two-way communication) ดังภาพที่ 5.2

ภาพที่ 5.2 บทบาทนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์

จากแนวคิดของ Miller (2009) ที่อธิบายถึงภูมิทัศน์การศึกษาด้านวารสารศาสตร์ได้เปลี่ยนไปตามยุคสมัยของเทคโนโลยีด้านสื่อสารมวลชน ที่มีอิทธิพลต่อผู้รับสารมากขึ้น จากเดิมผู้รับสารเป็นเสมือนผู้บริโภคฝ่ายเดียวเท่านั้น แต่หลังจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ตพัฒนาก้าวหน้ามากขึ้น ได้เกิดเครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์ที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการสื่อสาร โดยผู้รับสารสามารถกลายเป็นผู้ส่งข่าวสารและกลายเป็นผู้มีส่วนร่วมสร้างกิจกรรมในสังคมหรือสร้างความเคลื่อนไหวทางสังคมด้วย (social movement)

สอดคล้องกับงานวิจัยนี้ที่พบว่า การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์หรือระบบนิเวศสื่อทำให้บทบาทและอิทธิพลของนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์เพิ่มมากขึ้น บุคคลทั่วไปที่เป็นผู้รับสารจะเป็นผู้สร้างเนื้อหา และนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการแบ่งปันความรู้ความเชี่ยวชาญซึ่งกันและกัน จนนำไปสู่การสร้างเสริมข่าวสารที่มีคุณค่าและมีความถูกต้องมากขึ้น และบทบาทของนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ที่พบในงานวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chung and Nah (2013) ที่พบว่านักข่าวพลเมืองมีบทบาทสำคัญในการเป็น “ผู้ขับเคลื่อนสังคม” หรือระดมความคิดเห็น ช่วยแนะนำหาทางออกให้สังคมและสร้างการเรียนรู้ในชุมชน

โดยผลการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ พบว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ในประเทศไทยมีความคิดเห็นว่า ในยุคเครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์ที่มีลักษณะการสื่อสารไร้พรมแดนนั้น นักข่าวพลเมืองในประเทศไทยมีบทบาทในการเพิ่มปริมาณข้อมูลข่าวสารในสังคมให้มีความหลากหลายรอบด้าน จนสามารถลดการผูกขาดช่องทางการสื่อสารไม่ให้อยู่ในการครอบครองของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น ลดการผูกขาดพื้นที่การสื่อสารของสำนักข่าวใหญ่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และบางครั้งก็มีบทบาทในฐานะผู้ขับเคลื่อนหรือสามารถกำหนดวาระข่าวสารบางประการของสังคม

เช่น กรณีเฟซบุ๊ก “CSI LA” (ซีเอสไอ แอลเอ) นักข่าวพลเมืองคนไทยที่ทำงานอยู่ในอเมริกาใช้ช่องทางสื่อสังคมออนไลน์รายงานข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับ “คดีเกาะเต่า” และ “คดีนาฬิกาหรุ” อย่างต่อเนื่อง จนเกิดกระแสสังคมกดดันให้เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินคดีกับผู้ต้องสงสัยในคดีดังกล่าว หรือกรณีของ “เจษฎา เด่นดวงบริพันธ์” นักวิชาการจากภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้นำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์มาอธิบายเพื่อจับผิดเครื่องตรวจวัดถูระเบิดที่ทหารไทยใช้ในพื้นที่ภาคใต้ โดยเผยแพร่ข้อมูลผ่านทางเวปไซด์พันทิปจนทำให้สื่อกระแสหลักหรือสำนักข่าวใหญ่หลายประเทศนำไปขยายผล กลายเป็นข่าวสารสำคัญของสังคมในช่วงนั้น และนำไปสู่การตั้งข้อหาคดีนี้เองจัดซื้อเครื่องตรวจวัดถูระเบิด GT200 โดยศาลอาญากลางของอังกฤษและเวลส์ ได้ตัดสินให้ยึดทรัพย์นายเจมส์ แม็คคอร์มิค

นักธุรกิจชาวอังกฤษ เป็นเงินประมาณ 397 ล้านบาท (“มหากาพย์ GT200 ไม่ล้างปาซ่าพันล้านกับสิ่งลึกลับที่ยังเอาผิดใครไม่ได้.” 2559)

จากตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของนักข่าวพลเมืองในยุคสมัยที่เทคโนโลยีเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ได้รับการพัฒนา และกำลังกลายเป็นช่องทางและพื้นที่การสื่อสารที่สำคัญของประชาชนในสังคม

(2) แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง

จากการระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วยเทคนิคเดลฟาย ผู้วิจัยพบว่า เนื้อหาจริยธรรมสำคัญสำหรับนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ สามารถนำมาจัดกลุ่มได้ 10 ด้าน จำนวน 37 ข้อ โดยมี 8 ด้าน สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมหรือจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อมวลชน (Journalist Code of Ethics) และทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Theory) ที่นำมาเป็นเนื้อหาข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพหนังสือพิมพ์ สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ พ.ศ. 2559 และจริยธรรมขององค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน ของศูนย์ศึกษานโยบายการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2014) ได้แก่ 1. ด้านความถูกต้อง 2. ด้านแหล่งข้อมูล 3. ด้านลิขสิทธิ์ 4. ด้านความเที่ยงธรรม 5. ด้านสิทธิมนุษยชน 6. ด้านการแสดงความเกลียดชัง 7. ด้านสิทธิส่วนบุคคล 8. ด้านผลประโยชน์ทับซ้อน โดยหลักจริยธรรมหรือหลักจรรยาบรรณสื่อมวลชนทั้ง 8 ด้าน เป็นจริยธรรมสำคัญที่นักข่าวหรือสื่อมวลชนกระแสหลักยึดถือในการรายงานข้อมูลข่าวสาร และเป็นสาระสำคัญของหลักจรรยาบรรณที่องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนใช้เป็นพื้นฐานในการกำกับดูแลนักข่าว

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าหลักพื้นฐานสำคัญของจรรยาบรรณหรือจริยธรรมของนักสื่อสารมวลชนนั้น ไม่ว่าจะเป็นักข่าววิชาชีพหรือนักข่าวพลเมืองหรือสื่อภาคประชาชนในยุคสมัยใดยังคงมีหลักการพื้นฐานของแนวคิดหรือหลักการด้านจริยธรรมที่คล้ายคลึงกัน เพียงแต่มีความแตกต่างในรายละเอียดบางอย่าง เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง แต่จุดมุ่งหมายยังคงเดิมคือการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม

นอกจากนี้ การศึกษาในงานวิจัยนี้ได้ค้นพบองค์ประกอบจริยธรรม 2 ด้านเพิ่มเติมจากองค์ประกอบหลักของจริยธรรมสำหรับสื่อมวลชนที่ผ่านมา ได้แก่ 9. ด้าน การคำนึงถึงความมั่นคง และ 10. ด้านการเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล ที่ควรนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดเนื้อหาแนวทางปฏิบัติทาง “จริยธรรม” สำหรับนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ สอดคล้องตามแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมสื่อไร้พรมแดน (global journalism ethics) เนื่องจากการเผยแพร่ข่าวสารที่ผิดจริยธรรมผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะในสื่อสังคมออนไลน์ ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อ

สร้างความเสียหายเฉพาะในประเทศหรือในพื้นที่เดี่ยวนั้น ดังที่ Ward (2010) อธิบายถึง เหตุการณ์ความไม่สงบหลายครั้ง เกิดจากการขาดจริยธรรมในการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับศาสนา หรือลัทธิความเชื่อบางประการ จนทำให้เกิดความรุนแรง ความขัดแย้งหรือการก่อการร้ายโดยกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

จากแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมที่ได้จากการศึกษาคั้งนี้ทั้ง 10 ด้าน ผู้วิจัยนำมาสรุป เนื้อหาพัฒนาเป็น “แบบจำลองข้อแนะนำแนวทางปฏิบัติจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง” เพื่อให้เหมาะสมกับขั้นตอนหรือกระบวนการทำข่าวของนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ ที่ไม่มีกองบรรณาธิการหรือผู้ช่วยดูแลให้คำแนะนำหรือตรวจสอบกลั่นกรองข้อมูล โดยแบ่งแนวทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมืองในการปฏิบัติ งานวารสารศาสตร์พลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ ออกเป็น 3 ขั้นตอน เริ่มจากขั้นตอนการเสาะหาข้อมูลและแหล่งข่าว ขั้นตอนการผลิตเนื้อหาข่าวสาร และขั้นตอนการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารสู่สาธารณะ ดังภาพที่ 5.3 และ ภาพที่ 5.4

1 แนวทางจริยธรรมสำหรับ “ขั้นตอนการเสาะหาข้อมูลและแหล่งข่าว”

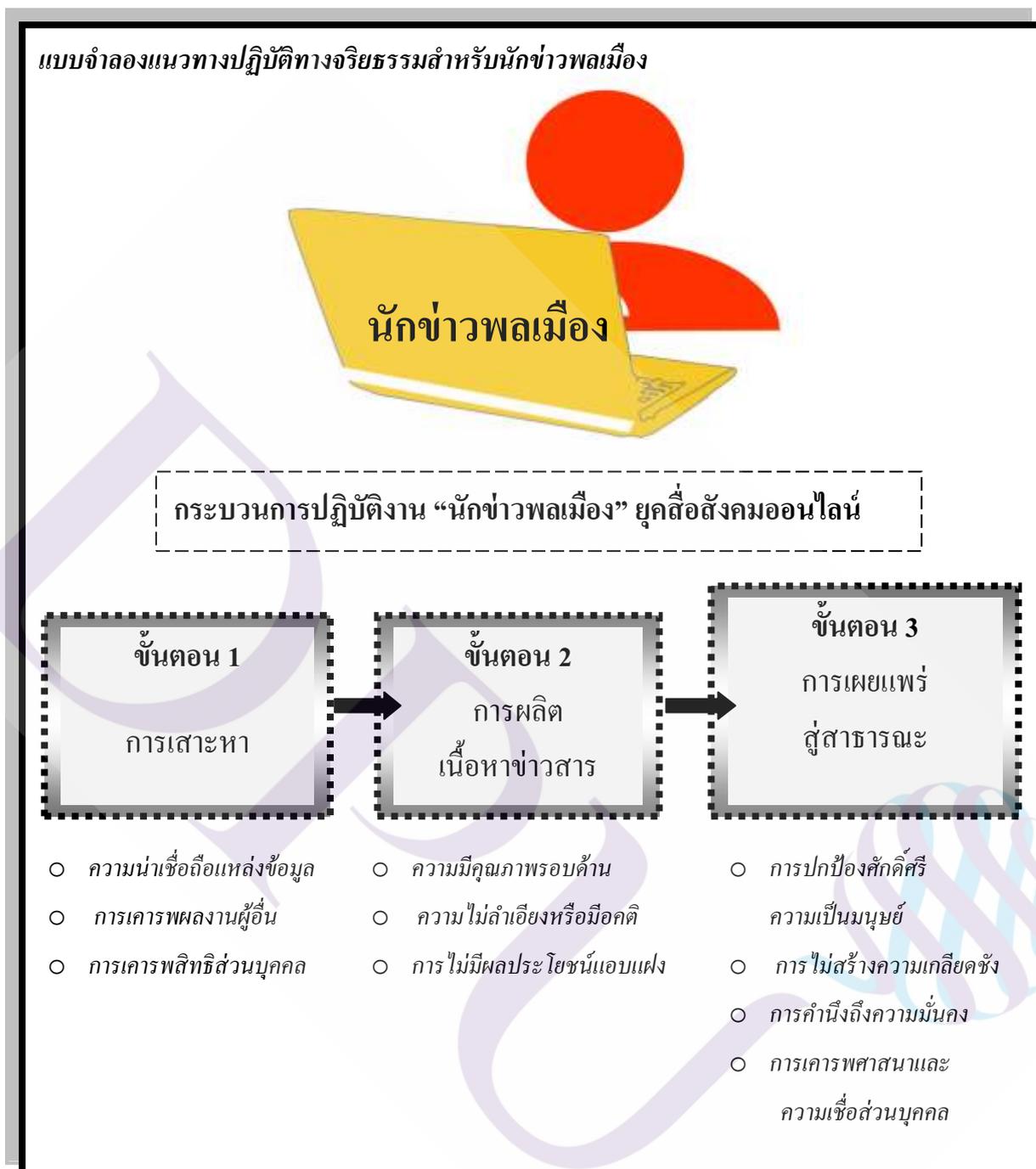
- ความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูล
- การเคารพผลงานผู้อื่น
- การเคารพสิทธิส่วนบุคคล

2 แนวทางจริยธรรมสำหรับ “ขั้นตอนการผลิตเนื้อหาข่าวสาร”

- ความมีคุณภาพถูกต้องรอบด้าน
- ความไม่ลำเอียงหรือมีอคติ
- การไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง

3 แนวทางจริยธรรมสำหรับ “ขั้นตอนการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารสู่สาธารณะ

- การปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- การไม่สร้างความเกลียดชัง
- การคำนึงถึงความมั่นคง
- การเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล

ภาพที่ 5.3 แบบจำลองแนวทางปฏิบัติจริยธรรม 3 ขั้นตอนสำหรับนักข่าวพลเมือง

3 ขั้นตอน “แนวทางปฏิบัติจริยธรรม” นักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์

ขั้นตอนที่ 1 การเสาะแสวงหาข้อมูล

ความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูล

- ปกป้องและปฏิบัติต่อแหล่งข่าวอย่างเป็นธรรม คำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ให้ข้อมูล
- บอกแหล่งที่มาข้อมูลถูกต้องครบถ้วน
- ตรวจสอบความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูลก่อนเผยแพร่
- แสดงแหล่งอ้างอิงและแหล่งเชื่อมโยงข้อมูล (link) แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ

การเคารพผลงานผู้อื่น

- ห้ามละเมิดผลงานมีลิขสิทธิ์อย่างเด็ดขาด
- การใช้ผลงานมีลิขสิทธิ์ต้องขออนุญาต
- อ้างอิง ให้เครดิตผลงานที่นำผลงานมาใช้
- ให้ความเคารพภูมิปัญญาชาวบ้าน เสมือนผลงานมีลิขสิทธิ์
- ใช้ผลงานมีลิขสิทธิ์บางส่วนได้ เพื่อประโยชน์สาธารณะ

การเคารพสิทธิส่วนบุคคล

- ให้ความเคารพสิทธิส่วนบุคคล หรือความเป็นส่วนตัวผู้อื่น
- ไม่แสวงหาและเผยแพร่ข่าวสารที่กระทบ สิทธิส่วนบุคคล
- นำเสนอข้อมูลส่วนบุคคลได้บางกรณี เพื่อประโยชน์สาธารณะ

ขั้นตอนที่ 2 การผลิตเนื้อหา

ความมีคุณภาพถูกต้องรอบด้าน

- รายงานข่าวสารตามจริง ไม่บิดเบือนข้อมูล
- ตรวจสอบข้อเท็จจริงให้ถูกต้อง ครบถ้วน รอบด้าน ก่อนเผยแพร่ หรือส่งต่อผู้อื่น (share)
- เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่ถูกพาดพิงได้นำเสนอข้อมูล
- การเผยแพร่ข่าวสารอย่างรีบเร่ง เพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ควรต้องคำนึงถึงคุณภาพ ความน่าเชื่อถือ

ความไม่ลำเอียงอคติ

- ควรแยกเนื้อหาข่าวกับความคิดเห็นออกจากกันอย่างชัดเจน
- การแสดงความคิดเห็นทำได้ โดยไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง
- ระมัดระวังการแสดงความคิดเห็น ด้วยความมีอคติลำเอียง
- มีความเป็นกลาง ให้ความเท่าเทียมทุกฝ่าย

การไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง

- พึงแยกเนื้อหาที่โฆษณาสินค้า ออกจากเนื้อหาข่าวอย่างชัดเจน
- ไม่โอ้อวดโฆษณาสินค้าเกินจริง จนทำให้เกิดการเข้าใจผิด
- ไม่เสนอข้อมูลข่าวสารเพื่อขอแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ หรืออามิสสินจ้างจากแหล่งข่าว

ขั้นตอนที่ 3 การเผยแพร่สู่

การปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

- ปกป้องคุ้มครองเด็กและเรื่องเพศ ออกจากพื้นที่สาธารณะ
- คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ล่วงละเมิดบุคคลที่เป็นข่าว
- มีเสรีภาพเสนอข่าวสาร ความคิดเห็น โดยไม่สร้างความเสียหายให้ผู้อื่น
- ไม่นำเสนอข้อมูลซ้ำเติมความทุกข์ ผู้ประสบเคราะห์กรรม
- ให้ความเคารพต่ออัตลักษณ์ผู้ที่แตกต่างกันจากตนเอง

การไม่สร้างความเกลียดชัง

- ไม่สื่อสารข่าวยุจนทำให้เกิดความเกลียดชังต่อกลุ่มเป้าหมาย
- ไม่เสนอข้อมูลข่าวส่าในม่น้ำหรือส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมรุนแรง
- ระมัดระวังการสื่อสารเนื้อหาที่สร้าง

การคำนึงถึงความมั่นคง

- ไม่เผยแพร่ข้อมูลทำให้ผู้อื่นตื่นตระหนก โดยไม่มีเหตุอันควร
- ระมัดระวังการเผยแพร่ข้อมูลที่กระทบความมั่นคงประเทศ

การเคารพศาสนา ความเชื่อส่วนบุคคล

- ไม่สื่อสารในลักษณะแสดงความเกลียดชังดูหมิ่นศาสนา
- ใช้ภาษาที่เหมาะสมในข่าวสาร ศาสนาหรือความเชื่อส่วนบุคคล
- ระมัดระวังการเสนอข้อมูลเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางศาสนา
- สื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับศาสนา และความเชื่อส่วนบุคคลอย่างเป็นกลางและเท่าเทียม

“แนวทางปฏิบัติจริยธรรม” 3 ขั้นตอน สำหรับนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์

ขั้นตอนที่ 1 การเสาะแสวงหาข้อมูล	ขั้นตอนที่ 2 การผลิตเนื้อหา	ขั้นตอนที่ 3 การเผยแพร่สู่สาธารณะ
<p>ความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูล</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ ปกป้องและปฏิบัติต่อแหล่งข่าวอย่างเป็นธรรม คำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ให้ข้อมูล ☐ บอกแหล่งที่มาข้อมูลถูกต้องครบถ้วน ☐ ตรวจสอบความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูลก่อนเผยแพร่ ☐ แสดงแหล่งอ้างอิงและแหล่งเชื่อมโยง 	<p>ความมีคุณภาพถูกต้องรอบด้าน</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ รายงานข่าวสารตามจริง ไม่บิดเบือนข้อมูล ☐ ตรวจสอบข้อเท็จจริงให้ถูกต้องครบถ้วน รอบด้าน ก่อนเผยแพร่หรือส่งต่อผู้อื่น (share) ☐ เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่ถูกพาดพิงได้นำเสนอข้อมูล ☐ การเผยแพร่ข่าวสารอย่างรีบเร่ง 	<p>การปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ ปกป้องคุ้มครองเด็กและเรื่องเพศออกจากพื้นที่สาธารณะ ☐ คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ล่วงละเมิดบุคคลที่เป็นข่าว ☐ มีเสรีภาพเสนอข่าวสาร ความคิดเห็น โดยไม่สร้างความเสียหายให้ผู้อื่น ☐ ไม่นำเสนอข้อมูลซ้ำเติมความทุกข์ ผู้ประสบเคราะห์กรรม ☐ ให้ความเคารพต่ออัตลักษณ์ผู้ที่แตกต่างจากตนเอง
<p>การเคารพผลงานผู้อื่น</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ ห้ามละเมิดผลงานมีลิขสิทธิ์อย่างเด็ดขาด ☐ การใช้ผลงานมีลิขสิทธิ์ต้องขออนุญาต ☐ อ้างอิง ให้เครดิตผลงานที่นำมาใช้งานมาใช้ ☐ ให้ความเคารพภูมิปัญญาชาวบ้าน เสมือนผลงานมีลิขสิทธิ์ ☐ ใจดีผลงานมีลิขสิทธิ์บางส่วนได้ 	<p>ความไม่ลำเอียงหรือมีอคติ</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ ควรแยกเนื้อหาข่าวกับความคิดเห็นออกจากกันอย่างชัดเจน ☐ การแสดงความคิดเห็นทำได้ โดยไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง ☐ ระมัดระวังการแสดงความคิดเห็นด้วยความมีอคติลำเอียง ☐ มีความเป็นกลาง 	<p>การไม่สร้างความเกลียดชัง</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ ไม่สื่อสารข้อมูลทำให้เกิดความเกลียดชังต่อกลุ่มเป้าหมาย ☐ ไม่เสนอข้อมูลข่าวส่าโหม่นน่าหรือส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมรุนแรง
<p>การเคารพสิทธิส่วนบุคคล</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ ให้ความเคารพสิทธิส่วนบุคคล หรือความเป็นส่วนตัวผู้อื่น ☐ ไม่แสวงหาและเผยแพร่ข่าวสารที่กระทบ สิทธิส่วนบุคคล ☐ นำเสนอข้อมูลส่วนบุคคลได้บางกรณี เพื่อประโยชน์สาธารณะ 	<p>การไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ พึงแยกเนื้อหาที่โฆษณาสินค้า ออกจากเนื้อหาข่าวอย่างชัดเจน ☐ ไม่โอ้อวด โฆษณาสินค้าเกินจริง จนทำให้เกิดการเข้าใจผิด ☐ ไม่เสนอข้อมูลข่าวสารเพื่อขอแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ 	<p>การคำนึงถึงความมั่นคง</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ ไม่เผยแพร่ข้อมูลทำให้ผู้คนตื่นตระหนกโดยไม่มีเหตุอันควร ☐ ระมัดระวังการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับความมั่นคง
		<p>การเคารพศาสนา ความเชื่อส่วนบุคคล</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ ไม่สื่อสารในลักษณะแสดงความเกลียดชังดูหมิ่นศาสนา ☐ ใช้ภาษาที่เหมาะสมในข่าวสาร ศาสนาหรือความเชื่อส่วนบุคคล ☐ ระมัดระวังการเสนอข้อมูลเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางศาสนา ☐ สื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับศาสนา และความเชื่อส่วนบุคคลอย่าง

ภาพที่ 5.4 รายละเอียดคแนวทางปฏิบัติจริยธรรมนักข่าวพลเมือง 3 ขั้นตอน

โดยรายละเอียด “แบบจำลองแนวทางปฏิบัติจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง” ที่แบ่งเป็น 3 ขั้นตอนเพื่อให้เหมาะสมกับกระบวนการทำข่าวของนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ มีเนื้อหาสำคัญของแต่ละขั้นตอนที่นำมาสรุปได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ของกระบวนการปฏิบัติงานทางวารสารศาสตร์พลเมืองคือ “**ขั้นตอนการเสาะหาข้อมูลและแหล่งข่าว**” นักข่าวพลเมืองควรคำนึงถึงจริยธรรมในฐานะนักสื่อสารมวลชน ตั้งแต่ขั้นตอนเริ่มต้นของการเสาะแสวงหาข้อมูล เพื่อนำมาผลิตเป็นผลงานข่าวสาร เนื่องจากการได้ข้อมูลที่ไม่มีความน่าเชื่อถือหรือได้มาโดยละเมิดลิขสิทธิ์ หรือใช้วิธีการไปลู่กล้าความเป็นส่วนตัวของผู้อื่น จะทำให้ข่าวสารที่ผลิตออกมานั้นขาดคุณภาพความน่าเชื่อถือและอาจทำให้นักข่าวพลเมืองถูกดำเนินคดีทางกฎหมายได้ โดยข้อค้นพบสำคัญของจริยธรรมทั้ง 3 ด้านที่นำมาสู่แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมขั้นตอนที่ 1 สามารถนำมาอภิปรายในรายละเอียดได้ดังนี้

ความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูล : จากข้อค้นพบสำคัญของงานวิจัยนี้ในประเด็นแหล่งข้อมูล ได้แก่ การปรับตัวให้เข้ากับแหล่งข้อมูลดิจิทัลในเครือข่ายอินเทอร์เน็ตยุคสื่อสังคมออนไลน์ ด้วยการ *แสดงแหล่งเชื่อมโยงข้อมูล (link)* ให้ผู้ที่สนใจสามารถตรวจสอบย้อนกลับยังต้นตอของข้อมูลที่อ้างอิงหรือที่เรียกว่าแหล่งข้อมูลปฐมภูมิได้ การอ้างอิงแหล่งที่มาข้อมูลเป็นจริยธรรมสำคัญของนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ สอดคล้องกับแนวคิดของ Stuart Allan (2006) กล่าวถึงปัญหาของข้อมูลข่าวสารที่เผยแพร่จำนวนมากในข่าวออนไลน์ทั่วโลกว่าเกิดจากความไม่น่าเชื่อถือของแหล่งที่มาข้อมูลเหล่านั้น บางครั้งเป็นเพียงข้อมูลข่าวดิบ (raw news) ที่ยังไม่ได้มีการตรวจสอบ ดังนั้น นักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ควรตรวจสอบแหล่งข้อมูลว่าน่าเชื่อถือได้หรือไม่ มีแหล่งอ้างอิงและบอกแหล่งที่มาข้อมูลให้ถูกต้องครบถ้วน

การเคารพผลงานผู้อื่น : จากข้อค้นพบสำคัญใน ประเด็นลิขสิทธิ์ ได้แก่การเสนอให้นักข่าว *แสดงความเคารพภูมิปัญญาชาวบ้าน* ไม่ต่างจากผลงานมีลิขสิทธิ์ หมายถึงการนำเสนอผลงานสร้างสรรค์หรือสิ่งที่ชาวบ้านประดิษฐ์คิดค้น หรือสร้างขึ้นตามภูมิปัญญาท้องถิ่น หากมีการนำไปเผยแพร่ต่อควรขออนุญาตหรืออ้างอิงแหล่งที่มาชาวบ้านด้วยความเคารพ ไม่ต่างจากการอ้างอิงเจ้าของลิขสิทธิ์ผลงานประเภทอื่น ทั้งนี้แนวคิดจริยธรรมสำหรับนักสื่อสารมวลชนในการไม่แอบอ้างผลงานผู้อื่นเป็นของตน ถือเป็นจริยธรรมนักข่าวพึงยึดถือปฏิบัติ เพื่อป้องกันไม่ให้ถูกดำเนินคดีทางกฎหมาย โดยเฉพาะการทำงานผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของนักข่าวพลเมืองที่มีความเสี่ยงจากการคัดลอกผลงานผู้อื่นหรือละเมิด ลิขสิทธิ์โดยไม่ได้ตั้งใจ จากงานวิจัยเรื่องจริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียนรวมถึงจริยธรรมของสื่อสังคมออนไลน์ของ ศิริวรรณ อนันต์โท (2557) สัมภาษณ์เกี่ยวกับผลกระทบของสื่อใหม่ในภูมิภาคอาเซียน พบว่าสื่อใหม่มีผลกระทบต่อจริยธรรมในทุกประเทศและยากที่จะควบคุม โดยหนึ่งในผลกระทบจากสื่อใหม่คือ การละเมิด

ลิขสิทธิ์ ดังนั้น นักข่าวพลเมืองที่ใช้สื่อใหม่หรือสื่อสังคมออนไลน์เป็นช่องทางการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารนั้น ควรอ้างอิงหรือให้เครดิตเจ้าของลิขสิทธิ์ที่นำมาใช้ อย่างไรก็ตามนักข่าวพลเมืองสามารถใช้ผลงานมีลิขสิทธิ์บางส่วนได้ หากมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์สาธารณะไม่ใช่เพื่อประโยชน์ส่วนตัว เหมือนดังที่นักข่าววิชาชีพได้รับการยกเว้นเรื่องการละเมิดลิขสิทธิ์ หากพิสูจน์ได้ว่านำไปใช้เพื่อการเผยแพร่ข่าวสารให้สังคมส่วนร่วม

การเคารพสิทธิส่วนบุคคล : จากข้อค้นพบสำคัญในจริยธรรมด้าน การเคารพสิทธิส่วนบุคคล คือเนื้อหาที่ระบุให้นักข่าวพลเมืองมีสิทธิและเสรีภาพใน การนำเสนอข้อมูลส่วนบุคคลได้ บางกรณีเพื่อประโยชน์สาธารณะ แสดงให้เห็นว่าผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์เห็นความสำคัญและยอมรับบทบาทการทำหน้าที่ขุดคุ้ยหาข้อมูลของนักข่าวพลเมืองไม่แตกต่างจากนักข่าววิชาชีพทั่วไป นับว่าเป็นเนื้อหาจริยธรรมสำคัญสำหรับนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ ตามที่งานวิจัยของ Deuze and Yeshua (2001) ได้กล่าวถึงเนื้อหาจริยธรรมวารสารศาสตร์ออนไลน์ (online journalism) ว่าควรให้ความสำคัญกับ สิทธิส่วนบุคคล (privacy) โดยเฉพาะประเด็นการเคารพความเป็นส่วนตัวของผู้มีชื่อเสียง เช่น นักการเมือง ดารา นักกีฬาตั้ง สอดคล้องกับงานวิจัยนี้พบว่าการ ไม่แสวงหาและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่กระทบสิทธิส่วนบุคคลหรือความเป็นส่วนตัวผู้อื่น

ส่วนใน ขั้นตอนที่ 2 เป็น “ขั้นตอนการผลิตเนื้อหาข่าวสาร” เมื่อได้ข้อมูลหรือแหล่งข้อมูลมาครบถ้วนแล้ว ระหว่างขั้นตอนการผลิต เช่น การเขียนเนื้อหา การตัดต่อเสียง ภาพนิ่งหรือภาพวิดีโอ นั้น นักข่าวพลเมืองควรคำนึงถึงคุณภาพของผลงานที่ต้องมีความถูกต้อง ความรอบด้านครบถ้วนตามข้อเท็จจริง จัดทำหรือผลิตด้วยอารมณ์ความรู้สึกที่ไม่มีอคติลำเอียงต่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งและไม่มีผลประโยชน์บางอย่างแอบแฝง โดยข้อค้นพบสำคัญของจริยธรรมทั้ง 3 ด้านที่นำมาสู่แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมขั้นตอนที่ 2 สามารถนำมาอภิปรายในรายละเอียดได้ดังนี้

ความมีคุณภาพถูกต้องรอบด้าน : ความถูกต้องเป็นจริยธรรมสำคัญในขั้นตอนการผลิตข้อมูลของสื่อมวลชน มีการกำหนดไว้ใน “จริยธรรมของสมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย” ตั้งแต่วันที่ 6 ธันวาคม 2510 โกศล อนุสิม (2551) อธิบายว่าเป็นจุดเริ่มแรกของการกำหนดจรรยาบรรณสำหรับสมาชิกนักข่าวของสมาคมนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ให้เสนอแต่ความจริงไม่ต่อเติมเสริมแต่ง และมีความรอบด้าน โดยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่ถูกพาดพิงได้นำเสนอเนื้อหาในส่วนของตัวเอง โดยเฉพาะการเผยแพร่ข่าวสารอย่างรีบเร่งของนักข่าวพลเมืองเพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ ต้องคำนึงถึงคุณภาพเพื่อให้ได้รับการยอมรับและเกิดความน่าเชื่อถือ

ความไม่ลำเอียงหรือมีอคติ : ข้อค้นพบสำคัญของงานวิจัยใน ประเด็นความไม่ลำเอียงหรือมีอคติ คือ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า นักข่าวพลเมืองสามารถแสดงความคิดเห็นส่วนตัวลงไปในเนื้อหาข่าวได้ แต่ต้องไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง และต้อง

ระมัดระวังการแสดงความคิดเห็นด้วยความลำเอียงหรือความมีอคติ แตกต่างจากรายบรรณของนักข่าววิชาชีพที่กำหนดให้ต้องแยกเนื้อหาข่าวกับความคิดเห็นออกจากกันอย่างชัดเจน ทั้งนี้การผลิตข้อมูลข่าวสารโดยไม่สอดคล้องความคิดเห็นส่วนตัวที่แสดงถึงความมีอคติหรือที่เรียกว่าความเที่ยงธรรมหรือความเป็นภววิสัยนั้น เป็นหลักจริยธรรมที่สำคัญของนักข่าวพลเมือง ดังที่ สถณี อาชวานันทกุล (2553) อธิบายแนวคิด “จรรยาบรรณของบล็อกเกอร์ในฐานะสื่อพลเมือง” แม้ว่าคนอ่านไม่ได้คาดหวังให้สื่อพลเมืองต้องมีจรรยาบรรณเคร่งครัดเหมือนสื่อกระแสหลัก แต่ข่าวของสื่อพลเมืองมักเจือปนไปด้วยอารมณ์ความรู้สึกและเป็น “ความเห็น” มากกว่าเนื้อหาข่าวจริง

การไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง : จากข้อค้นพบจริยธรรมสำคัญใน **ประเด็นผลประโยชน์แอบแฝง** คือการที่ **นักข่าวพลเมืองไม่เสนอข้อมูลข่าวสารเพื่อขอแลกเปลี่ยนผลประโยชน์หรืออำิสสินจ้างจากแหล่งข่าว** แสดงให้เห็นถึงบทบาทและอิทธิพลของนักข่าวพลเมืองที่สามารถกำหนดวาระข่าวสารซึ่งนำสังคมบางประการได้นั้น อาจนำมาซึ่งผลประโยชน์ส่วนตัวบางประการ เสมือนการใช้สิทธิเสรีในฐานะนักข่าวแสวงหาผลประโยชน์แตกต่างจากยุคเริ่มแรกของการกำเนิดสื่อภาคประชาชนที่ส่วนใหญ่มีจุดมุ่งหมายเพื่อชุมชนหรือผลประโยชน์สาธารณะ ไม่ได้มุ่งหวังกำไรแต่มุ่งหวังการมีส่วนร่วมในพื้นที่การสื่อสารเท่านั้น สอดคล้องกับแนวคิดหลักจริยธรรมพื้นฐานของนักข่าววิชาชีพ คือ การแยกพื้นที่โฆษณาออกจากเนื้อหาข่าว และไม่โฆษณาชวนเชื่อหรือโฆษณาเกินจริงตามที่ สุदारัตน์ ดิษยวรรณะ จันทราวินานกุล และ จักรกฤษ เพิ่มพูล (2557) กล่าวถึงจริยธรรมในการสื่อข่าวและการเขียนข่าวของนักข่าวยุคหลอมรวมสื่อ (convergence journalism) ได้แก่ การไม่แสดงตัวว่าเป็นนักข่าวเพื่อรับสิทธิพิเศษ หรือมีผลประโยชน์ทับซ้อน

สำหรับในขั้นตอนที่ 3 เป็น **“ขั้นตอนการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารสู่สาธารณะ”** เนื่องจากนักข่าวพลเมืองไม่มีกองบรรณาธิการหรือขั้นตอนตรวจสอบข้อมูลก่อนเผยแพร่ ดังนั้นนักข่าวพลเมืองต้องคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นหลังเผยแพร่ผลงานผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตหรือสื่อสังคมออนไลน์ แม้ว่าการเสาะแสวงหาข้อมูลหรือการผลิตข้อมูลอาจไม่ได้ละเมิดจริยธรรมหรือทำผิดกฎหมายร้ายแรง แต่เนื้อหาที่ผลิตออกมานั้นอาจส่งผลกระทบในด้านที่ละเอียดอ่อนอย่างที่ไม่คาดคิดมาก่อนได้ หรืออาจไปละเมิดผู้อื่นหรือสร้างความเสียหายในระดับชาติหรือสังคมโลก เช่น ละเมิดสิทธิมนุษยชน ดูหมิ่นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สร้างความเกลียดชัง กระทบความมั่นคงประเทศหรือสร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจ หรือเป็นเรื่องละเอียดอ่อนของสังคม เช่น การนับถือศาสนาหรือความเชื่อส่วนบุคคล โดยข้อค้นพบสำคัญของจริยธรรมทั้ง 4 ด้านที่นำมาสู่แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมขั้นตอนที่ 3 สามารถนำมาอภิปรายในรายละเอียดได้ดังนี้

การปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ : ข้อค้นพบสำคัญของจริยธรรมใน **ประเด็นสิทธิมนุษยชน** ได้แก่ การพบว่าผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ให้ความสำคัญกับผลกระทบของการ

เสนอข้อมูลซ้ำเติมความทุกข์ของผู้ประสบเคราะห์กรรม เนื่องจากยุคสื่อสังคมออนไลน์การแชร์หรือส่งต่อข้อมูลสามารถทำได้อย่างรวดเร็ว หากขาดซึ่งสามัญสำนึกพื้นฐานในฐานะนักสื่อสารมวลชน การเผยแพร่หรือส่งต่อเนื้อหาข้อมูล ภาพ คลิปวีดิโออาจทำให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลอื่นได้ในวงกว้าง แนวทางปฏิบัตินี้เป็นไปตามแนวคิดหรือหัวใจสำคัญของหลักสิทธิมนุษยชนสากล คือการปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ถือเป็นหลักจริยธรรมสำคัญของสื่อมวลชนทั่วโลก รวมถึงของประเทศไทยที่กำหนดโดยสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ พ.ศ. 2559 สอดคล้องกับงานวิจัยชิ้นนี้ที่ให้ความสำคัญกับการเคารพหลักสิทธิมนุษยชน

การไม่สร้างความเกลียดชัง : ข้อค้นพบสำคัญของงานวิจัยนี้ใน **ประเด็นการไม่สร้างความเกลียดชัง** คือการให้ความหมายชัดเจนมากขึ้นว่า **ไม่นำเสนอข้อมูลข่าวสารในลักษณะโน้มน้าวหรือส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมรุนแรง** โดยผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์พลเมืองแสดงความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า การใช้ถ้อยคำหรือข้อความที่มีลักษณะไม่สุภาพแสดงอารมณ์เกลียดชัง หรืออารมณ์รุนแรงออกมานั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นสร้างความเกลียดชังเสมอไป เสทสปีช (hate speech) หรือการสร้าง ความเกลียดชังต้องมีลักษณะของการยุยงส่งเสริมหรือชักชวนให้เกิดพฤติกรรมรุนแรงถึงขั้นไปทำร้ายร่างกายหรือทำร้ายจิตใจบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมายโดยตรง

สอดคล้องกับข้อค้นพบงานวิจัย เรื่องการกำกับดูแลสื่อที่เผยแพร่เนื้อหาที่สร้างความเกลียดชัง ของ พิศรอรัง รามสูต, พิจิตรา สีคาโมไต และชญานุสราร อรนพ ณ อยุธยา.(2557, น. 28-30) ที่ระบุถึงองค์ประกอบสำคัญของเนื้อหาสร้างความเกลียดชัง คือการมีเจตนาหรือวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารที่ทำให้เป้าหมายที่ระบุไว้ได้รับความเกลียดชังจากคนอื่น และอาจนำไปสู่ความรุนแรงทั้งในเชิงโครงสร้างและความรุนแรงทางกายภาพ รวมถึงการสื่อสารเพื่อสร้างความเกลียดชังที่มุ่งไปอัตลักษณ์ของบุคคล เช่น เชื้อชาติ สีผิว เพศสรีระ ศาสนา อาชีพ การศึกษา อุดมการณ์ทางการเมือง เพศสภาพ ฯลฯ โดยปฏิบัติการของการสื่อสารที่สร้างความเกลียดชังมีระดับความร้ายแรงจากน้อยไปมาก 3 ระดับ ได้แก่ระดับที่ 1 แสดงความเกลียดชังที่ไม่มีวัตถุประสงค์ชัดเจนหรือไม่ตั้งใจ แต่สะท้อนถึงอคติที่มีต่อกลุ่มเป้าหมาย ระดับที่ 2 เป็นการโน้มน้าวใจให้เกลียดชังกลุ่มเป้าหมายและนำเสนอเปรียบเทียบในลักษณะที่ทำให้กลุ่มเป้าหมายเหมือนไม่ใช่คน และระดับที่ 3 เป็นการโน้มน้าวหรือยุยงให้มีการใช้ความรุนแรงในขั้นขจัดออกไปหรือขั้นทำลายล้าง โดยการยุยงปลุกปั่นให้กระทำผิดกฎหมายหรือขับไล่ออกไปจากสังคม

นอกจากนี้ ฉัตรธยา สุขสงวน (2557) ยังกล่าวถึงปัญหาสำคัญของการละเมิดจริยธรรมในสื่ออินเทอร์เน็ตได้แก่ เนื้อหาสื่อที่สร้างความเกลียดชัง หมายถึงการแสดงออกทั้งทางคำพูด ข้อเขียน สัญลักษณ์รูปแบบอื่นๆ ต่อบุคคลอื่นโดยมุ่งโจมตี แสดงความเกลียดชัง ประจาน สบประมาท หรือข่มขู่ผู้ถูกกล่าวถึงอย่างร้ายแรง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยนี้ที่พบว่า จริยธรรมที่

สำคัญของนักข่าวพลเมืองคือการไม่นำเสนอข้อมูลข่าวสารในลักษณะ โน้มน้าวหรือส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมรุนแรงหรือสื่อสารเนื้อหาที่สร้างความเกลียดชังต่อกลุ่มเป้าหมาย

การคำนึงถึงความมั่นคง : ข้อค้นพบสำคัญของงานวิจัยนี้ในประเด็น **ความมั่นคง** ได้แก่ ผลสังเคราะห์จากการสัมภาษณ์เชิงลึกที่พบว่า ผู้เชี่ยวชาญและนักข่าวพลเมืองได้ตั้งข้อสังเกตถึงนิยามความหมายของคำว่า “ความมั่นคงประเทศ” โดยมีความเคลือบแคลงสงสัยระหว่างความมั่นคงประเทศกับความมั่นคงรัฐบาล อย่างไรก็ตามทั้ง 2 กลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันว่านักข่าวพลเมืองที่ทำงานโดยอิสระควรระมัดระวังการเผยแพร่ข้อมูลที่กระทบความมั่นคงประเทศ นอกจากนี้ยังให้ความสนใจในประเด็นการเผยแพร่เนื้อหาที่อาจถือเป็นภัยต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เช่น การเผยแพร่ข่าวสารเรื่องโรคระบาดอย่างต้นตระหนกเกินควร อาจทำให้นักท่องเที่ยวต่างชาติยกเลิกไม่มาประเทศไทย เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจ หรือการเผยแพร่ข้อมูลที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับอาหารท้องถิ่นบางประเภท จนสร้างความเข้าใจผิดส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมด้านอาหารในบางพื้นที่ เช่น การดูหมิ่นปลาร้าของภาคอีสาน การต่อต้านผักที่มีกลิ่นรุนแรงบางชนิดในภาคใต้

หากพิจารณาจากแนวคิดการกำกับดูแลจริยธรรมของสื่อออนไลน์ของรัฐบาลไทยในยุคที่ปกครองโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ได้มีประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 97/2557 เรื่อง “การให้ความร่วมมือต่อการปฏิบัติงานของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารสาธารณะ” ระบุให้งดเว้นการนำเสนอข่าวสารที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ ข่าวสารที่ก่อให้เกิดความสับสน ชั่วๆ ปลุกปั่นให้เกิดความขัดแย้ง หรือสร้างความแตกแยกในราชอาณาจักร การชู่จะประทุษร้ายหรือทำร้ายบุคคล อันนำไปสู่ความตื่นตระหนก หวาดกลัวแก่ประชาชน แสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องกับงานวิจัยที่พบว่า ทุกฝ่ายให้ความสำคัญในเรื่องการไม่เผยแพร่ข้อมูลให้เกิดความตื่นตระหนกโดยไม่มีเหตุอันควร

การเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล: ข้อค้นพบสำคัญจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้เกี่ยวกับจริยธรรมในการรายงานข่าวที่เกี่ยวข้องกับ ศาสนา หรือความเชื่อส่วนบุคคล โดยเฉพาะ เรื่องความเชื่อส่วนบุคคลซึ่งถือเป็นเรื่องละเอียดอ่อน แต่ยังไม่เคยกำหนดไว้เป็นหลักจรรยาบรรณหรือหลักจริยธรรมของสื่อมวลชนมาก่อน เนื่องจากการสื่อสารยุคสื่อสังคมออนไลน์ทำให้เกิดการแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายรวดเร็ว การสร้างเครือข่ายหรือกลุ่มสังคมของผู้ที่มีความเชื่อหรือศรัทธาในเรื่องเดียวกันจึงเกิดขึ้นได้ง่ายกว่าในอดีต ขณะเดียวกันความศรัทธาหรือความเชื่อบางอย่างได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นเรื่องงมงายหรือไม่เป็นไปตามหลักคิดทางวิทยาศาสตร์ของบางกลุ่ม

ผลจากการศึกษางานวิจัยนี้พบว่า ผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์และนักข่าวพลเมืองส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสอดคล้องกับแนวคิด Ward. (2010) กล่าวถึงจริยธรรมสื่อไร้พรมแดน (global journalism ethics) ที่เครือข่ายอินเทอร์เน็ตเชื่อมติดต่อกันทั่วโลก นักข่าวสื่อกระแสหลักหรือนักข่าวพลเมืองต้องคำนึงว่าตัวเองเป็นตัวแทนของโลกไม่ใช่แค่จากพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเท่านั้น และควรมีทัศนคติที่เข้าใจและสนับสนุนแนวคิดที่ไม่คับแคบ (promote non-parochial understandings) โดยเฉพาะความแตกต่างด้านศาสนาหรือลัทธิหรือความเชื่อส่วนบุคคล

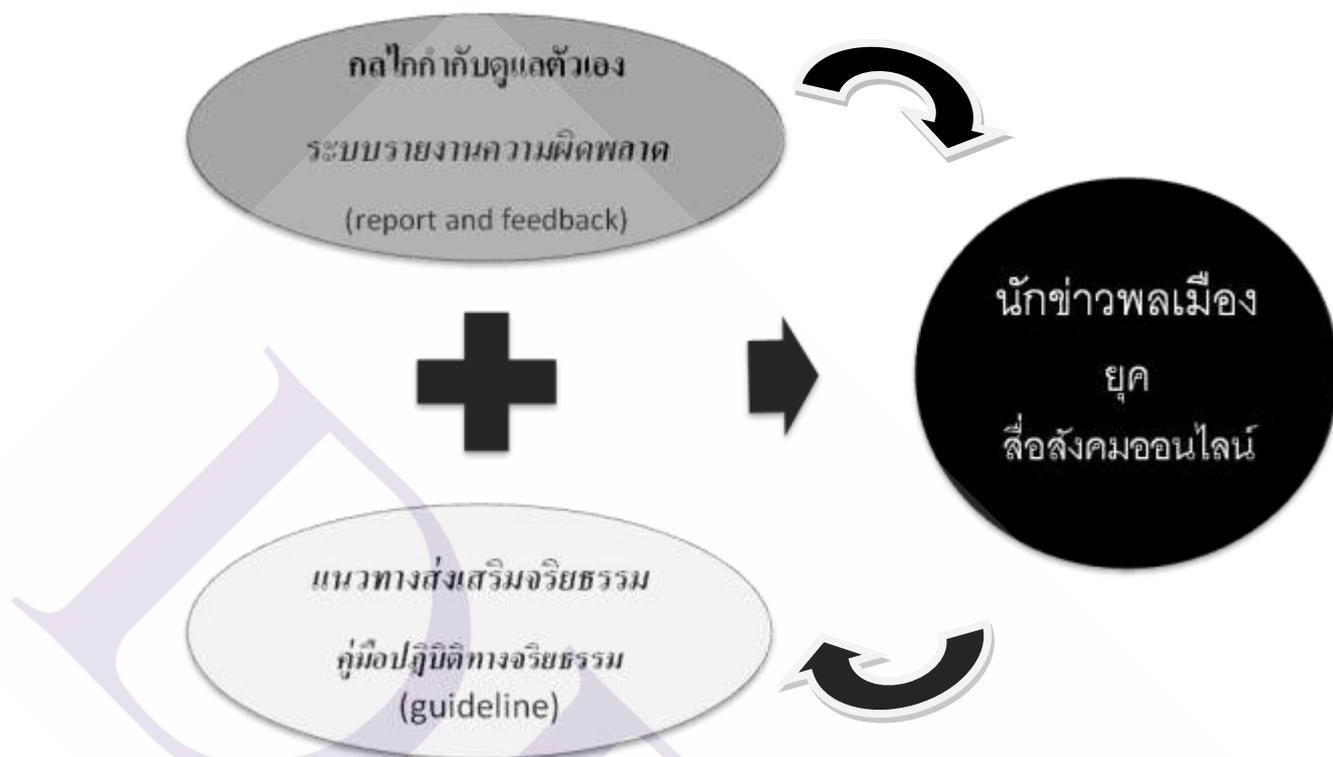
ดังนั้น นักข่าวพลเมืองก่อนเผยแพร่เนื้อหาที่ผลิตออกไป ควรคำนึงถึงหลักจริยธรรมในการเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล เช่น รมักระวังการใช้ภาษาหรือข้อมูลที่อาจหมิ่นประมาทหรือแสดงถึงการหมิ่นเหยียดหยามความเชื่อทางศาสนา ความเชื่อทางลัทธิ หรือความเชื่ออื่น ๆ ของบุคคลใดหรือกลุ่มใด

(3) กลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง

สำหรับแนวทางการกำกับดูแลและส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง งานวิจัยนี้พบว่ามี ความแตกต่างจากนักข่าววิชาชีพ เนื่องจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ตยุคสื่อสังคมออนไลน์สร้างนวัตกรรมการสื่อสารแบบไร้พรมแดน ก้าวข้ามข้อจำกัดเดิมในเรื่องเวลาและพื้นที่หรือข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์ กลไกการกำกับดูแลทางจริยธรรมผ่านทางกฎหมาย หรือองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชนหรือสื่อกระแสหลัก หรือผ่านการกำกับดูแลของเจ้าของช่องทางการสื่อสาร เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ไม่สามารถนำมาใช้กำกับดูแลนักข่าวพลเมืองที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่มีลักษณะพื้นที่เปิดกว้างและมีความเป็นพลวัตสูง ดังนั้นจากงานวิจัยนี้พบว่า การดูแลและส่งเสริมจริยธรรมของนักข่าวพลเมืองควรใช้ 2 รูปแบบ ดังนี้ (ภาพประกอบ 5.4)

1. รูปแบบกลไกกำกับดูแลตนเองของผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตและกลุ่มสมาชิกผู้ใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตหรือสื่อสังคมออนไลน์

2. รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้และตระหนักรู้ด้านจริยธรรมของนักข่าวพลเมือง

ภาพที่ 5.5 กลไกกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์

จากภาพที่ 5.5 ลักษณะกลไกกำกับดูแลและส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ทั้ง 2 รูปแบบนี้ แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ที่มุ่งเน้นพัฒนาการกำกับดูแลส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองในแนวระนาบ (horizontal self-regulation) มากกว่าการใช้กลไกการกำกับดูแลด้วยภาครัฐหรือการใช้กฎหมายบังคับ สอดคล้องกับข้อเสนอของ Ashild Linderud (2009) ที่กล่าวถึงการสร้างกลไกการกำกับดูแลตนเองหรือกลไกดูแลร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ จะส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้สื่อข่าว โดยพบว่าประเทศที่มีข้อบังคับจรรยาบรรณหรือจริยธรรมสื่อและมีกลไกบังคับให้นักข่าวต้องยึดถือเป็นหลักในการรายงานข่าวสาร จะส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้สื่อข่าวอย่างชัดเจน 3 ด้าน ได้แก่ 1. ทำให้เกิดความยุติธรรมและเท่าเทียมในเนื้อหาข่าว 2. ทำให้เกิดพฤติกรรมรายงานข่าวอย่างถูกต้องเหมาะสม 3. ทำให้เกิดข้อมูลข่าวสารที่มีคุณภาพเผยแพร่สู่สังคม

เช่นเดียวกับที่ พิงรอง รามสูตร (2556) เสนอกลไกการกำกับดูแลตนเอง (self regulation) บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่ให้สมาชิกและชุมชนทางสังคมช่วยกันตรวจสอบ เช่น การใช้

ถ้อยคำหาบคาย เนื้อหาหมิ่นประมาท การละเมิดลิขสิทธิ์ รวมถึงการกำกับดูแลตนเองโดยผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตหรือสื่อสังคมออนไลน์ ได้แก่อัปเดตเนื้อหาให้มีระบบปิดกั้นและกลั่นกรองเนื้อหาอัตโนมัติ

โดยรายละเอียดทั้ง 2 รูปแบบ ที่ค้นพบในงานวิจัยมีดังนี้

1. รูปแบบกลไกกำกับดูแลตนเองของผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตและในกลุ่มสมาชิกผู้ใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตหรือสื่อสังคมออนไลน์ ได้แก่ข้อเสนอให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายอินเทอร์เน็ตหรือ โปรแกรมสื่อสังคมออนไลน์ รวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ช่วยกันสร้างระบบรายงานความผิดพลาดให้มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม (report and feedback)

2. รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้และตระหนักรู้ด้านจริยธรรมของนักข่าวพลเมือง ในลักษณะเป็นคู่มือปฏิบัติทางจริยธรรมหรือแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม เพื่อให้ นักข่าวพลเมืองสามารถเรียนรู้เพิ่มเติมด้านจริยธรรมสำหรับนักสื่อสารมวลชนได้ด้วยตนเอง เช่น การจัดทำคู่มือจริยธรรมนักข่าวพลเมือง (guideline) เพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านจริยธรรมสำหรับสื่อภาคประชาชนให้แก่สังคม รวมถึงการส่งเสริมให้เกิดการสร้างกลุ่มเครือข่ายพลเมืองเพื่อจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้การรู้เท่าทันสื่อ (media literacy) ส่วนบทบาทของภาครัฐคือสร้างกลไกคุ้มครองและสนับสนุนนักข่าวพลเมืองที่มีคุณธรรมและส่งเสริมสถาบันการศึกษาเป็นองค์กรหลักในการเรียนรู้จริยธรรมสื่อมวลชนในชั้นเรียนตั้งแต่ประถมศึกษา เพื่อเสริมสร้างการรู้ด้านจริยธรรมการสื่อสารและการรู้เท่าทันสื่อให้กับประชากรไทยตั้งแต่วัยเด็ก และส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับนักข่าวพลเมืองหรือสื่อภาคประชาชน

จากผลการศึกษายังพบอีกว่า ทั้งกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและกลุ่มนักข่าวพลเมืองมีความเห็นสอดคล้องกันกับข้อเสนอที่ว่า อยากให้มีเครือข่ายนักข่าวพลเมืองในรูปแบบ ชุมชน สมาคมหรือองค์กรอื่นที่เหมาะสม เพื่อช่วยกันกำหนดระเบียบ คุณธรรม จริยธรรมสื่อมวลชนขั้นพื้นฐานสำหรับนักข่าวพลเมือง และช่วยกันตรวจสอบสอดส่องผู้กระทำผิดจริยธรรมหรือส่งเสริมสนับสนุนนักข่าวพลเมืองที่ทำคุณประโยชน์ให้สังคม โดยบทบาทหน้าที่อีกส่วนหนึ่งของเครือข่ายนักข่าวพลเมือง คือ ส่งเสริมให้มีการเรียนรู้จริยธรรมสื่อมวลชนในทุกพื้นที่ เพื่อเสริมสร้างความรู้ด้านจริยธรรมการสื่อสารและให้กับประชาชนทั่วไป

จากผลการประเมินแนวทางปฏิบัติและกลไกกำกับดูแลส่งเสริม “จริยธรรม” สำหรับนักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคมออนไลน์ แสดงให้เห็นว่านักข่าวพลเมืองมีทัศนคติที่ดีและมีความคิดเห็นตรงกันกับเนื้อหาจริยธรรมของแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมที่ได้จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ สนับสนุนแนวคิดปรัชญาจริยธรรมสื่อสารมวลชน ไร้พรมแดนในยุคสื่อสังคมออนไลน์ของ Ward (2010) ที่อธิบายถึงหลักการสำคัญของเนื้อหาจริยธรรมสื่อมวลชนคือ เนื้อหา

จริยธรรมที่สามารถนำไปเป็นหลักคิดหรือหลักปฏิบัติได้จริง เมื่อเกิดปัญหาเชิงจริยธรรม และควรเป็นข้อกำหนดทางจริยธรรมหรือทางคุณธรรมที่นักสื่อสารมวลชนพร้อมที่จะปฏิบัติตาม และที่สำคัญคือผลวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์และนักข่าวพลเมืองในประเทศไทยเห็นด้วยกับหลักปรัชญาจริยธรรมสื่อสารมวลชน ไร้พรหมแดน ที่ระบุถึงหลักการสำคัญลักษณะทางคุณธรรมหรือจริยธรรมที่นักสื่อสารมวลชนพร้อมที่จะปฏิบัติตาม เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์

จึงเป็นเสมือนการเตรียมความพร้อมของวารสารศาสตร์พลเมืองของประเทศไทยในการเข้าเป็นหนึ่งในสมาชิกพลเมืองโลก (citizens of the world) ที่จากนี้ไปจะมีการผสมผสานหลักจริยธรรมของสื่อมวลชนกับหลักการคุณธรรมจริยธรรมสากลด้านอื่น ๆ เช่น หลักการด้านข้อมูลส่วนบุคคล หลักการด้านศาสนา หลักการด้านผลประโยชน์ทับซ้อน หลักการความปลอดภัยทางไซเบอร์ ฯลฯ เพื่อให้กลายเป็นหลักปฏิบัติของนักข่าวพลเมืองที่จะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาหรือซ้ำเติมวิกฤติความรุนแรงที่กำลังเกิดขึ้นในยุคสมัยของการสื่อสารแบบไร้พรหมแดน

สรุปได้ว่าการกำหนด **“แนวทางปฏิบัติทาง “จริยธรรม” สำหรับนักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคมออนไลน์”** ที่ได้จากงานวิจัยนี้ ถือเป็นส่วนสำคัญของพื้นฐานความรู้ด้านจริยธรรมวารสารศาสตร์พลเมือง เหมาะสมที่จะนำไปต่อยอดพัฒนาเป็นหลักปฏิบัติสำหรับนักข่าวพลเมืองหรือสื่อภาคประชาชนรูปแบบอื่น ๆ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคมในฐานะผู้ทำหน้าที่ผู้เผยแพร่ข่าวสารออกสู่สาธารณะ นอกจากนี้การปฏิบัติตามจริยธรรมยังทำให้นักข่าวพลเมืองได้รับการยอมรับหรือได้รับความศรัทธาจากประชาชน เป็นเสมือนเกราะป้องกันสิทธิเสรีภาพในการมีส่วนร่วมในพื้นที่การสื่อสารของสังคมให้กว้างขวางออกไปตามแนวคิดทฤษฎีสื่อมวลชนที่ประชาชนมีส่วนร่วม

5.3 ข้อจำกัดในการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์โดยใช้วิธีวิจัยเดลฟาย ซึ่งมีข้อจำกัดที่สำคัญ คือ

1) กลุ่มตัวอย่างที่คัดเลือกมานั้นเป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์และกลุ่มนักข่าวพลเมืองทั่วไป ยังไม่ครอบคลุมถึงกลุ่มอื่นในสังคม เช่น กลุ่มนักวิชาการด้านคอมพิวเตอร์ นักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ กลุ่มประชาชนทั่วไป กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มนักศึกษา กลุ่มชาติพันธุ์ หรือกลุ่มคนที่มีประเพณีวัฒนธรรมเฉพาะของตนเอง

2) ประเด็นเนื้อหาจริยธรรมที่ค้นพบในงานวิจัยนี้ ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนการเสาะหาข้อมูลข่าวสาร การผลิตข้อมูลข่าวสารและการเผยแพร่ข่าวสาร แต่ยังไม่มีความคลุมเครือใน

ส่วนของจริยธรรมหลักจากที่เผยแพร่ข่าวสารออกไปแล้ว หากเกิดความผิดพลาดหรือเกิดสร้างความเสียหายให้กับบุคคลอื่น ควรจะมีแนวทางการแก้ไขความผิดพลาดและความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น หลังจากเผยแพร่ข่าวสารสู่สังคมออนไลน์อย่างไร

3) งานวิจัยนี้เน้นการแสวงหาแนวทางพัฒนาและส่งเสริมมาตรฐานทางจริยธรรมของนักข่าวพลเมืองที่เหมาะสมกับบริบทของยุคสื่อสังคมออนไลน์ โดยยังไม่ได้ครอบคลุมถึงการใช้กฎหมายที่เป็นกลไกกำกับดูแลโดยตรงจากภาครัฐ โดยกฎหมายหรือกฎระเบียบเหล่านี้มีจุดประสงค์บางประการที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการทำปฏิบัติหน้าที่สื่อมวลชนผู้ทำที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารออกสู่สังคม เช่น กฎหมายหมิ่นประมาท กฎหมายลิขสิทธิ์ กฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดต่อความมั่นคงของรัฐหรือศาสนา

5.4 ข้อเสนอแนะ

จากข้อค้นพบและการอภิปรายผลการวิจัยทั้งหมด ผู้วิจัยขอสรุปเป็นข้อเสนอแนะนำไปใช้ให้เป็นที่ประโยชน์มากยิ่งขึ้น ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อมวลชนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน สามารถนำ “ความหมาย” ของนักข่าวพลเมืองที่ได้จากการวิจัยนี้ ไปกำหนดเป็นนิยามความหมายของนักข่าวพลเมืองให้ชัดเจนขึ้น เพื่อแก้ปัญหาความสับสนระหว่างนักข่าวพลเมืองกับนักข่าวกลุ่มอื่น ๆ รวมถึงการตระหนักถึง “บทบาท” ของนักข่าวพลเมืองที่กำลังเพิ่มขึ้นในพื้นที่การสื่อสาร เช่น บทบาทในการกำหนดวาระข่าวสารสังคม เพื่อนำไปใช้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาส่งเสริมการทำหน้าที่ของนักข่าวพลเมืองให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงในสังคม ส่งเสริมกลุ่มสหภาพแรงงานให้เป็นนักข่าวพลเมือง เพื่อทำหน้าที่เพิ่มปริมาณข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแรงงานไทยในสังคมให้มีความหลากหลายรอบด้านมากขึ้น

2) หน่วยงานภาครัฐ เช่น คณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านสื่อสารมวลชน คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม สถาบันการศึกษานักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน รวมถึงองค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน เช่น สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ ควรนำ **แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรม** ที่พัฒนาขึ้นจากการวิจัยนี้ไปเผยแพร่ให้กว้างขวางมากขึ้น เพื่อใช้เป็นหลักปฏิบัติเบื้องต้นสำหรับผู้ต้องการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารยุคสื่อสังคมออนไลน์ โดยเฉพาะในกลุ่มนักข่าวพลเมืองรวมถึงสื่อภาคประชาชนผู้ใช้เครือข่ายออนไลน์ในการ

ผลิตและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เนื่องจากผลการวิจัยพบว่านักข่าวพลเมืองและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีทัศนคติที่ดีและมีความต้องการนำเนื้อหาจริยธรรมจากผลวิจัยนี้ไปใช้จริง

3) หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อ หรือสถาบันการศึกษา และนักข่าวพลเมืองที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ควรนำ **“แบบจำลองข้อเสนอแนะแนวทางปฏิบัติจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง”** ที่พัฒนาขึ้นจากงานวิจัยนี้ไปดัดแปลงให้อยู่ในรูปแบบคู่มือจริยธรรมนักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคมออนไลน์ (guideline) ให้มีรูปเล่มและเนื้อหาสั้นกระชับและมีภาพกราฟิกยกตัวอย่างอธิบายให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจได้ง่าย ทั้งในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์ ภาพเคลื่อนไหวและสื่อดิจิทัล เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มนักข่าวพลเมืองหรือกลุ่มเป้าหมายอื่น และเพื่อประโยชน์ในการเผยแพร่สู่สังคมวงกว้าง เกิดการพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ ทำให้ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจกระบวนการปฏิบัติงานของสื่อมวลชนที่ควรมีหลักปฏิบัติสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสื่อมวลชน

4) หน่วยงานภาครัฐและผู้ให้บริการเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ควรนำข้อเสนอแนะด้านกลไกการดูแลและส่งเสริมจริยธรรมที่ได้จากงานวิจัยนี้ ไปเป็นแนวทางในการสร้างกลไกคุ้มครองและสนับสนุนนักข่าวพลเมืองให้มีคุณธรรมและจริยธรรมมากขึ้น เช่น สร้างระบบรายงานความผิดพลาด สร้างเครือข่ายสอดส่องผู้ทำผิดจริยธรรมสื่อ สร้างกิจกรรมเผยแพร่ **“การรู้เท่าทันสื่อ”** (media literacy)

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

1) ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับ **ความหมายและบทบาทนักข่าวพลเมือง** โดยเปรียบเทียบกับประเทศอื่น รวมถึงการนำความหมายและบทบาทที่ได้จากงานวิจัยนี้ไปสอบถามความคิดเห็นประชาชนในกลุ่มอื่น ๆ เช่น เครื่องข่ายนักศึกษา กลุ่มเยาวชน เครื่องข่ายตัวแทนชาวบ้าน เครื่องข่ายนักข่าวภูมิภาค เครื่องข่ายนักพัฒนาสังคม กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายสื่อมวลชน เพื่อให้เกิดความถ่วงดุลและรอบด้านมากขึ้น และเป็นการขยายองค์ความรู้ด้านวารสารศาสตร์พลเมืองให้มากขึ้น

2) การศึกษาวิจัยนี้เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการกำหนดหลักจริยธรรมสำหรับวารสารศาสตร์ภาคพลเมือง ซึ่งหากจะให้ผลการวิจัยมีความสมบูรณ์รอบด้านและเป็นประโยชน์ในการนำไปส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองมากขึ้น ควรนำงานวิจัยนี้ไปต่อยอดขยายผลศึกษาความคิดเห็นไปยังกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านอื่นเพิ่มเติม เช่น กลุ่มประชาชนผู้รับสารทั่วไป กลุ่มผู้ประกอบการสื่อมวลชน หน่วยงานรัฐบาล นักวิชาการทั่วไป กลุ่มสื่อภาคประชาชนอื่น ๆ เพื่อให้ได้แนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมของนักข่าวพลเมืองที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3) ควรมีการนำแนวทางปฏิบัติจริยธรรมที่ได้จากงานวิจัยนี้ไปทดลองการศึกษาค้นคว้าวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research) ด้วยกระบวนการศึกษากลุ่มตัวอย่างนักข่าวพลเมือง โดยช่วยกันทดลองวางแผนนำแนวทางจริยธรรมไปใช้ในกระบวนการเสาะหาข้อมูล การผลิตข้อมูลและกระบวนการเผยแพร่ข้อมูลจริง เพื่อสะท้อนถึงควมมีประสิทธิผลของแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง รวมถึงการสังเกตผลที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปปรับปรุงให้เป็นหลักจริยธรรมของสื่อกระแสทางเลือกที่มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

4) ควรมีการศึกษาวิจัยจริยธรรมสื่อมวลชน ด้านการคำนึงถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งมีรายละเอียดแตกต่างจากด้านความมั่นคงของประเทศ จากมุมมองของนักวิชาการด้านสื่อสารมวลชน นักข่าววิชาชีพ นักข่าวพลเมือง องค์กรสื่อมวลชน และหน่วยงานรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นแนวปฏิบัติของนักข่าววิชาชีพและนักข่าวพลเมืองในยุคที่ช่องทางการสื่อสารขยายกว้างอย่างไร้พรมแดน

5) ควรมีการศึกษาวิจัยจริยธรรมสื่อมวลชน ด้านการเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล เนื่องจากเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่กำลังก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงขึ้นในหลายพื้นที่ ส่วนหนึ่งของปัญหาที่เกิดขึ้นมาจากข้อมูลข่าวสารที่เผยแพร่อย่างขาดคุณธรรมจริยธรรมผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะประเด็นจริยธรรมการรายงานข่าวเกี่ยวกับความเชื่อส่วนบุคคล หรือความเชื่อของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

6) ควรมีการศึกษาวิจัยจริยธรรมสื่อมวลชน ด้านผลประโยชน์แอบแฝง ในเชิงลึก เนื่องจากการทำหน้าที่นักข่าวพลเมืองกับนักวิชาชีพจากสำนักข่าวหรือสื่อกระแสหลักมีความแตกต่างกันในเรื่องรายได้และผลประโยชน์บางประการ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมเป็นแนวทางปฏิบัติให้นักข่าวพลเมืองเกิดความรู้ความเข้าใจชัดเจนมากขึ้นระหว่างรายได้ทั่วไปกับผลประโยชน์แอบแฝงจากการรับอามิสสินจ้างในการเสนอข้อมูลข่าวสาร

7) ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับประกอบด้านกฎหมาย แนวทางหรือวิธีการที่ภาครัฐหรือภาคเอกชนจะมีส่วนในการสร้างกลไกดูแลและส่งเสริมนักข่าวพลเมืองให้มีคุณธรรมและปฏิบัติตามแนวทางจริยธรรมสื่อมวลชน ด้วยความรับผิดชอบต่อสาธารณะอย่างสม่ำเสมอ เพื่อช่วยกระตุ้นและเสริมสร้างนักข่าวพลเมืองให้เห็นประโยชน์ของการสร้างผลงานสื่อภาคพลเมืองให้มีคุณภาพต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กัตัญญ บัญเดช. (2555). *ข่าวบันเทิงไทย : ภาพสะท้อนทางจริยธรรมและจรรยาบรรณของนักข่าวบันเทิงไทย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยรังสิต
- กัลยาณี โมกขะเวส. (2543). *วิกฤตจริยธรรมของ "ฐานันดร 4" ในประเทศไทย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กาญจนา แก้วเทพ และ นิคม ชัยขุนพล. (2555). *คู่มือสื่อใหม่ศึกษา*. กรุงเทพฯ: โครงการเมธีวิจัยอาวุโส.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- โกศล อนุสิม. (2551). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสื่อมวลชน เอกสารการสอน สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*. สืบค้น 10 มีนาคม 2558, จาก <https://mediatalkblog.wordpress.com/2008/05/20/media-rule-and-law>
- ข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพหนังสือพิมพ์ สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ พ.ศ.2541, (ม.ป.ป.). สืบค้น 10 มีนาคม 2558, จาก http://www.presscouncil.or.th/index.php?option=com_content&view=article&id=4
- ข่าวสังคมออนไลน์เอ็มไทย. (2559, 2 มีนาคม). *ไม่จริง!! ภาพ "เสียดัดพระ" มรณภาพ ห้วยขาแข้ง-ทุ่งใหญ่นเรศวร*. สืบค้น 30 มีนาคม 2559, จาก <http://news.mthai.com/hot-news/social-news/481516.html>
- เครือข่ายพลเมืองเน็ต. (2553). *คู่มือสื่อพลเมือง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์. จริยธรรมวิชาชีพสื่อมวลชน. สืบค้น 15 มีนาคม 2558, จาก <http://ethics.iit.edu/ecodes/node/4457>
- แนวปฏิบัติเรื่องการใช้อีเมลของสื่อมวลชน พ.ศ. 2553. สืบค้น 25 มิถุนายน 2559, จาก <http://www.newsbroadcastingcouncil.or.th>
- ศูนย์ศึกษานโยบายการสื่อสาร สาขาวิชานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. *จริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน (2014)*. สืบค้น 25 มีนาคม 2558, จาก <https://compolicy.wordpress.com/2014/11/23/จริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน>
- จิตินัน บุญภาพ คอมมอน. (2556). *บทบาทของสื่อใหม่ในการสร้างค่านิยมทางสังคมและอัตลักษณ์ของเยาวชนไทยในเขตกรุงเทพมหานคร*. สืบค้น 20 สิงหาคม 2559, จาก *จับพุดดิกรรมคนไทยบนโลกออนไลน์*. สืบค้น 30 ตุลาคม 2558, จาก <http://marketeer.co.th/2015/02/online-social/>

- ณรงค์ศักดิ์ ศรีทานันท์. (2554). แนวทางการกำกับสื่อใหม่ในยุคการหลอมรวมเทคโนโลยี New Media Regulation in the Convergence Era. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. *วารสารนักบริหาร ฉบับที่ 4 ปีที่ 31*. สืบค้น 30 ตุลาคม 2558 จาก http://www.bu.ac.th/knowledgecenter/executive_journal/oct_dec_11/pdf/aw021.pdf
- ดิเรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์. (2557). *ปรัชญานิติศาสตร์: กระบวนทัศน์ในการพัฒนาทฤษฎีและศึกษาวิจัยการสื่อสาร*. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธัญญา จันทร์ตรง. (2556). *นักข่าวพลเมืองกับการใช้สื่อออนไลน์ในการขับเคลื่อนประเด็นด้านสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย* (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาคุยฎิบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- น้ำผึ้ง มีศิลป์. (2559). การวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย: การหลีกเลี่ยงมโนทัศน์ที่ไม่ถูกต้อง. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*.9(1), 1256- 1267. สืบค้น 17 สิงหาคม 2561, จาก <https://www.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/download/61679/50809/>
- บุญมี พันธุ์ไทย. (ม.ป.ป.) *เทคนิคการวิจัยเดลฟาย*. สืบค้น 15 ตุลาคม 2559, จาก http://rlc.nrct.go.th/ewt_dl.php?nid=686
- ประกาศคณะกรรมการความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 26/2557 เรื่องการดูแล และสอดส่องการใช้สื่อสังคมออนไลน์. สืบค้น 15 ตุลาคม 2559, จาก <http://www.thaigov.go.th/index.php/th/ncpo-announcment/item/84442-id84442>
- ประกาศคณะกรรมการความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 97/2557 เรื่องการให้ความร่วมมือต่อการปฏิบัติงานของคณะกรรมการความสงบแห่งชาติ และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารสาธารณะ. สืบค้น 15 ตุลาคม 2559, จาก http://library2.parliament.go.th/giventake/content_ncpo/ncpo-annouce97-2557.pdf
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์. (2553). *ระเบียบวิธีวิจัยการสื่อสาร* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ปี 2557*. สืบค้น 17 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.nstda.or.th/nstda-knowledge/18643-thailand-internet-user-profile-2014>
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. *ผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ต ในประเทศไทย ปี 2559*. สืบค้น 20 ตุลาคม 2559, จาก <https://www.etda.or.th/publishing-detail/thailand-internet-user-profile-2016-document.html>

- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. *ผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ปี 2561*. สืบค้น 7 สิงหาคม 2561, จาก <https://www.etda.or.th/content/etda-reveals-thailand-internet-user-profile-2018.html>
- พรรณี อมรวิรุฬพนิช. (2558). แนวทางการศึกษาเพื่อพัฒนา “กรอบจริยธรรมนักข่าวพลเมือง” การปรับใช้ข้อบังคับ “จริยธรรมวิชาชีพสื่อหลัก” กับ “นักข่าวพลเมือง”. *อิศราปริทัศน์*, 4(6), 108-126
- พรหมาสิริ กุหลาบ, พิมลพรรณ ไชยนันท์ และชญัญสร อรนพ ฅ อุษยา. (2558). โครงการวิจัยการกำกับดูแลเนื้อหาในวิทยุและโทรทัศน์ในยุคดิจิทัล: *ประสบการณ์จากประเทศที่เปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัลแล้ว*. ศูนย์ศึกษานโยบายสื่อ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิรงรอง รามสูต, พิจิตรา สีคาโมไต และชญัญสร อรนพ ฅ อุษยา (2557). *แบบสรุปย่อการวิจัยเรื่องการกำกับดูแลสื่อที่เผยแพร่เนื้อหาที่สร้างความเกลียดชัง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- พิรงรอง รามสูต, รัตนันท์ และนิธิตา คณานินันท์ (2547). *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องการกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย .
- พิรงรอง รามสูต, รัตนันท์. (2547). *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องสื่อภาคประชาชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พิรงรอง รามสูต. (2556). *การกำกับดูแลเนื้อหาอินเทอร์เน็ต*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษานโยบายสื่อ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พีระ จิระโสภณ. (2557). *ทฤษฎีการสื่อสารมวลชน ในปรัชญานิตเทศศาสตร์และทฤษฎีการสื่อสาร* หน้าที่ 11-15. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- มัทนา เจริญวงศ์ และอาภาพรณ ทองเรือง. (2556). การเกิดขึ้นและพัฒนาการของนักข่าวพลเมืองไทยพีบีเอส. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*. สืบค้น 27 เมษายน 2558, จาก <http://www.tci-thaijo.org/index.php/sujthai/article/view/15125/13874>
- มัทนา เจริญวงศ์. (2529). *วารสารศาสตร์พลเมืองกับการเสริมสร้างการเมืองภาคพลเมือง*. สืบค้น 2 มิถุนายน 2559, จาก http://ict.su.ac.th/journal/file_ejr/vol2/ICT_Journal_vol1no2_วิชาการ_บท%203.pdf
- มาลี บุญศิริพันธ์. (2556). *วารสารศาสตร์เบื้องต้น: ปรัชญาแนวคิด* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- รงค์ บุญสวยขวัญ. (2557). การเมืองภาคพลเมือง : ทบทวนวรรณกรรม เพื่อสร้างตัวชี้วัด หรือตัวบ่งบอกการเมืองของพลเมือง. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*. 6(2), 121-140.
- ระเบิดสุขุมวิท71 บีมสุขุมวิท 71 เหตุระเบิดหน้าโรงเรียนเกษมพิทยาศูขุมวิท 71 ระเบิดอิหร่านขาด *Explosion Sukhumvit 71*. สืบค้น 5 พฤษภาคม 2558, จาก <http://oknation.nationtv.tv/blog/motorcyrubjang/2012/02/14/entry-1>
- เลิศพร อุดมพงษ์. (2558) การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic/Citizenship Education) ในการส่งเสริมบทบาทของ ภาคพลเมืองในการเมืองระบบตัวแทน: แนวทางที่ยั่งยืนผ่านประสบการณ์จากต่างประเทศ. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า. สืบค้น 27 พฤศจิกายน 2559, จาก http://kpi.ac.th/media/pdf/M8_272.pdf
- วิลาสินี พิพิธกุล. (2547). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องกลไกการตรวจสอบสื่อภาคประชาชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สำนักข่าวออนไลน์ไทยพับลิก้า. (2559, 29 มิถุนายน). *มหากาพย์ GT200 ไม้ด้างป่าช้าพันล้านกับสิ่งลึกลับที่ยังเอาผิดใครไม่ได้*. สืบค้น 30 ตุลาคม 2561, จาก <https://thaipublica.org/2016/06/gt200-29-6-2559/>
- คนภูเก็ตรวมตัวกลางดึกหน้าร้านน้ำเต้าหู้ ไม่พอใจโพสต์เฟซบุ๊ก. (2559, 15 ตุลาคม 2559). สืบค้น 14 กันยายน 2561, จาก <https://prachatai.com/journal/2016/10/68370>
- ศิริวรรณ อนันต์โท. (2557). *จริยธรรมสื่อมวลชนในภูมิภาคอาเซียน*. สืบค้น 12 ตุลาคม 2559, จาก <http://www4.nbc.go.th/getattachment/Information/>
- ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ และ จารูวรรณ แก้วมะโน. (2558). *การสร้างสำนักพลเมือง*. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.
- ศูนย์ข้อมูลกฎหมายและคดีเสรีภาพไอเอสวี. (2560, 17 เมษายน). *ปดท. ฟ้องแอดมินเพจทวงคืนพลังงานไทย*. สืบค้น 14 กันยายน 2561, จาก https://freedom.ilaw.or.th/th/case/777#progress_of_case
- สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ (2559) *ธรรมนูญสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ*. สืบค้น 12 ตุลาคม 2559, จาก <http://www.presscouncil.or.th>
- สภาผู้แทนราษฎร สำนักงานเลขาธิการ. (2557). *สาระสังเขปประเด็นการปฏิรูปประเทศไทยด้านสื่อสารมวลชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาปฏิรูปแห่งชาติ.

- สมจิตร อุดม. (2549). การศึกษาเทคนิคเคลฟายเพื่อการศึกษาวิจัย. *วารสารสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 5(1), สืบค้น 16 สิงหาคม 2561, จาก <http://kb.tsu.ac.th/jspui/bitstream/123456789/118/1/article%207.pdf>
- สฤณี อาชวานันทกุล. (2553). *จรรยาบรรณของบล็อกเกอร์ในฐานะสื่อพลเมือง*. สืบค้น 20 ตุลาคม 2558 จาก <http://www.fringier.org/stuff/blog/2013/06/28/633>
- สำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม (2557), *คู่มือจริยธรรมและการกำกับดูแลตนเอง ในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์*. กรุงเทพฯ.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2558). *สรุปสำหรับผู้บริหารการสำรวจการอ่านของประชากร พ.ศ. 2558*. สืบค้น 20 ตุลาคม 2559, จาก http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/themes/files/readingSum58_update.pdf
- สุกัญญา สุกบรรทัด. (2558). *หลักจริยธรรมของสื่อมวลชน* ใน *ครุณี หิรัญรักษ์ (บ.ก.)*, *จริยธรรมสื่อ (น.7- 30)*, กรุงเทพฯ: สถาบันอิสรา มูลนิธิพัฒนาสื่อมวลชนแห่งประเทศไทย.
- สุดารัตน์ ดิษยวรรณนะ จันทราวัดนากุล และจักรกฤษ เพิ่มพูล. (2557). *หลักและแนวคิดวารสารศาสตร์คอนเวอร์เจนซ์*. กรุงเทพฯ: สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย.
- สุดารัตน์ ดิษยวรรณนะ จันทราวัดนากุล. (2552). *ระบบและกลไกการรับผิดชอบของสื่อในยุคดิจิทัล*. สถาบันอิสรา มูลนิธิพัฒนาสื่อมวลชนแห่งประเทศไทย.
- สุทธิชัย หยุ่น. (2550). *ปรากฏการณ์ citizen journalism กำลังทำให้สื่อกระแสหลักต้องขยับตัว*. สืบค้น 12 มีนาคม 2558, จาก <http://www.oknation.net/blog/black/2007/03/30/entry-1>
- สุรชาติ บำรุงสุข. (2555, 2-8 พฤศจิกายน). *วิเคราะห์ การเมืองดิจิทัล! Facebook - Twitter - Youtube. มติชนสุดสัปดาห์*. สืบค้น 30 มิถุนายน 2559, จาก http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1351918491
- อนุชิต ชำบ่าเหนือจ. (2555). *การใช้ Web 3.0 เพื่อพัฒนาเว็บไซต์การจัดการความรู้*. สำนักคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ. สืบค้น 15 สิงหาคม 2559, จาก http://km.icit.kmutnb.ac.th/imgadmins/doc_file/KMICIT_article_file_2013-02-20_12-39-33.pdf

ภาษาอังกฤษ

Allan, S. (2006). *Online news: journalism and the Internet*, NY: Open University Press.

- Allan, S., & Thorsen, E. (2014). *Citizen Journalism: Global Perspectives* (2nd edn). Oxford: Peter Lang.
- Baran, S. J., & Devis, D. K. (2012). *Mass communication theory : foundations, ferment and future* (6th ed). Australia: Wadsworth.
- Catone, J. (2007). *Online Citizen Journalism Now Undeniably Mainstream*. Retrieved April 1, 2015, from http://www.readwriteweb.com/archives/online_citizen_journalism_mainstream.php
- Chung, D. S., & Nah, S. (2013). *Media credibility and journalistic role conceptions: Views on citizen and professional journalists among citizen contributors*. Retrieved September 5, 2015, from <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/08900523.2013.826987>
- Citizen Journalists Association of Nigeria (CJAN). (2013). *New Media and Mass Communication* Retrieved September 15, 2015, from <http://citizenjournalistsassociationofng.blogspot.com>.
- Oxford University Press. (2018). *Oxford English Dictionary*. Retrieved Oct 8, 2014, from www.oxforddictionaries.com/definition/english/blog
- Deuze, M. & Yeshua, D. (2001). Online journalists face new ethical dilemmas: Lessons from the Netherlands. *Journal of Mass Media Ethics* 16(4). Retrieved September 20, 2015, from http://www.researchgate.net/publication/252164781_Online_Journalists_Face_New_Ethical_Dilemmas_Lessons_From_The_Netherlands
- Dzamboe, T. (2016). *GJA reviews code of ethics.*, Retrieved April 15, 2016, from <http://www.ghananewsagency.org/social/gja-to-review-code-of-ethics--102140>
- Gentzkow, M., Glaeser, E. L., & Goldin, G. (2006). *The Rise of the Fourth Estate How Newspapers Became Informative and Why It Mattered*. Retrieved February 1, 2017, from <http://www.nber.org/chapters/c9984.pdf>
- Flew, T. (2009). *Democracy, participation and convergent media : case studies in contemporary online news journalism inAustralia*. Retrieved October 10,2016, from <https://core.ac.uk/download/pdf/10894625.pdf>
- Gillmor., D. (2004). *We the Media: Grassroots Journalism by the People, for the People*. Sebastopol, CA: O'Reilly Media.

- Gillmor., D. (2008). *Principles for a New Media Literacy*. Retrieved Oct 20, 2015, from http://cyber.law.harvard.edu/sites/cyber.law.harvard.edu/files/Principles%20for%20a%20New%20Media%20Literacy_MR.pdf
- Glaser, M. (2006). *Your Guide to Citizen Journalism*. Retrieved April 10, 2015, from <http://www.pbs.org/mediashift/2006/09/your-guide-to-citizen-journalism270/>
- Grimes, C. (1999). *Whither the Civic Journalism Bandwagon?*. Retrieved Sep 1, 2015, from http://dev.shorensteincenter.org/wp-content/uploads/2012/03/d36_grimes.pdf
- Ibrahim, Y. (2014) Social media and the Mumbai Terror Attack: The Coming of Age of Twitter. *In Citizen Journalism, Global Perspectives*. Oxford: Peter Lang.
- Karina, A. (2014). Civic Responsibility and Empowerment: Citizen Journalism in Russia. *In Citizen Journalism, Global Perspectives*. Oxford: Peter Lang.
- Linderud, A. H. (2009). *Effects of Codes of Ethics in Media A Comparative Analysis of Hawaii Journalists and Norwegian Journalists Hawaii*. Pacific University, ProQuest Dissertations Publishing, 1507112. Retrieved September 20, 2015, from <http://search.proquest.com/pqdtglobal/docview/936714926/previewPDF/AEADD88F1A8945A0PQ/1?accountid=44522>
- Macmillan, T. (1971). *The Delphi Technique*. Retrieved Oct 30, 2016, from <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED064302.pdf>
- McQuail, D. (2005). *Mass Communication Theory* (6th ed.). Retrieved April 22, 2015, from <http://www.sagepub.com/mcquail6/Reading%20McQuail's%20Mass%20Communication%20Theory.pdf>
- Miller, T. (2009). *A Future for Media Studies: Cultural Labour, Cultural Relations, Cultural Politics*. Retrieved September 14, 2016, from <http://www.tobymiller.org/images/Media%20Studies/Media%20Studies-Sub.%20Categorization/A%20future%20for%20media%20studies.pdf>
- Mutsvairo, B., Columbus, S., & Leijendekker, I. (2014, November). Reconnoitering the role of (citizen) journalism ethics in the emerging networked public sphere. *Ecquid Novi African Journalism Studies*, 35(3), 4-22. Retrieved September 20, 2015, from <https://online.journalism.utexas.edu/2012/papers/Mutsvairo.pdf>

- Nonprofit news organization in the United States*. (2012). Retrieved May 15, 2015, from <http://features.journalism.org/nonprofit-news-outlets/>
- O' Donnell, C. (2011). *New study quantifies use of social media in Arab Spring*. Retrieved September 1, 2016, from <http://www.washington.edu/news/2011/09/12/new-study-quantifies-use-of-social-media-in-arab-spring/>
- OSCE Representative on Freedom of the Media. (2013). *From traditional to online media: Best practices and perspectives 9th South Caucasus Media Conference Tbilisi, Georgia 11-12 October 2012*. Retrieved September 20, 2016, from <http://www.osce.org/fom/102311?download=true>
- Ryfe, D., & Dominca, M. (2009). *Citizen Journalism in a Historical Frame*. Retrieved April 1, 2015, from <http://www.davidryfe.com/here/wp-content/uploads/2012/06/545-04-Journalism-04.pdf>
- Siapera, E. (2013). Platform infomediation and journalism, *Culture Machine*, 14, 1-28. Retrieved Oct 10, 2016, from <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/jcc4.12029/pdf>
- Skulmoski, G. J. Hartman, F. I., & Krahn, J. (2007). *The Delphi Method for Graduate Research*. Retrieved August 16, 2018, from <http://www.jite.org/documents/Vol6/JITEv6p001-021Skulmoski212.pdf>
- Ward, S. (2009). *History of Journalism Ethics*. Retrieved April 10, 2015, from www.journalismethics.info/research_ethics/history.htm
- Ward, S. (2010). *Global Journalism Ethics*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Ward, S. (2015). *Radical Media Ethics: A Global Approach*. John W. Wiley & Sons : Malden.

ภาคผนวก

ภาพผนวก ก
แบบสอบถามสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญตามเทคนิคเดลฟาย รอบที่ 1

แบบสอบถามปลายเปิดการวิจัยเรื่อง
การกำหนดกรอบแนวทางปฏิบัติทาง “จริยธรรม” สำหรับ
นักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคมออนไลน์

พรรณิ อมรวิพุธพนิช

นักศึกษาหลักสูตรนิเทศศาสตร์ดุสิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2559

รอบที่ 1 วันที่.....ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ - สกุล

ตำแหน่ง..... ความเชี่ยวชาญ.....

คำถามที่ 1 ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย “นักข่าวพลเมือง” หรือสื่อ
ภาคประชาชน เป็นอย่างไรบ้าง

คำถามที่ 2 ในยุคสื่อสังคมออนไลน์นักข่าวพลเมืองมีบทบาทสำคัญอย่างไร
ในสังคม

คำถามที่ 3 ปัญหาการละเมิดจริยธรรมของนักข่าวพลเมืองที่พบเห็นช่วงบ่
ยช่วงที่ผ่านมา มีอะไรบ้าง

คำถามที่ 4 ประเด็นจริยธรรมที่ควรเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับนักข่าว
พลเมืองมีอะไรบ้าง

คำถามที่ 5 รูปแบบลักษณะกลไกกำกับดูแลจริยธรรมนักข่าวพลเมืองยุคสื่อ
สังคมออนไลน์ ควรเป็นอย่างไร

คำถามที่ 6 นอกจากกลไกกำกับดูแลแล้ว แนวทางส่งเสริมจริยธรรมนักข่าว
พลเมือง ควรทำอย่างไร เพื่อให้ส่งผลต่อการพัฒนานักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์

ภาคผนวก ข
แบบสอบถามเชิงประเมินความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญตามเทคนิคเดลฟาย
รอบที่ 2

แบบสอบถามงานวิจัย

“การกำหนดกรอบแนวทางปฏิบัติทาง “จริยธรรม” สำหรับนักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคมออนไลน์”

แบบสอบถามนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อสอบถามเกี่ยวกับความหมายและบทบาท “นักข่าวพลเมือง” ยุคสื่อสังคมออนไลน์ รวมถึงแนวทางปฏิบัติและกลไกกำกับดูแลจริยธรรมสื่อสำหรับนักข่าวพลเมือง

แบบสอบถามนี้แบ่งเป็น 3 ส่วน

- ส่วนที่ 1 ความหมายและบทบาท “นักข่าวพลเมือง” ยุคสื่อสังคมออนไลน์
- ส่วนที่ 2 ลำดับความสำคัญจริยธรรมสื่อสำหรับนักข่าวพลเมือง
- ส่วนที่ 3 กลไกการกำกับดูแลจริยธรรมสื่อสำหรับนักข่าวพลเมือง

การตอบแบบสอบถามและการเป็นผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย

- ข้อมูลทุกอย่างในแบบสอบถามนี้จะถูกเก็บแบบนิรนาม ไม่มีการเก็บข้อมูลที่สามารถระบุถึงตัวตนของผู้ตอบเป็นรายบุคคลได้และเป็นความลับสูงสุด
- งานวิจัยนี้มุ่งเน้นเพื่อการศึกษาเท่านั้น มิได้มีขึ้นเพื่อประโยชน์เชิงธุรกิจใดๆ ทั้งสิ้น
- เมื่อท่านได้ตอบแบบสอบถามและทำการส่งข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยถือว่าท่านได้ยินยอมที่จะเป็นผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยโดยสมัครใจ และอนุญาตให้ผู้วิจัยนำข้อมูลของท่านไปใช้เพื่อประโยชน์ในการวิจัย
- ขอขอบคุณทุกท่านที่ตอบแบบสอบถามทุกข้อตามข้อเท็จจริง

ข้อมูลเกี่ยวกับผู้วิจัย

พรรณิ อมรวิฑูรพนิช หลักสูตรนิเทศศาสตร์ดุสิตบัณฑิต
คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

ทั้งนี้หากท่านมีข้อสงสัยหรือต้องการสอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมสามารถติดต่อกับนักศึกษาได้ที่หมายเลขโทรศัพท์ 081-872-9508หรือทางอีเมล soudai@yahoo.com

ส่วนที่ 1 ความหมายและบทบาท “นักข่าวพลเมือง” ยุคสื่อสังคมออนไลน์

คำชี้แจง กรุณาภาครื่องหมาย ✓ (หรือสัญลักษณ์อื่น ๆ) ลงในช่องที่มีข้อความตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ประเด็นความหมายนักข่าวพลเมือง	ระดับความคิดเห็น				
	เห็น ด้วย อย่างยิ่ง (5)	เห็น ด้วย มาก (4)	ไม่ แน่ใจ (3)	ไม่ เห็น ด้วย (2)	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง (1)
1.1 ความหมาย “นักข่าวพลเมือง”					
1	เป็นบุคคลทั่วไปใครก็ได้ที่มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ และเทคโนโลยีการสื่อสารเผยแพร่ข้อมูลออกสู่สาธารณะ				
2	เป็นพลเมืองผู้ตั้งใจสื่อสารข้อมูลเหตุการณ์ออกสู่สังคมด้วยความรับผิดชอบ โดยมีวัตถุประสงค์แตกต่างกัน				
3	เป็นผู้ที่ไม่ได้มีอาชีพนักข่าวหรือสังกัดองค์กรสื่อ แต่สนใจฝึกทักษะ เพื่อมีส่วนร่วมหรือมีบทบาทในการส่งข้อมูลข่าวสารจากความรู้ ประสบการณ์หรือความเชี่ยวชาญตัวเอง				
4	เป็นบุคคลทั่วไปทำหน้าที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารอย่างต่อเนื่อง จนมีอิทธิพลกำหนดวาระข่าวสาร (agenda setting) บางประการในสังคม โดยไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง				
5	เป็นบุคคลทั่วไปทำหน้าที่นักสื่อสารมวลชน เพื่อสะท้อนปัญหาในระดับรากหญ้า หรือประเด็นของผู้ด้อยโอกาส				
	ความหมายอื่น ๆ (โปรดระบุ)				

ประเด็นบทบาทนักข่าวพลเมือง		ระดับความคิดเห็น				
		เห็น ด้วย อย่างยิ่ง (5)	เห็น ด้วย มาก (4)	ไม่ แน่ใจ (3)	ไม่ เห็น ด้วย (2)	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง (1)
1.2 บทบาท “นักข่าวพลเมือง” ยุคสื่อสังคมออนไลน์						
6	นักข่าวพลเมืองสามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์ เพื่อมีส่วนร่วม ในการสื่อสาร มีบทบาทช่วยลดการผูกขาดช่องทางสื่อสาร					
7	นักข่าวพลเมืองมีบทบาทเป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร พร้อมใช้วิธีการสื่อสารสองทาง (Two-way Communication)					
8	นักข่าวพลเมืองมีบทบาทในการเพิ่มปริมาณข้อมูลข่าวสารในสังคมให้มีความหลากหลายรอบด้านมากขึ้น					
9	นักข่าวพลเมืองมีบทบาทในการตอบสนองความต้องการข่าวสารของสังคมอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง					
10	นักข่าวพลเมืองมีบทบาทกำหนดวาระข่าวสารหรือเปลี่ยนแปลงสังคม					
11	นักข่าวพลเมืองมีบทบาทด้านประชาสัมพันธ์ เพื่อผลประโยชน์บางประการ					
	บทบาทอื่น ๆ (โปรดระบุ)					

**ส่วนที่ 2 ประเด็นความสำคัญทางจริยธรรมสื่อที่จะนำไปกำหนดเป็น
แนวทางปฏิบัติทางสำหรับนักข่าวพลเมือง**

ประเด็นความสำคัญจริยธรรม		ระดับความสำคัญ				
		สำคัญ มาก ที่สุด (5)	สำคัญ มาก (4)	ปาน กลาง (3)	สำคัญ น้อย (2)	สำคัญ น้อย ที่สุด (1)
3.1 ความถูกต้อง (accuracy)						
1	การตรวจสอบข้อเท็จจริงให้ถูกต้อง ครบถ้วน รอบด้าน ก่อนเผยแพร่หรือส่งต่อผู้อื่น (share)					
2	การเผยแพร่ข่าวสารให้ทันเหตุการณ์อย่างมีคุณภาพ					
3	รายงานเนื้อหาข่าวตามสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่บิดเบือนข้อมูล					
4	เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่ถูกพาดพิงได้เสนอข้อมูล					
	ด้านความถูกต้องข้อมูลอื่น ๆ (โปรดระบุ)					
3.2 แหล่งข้อมูล (sources)						
5	บอกแหล่งที่มาข้อมูลถูกต้องครบถ้วน ไม่รายงาน ข่าวสารเลื่อนลอยโดยไม่มีแหล่งอ้างอิง					
6	แสดงแหล่งข้อมูลลิงก์หรือเชื่อมต่อแหล่งอ้างอิง เพื่อให้ตรวจสอบย้อนกลับแหล่งข้อมูลปฐมภูมิได้					
7	ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล					
8	ปกป้องและปฏิบัติต่อแหล่งข่าวอย่างเป็นธรรมและคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ให้ข้อมูล					
	ด้านแหล่งข้อมูลอื่น ๆ (โปรดระบุ)					
3.3 ลิขสิทธิ์ (copyright)						
9	การใช้ผลงานมีลิขสิทธิ์ ต้องขออนุญาตก่อนเพื่อป้องกันการละเมิดกฎหมาย					
10	อ้างอิงหรือให้เครดิตเจ้าของลิขสิทธิ์ผลงานที่นำมาใช้					
11	ใช้ผลงานมีลิขสิทธิ์บางส่วนได้ เพื่อประโยชน์สาธารณะ หรือเพื่อการสร้างสรรค์สิ่งใหม่					
12	การละเมิดลิขสิทธิ์ถือเป็นข้อห้ามเด็ดขาด					
13	ให้ความเคารพภูมิปัญญาชาวบ้านเหมือนผลงานมีลิขสิทธิ์					
	ด้านลิขสิทธิ์อื่น ๆ (โปรดระบุ)					

ประเด็นความสำคัญจริยธรรม		ระดับความสำคัญ				
		สำคัญ มากที่สุด (5)	สำคัญ มาก (4)	ปาน กลาง (3)	สำคัญ น้อย (2)	สำคัญ น้อย ที่สุด (1)
3.4 ความเที่ยงธรรม (impartiality) ภาววิสัย อคติ ความคิดเห็น						
14	พึงแยกเนื้อหาข่าวกับความเห็นออกจากกันอย่างชัดเจน					
15	การแสดงความคิดเห็นทำได้โดยปราศจากผลประโยชน์ทับซ้อน					
16	ระมัดระวังไม่แสดงอคติหรือความคิดเห็นด้วยอารมณ์					
17	นักข่าวพลเมืองต้องมีความเป็นกลาง รอบด้าน ภาววิสัย					
	ด้านความเที่ยงธรรมอื่น ๆ (โปรดระบุ)					
3.5 สิทธิมนุษยชน (human rights)						
18	ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่ล่วงละเมิดบุคคลที่ตกเป็นข่าว					
19	คุ้มครองปกป้องเด็กและเรื่องเพศจากพื้นที่สาธารณะ					
20	มีเสรีภาพในการเสนอข้อมูลข่าวสารและความคิดเห็นโดยไม่สร้างความเสียหายให้ผู้อื่น					
21	ให้ความเคารพต่ออัตลักษณ์ผู้ที่แตกต่างกันจากตนเอง					
22	ไม่นำเสนอข้อมูลซ้ำเติมความทุกข์ผู้ประสบเคราะห์กรรม					
	ด้านสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ (โปรดระบุ)					
3.6 การแสดงความเกลียดชัง เหนือสีผิว (hate speech)						
23	ระมัดระวังการเผยแพร่เนื้อหาที่สร้างความเกลียดชัง					
24	ไม่สื่อสารข้อมูลทำให้เกิดความเกลียดชังต่อกลุ่มเป้าหมาย					
25	ไม่นำเสนอข้อมูลข่าวสารในลักษณะโน้มน้ำหนักหรือส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมรุนแรง					
	ด้านเหนือสีผิวอื่น ๆ (โปรดระบุ)					

ประเด็นความสำคัญจริยธรรม		ระดับความสำคัญ				
		สำคัญ มาก ที่สุด (5)	สำคัญ มาก (4)	ปาน กลาง (3)	สำคัญ น้อย (2)	สำคัญ น้อย ที่สุด (1)
3.7 สิทธิส่วนบุคคล (privacy)						
26	เคารพความเป็นส่วนตัวและคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล					
27	ไม่แสวงหาข้อมูลข่าวสารในลักษณะละเมิดสิทธิส่วนบุคคล เช่น แอบถ่ายภาพ สอดแนม บุคคลี่ประวัติส่วนตัว ฯลฯ					
28	เสนอข้อมูลส่วนตัวบุคคลสาธารณะได้เพื่อประโยชน์ส่วนรวม					
	ด้านสิทธิส่วนบุคคลอื่น ๆ (โปรดระบุ)					
3.8 ผลประโยชน์แอบแฝง						
29	มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อวิชาชีพสื่อสารมวลชน ไม่เสนอข้อมูลข่าวสารเพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์บางประการ					
30	ไม่โฆษณาอวดอ้างหรือเพื่อประชาสัมพันธ์ตัวเอง					
31	พึงแยกเนื้อที่โฆษณาสินค้าออกจากเนื้อหาข่าวอย่างชัดเจน					
32	ไม่โอ้อวดโฆษณาสินค้าเกินจริง จนทำให้เกิดการเข้าใจผิด					
	ด้านผลประโยชน์ทับซ้อนอื่น ๆ (โปรดระบุ)					
3.9 ความมั่นคง						
33	ระมัดระวังการเผยแพร่ข้อมูลกระทบความมั่นคงประเทศ					
34	ไม่เผยแพร่ข้อมูลทำให้ผู้คนตื่นตระหนกโดยไม่มีเหตุอันควร					
35	คำนึงถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม					
	ด้านความมั่นคงอื่น ๆ (โปรดระบุ)					
3.10 ศาสนา						
36	สื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับศาสนาอย่างเป็นกลางและเท่าเทียม					
37	ไม่สื่อสารในลักษณะแสดงความเกลียดชังดูหมิ่นศาสนา					
38	ระมัดระวังการเสนอข้อมูลเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางศาสนา					
39	ไม่รายงานข่าวสารดูหมิ่นสิ่งที่บุคคลเคารพศรัทธา					
40	ใช้ภาษาที่เหมาะสมในการเสนอข่าวสารเกี่ยวกับศาสนา					
	ด้านศาสนาอื่น ๆ (โปรดระบุ)					

ส่วนที่ 3 กลไกการกำกับดูแลจริยธรรมสำหรับนักข่าวพลเมือง

ประเด็นกลไกกำกับดูแลและส่งเสริมจริยธรรม	ระดับความคิดเห็น				
	เห็นด้วย อย่างยิ่ง (5)	เห็นด้วย มาก (4)	ไม่ แน่ใจ (3)	ไม่ เห็น ด้วย (2)	ไม่เห็น ด้วย อย่างยิ่ง (1)
4.1 ลักษณะของกลไกการกำกับดูแลนักข่าวพลเมืองที่เหมาะสม					
1	ส่งเสริมให้มีมาตรการลงโทษทางสังคม (social sanction)				
2	ผู้ให้บริการควรสร้างระบบรายงานความผิดพลาด ให้มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม (report and feedback)				
3	จัดตั้งสมาคม องค์กรหรือชุมชนนักข่าวพลเมือง เพื่อกำหนดระเบียบ คุณธรรม จริยธรรมสื่อขึ้นพื้นฐาน				
4	บังคับใช้กฎหมายเกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด และมี ประสิทธิภาพ (พ.ร.บ.คอมฯ / ก.ม.หมิ่นประมาท)				
	กลไกกำกับดูแลอื่น ๆ (โปรดระบุ)				
4.2 แนวทางการส่งเสริมกลไกกำกับดูแลนักข่าวพลเมือง					
5	ภาคพลเมืองส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จริยธรรมสื่อ				
6	ภาคพลเมืองสนับสนุนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมีส่วนร่วม ตรวจสอบ (self as user) การทำผิดจริยธรรม				
7	ภาคพลเมืองช่วยกันเผยแพร่“การรู้เท่าทันสื่อ” (media literacy)				
8	ภาครัฐสนับสนุนจัดตั้งองค์กรรวมกลุ่มนักข่าวพลเมือง				
9	ภาครัฐสร้างกลไกคุ้มครองและสนับสนุนนักข่าวที่มี คุณธรรม				
10	ภาครัฐส่งเสริมสถาบันการศึกษาเป็นองค์กรหลักในการ เรียนรู้จริยธรรมสื่อทุกระดับชั้นเรียน				
11	ทุกภาคส่วนช่วยกันสร้างเครือข่ายแนวร่วม นักวิจัย นักวิชาการ ภาครัฐ ตำรวจ สอดส่องผู้ทำผิดจริยธรรมสื่อ				
12	ทุกภาคส่วนสนับสนุนวิจัยองค์ความรู้สื่อภาค ประชาชนพร้อมจัดทำคู่มือจริยธรรมนักข่าวพลเมือง (Guideline)				
	แนวทางการส่งเสริมอื่น ๆ (โปรดระบุ)				

ภาคผนวก ค

แบบสอบถามเชิงประเมินความคิดเห็นนักข่าวพลเมืองที่ปฏิบัติงานจริง

แบบสอบถามงานวิจัย

“การกำหนดกรอบแนวทางปฏิบัติทาง “จริยธรรม” สำหรับนักข่าวพลเมือง
ยุคสื่อสังคมออนไลน์”

แบบสอบถามนี้มีจุดมุ่งหมายสอบถามความคิดเห็นนักข่าวพลเมืองเกี่ยวกับการเนื้อหา
“แนวทางปฏิบัติทาง “จริยธรรม” สำหรับนักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคมออนไลน์” ที่ได้มาจาก
การศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวนทั้งสิ้น 40 ข้อ

ในฐานะที่ท่านเป็นนักข่าวพลเมือง ผู้ปฏิบัติงานด้านนี้และมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่ง
ถือว่ามีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงกับกรอบแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมนี้ จึงใคร่ขอให้ช่วยแสดง
ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญและความจำเป็นในประเด็นต่าง ๆ จำนวน 40 ข้อ พร้อมแสดง
ความเห็นเพิ่มเติมในประเด็นนั้น ๆ รวมถึงการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ “กลไกการกำกับดูแล
จริยธรรม” ที่จำเป็นในการส่งเสริมจริยธรรมสื่อให้นักข่าวพลเมืองควรมีอะไรบ้าง

แบบสอบถามนี้แบ่งเป็น 2 ส่วน

ส่วนที่ 1 เนื้อหาจริยธรรมสื่อมวลชนที่สำคัญสำหรับนักข่าวพลเมือง

ส่วนที่ 2 กลไกการกำกับดูแลและส่งเสริมจริยธรรมสื่อที่จำเป็นสำหรับนักข่าวพลเมือง

การตอบแบบสอบถามและการเป็นผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย

- ข้อมูลทุกอย่างในแบบสอบถามนี้จะถูกเก็บแบบนิรนาม ไม่มีการเก็บข้อมูลที่สามารถระบุถึงตัวตนของผู้ตอบเป็นรายบุคคลได้และเป็นความลับสูงสุด
- งานวิจัยนี้มุ่งเน้นเพื่อการศึกษาเท่านั้น มิได้มีขึ้นเพื่อประโยชน์เชิงธุรกิจใดๆ ทั้งสิ้น
- เมื่อท่านได้ตอบแบบสอบถามและทำการส่งข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยถือว่าท่านได้ยินยอมที่จะเป็นผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัยโดยสมัครใจ และอนุญาตให้ผู้วิจัยนำข้อมูลของท่านไปใช้เพื่อประโยชน์ในการวิจัย
- ขอขอบคุณทุกท่านที่ตอบแบบสอบถามทุกข้อตามข้อเท็จจริง

ข้อมูลเกี่ยวกับผู้วิจัย

พรณี อมรวิฑูรพนิช หลักสูตรนิเทศศาสตร์คุณวุฒิบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
ทั้งนี้หากท่านมีข้อสงสัยหรือต้องการสอบถามรายละเอียดเพิ่มเติมสามารถติดต่อกับนักศึกษาได้ที่หมายเลข
โทรศัพท์ 081-872-9508หรือทางอีเมล soudai@yahoo.com

ส่วนที่ 1 เนื้อหาจริยธรรมสื่อมวลชนที่จำเป็นสำหรับนักข่าวพลเมือง

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ (หรือสัญลักษณ์อื่น ๆ) ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

เนื้อหาจริยธรรม	ระดับความสำคัญของประเด็นจริยธรรม สำหรับนักข่าวพลเมือง					ข้อเสนอ แนะ เพิ่มเติม
	สำคัญ มากที่สุด (5)	สำคัญ (4)	กำลัง (3)	สำคัญ น้อย (2)	ไม่ สำคัญ (1)	
1. ด้านความมีคุณภาพเนื้อหาข่าวสาร						
1	การตรวจสอบข้อเท็จจริงให้ถูกต้อง ครบถ้วน รอบด้าน ก่อนเผยแพร่หรือส่งต่อ ผู้อื่น (share)					
2	การเผยแพร่ข่าวสารให้ทันเหตุการณ์ อย่างมีคุณภาพ					
3	รายงานเนื้อหาข่าวตามสิ่งที่เกิดขึ้นจริงไม่ บิดเบือนข้อมูล					
4	เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่ถูกพาดพิงได้ นำเสนอข้อมูล					
ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับ ความมีคุณภาพเนื้อหาข่าวสาร						
2. ด้านความน่าเชื่อถือแหล่งข้อมูล						
5	บอกแหล่งที่มาข้อมูลถูกต้องครบถ้วนไม่ รายงานข่าวสารเลื่อนลอยโดยไม่มีแหล่ง อ้างอิง					
6	แสดงแหล่งข้อมูลลิงก์หรือเชื่อมต่อแหล่ง อ้างอิง เพื่อตรวจสอบย้อนกลับแหล่งข้อมูล ปฐมภูมิได้					
7	ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล					
8	ปกป้องและปฏิบัติต่อแหล่งข่าวอย่างเป็น ธรรม และคำนึงถึงความปลอดภัยผู้ให้ข้อมูล					
ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับ แหล่งข้อมูล						

เนื้อหาจริยธรรม	ระดับความสำคัญของประเด็นจริยธรรม สำหรับนักข่าวพลเมือง					ข้อเสนอ แนะ เพิ่มเติม
	สำคัญมาก ที่สุด (5)	สำคัญ (4)	กำลัง (3)	สำคัญ น้อย (2)	ไม่ สำคัญ (1)	
3. ด้านการเคารพผลงานผู้อื่น (copyright)						
9	การใช้ผลงานมีลิขสิทธิ์ ต้องขออนุญาต ก่อนเพื่อป้องกันการละเมิดกฎหมาย					
10	อ้างอิงหรือให้เครดิตเจ้าของลิขสิทธิ์ ที่นำผลงานมาใช้					
11	ใช้ผลงานมีลิขสิทธิ์บางส่วนได้ เพื่อ ประโยชน์สาธารณะ หรือเพื่อการสร้างสรรค์ สิ่งใหม่					
12	การละเมิดลิขสิทธิ์ถือเป็นข้อห้ามเด็ดขาด					
13	ให้ความเคารพภูมิปัญญาชาวบ้านเสมือน ผลงานมีลิขสิทธิ์ทั่วไป					
ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับ การเคารพผลงานผู้อื่นหรือ						
4. ด้านความไม่ลำเอียงหรืออคติ						
14	พึงแยกเนื้อหาข่าวกับความคิดเห็นออกจาก กันอย่างชัดเจน					
15	การแสดงความคิดเห็นทำได้โดยปราศจาก ผลประโยชน์ส่วนตัว					
16	ระมัดระวังการเสนอความคิดเห็นให้ตั้งอยู่ บนพื้นฐานของข้อมูลและหลักฐาน ไม่ใช่ ด้วยอารมณ์หรืออคติ					
17	นักข่าวพลเมืองต้องมีความเป็นภววิสัย ไม่ฝักใฝ่ หรือมีอคติลำเอียงต่อฝ่ายใดฝ่าย หนึ่ง					
ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับ ความไม่ลำเอียงอคติ						

เนื้อหาจริยธรรม	ระดับความสำคัญของประเด็นจริยธรรม สำหรับนักข่าวพลเมือง					ข้อเสนอ แนะ เพิ่มเติม
	สำคัญ ที่สุด (5)	สำคัญ (4)	ก้ำกึ่ง (3)	สำคัญ น้อย (2)	ไม่ สำคัญ (1)	
5. ด้านการปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์						
18	ต้องคำนึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ล่วงละเมิดบุคคลที่เป็นข่าว					
19	คุ้มครองปกป้องเด็กและเรื่องเพศจากพื้นที่สาธารณะ					
20	มีเสรีภาพในการเสนอข้อมูลข่าวสารและความคิดเห็น โดยไม่สร้างความเสียหายให้ผู้อื่น					
21	ให้ความเคารพต่ออัตลักษณ์ผู้ที่แตกต่างกันจากตนเอง					
22	ไม่นำเสนอข้อมูลซ้ำเติมความทุกข์ผู้ประสบเคราะห์กรรม					
ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับ 5 สิทธิมนุษยชนหรือการปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์						
6. ด้านการไม่สร้างความเกลียดชัง (hate speech)						
23	ระมัดระวังการเผยแพร่เนื้อหาที่สร้างความเกลียดชัง					
24	ไม่สื่อสารข้อมูลทำให้เกิดความเกลียดชังต่อกลุ่มเป้าหมาย					
25	ไม่นำเสนอข้อมูลข่าวสารในลักษณะโน้มน้ำหนักหรือส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมรุนแรง					
ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับ การแสดงความเกลียดชัง						

เนื้อหาจริยธรรม	ระดับความสำคัญของประเด็นจริยธรรม สำหรับนักข่าวพลเมือง					ข้อเสนอ แนะ เพิ่มเติม
	สำคัญ มากที่สุด (5)	สำคัญ (4)	ก้ำกึ่ง (3)	สำคัญ น้อย (2)	ไม่ สำคัญ (1)	
7. ด้านการเคารพสิทธิส่วนบุคคล						
26	การนำเสนอข่าวสารต้องการความเป็น ส่วนตัวและเคารพสิทธิส่วนบุคคล					
27	ข้อมูลข่าวสารที่ได้มาต้องและการเสนอ ข้อมูลข่าวสาร ต้อง ไม่ละเมิดสิทธิส่วน บุคคล					
28	การนำเสนอข้อมูลส่วนตัวบุคคลสาธารณะ ทำได้เพื่อประโยชน์ส่วนรวม					
ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับ สิทธิส่วนบุคคล						
8. ด้านการไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง						
29	ไม่เสนอข้อมูลข่าวสารเพื่อแลกเปลี่ยน ผลประโยชน์หรืออามิสสินจ้างจาก แหล่งข่าว					
30	ไม่โฆษณาอวดอ้างหรือประชาสัมพันธ์ ตัวเอง					
31	พึงแยกเนื้อที่โฆษณาสินค้าออกจากเนื้อหา ข่าวอย่างชัดเจน					
32	ไม่โอ้อวดโฆษณาสินค้าเกินจริง จนทำให้ เกิดการเข้าใจผิด					
ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับ ผลประโยชน์แอบแฝง						

เนื้อหาจริยธรรม	ระดับความสำคัญของประเด็นจริยธรรม สำหรับนักข่าวพลเมือง					ข้อเสนอ แนะ เพิ่มเติม
	สำคัญ มากที่สุด (5)	สำคัญ (4)	กำลัง (3)	สำคัญ น้อย (2)	ไม่ สำคัญ (1)	
9. ด้านการคำนึงถึงความมั่นคง						
33	ระมัดระวังการเผยแพร่ข้อมูลกระทบ ความมั่นคงประเทศ					
34	ไม่เผยแพร่ข้อมูลทำให้ผู้อื่นตื่น ตระหนก โดยไม่มีเหตุอันควร					
35	คำนึงถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม					
ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับ ความมั่นคง						
10. ด้านการเคารพศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล						
36	สื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับศาสนาอย่าง เป็นกลางและเท่าเทียม					
37	ไม่สื่อสารในลักษณะแสดงความ เกลียดชังดูหมิ่นศาสนา					
38	ระมัดระวังการเสนอข้อมูล เกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางศาสนา					
39	ไม่รายงานข่าวสารดูหมิ่นสิ่งที่บุคคล เคารพสักการะ					
40	ใช้ภาษาที่เหมาะสมในการเสนอ ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับศาสนา					
ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับ ศาสนาและความเชื่อส่วนบุคคล						

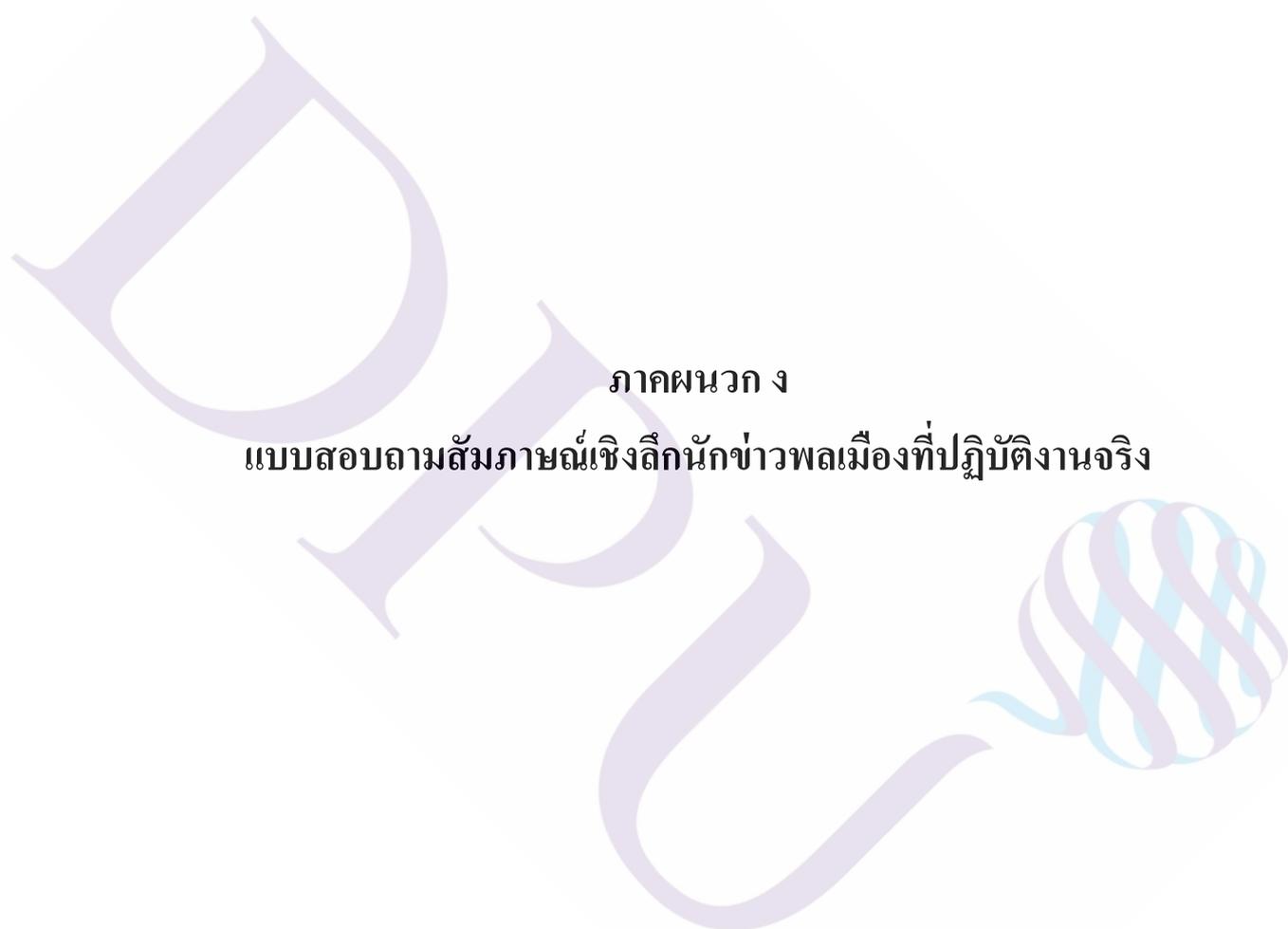
ส่วนที่ 2 กลไกการกำกับดูแลและส่งเสริมจริยธรรมสื่อที่จำเป็นสำหรับนักข่าวพลเมือง

ประเด็นกลไกกำกับดูแลและส่งเสริมจริยธรรม		ระดับความจำเป็นในการมีกลไกดูแล จริยธรรมนักข่าวพลเมือง				
		จำเป็น อย่างยิ่ง (5)	จำเป็น มาก (4)	ก้ำกึ่ง (3)	จำเป็น น้อย (2)	ไม่ จำเป็น (1)
ลักษณะของกลไกการกำกับดูแลนักข่าวพลเมืองที่เหมาะสม						
1	ส่งเสริมสื่อให้มีมาตรการลงโทษทางสังคม (social sanction)					
2	ผู้ให้บริการด้านการสื่อสารควรสร้างระบบรายงานความ ผิดพลาดให้มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม (report and feedback)					
3	จัดตั้งสมาคม องค์กรหรือชุมชนนักข่าวพลเมือง เพื่อกำหนดระเบียบ คุณธรรม จริยธรรมสื่อขึ้นพื้นฐาน					
4	บังคับใช้กฎหมายเกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด และมีประสิทธิภาพ (พ.ร.บ.คอมฯ / ก.ม.หมิ่นประมาท)					
แนวทางการส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมือง						
5	ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จริยธรรมสื่อ					
6	สนับสนุนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมีส่วนร่วมตรวจสอบ (self as user) การทำผิดจริยธรรม					
7	ช่วยกันเผยแพร่“การรู้เท่าทันสื่อ” (media literacy)					
8	ภาครัฐสนับสนุนจัดตั้งองค์กรรวมกลุ่มนักข่าวพลเมือง					
9	ภาครัฐสร้างกลไกคุ้มครองและสนับสนุนนักข่าวที่มีคุณธรรม					
10	ภาครัฐส่งเสริมสถาบันการศึกษาเป็นองค์กรหลักในการเรียนรู้ จริยธรรมสื่อทุกระดับชั้นเรียน					
11	ทุกภาคส่วนช่วยกันสร้างเครือข่ายแนวร่วมสอดส่องผู้ทำผิด จริยธรรมสื่อ					
12	ทุกภาคส่วนสนับสนุนวิจัยองค์ความรู้สื่อภาคประชาชนพร้อม จัดทำคู่มือจริยธรรมนักข่าวพลเมือง (Guideline)					
แนวทางการกำกับดูแลและการส่งเสริมอื่น ๆ (โปรดระบุ)						

ขอขอบคุณในความร่วมมือนี้อ มา ณ โอกาสนี้

ภาคผนวก ง

แบบสอบถามสัมภาษณ์เชิงลึกนักข่าวพลเมืองที่ปฏิบัติงานจริง

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกการวิจัยเรื่อง
การกำหนดกรอบแนวทางปฏิบัติทาง “จริยธรรม” สำหรับ
นักข่าวพลเมือง ยุคสื่อสังคมออนไลน์

พรรณี อมรวิพุธพนิช

นักศึกษาลัทธิสุทรนิเทศศาสตร์ดุสิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต 2559

วันที่.....ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ ชื่อ – สกุล

ตำแหน่ง..... ความเชี่ยวชาญ.....

คำถามที่ 1 ท่านมีความคิดเห็นที่นักข่าวพลเมืองหรือสื่อภาคประชาชนควรมีจริยธรรม หรือ ความรับผิดชอบในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารออกสู่สังคมอย่างไรบ้าง

คำถามที่ 2 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับเนื้อหาแนวทางปฏิบัติทางจริยธรรมสำหรับนักข่าว พลเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ ที่ได้มาจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์

คำถามที่ 3 ท่านคิดว่าข้อไหนมีความสำคัญหรือมีความจำเป็นอย่างไรบ้าง

คำถามที่ 4 ท่านมีข้อเสนอจริยธรรมใดเพิ่มเติมจากแนวทางของผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์

คำถามที่ 5 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับแนวทางหรือรูปแบบลักษณะกลไกกำกับดูแล และแนวทางการส่งเสริมจริยธรรมนักข่าวพลเมืองยุคสื่อสังคมออนไลน์ที่ได้มาจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวารสารศาสตร์ ท่านคิดว่าข้อไหนมีความสำคัญหรือมีความจำเป็น ใดบ้าง หรือมีข้อเสนอเพิ่มเติมอย่างไรบ้าง

คำถามที่ 6 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอื่น ๆ

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

พรรณี อมรวิพุธพนิช
Punnee Amornviputpanich

ประวัติการศึกษา

1988 – 1991 B.A in Political Science,
Faculty of Political Science,
Chulalongkorn University
1995 – 1997 M.A in Political Science,
Graduate School of Political Science,
Waseda University, Tokyo, Japan

ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน

บรรณาธิการรายงานพิเศษ หนังสือพิมพ์ คมชัดลึก

ผลงานวิจัยและวิชาการ

- 2540 Research Assistant. “Promoting Gender Equality in Remote Communities of Northeastern Thailand” WARI Project
- 2541 Research Assistant. “Research on the Promotion of Women in Science & Technology in the 21st Century”, SEAMEO RIHED
- 2558 แนวทางการศึกษาเพื่อพัฒนา “กรอบจริยธรรมนักข่าวพลเมือง” การปรับใช้
ข้อบังคับ
“จริยธรรมวิชาชีพสื่อหลัก” กับ “นักข่าวพลเมือง”
วารสารอิสราปริทัศน์ (Isra Media Review) ปีที่ 4 ฉบับที่ 6 พ.ศ.2558
<http://www.presscouncil.or.th/wp-content/uploads/2015/08/isra-vol.6.pdf>
- 2559 มโนทัศน์ “จริยธรรมสื่อ” ของนักข่าวพลเมือง ไทยแลนด์บลิทออะวอร์ดส์
วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิต ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 พ.ศ.2559
<http://www.dpu.ac.th/commarts/journal/upload/issue/FEM2yK4P8q>.

รางวัล

- 2547 รางวัลสื่อสร้างสรรค์ดีเด่น ประเภทหนังสือพิมพ์ ของศูนย์วิจัยโรคเอดส์ สภากาชาดไทย ประจำปี 2547
- 2549 รางวัลชมเชย ข่าวอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดีเด่นของสมาคมนักข่าว นักหนังสือพิมพ์ แห่งประเทศไทย ประจำปี 2549
- 2550 รางวัลชนะเลิศ การประกวดข่าวและสารคดีข่าวส่งเสริมสิทธิเด็ก สถาบันอิศรา มูลนิธิพัฒนาสื่อมวลชนแห่งประเทศไทย ร่วมกับองค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย ประจำปี 2550
- 2551 รางวัลชนะเลิศ การประกวดข่าวและสารคดีข่าวส่งเสริมสิทธิเด็ก สถาบันอิศรา มูลนิธิพัฒนาสื่อมวลชนแห่งประเทศไทย ร่วมกับองค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย ประจำปี 2551
- 2553 รางวัลอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดีเด่นของสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์ แห่งประเทศไทย ประจำปี 2553
- 2556 รางวัลข่าว “สื่อมวลชนเพื่อสิทธิมนุษยชน” (Media Awards 2013) แอมเนสตี้ อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย Amnesty International Thailand ประจำปี 2556
- 2557 รางวัลชนะเลิศ การประกวดข่าวและสารคดีข่าวส่งเสริมสิทธิเด็ก สถาบันอิศรา มูลนิธิพัฒนาสื่อมวลชนแห่งประเทศไทย ร่วมกับองค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย ประจำปี 2557
- 2558 รางวัลชนะเลิศ การประกวดข่าวและสารคดีข่าวส่งเสริมสิทธิเด็ก สถาบันอิศรา มูลนิธิพัฒนาสื่อมวลชนแห่งประเทศไทย ร่วมกับองค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย ประจำปี 2558
- 2561 รางวัลชนะเลิศ การประกวดข่าวสืบสวนยอดเยี่ยม “แผนสกัด ยีนดื้อยาพันธุ์ใหม่ จากหมูสู่คน”
รางวัลอิศรา อม้นตกุล สมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ประจำปี 2561